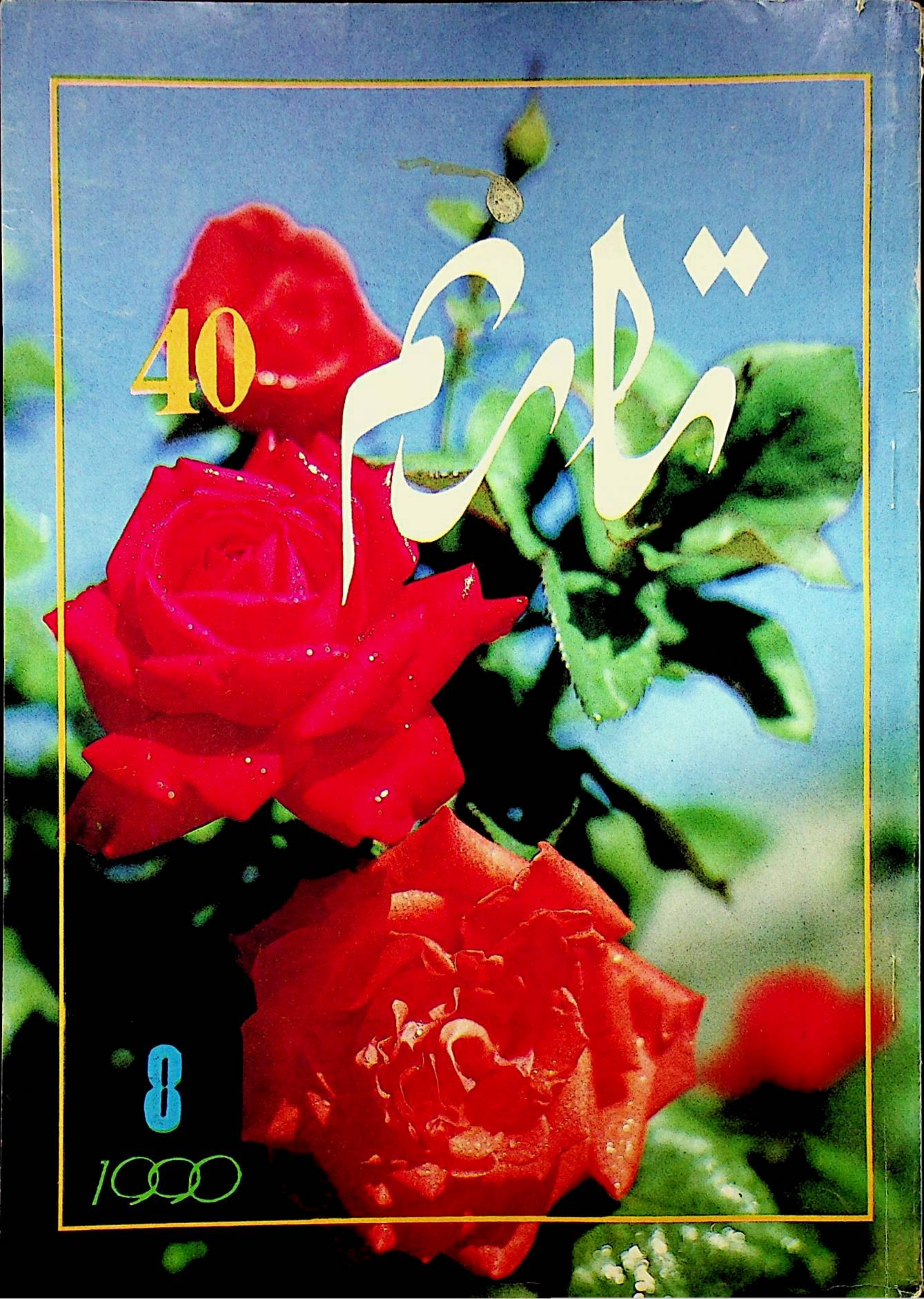

تارىم
40
8
1990

باش مۇھەررىر : مەھەممەت شاۋۇدۇن
مەسلىھەتچىلەر: ياسىن خۇدا بەردى، ئابلىز نازىرى، ئەلقەم ئەختەم.

تەھرىر ھەيئەتلەر (ئېلىپبە تەرتىپى بويىچە):
ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن، ئارسلان، ئابدۇرەسۇل ئۆمەر، ئابلىكىم باقى، تۇرغان شاۋدۇن، تۇرسۇنئاي ھۇسەيىن، قەييۇم تۇردى، مەھەممەت شاۋۇدۇن، مەھەممەت زۇنۇن، مەھمۇد زەيدى، ئىمىن تۇرسۇن، ئىمىن ئەخمىدى، زوردۇن سابىر.

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژورنال)

8

1990

40 - يىل نەشرى

بۇستاندا

نەسرىي ئەسەرلەر

ئابلىمىز ئوسمان ...... تالانت، ئادەم، كېلىچەك (ئەدەبىي ئاخبارات) 4
ئەنۋەر غوپۇر ...... ئايالىمنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى (ھېكايە) 17
مەھەممەت باغراش ...... ياۋا ئەتىرگۈل (پوۋېست) 46
ئەرشىدىن تاتلىق ...... ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟ (ھېكايە) 100
نىياز ئىمىن ...... نەسىرلەر 107
ئادىلجان تۇنىياز ...... كۆڭۈل گۈلدەستىلىرى (نەسىر) 110
مۇنىرە خالىق ...... قەدەم (نەسىر) 111

شېئىرلار

مەھەممەتجان راشىدىن ...... ئادەملەرگە سۆيگۈ قەرزىم بار 32
ئابدۇللا سۇلايمان ...... تەبىئەتكە تۇتاشتۇر قەلبىم 35
مەھەممەت رېھىم ...... رەڭمۇرەڭ ھېس-تۇيغۇلار 40
ئابدۇئەھەد قادىرى ...... ئۇتلۇق سادالار 41
ئابدۇللا ئەبەيدۇللىمىن ...... شېئىرلار 43
ئىلغارجان سادىق ...... تىنچلىقتا مۆگدەر ئورمانلار 45
ياسىن زىلال ...... ئانا (داستان) 80

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

شائىر ئىمىن ئەخمىدى 112
شائىر، ئەدەبىي تەنقىدچى ماخمۇتجان ئىسلام 114

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

جاڭ گۈيتىڭ .... ۋەتەنگە مەدھىيە (شېئىر) 117

ئاتىكەم زەمىرى .... باھار ئىلھامى (شېئىر) 118

تۇرغانباي قىلىچبېك .... بىر سىقىم تۇپراق (ھېكايە) 119

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

يۈي پىڭ .... ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى توغرىسىدىكى بەس - مۇنازىرە 128

ئابدۇشۈكۈر مۇھەممەتئىمىن...... خەلقنى ئوبرازلىق تەپەككۇر قىلىش — ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى.................... 142

مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ ئىش ئىزلىرىدىن

تولستوي ۋە جۇڭگو 149

چەت ئەل ئەدەبىياتىدىن

گلازىيا دېلېددا .... ئەر ۋە ئايال (ھېكايە) 153

* * *

بۇ ساننىڭ مۇقاۋىسىنى ئابلىمىت لايىھىلىگەن، رەسىم ۋە ھۆسن خەتلىرىنى مۇھەممەت ئايۇپ ئىشلىگەن.

„ئالتۇن چاغ مۇكاپاتى„غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ئابلىز ئوسمان

تالانت، ئادەم، كېپىنچەك

(ئەدەبىي ئاخبارات)

مۇقەددىمە

يېتىلگەن قىران بۈركۈتنىڭ بولۇتلارنى پەستە قالدۇرۇپ كۆك قەرىدە پەرۋاز قىلىشى ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس. ۋەھالەنكى، ئەمدىلا ئۇچۇم بولۇش ئالدىدا تۇرغان كىچىككىنە قۇش بالىسىنىڭ يۇمران پەر-قاناتلىرىنى ئەركىن قاققىنىچە قۇياش نۇرى پارلاپ تۇرغان زەڭگەر بوشلۇقتا لەرزان ئۇچالىشى ئاسان ئىش ئەمەس. شۇنداق، ئادەملەر ئارىسىدىمۇ شۇنىڭغا ئوخشىشىپ كېتىدىغان ئىشلار ناگان-ناگاندا كۆزگە چېلىقىپ قالىدۇ. گەرچە ئۇلارنىڭ ھەممىسى سۆزلىيەلەيدىغان، تەپەككۇر قىلالايدىغان ئاڭلىق مەخلۇقلار بولسىمۇ، ياشاش مۇددىئاسى ۋە ئاڭ قۇرۇلمىسىدىكى ئوخشاشماسلىقلار تۈپەيلىدىن ئۇلارنىڭ ئادەملىك سۈپىتىدىمۇ پەرقلەر بولىدۇ. بەزىلەر ئۆمۈرۋايەت ئۆزىنىڭ ئادەملىك قەدىر-قىممىتىنى بىلەلمەي ئىز-دېرەكسىز غايىب بولىدۇ، يەنە بەزىلەر بولسا ئۆز ئىقتىدارىنى ئەقلىي تەرەققىياتنىڭ قەدەم-باسقۇچلىرىغا ماس ھالدا يېتىلدۈرىدۇ. لېكىن شۇنداقمۇ ئادەملەر ئۇچرايدۇكى، ئۇلار ئۆز يېشىدىن نەچچە ھەسسە ھالقىپ كەتكەن پەۋقۇلئاددە تالانتى بىلەن كىچىك چېغىدىلا ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان ئاجايىپ ئۇتۇقلارنى قازىنىپ، ئۆز قىممىتىنى نامايان قىلىدۇ.

مانا بۇ قىزنىڭ ئىسمى گۈلزار، بۇ يىل ئارانلا توققۇز ياشقا كىرگەن، باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ 4-يىللىقىدا ئوقۇيدۇ. ئۈچ ياش ۋاقتىدىلا سەھنە ۋە ئېكرانلاردا كۆزگە چېلىقىشقا باشلاپ، بۇ يىلنىڭ بېشىدا مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئۆسمۈرلەرنىڭ ناخشا مۇسابىقىسىدە 1-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشىپ، مۇتەخەسسىسلەرنىڭ «پەۋقۇلئاددە ئۆسمۈر چولپان» دەپ باھالىشىغا سازاۋەر بولغان. ئادەمنىڭ مەسىلىكىنى كەلتۈرىدىغان بۇ كىچىك تالانت ئىگىسى كوماراجىۋادەك دۇنياغا مەشھۇر ئالىملارنى ئۆز قوينىدا چوڭ قىلغان؛ ئىنسانىيەت پەيدا بولغاندىن بۇيانقى بەش مەدەنىيەت قاتلىمىنىڭ بىرىگە ۋەكىللىك قىلىدىغان كۇسەن مەدەنىيىتىنى بەرپا قىلغان؛ جاھان مەدەنىيەت خەزىنىسىدە پەخىرلىنەرلىك ئورۇنغا ئىگە بولغان قىزىل مىڭئۆي جاۋاھىرلىرىدىن قۇمتۇرا، سىم-سىم، قىزىل،

قاغا مىڭ ئۆيلىرىنى ئۆز باغرىدا ساقلاپ كېلىۋاتقان سۆيۈملۈك يۇرت — كوچا دىيارىدا ئۆسۈپ يېتىلگەن.

«مەنمۇ يۇلتۇز بولىمەن»

ئادەمنىڭ ھاياتىدا ئۆمۈر بويى ئەستىن چىقمايدىغان ئاجايىپ قىممەتلىك مىنۇتلار بولىدۇ. ئۇ ھاياتىڭنىڭ ئاخىرقى مىنۇتلىرىدىمۇ ساڭا ھاياجان، خۇشاللىق بەخش ئېتىدۇ. 1989 - يىلى 30 - دېكابىر ئەخمەت تۆمۈر ئائىلىسى ئۈچۈن خاتىرىلەشكە ئەرزىيدىغان خۇشاللىق كۈن بولۇپ قالدى. تېخى يېقىندىلا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىدىن مەدەنىيەت يۇرتىغا يۆتكىلىپ چىققان ئەخمەت ئاكا تۇيۇقسىزلا بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدى. خەتنى ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىدىكى خۇاڭ دېجۇڭ خانىم ئەۋەتكەن بولۇپ، ئۇنىڭدا گۈلزارنىڭ مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئۆسمۈرلەرنىڭ ناخشا مۇسابىقىسىدە 1 - دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەنلىكى يېزىلغانىدى. قىزى ھەققىدىكى بۇ خۇش خەۋەر ئەخمەت ئاكىنى قاتتىق ھاياجانلاندۇردى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە ئۆز ئەجرى بىلەن ئۆستۈرگەن كۆچەتنىڭ تۇنجى مېۋىسىنى تېتىغان باغۋەننىڭ خۇشاللىقى چاقناپ تۇراتتى. ئۇ نەرسە - كېرەكلەرنى ئالمان - تالمان يىغىشتۇردى - دە، ئۆيىگە قاراپ چاپتى. ئۇ ئۆيىگە كىرگەندە گۈلزار پۈتۈن دىققىتى بىلەن «365 كېچە» دېگەن كىتابنى ئوقۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئۆزى ئوقۇۋاتقان ھېكايىنىڭ ئىچىگە قوشۇلۇپ كەتكەندەك، دادىسىنىڭ كىرگىنىنىمۇ تۇيماي قالدى. ئەخمەت ئاكا ھاياجان ياشلىرى لىغىرلاپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن قىزىغا بىر پەس قاراپ تۇرۇپ قالدى - دە، خۇشاللىقىنى بىراقلا ئېيتىۋەتكۈسى كەلمىگەندەك:

— قىزىم، بىر خۇش خەۋەر ئېيتاي، سۆيۈنچىگە نېمە بېرىسىز؟ — دېدى.

گۈلزار بېشىنى كۆتۈرۈپ پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويۇپ:

— خۇش خەۋەرمىش، ئاخشام مەن دېگەن تېپىشماقنىڭ جاۋابىنى تاپقانسىز، شۇ؟ — دېدى ئەركىلىگىنىچە بېشىنى قىيسايتىپ.

— ياق، قىزىم، — دېدى ئەخمەت ئاكا ئەستايىدىللىق بىلەن، — ئاۋۋال سۆيۈنچىنى بېرىڭ، ئاندىن دەپ بېرەي.

گۈلزار لىككىدە ئورنىدىن تۇرۇپ دادىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى - دە، ئۇنىڭ بويىنىغا گىرە سېلىپ، مەڭزىگە قانغىچە سۆيدى:

— ئەمدىغۇ دەپ بېرەرسىز؟

دەل شۇ چاغدا ئىشىك ئېچىلىپ، ئىشتىن چۈشكەن دىلەيسەم ئاچا ئۆيگە كىرىپ كەلدى. بۇ بىر ئائىلە كىشىلىرى بۇ ئالەمچە خۇشاللىقتىن قىنىغا سىغماي قالدى. قەلبى مېھرى - مۇھەببەتنىڭ قىيامى بىلەن تولغان بۇ گەۋدىلەر مەھكەم قۇچاقلاشتى، ياشلىرى بىر - بىرى بىلەن قوشۇلۇپ كەتتى.

ئەخمەت ئاكا خىيالغا چۆككەنىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن قىزى مۇسابىقىگە قاتنىشىشتىن ئىلگىرىكى كۆڭۈللۈك ھەم جاپالىق مۇساپىلەر بىر - بىرلەپ ئۆتمەكتە ئىدى. شۇنداق، تاغقا چىقىش ماھىرلىرىمۇ كۆزلىگەن ئاخىرقى چوققىغا غەلىبىلىك چىققاندا ئۆزلىرى بېسىپ ئۆتكەن ئەگرى - توقاي يوللارغا ئەنە شۇ نەزەر بىلەن قارايدۇ.

* *

1989 - يىلى 2 - ئاينىڭ 4 - كۈنى. بۇ دەل باھار بايرىمىنىڭ ھارپىسى بولۇپ، ھاۋا تولىمۇ سوغۇق ئىدى. غۇر - غۇر سوقۇپ تۇرغان فېۋرال شامىلى يۈزلەرگە نەشتەردەك سانجىلاتتى. دەل شۇ كۈنى ئەخمەت تۆمۈر ئاقسۇ ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسى تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ ئۇقتۇرۇشىنى تاپشۇرۇۋالدى. ئۇقتۇرۇشتا 1989 - يىلى بېيجىڭدا مەملىكەت بويىچە ئۆسمۈرلەرنىڭ سىنئالغۇلۇق سەنئەت مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلىدىغانلىقى، شۇڭا ئۇلارنىڭ گۈلزارىنى ئېلىپ تېزدىن ئۈرۈمچىگە كېلىشى كېرەكلىكى ئۇقتۇرۇلغانىدى. ئەخمەت ئاكا ئۇقتۇرۇشنى تۇتقىنىچە بىر پەس تۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ قەلبىنى خۇشاللىق بىلەن ئەندىشە ئارىلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ بىر تۇيغۇ چۇلغىۋالغانىدى. ئۇ بىر تەرەپتىن پارتىيە ۋە ھۆكۈمەتنىڭ شۇنچە يىراق بىر ناھىيىدىكى كىچىككىنە بىر قىزنى ئۇنتۇپ قالماي، ئۇنىڭغا كۆڭۈل بۆلۈۋاتقانلىقىدىن خۇشال بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئەمدىلا توققۇز ياشقا كىرگەن قىزىنىڭ كۈتكەن ئۈمىدىگە چۈشلۈق نەتىجىگە ئېرىشەلمەي قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. دېمىسىمۇ بۇ ئادەتتىكى مۇسابىقىلەرگە ئوخشىمايتتى، ئۇنىڭغا پۈتۈن مەملىكەتتىكى ھەرقايسى ئۆلكە. شەھەرلەردىن يىغىلغان كۈچلۈك رىقابەتچىلەر قاتنىشاتتى. ئۇ قىزىنى سىناپ باقماقچى بولدى.

— قىزىم، بۇنداق چوڭ مۇسابىقىگە قاتنىششتىن قورقمامسىز؟

— سىز يېنىمدا بولسىڭىزلا، ھەرگىز قورقمايمەن، دادا!

8 - فېۋرال. ئاقسۇ - ئۈرۈمچى. تاشيولدا ئاپتوبۇس گويا يەر ئانا تەۋرەتكەن بۆشۈككە ئوخشاش يەڭگىل تەۋرەنگىنىچە مەنزىلگە قاراپ چاپماقتا. سەپەر ھاردۇقى يەتكەن يولۇچىلارنىڭ بەزىلىرى مۈگدەشكە، بەزىلىرى خىيال سۈرۈشكە باشلىغان ئىدى. ئاندا - ساندا ئاڭلىنىپ قالىدىغان ۋاراڭ - چۇرۇڭنى ھېسابقا ئالمىغاندا ئاپتوبۇس ئىچىنى زېرىكىشلىك كەيپىيات قاپلىغانىدى. ئوتتۇرا رەتتىكى ئىككى كىشلىك ئورۇندۇقتا ئەخمەت ئاكا قۇچىقىدىكى قىزىنىڭ يۇمران چىچىنى يۈزىگە تەگكۈزگىنىچە جىمجىت ئولتۇراتتى. ئۇلارنىڭ چىرايىدا بىر خىل جىددىيلىك ۋە تەقە زىزالىق ئەكس ئېتىپ تۇراتتى.

توساتتىن يۈرەكنى تىترىتىدىغان يېقىملىق ناخشا ئاۋازى ئاڭلاندى. ئاپتوبۇس ئىچىنى بىردىنلا تىمتاسلىق قاپلىدى، يولۇچىلارنىڭ دىققىتى ناخشىغا مەركەزلەشكەنىدى. ئۇلار بويۇنلىرىنى سوزۇشۇپ، ناخشا چىقىۋاتقان تەرەپكە قاراشتى. بىراق گۈلزارنىڭ كىچىككىنە گەۋدىسىنى ئورۇندۇقلار توسىۋالغانىدى. ناخشا تۈگەش بىلەن ئاپتوبۇس ئىچىنى قىزغىن ئالقىش ساداسى قاپلىدى. يولۇچىلار ئۆزلىرىنىڭ زېرىكىشى ۋە ھاردۇقىنى بىر ناخشا بىلەنلا تۈگىتىۋەتكەن بۇ قىزغا تەشەككۈرى ۋە رازىمەنلىكىنى ئىپادىلەشتى. گۈلزار ئارقا - ئارقىدىن بىرقانچە ناخشا ئېيتتى، ئۇ خەنزۇچە ناخشا ئېيتقاندا، ئاپتوبۇستىكى خەنزۇ يولۇچىلار ھەيرانلىق ۋە زوقمەنلىك بىلەن قاراپ قېلىشتى. يولۇچىلار بۇ زېرىكىشلىك ئۇزۇن يولنى خۇددى ئويۇن زالىدا ئولتۇرغاندەك كۆڭۈللۈك ئاخىرلاشتۇردى،

مەنزىلگە يېتىپ بارغاندا ئۇلار ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغان هالدا ئۇنىڭغا ياخشى تىلەكلىرىنى ئىزهار قىلىشىپ خوشلاشتى. شۇ تاپتا گۇلزار سەپەرداشلىرىنىڭ مۇهەببەتلىك قەلبىدىن قانچىلىك ئورۇن ئالغانلىقىنى سەزدىمىكىن؟!

18 - فېۋرال، ئۈرۈمچى.

ئۇلارنىڭ ئۈرۈمچىگە يېتىپ كەلگىنىگە ئون كۈن بولۇپ قالدى. بۇ ئون كۈن جىددىي تەييارلىق ۋە جاپالىق مەشقلەر بىلەن ئون مىنۇتتەكلا تېز ئۆتۈپ كەتتى. 13 - چىسلا ناخشا تەقسىماتى ئېلان قىلىنىپ، شىنجاڭ خەلق رادىئو ئىستانسىسىنىڭ مۇزىكا تەهرىرى خەيرىنىسانىڭ گۇلزارنىڭ مۇزىكا يېتەكچىسى بولىدىغانلىقى بەلگىلەندى. ئۇزۇن مۇددەت سەنئەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتقان بۇ ئايال گۇلزارنى كۆرۈپلا سەل ئەنسىرەپ قالدى: بالا بەكلا كىچىك تۇرىدۇ، تەييارلىق مۇسابىقىسىگە پەقەت بەش كۈنلا ۋاقىت قالدى، بۇنداق قىسقا ۋاقىتتا ئۆگەتكەنلىرىمنى ئۆزلەشتۈرۈپ، تەلەپكە لايىق ئورۇندىيالارمۇ؟ خەيرىنىسا ئاچىنىڭ ئەندىشىسى ئورۇنسىز ئەمەس ئىدى. گۇلزار ناخشىنى هەرقانچە ياخشى ئېيتقان بىلەن مۇسابىقىدە ئورۇندايدىغىنى ئۇنىڭغا پۈتۈنلەي يات بولغان يېڭى ناخشىلار ئىدى. ئەقىللىق گۇلزار بىر قاراپلا خەيرىنىسا ئاچىنىڭ ئۆزىگە گۇمان بىلەن قاراۋاتقانلىقىنى سېزىۋالدى.

— خەيرىنىسا ئاچا، ئالدى بىلەن ناخشىلارنىڭ تېكىستىنى ئېيتىپ بەرسىلە، يېزىۋالاي، — دېدى ئۇ دادىللىق بىلەن تەلەپ قىلىپ.

شۇنىڭ بىلەن مەشق باشلاندى. ئەمەلىيەت خەيرىنىسا ئاچىنىڭ ئەندىشىسىنى بىراقلا يوققا چىقىرىۋەتتى. گۇلزار ئۆزىنىڭ سەنئەتتىكى تالانتى ۋە تۇتۇۋېلىش قابىلىيىتىنىڭ يۇقىرىلىقى بىلەن ئۇنى قايىل قىلىۋەتكەنىدى. خەيرىنىسا ئاچا ئادەمنىڭ مەستلىكىنى كەلتۈرىدىغان بۇ ئەقىللىق، ئوماق قىزنى چىن قەلبىدىن ياخشى كۆرۈپ قالدى. بەش كۈن هەش - پەش دېگۈچە ئۆتۈپ كەتتى. بۇ جەرياندا ئۇلارنىڭ قانچىلىك ئەجىر ۋە ماڭلاي تەرلىرىنى سەرپ قىلغانلىقىنى ئەمەلىيەت ئۆزى ئىسپاتلىسۇن!

شۇ كۈنى چۈشتىن كېيىن ئاپتونوم رايونلۇق ئوپېرا ئۆمىكىنىڭ رېپېتىس زالى سۈرلۈك تۈسكە كىرگەنىدى. بۇ يەرگە ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتى، رادىئو - تېلېۋىزىيە نازارىتى، ئاپتونوم رايونلۇق مائارىپ كومىتېتى، بالىلار خىزمىتىگە يېتەكچىلىك قىلىش كومىتېتى ۋە ئۈرۈمچى شەهەرلىك ئۆسمۈرلەر سارىيىدىن ئىبارەت بەش ئورۇننىڭ رەهبەرلىرى هەم مۇتەخەسسىسلەر يىغىلغان بولۇپ، ئۇلار بۇ قېتىم شىنجاڭدىن مەملىكەتلىك كۆرەككە قاتنىشىدىغان ئۆسمۈر سەنئەتچىلەرنى كۆزدىن كۆچۈرۈش هەم تاللاپ بېكىتىش ئۈچۈن كەلگەنىدى. بۇ، مەملىكەتلىك مۇسابىقىگە قاتنىشىش ياكى قاتنىشالماسلىقنى بەلگىلەيدىغان هەل قىلغۇچ پەيت بولۇپ، ئۇسسۇل، مۇزىكا، ناخشىدىن ئىبارەت ئۈچ تۈر بويىچە ئېلىپ بېرىلاتتى.

مۇسابىقە باشلاندى. قانچىلىگەن تەقەززالىق كۆزلەر سەهنىگە تىكىلگەنىدى. ئۇسسۇل، مۇزىكا تۈرلىرى تۈگىگەندىن كېيىن، ناخشا گۇرۇپپىسى بويىچە نۆۋەت ئالدى بىلەن گۇلزارغا كەلدى. ئۇ بۇ قېتىمقى مۇسابىقىدە ناخشا ئېيتىدىغان بەش ئۆسمۈر ئىچىدە

يېشى ئەڭ كىچىك ناخشىچى ئىدى. سەھنىنى يەنە بىر قېتىم جىمجىتلىق قاپلىدى. هاياجانلانغان، تەقەززا بولغان ئەخمەت ئاكا قىزىنىڭ كىيىمىنى تۇتقىنىچە سەھنىنىڭ يېنىدا ئۆرە تۇراتتى. شۇ تاپتا ئۇ قىلنىڭ ئۈستىدە تۇرۇۋاتقاندەك، بىر پەستىن كېيىن هاياتماتلىق تەقدىرى بەلگىلىنىدىغاندەك جىددىي كەيپىياتتا ئىدى.

پەردە ئېچىلدى، سەھنىدە گۈلزار پەيدا بولدى، ئۇ ئالا ـ يېشىل چىراغلارنىڭ نۇرىدا ئولتۇرغانلارنىڭ كۆزىگە خۇددى چىمەنلىكتە چاقناپ تۇرغان كىچىككىنە قىزىل گۈل غۇنچىسىدەك كۆرۈنەتتى. دەل شۇ چاغدا كۈتۈلمىگەن پېشكەللىك يۈز بەردى: توكتىن چاتاق چىقىپ، تەڭكەش قىلغۇچىنىڭ مۇزىكا ئاۋازى سەھنىگە ئاڭلانماي قالدى. بىراق گۈلزار ئادەمنى هەيران قالدۇرىدىغان تەمكىنلىك ۋە دادىللىق بىلەن مىكروفوننىڭ تۇتقۇچىنى سۇغىرىپ ئالدى. ئۇنىڭ يېقىملىق، هېسسىياتقا باي شوخ ناخشىسى سەھنىدە ياڭراشقا باشلىدى:

ئاسماندىكى يۇلتۇزنىڭ ئېيتىڭلارچۇ يۇلتۇزلار
سانلىرىنىڭ چېكى يوق. مەن دوستلۇققا يارامدىم.
ئاداش بولاي دېسەممەن، هەممىڭلارنىڭ قېشىغا
كۆز قىسىدۇ، گېپى يوق. مېھمان بولۇپ بارامدىم.

سەھنىدە هېسسىيات بىلەن هەرىكەتنى بىرلەشتۈرۈپ ئوبراز يارىتىش هەممىلا ناخشىچىنىڭ قولىدىن كېلىۋېرىدىغان ئاسان ئىش ئەمەس. ئاۋازى خېلى ياخشى ناخشىچىلارمۇ دەل مۇشۇ نۇقتىدىن كەتكۈزۈپ قويۇپ، تاماشىبىنلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشەلمەي قالىدىغان ئەھۋاللار بولۇپ تۇرىدۇ. بىراق توققۇز ياشلىق گۈلزار بۇ تەلەپنى شۇنداق ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئورۇندىدىكى، ئۇنىڭ هەربىر هەرىكىتى ۋە چىرايىدىكى ئىپادىسى ئېيتىۋاتقان ناخشىنىڭ تېكىستى بىلەن يۇغۇرۇلۇپ كەتتى. باھالىغۇچىلار سەھنىدە گويا ئاسماندىكى سانسىزلىغان يۇلتۇزلارنى قىزىقىش ۋە هەۋەس بىلەن ساناۋاتقان هەمدە ئۇنىڭ بىلەن ئۆز تىلىدا نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىشىۋاتقان خىيالچان بىر سەبىي بالىنىڭ يارقىن ئوبرازىنى كۆردى. ئۇ بەشىنچى ناخشىنى ئېيتىپ بولار ـ بولماي، زال ئىچىنى ئۇزۇنغا سوزۇلغان قىزغىن ئالقىش ساداسى قاپلىدى. دەل شۇ چاغدا هاياجىنىنى باسالماي قالغان ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت سارىيىنىڭ باشلىقى سەھنىگە چىقىپ، گۈلزارنى دەس كۆتۈرۈپ، ئۇنىڭ پېشانىسىگە مېھرى بىلەن سۆيىدى ھەم «كىچىك پاشا، كىچىك بۇلبۇلى» دەپ ئۇنى ماختاپ كەتتى. سەھنىنى يەنە بىر قېتىم قىزغىن ئالقىش ساداسى قاپلىدى. تاللاش مۇسابىقىسى ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، مەيدانىنىڭ ئۆزىدەلا ئۇنىڭغا مەملىكەتلىك كۆرەكتە ئىككى ناخشا ئېيتىش تاپشۇرۇلدى. ئەسلىدە بەلگىلىمە بويىچە بىر ناخشا ئېيتىسىمۇ بولاتتى.

ھۆرمەتلىك كىتابخان، سىز گۈلزارنىڭ تېخىمۇ زور ماھارەت ۋە رىقابەت روھى تەلەپ قىلىدىغان مەملىكەتلىك مۇسابىقىدە قانداق نەتىجىگە ئېرىشكەنلىكىدىن خەۋەر تاپتىڭىز. بۇ جەرياندىكى هالال تەر، كۆز يېشى ۋە هاياجانلىق كۆرۈنۈشلەرنى تەسەۋۋۇر كۆزىڭىزگە قالدۇردۇق. ئىشىنىمەنكى، توققۇز ياشلىق مۇساپىنىڭ بىرىنچى قەدىمى سىزنى چوقۇم قىزىقتۇرىدۇ.

سەنئەتكارلار ئائىلىسى

كۆز يېشى — ئىنسان روھىدىكى پاكلىق، ئالىيجانابلىقنىڭ جىلۋىسى، قاشتېشىدەك سۈزۈك قەلبلەردىن مۇھەببەتلىك تۇيغۇلار ھارارىتىدە چاقنىغان شەبنەم، ھەربىر تامچە ياشقا خۇشاللىق بىلەن ئازاب يوشۇرۇنغان. مەن ئۇنىڭ كۆزىدىن ئەنە شۇنداق مەنىلەر ئۇچقۇنى چاقناپ تۇرغان ياش تامچىلىرىنى كۆردۈم.

ئەخمەت ئاكىنىڭ دادىسى 40 - يىللاردا ئاقسۇ دارىلمۇئەللىمىنىنى پۈتتۈرۈپ، پۈتۈن ھاياتىنى ئاقارتىش ئىشلىرىغا بېغىشلىغان پېشقەدەم مۇئارىپچى ئىدى. بۇ مەرىپەتپەرۋەر كىشى ئۆز پەرزەنتلىرىنى قانداق تەربىيىلەش مەسىلىسىگە ئەزەلدىن سەل قارىغان ئەمەس ئىدى. بىراق 60 - يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا كۆتۈرۈلگەن «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى»دىن ئىبارەت تەتۈر قۇيۇن مىڭلىغان، ئونمىڭلىغان جۇڭگو زىيالىيلىرىغا ئوخشاش ئۇنىڭ بېشىغىمۇ ئېغىر كۈلپەتلەرنى سالدى.

1969 - يىلى ئۇنىڭ دادىسى دەھشەتلىك زەربىلەر ۋە زىيانكەشلىك تۈپەيلىدىن ئېچىنىشلىق ھالدا ئۆلۈپ كەتتى.

ئەخمەت تۆمۈر ئەگرى - توقاي ھايات يولىدا ھارماي ماڭدى، بۇ يول ئۇنى سەھنىگە چىقاردى.

1979 - يىلى ئۇ خەلق سازەندىسى ئائىلىسىدىن كېلىپ چىققان ماھىر راۋابچىنىڭ قىزى دىلەيسەم بىلەن توي قىلدى. سەنئەت ئۇچقۇن سوقۇپ تۇرغان بۇ بىر جۈپ يۈرەكنىڭ قوشۇلۇشى يېڭى ھايات مۇساپىسىدىن، يېڭى ئۈمىدتىن دېرەك بېرەتتى. كېيىنكى يىلى ئۇلارنىڭ تۇنجى پەرزەنتى گۈلزار دۇنياغا كەلدى. ياخشى كۈنلەرنىڭ كېلىشىگە ئەگىشىپ قىزنىڭ دۇنياغا كېلىشى بۇ ياش ئاتا - ئانىنى چەكسىز خۇشال قىلدى. گۈلزار دۇنياغا كۆز ئېچىپلا ئاپىسىنىڭ يېقىملىق ئەللەي ناخشىسىنى ئاڭلىدى. ئۇ مەيلى ئۆيدە ياكى ئۆمەكنىڭ رېپېتىس زالىدا بولسۇن، خىلمۇخىل ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى ۋە سەنئەت توغرىسىدىكى تۈگىمەس مۇنازىرىلەر ئارىسىدا چوڭ بولدى. بۇ خىل مۇھىت ئۇنىڭ ھەربىر ھۈجەيرىلىرىگىچە سىڭىپ، يۇمران قەلبىدە سەنئەتكە بولغان ئوتلۇق تۇيغۇلارنى يېتىلدۈردى، ئۇنىڭ ئەمدىلا چىقىشقا باشلىغان چۈچۈك تىللىرى بەئەينى مېغىز تۇتۇپ ئالا - سېرىق بولۇشقا باشلىغان كۆچا كىشمىش ئۈزۈكىنىڭ تاتلىقلىقىنى ئەسلەتسە، ئېيتىۋاتقان ناخشىغا قاراپ ئارانلا دەم - دەم تۇرۇپ قوللىرىنى ئۇسسۇلغا كەلتۈرۈشى كىشىنىڭ ئاجايىپ مەستلىكىنى كەلتۈرەتتى. ئۇنىڭ بالىلىقىدىكى ئەڭ روشەن ئالاھىدىلىكى شۇ ئىدىكى، ئۇ ئاسانلىقچە يىغلىمايتتى. يات كىشىلەرنى كۆرگەندە ئۇنچىۋالا يېتىرقاپ كەتمەيتتى، تولىمۇ شوخ ھەم كۈلگۈنچەك ئىدى. ئۇ ئۈچ ياشقا كىرىپلا ناخشا ئۆگىنىشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭغا ھەربىر ناخشىنى ئۆگەتكەندە بۇ ئەقىللىق قىز بىرنەچچە قېتىمدىلا ناخشىنى تولۇق تۇتۇۋالاتتى.

1983 - يىلى ئەخمەت ئاكا ۋە ئايالى دىلەيسەم تەڭرى تاغ كىنو ستۇدىيىسى تەرىپىدىن سۈرەتكە ئېلىنىۋاتقان «يۇرتقا مۇھەببەت» ناملىق كىنودا قوشۇمچە رول ئېلى-

ۋاتاتتى، قارايدىغان باشقا ئادەم بولمىغانلىقتىن، ئۇلار ئۈچ ياشلىق قىزى گۈلزارنى بىللە ئېلىۋالغانىدى. گۈلزار رول ئېلىۋاتقان ئاتا - ئانىسىنىڭ ھەرىكىتىنى دوراپ، ئۆگىنىۋالغان ناخشىلارنى ئېيتىپ ئويناۋاتاتتى. ئۇنىڭ ئوماق ھەرىكەتلىرى، شوخ، يېقىملىق ناخشا ئاۋازى رېژىسسورنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ تۇنجى قېتىم كىنو ئېكرانىغا چىقىپ، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان دېھقان قىزى گۈلنارنىڭ ئوبرازىنى جانلىق، تەسىرلىك يارىتىپ، رېژىسسورنىڭ ماختىشىغا ئېرىشتى. ئەمدىلا ئۈچ ياشقا كىرگەن بۇ ئۇيغۇر قىزىنىڭ ئېكراندىكى قىياپىتى — ئۇنىڭ ئاچلىقتىن نالە قىلىشلىرى، ئاخىر دادىسىنىڭ قۇچىقىدا دوختۇرخانىغا كېتىۋېتىپ جان ئۈزۈشى كىنو كۆرۈۋاتقان ھەربىر تاماشىبىنغا «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ دەھشەتلىك زىيانكەشلىكلىرىنى ئەسلىتىپ، كىشىلەردە ئۇنتۇلغۇسىز تەسىرات قالدۇردى. بۇ ھەقتە «ئاقسۇ گېزىتى»، «تىيانشان ئېكرانى» ئارقا - ئارقىدىن ماقالە ئېلان قىلىپ گۈلزارنى تونۇشتۇردى.

1984 - يىلى كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى ئېلى، قاراماي قاتارلىق شەھەر، ۋىلايەتلەرنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئويۇن قويدى. تۆت ياشلىق گۈلزار ئاشۇ قېتىم تۆت پەردە، ئىككى كۆرۈنۈشلۈك دراما «ئاقىۋەت»تە خارلانغان يېزا ئايالى زۆرەمنىڭ قىزى زۇلپىيە رولىنى ئىنتايىن مۇۋەپپەقىيەتلىك ئېلىپ چىقتى. ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى، ھەربىر ناخشىسى، ھەربىر سۆزى تاماشىبىنلارنىڭ قەلبىدە زىلزىلە پەيدا قىلدى:

ئاھ ئاپا، جېنىم ئاپا، مەن يىغلايمەن ئاھ ئۇرۇپ،
كىم سېنى قىلدى خاپا. دادامدىن كەلمىگەچ ۋاپا...

ئۇنىڭ كىشى قەلبىنى تىترىتىدىغان بۇ تەسىرلىك ناخشىسى سانسىز كىشىلەرگە: ئىھ، ئاتا - ئانىلار، سىلەر ھاياتلا بولساڭلار باللىرىڭلارنى ماڭا ئوخشاش يېتىم قىلماڭلار، ئۇلارمۇ چوڭ بولۇپ، ۋەتەننىڭ ئىگىسىگە ئايلانسۇن، ئاتا - ئانىلىق مېھرىگە قانسۇن، دېگەن يۈرەك سۆزىنى خىتاب قىلدى.

1985 - يىلى 9 - ئايدا ئاپتونوم رايون قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئۈرۈمچىدە سەنئەت كۆرىكى ئۆتكۈزۈلدى. ئەمدىلا بەش ياشقا كىرگەن گۈلزار ئاپتونوم رايونلۇق مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ بېكىتىشى بىلەن بۇ كۆرەككە قاتنىشىشتى ھەمدە بىرلا ۋاقىتتا توققۇز ناخشا ئورۇنداپ، تاماشىبىنلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى. ئۇ شۇ قېتىم باھالىغۇچىلار تەرىپىدىن «ئالاھىدە مۇكاپات» قا ئېرىشتى.

1986 - يىلى كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى يەنە جەنۇبىي شىنجاڭدا سەييارە ئويۇن قويۇش سەپىرىنى باشلىدى. بۇ قېتىممۇ گۈلزار ئۆمەككە قوشۇلۇپ، ئاقسۇ، قەشقەر قاتارلىق جايلاردا 34 مەيدان ئويۇن قويۇشقا قاتنىشىپ، تاماشىبىنلارنىڭ يۇقىرى باھاسىغا ئېرىشتى. بولۇپمۇ قەشقەر شەھەرلىك «ماي تىياتىرى»دا ئويۇن قويغاندا، كەيپىيات تېخىمۇ تەسىرلىك بولدى. تاماشىبىنلار كۆلۈپقا پاتماي قالغانىدى. گۈلزارنىڭ ناخشىسى تۈگەش بىلەن تەڭ تۆركىيىدىن ساياھەتكە كەلگەن ئالتە نەپەر دوست سەھنىگە چىقىپ گۈلزارغا بىر دەستە ئەتىر گۈل سوۋغا قىلدى. كۆلۈپتا ئۆزىنى سوزۇلغان قى-

قاس ـ چۇقانلار ۋە ئالقىش ساداسى ياڭرىدى. ئۆمەكتىكى بارلىق ئارتىسلارمۇ تاماشىبىنـ
لار قاتارىدا تەنتەنە قىلىشتى.

دوستلۇق ئەلچىسى

ھەر بىر گۈل ـ گىياھدىن، ئۇچار قۇشلىرىدىن سەنئەت پۇراپ تۇرىدىغان كۇچا
دىيارىدا ئۆسۈپ يېتىلگەن گۈلزارنىڭ قويۇق مىللىي ئۇسلۇبقا ئىگە نەپىس ئۇسسۇللى ۋە
يېقىملىق ناخشىسى بىلەن قانچىلىغان چەت ئەللىك دوستلارنىڭ قەلبىدە ئۆچمەس تەسـ
راتلارنى قالدۇرغانلىقىنى خېلى كۆپ كىشىلەر بىلمىسە كېرەك.

1987 ـ يىلى 6 ـ ئايدا كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى يۇقىرىنىڭ ئۇرۇنلاشتۇ-
رۇشى بىلەن چەت ئەللىك مېھمانلارغا ئويۇن قويۇپ بەردى. گۈلزارمۇ بۇ پائالىيەتكە
قاتنىشىپ، چەت ئەللىك دوستلارنى ھەيران قالدۇردى. ئىتالىيىدىن كەلگەن سەنئەت
مۇتەخەسسىسلىرى گۈلزارنىڭ ناخشىسىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن «بۇ قىزدا تالانت بار، يېتەرـ
لىك تەربىيىلەنسە سەنئەتتىكى ئىستىقبالىدىن ئۈمىد چوڭ» دەپ باھا بەردى ھەمدە
ئۆزلىرى ئاڭلاش ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن بىتخوۋىننىڭ يۇرۇشلەشكەن مۇزىكا لېنتىلىرىنى
ئۇنىڭغا تەقدىم قىلدى. ياپونىيىنىڭ نارا شەھىرىدىن كەلگەن ئايال يازغۇچى شى لۇمۇ
چيەنفېزى خانىم ئۆزىنىڭ ياخشى كۆرىدىغان قەلىمىنى ئۇنىڭغا يادىكار قىلدى.

1988 ـ يىلى 4 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى ياپونىيىلىك ساياھەتچى بېيسۇن يېگىزى خانىم
يەتتە ياشلاردىكى قىزى بىلەن كۇچاغا كەلدى. شۇ كۈنى كەچتە ئۇلار 30 غا يېقىن
چەت ئەللىك دوست بىلەن بىر قاتاردا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنىڭ ئويۇنىنى كۆردى.
بۇ سورۇندىمۇ گۈلزار شوخ ئۇسسۇللى ۋە يېقىملىق ناخشىسى بىلەن چەت ئەللىك دوستلارنى
قاتتىق ھاياجانغا سالدى. ئويۇن ئوتتۇرىسىدا ئۇ سورۇننىڭ كەيپىياتىغا ماس ھالدا ھېيـ
لىقى ياپونىيىلىك قىزچاقنى ئەدەبلىك ئۇسسۇل ھەرىكەتلىرى بىلەن ئۇسسۇلغا تارتتى
ھەمدە پائالىيەتنىڭ ئاخىرىدا بويىنىدىكى مارجاننى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلدى.

شۇ يىلى 5 ـ ئايدا يەنە ياپونىيىدىن كەلگەن مېھمانلار ساياھەت ئۆمىكى كۇچا ناھىـ
يىسىنىڭ ياقا يېزىسىدىكى دالىغا چېدىر تىكىپ قىسقا مۇددەت دەم ئېلىۋاتاتتى. ناھىيىلىك
پارتكوم ئۇلارنىڭ تەلىپىگە ئاساسەن كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكىنى ھال سوراش
مۇناسىۋىتى بىلەن بۇ يېزىغا ئويۇن قويۇشقا ئەۋەتتى. بۇ چاغدا كىچىككىنە گۈلزارمۇ
ئۆمەككە قوشۇلۇپ، ئۇلارغا ئۇيغۇرچە ۋە خەنزۇچە ناخشىلارنى ئېيتىپ بەردى ھەمدە
كۇچانىڭ يەرلىك ئۇسسۇلى بولغان كۇچا سەنىمىنى كۆركەم، نەپىس ھەرىكەتلىرى بىلەن
ئورۇنداپ ئۇلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى.

كىم ئويلىغان دېيسىز؟ سەنئەت ۋە دوستلۇقنى قەدىرلەيدىغان بۇ كىشىلەرنىڭ قەلـ
بىدىن گۈلزار يۈرەكلەرگە دوستلۇق ئۇرۇقىنى چاچقۇچى سۆيۈملۈك ئوبراز سۈپىتىدە
چوڭقۇر ئورۇن ئالغانىدى.

1988 ـ يىلى 8 ـ ئايدا كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىـ

نىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ھەمدە ياپونىيە يىپەك يولى جەمئىيىتىنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن، ياپونىيەنىڭ نارا شەھىرىگە ئويۇن قويۇش ئۈچۈن باردى. 6 ـ كۈنى ئۇلار ئىككىنچى قېتىملىق ئويۇننى ئاخىرلاشتۇرۇپ تۇرۇشىغا بىر جۈپ ئەر ـ ئايال بىر قىزچاقنى يېتىلىگىنىچە سەھنىگە چىقىپ كەلدى. بۇ دەل شۇ يىلى 4 ـ ئايدا كۇچاغا ساياھەتكە كەلگەن بېيسۇن يىڭزى خانىمنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئىدى. ئۇلار گۈلزارنىڭ ئاپىسى دىلەيىم بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، گۈلزارنىڭ كەلمىگەنلىكىدىن قاتتىق ئەپسۇسلانغانلىقىنى بىلدۈرۈشتى ھەمدە گۈلزارغا يازغان بىر پارچە خەت بىلەن ئۇنىڭغا ئاتاپ تىكىلگەن ياپونچە بىر قۇر كىيىم ـ كېچەكنى گۈلزارغا ئالغاچ كېتىشنى ئۆتۈندى. خەتتە مۇنۇلار يېزىلغان:

«قىزىم گۈلزار، ياخشى تۇردىڭىزمۇ؟ سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى ئىنتىزارلىق بىلەن كۈتكەنىدۇق، ياپون خەلقى سىزنىڭ كېلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلغانىدى. ئەپسۇسكى، كېلەلمەپسىز. سىز قىزىمغا سوۋغا قىلغان ھېلىقى مارجان ئائىلىمىزنىڭ قىممەتلىك تەۋەررۈكى بولۇپ قالدى. كەلگۈسىدە ئىمكانىيەت يار بەرسە توكيوغا چوقۇم كېلىڭ. مەن سىزنى قىزىمدەك كۆرۈپ، بۇ كىيىم ـ كېچەكلەرنى ئۆز قولۇم بىلەن تىكىپ ئەۋەتتىم، قوبۇل قىلغايسىز.»

ياپونىيىلىك بۇ ئاقكۆڭۈل ئانا يولدىشى ۋە قىزىنى ئېلىپ توكيودىن 800 كىلومېتىر يول بېسىپ نارىغا كەلگەنىدى.

شۇ مەزگىللەردە يەنە شەھەرلىك كۆرگەزمىخانىنىڭ كۇچا بۆلۈمىدە قەدىمكى كۇسەن مەدەنىيىتىگە ئالاھىدە قىزىققان يازغۇچى شى لۇمۇ چيەنفېزى خانىم بارلىق ئارتىسلارغا خاتىرە بۇيۇمى تەقدىم قىلدى. گۈلزارغىمۇ يىپەك رەختتىن تىكىلگەن ياپونچە ئېسىل كىيىم ـ كېچەك، سومكا، ئەينەك قاتارلىقلارنى تەقدىم قىلدى ھەمدە كۇچا ناھىيىلىك خەلق ھۆكۈمىتىگە يېزىلغان بىر پارچە خەتنى تاپشۇردى. خەتكە تۇتاشتۇرۇلغان ئىككى يۈرەكنىڭ رەسىمى سىزىلغان بولۇپ، بىرسىگە نارا، يەنە بىرسىگە كۇچا دەپ يېزىلغانىدى. خەتتە: «سىلەرنىڭ گۈلزاردەك كىچىك تالانت ئىگىسىنىڭ يېتىشىپ چىقىشىغا كۆڭۈل بۆلگەنلىكىڭلارغا چىن قەلبىمىزدىن ئاپىرىن ئوقۇيمىز. كىچىك ناخشىچى گۈلزار نارا بىلەن كۇچانىڭ دوستلۇق قەلبىنى تۇتاشتۇرغۇچى ئەلچى بولۇپ قالدى...» دېيىلگەن.

ئۆمەك ئويۇننى غەلىبىلىك ئاخىرلاشتۇرۇپ ۋەتەنگە قايتقان چاغدا، نۇرغۇنلىغان ياپونىيىلىك دوستلار يېغىۋاتقان يامغۇرغا قارىماي، كۆزلىرىدىن تارام ـ تارام ياش تۆككەن ھالدا ئۇلارنى ئۇزاتقىلى چىقتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا كۇچاغا ساياھەتكە كەلگەن ھېلىقى مېيىپ دوستلارمۇ بار ئىدى.

سەممىي قەلب، ئوتلۇق تىلەكلەر

گۈلمۇ يوپۇرماقلىرى بىلەن گۈزەل. دۇنيادا بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىپ يەككە ـ يېگانە ھالدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدىغان ھېچقانداق شەيئى يوق. مەيلى ئالىم، ئەدىب، سەنئەتكارلار بولسۇن، ئۇلار پەقەت ئۆز خەلقى بىلەن شان ـ شەرەپكە ۋە ئىجتىمائىي قىممەتكە ئىگە بولالىغان. مەن گۈلزارنىڭ ئائىلىسى ۋە مۇناسىۋەتلىك كىشىلەر بىلەن سۆھبەتلىشىش ئارقىلىق بۇ نۇقتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھېس قىلدىم. تۆۋەندىكى خاتىرىلەر

سۆھبەت جەريانىدا ئىگىلىگەن ئەھۋاللارنىڭ بىر قىسمى.

1 - خاتىرە. 1984 - يىلى كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى شىمالىي شىنجاڭغا قىلغان سەپىرىدە، غۇلجىنىڭ سۈيدۈڭ ناھىيىسىگە چۈشۈپ، قىسقا مۇددەت ئويۇن قويدى ھەمدە بۇ يەردىكى ھەر مىللەت خەلقىنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشتى. بۇ جەريانىدىكى گۈلزارغا مۇناسىۋەتلىك بولغان مۇنداق بىر ئىشتىن ئۇلارنىڭ ئوتلۇق تىلەكلەر بىلەن تولغان سەممىي قەلبىنى كۆرۈۋالماق تەس ئەمەس.

ئەتىسى چۈشلۈك تاماقنى يەپ بولۇپلا ياتاققا قايتىپ كىرگەن گۈلزار ۋە ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ياستۇق ئۈستىدە تۇرغان بىر پارچە خەت بىلەن چىرايلىق قاتلاپ قويۇلغان كۆڭلەكنى كۆردى. ئەسلىدە بۇ نەرسىلەرنى ئالدىنقى كۈنى گۈلزارنىڭ سەھنىدىكى ماھارىتىنى كۆرۈپ تەسىرلەنگەن بىر ئايال قالدۇرۇپ كەتكەنىدى. خەتكە مۇنۇلار يېزىلغانىدى:

«سۆيۈملۈك قىزىم گۈلزار، سىزنىڭ ۋە ئانىڭىزنىڭ درامىدىكى ئېچىنىشلىق كەچۈرمىشلىرى مېنىڭ ئېسىمدىنمۇ ئۆتكەن. شۇنىڭ ئۈچۈنمىكىن، كېچىدىن بېرى يىغلاپ چىقتىم ھەمدە ئاددىي بولسىمۇ بۇ كۆڭلەكنى سىزگە ئاتاپ تىكتىم. سىزنىڭ مۇشۇ كۆڭلەكنى كىيىپ مېنىڭ، جۈملىدىن سۈيدۈڭ خەلقىنىڭ تەلپىگە بىنائەن بۈگۈن ئاخشامقى ئويۇندا بىرنەچچە ناخشا ئېيتىپ بېرىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.»

شۇ كۈنى كەچ رەسمىي ئويۇن باشلىنىشتىن بۇرۇن گۈلزار ھېلىقى ئايال سوۋغا قىلغان كۆڭلەكنى كىيىپ، بار ئىشتىياقى بىلەن ناخشا ئېيتىپ بەردى. تۇساتتىن گۈلزارنىڭ ئاۋازى توختاپ قالدى. پەستە بولسا قىقاس، سۈرەنلەر ئەۋجىگە چىقتى. ئەسلىدە ھېلىقى ئايال بىر قولىدا ئۆزىنىڭ قىزىنى كۆتەرگىنىچە سەھنىگە چىقىپ يەنە بىر قولىغا گۈلزارنىمۇ ئېلىۋالغانىكەن. ئۇ كۆزلىرىدىن تارام-تارام ياش تۆككەن ھالدا تاماشىبىنلارغا قاراپ مۇنداق دېدى: كۆرۈۋڭلار، مانا بۇ ئۇيغۇر قىزى بىزنىڭ ھازىرقى، شۇنداقلا كەلگۈسىدىكى ناخشىچىمىز.

تاماشىبىنلار ئالقىش ياڭراتتى، گۈلزارغا بەس-بەس بىلەن قوللىرىنى سوزۇشتى. ئەتىسىدىن باشلاپ گۈلزارنىڭ ناخشىسى ئاشخانا ۋە دۇكانلاردىكى ئۈنئالغۇلاردىن ياڭراشقا باشلىدى. ئەخمەت ئاكا ۋە دىلەيسەم ئاچا ئۇنى ئەگەشتۈرۈپ كوچا ئايلانغاندا، كىشىلەر ئۇلارنى ئورىۋېلىپ ئەھۋال سورىدى، ئۆيلىرىگە تەكلىپ قىلىشتى ھەمدە ياخشى تىلەكلىرىنى ئىزھار قىلىشتى.

2 - خاتىرە. 1989 - يىلى، فېۋرالنىڭ ئاخىرلىرى. بۇ گۈلزارنىڭ ئۈرۈمچىدە مەملىكەتلىك مۇسابىقىگە تەييارلىق قىلىۋاتقان چاغلىرى ئىدى. ئۇنىڭ كۈنلىرى ناخشا ئېيتىشنى مەشق قىلىش ھەم قېپ قالغان دەرسلىرىنى تەكرارلاش بىلەن ئۆتۈۋاتاتتى. دەل شۇ كۈنلەردە كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى قاراماي خەلقىدىن ھال سوراش يۈزىسىدىن ئويۇن قويۇشقا مېڭىپ، ئۈرۈمچىدە گۈلزار بىلەن ئۇچراشتى. ناھىيىلىك پارتكوم شۇجىسى لى توڭدىنىڭ تەكلىپى، مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن گۈلزار دادىسىنىڭ ھەمراھلىقىدا ئۆمەككە قوشۇلۇپ قارامايغا يۈرۈپ كەتتى. بىرىنچى مەيداندىكى ئو-

يۈنىلا گۈلزار بىرلاۋاقىتتا ئالتە ناخشا ئېيتىپ قاراماي خەلقىنىڭ يۈرەك تارىنى چەكتى. ھەر خىل تەلەپلەر، تەشەككۇر بىلەن تولغان باغاقچىلار سەھنىگە قاردەك يېغىشقا باشلىدى.

ئويۇن ئارىلىقىدا گۈلزار بىلەن كۆرۈشۈش ۋە ئەھۋاللىشىش ئارزۇسى بىلەن دەم ئېلىش ئۆيىگە كەلگەنلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيتتى. تەكتۈشلىرى ئۇنىڭغا ئۆزلىرى ياخشى كۆرىدىغان ھەر خىل بۇيۇملارنى سوۋغا قىلسا، چوڭلار ئۇنى قۇچىقىغا ئېلىپ، ئۇنى - بۇنى سورايتتى. ئويۇن ئاخىرىدا قاراماي شەھەرلىك پارتكوم ۋە شەھەرلىك باش ئىشچىلار ئۇيۇشمىسى ھاياجانلانغان قاراماي خەلقىنىڭ كۆڭلىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن گۈلزارنى مىڭ يۈەن پۇل بىلەن مۇكاپاتلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ خەۋەر ئېغىزدىن - ئېغىزغا كۆچۈپ، نېفىت مىنىستىرلىكىدىكى بىر رەھبەرىي يولداشنىڭ قۇلىقىغا يەتتى. ئۇ بۇ ئىشقا قىزىقىپ، كېيىنكى مەزگىلدە جەنۇبىي شىنجاڭغا قىلغان سەپىرىدە كۇچاغا چۈشۈپ، گۈلزارنى يوقلىدى ھەمدە ئۇنىڭ ئويۇننى كۆرگەندىن كېيىن، رازىمەنلىكىنى ۋە ياخشى تىلەكلىرىنى بىلدۈرۈپ خوشلاشتى.

3 - خاتىرە. گۈلزارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى مۇناسىۋەتلىك رەھبەرىي يولداشلارنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ھەم قوللىشىدىن ئايرىلغان ئەمەس. مەملىكەتلىك مۇسابىقىگە قاتنىشىشنىڭ ئالدى - كەينىدە مەدەنىيەت نازارىتىنىڭ نازىرى مەھەممەت زۇنۇن گۈلزارغا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇنىڭ ئەھۋالىنى سۈرۈشتۈرۈپ تۇردى ھەمدە ئۇنىڭغا ھەر جەھەتتىن ياخشى شارائىت يارىتىپ بېرىش ھەققىدە يوليورۇق بەردى. مۇناسىۋەتلىك ئورۇنلاردىكى مۇتەخەسسىسلەردىن خۇاڭ دېجۇڭ خانىم ۋە خەيرىنسا ئاچىلارمۇ گۈلزارنىڭ بۇ قېتىمقى مۇسابىقىدە ئورۇندايدىغان ناخشىلارنى ئۆزلەشتۈرۈۋېلىشىغا ئاز بولمىغان ئەجىر سىڭدۈردى.

1988 - يىلى گۈلزار ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلىدىغان 16 شەھەر ئۆسمۈرلىرىنىڭ سەنئەت مۇسابىقىسىگە قاتنىشىش ئۈچۈن تاللاندى. بىراق ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى ياپونىيىگە زىيارەتكە چىقىشنىڭ جىددىي تەييارلىقىدا بولغاچقا، قىزىغا قاراشقا ۋاقتى يەتمەيتتى. بۇ چاغدا ۋىلايەتلىك مەدەنىيەت باشقارمىسىنىڭ باشلىقى يولداش لى جۈەن بۇ ئىشنى ئۈستىگە ئېلىپ، بالىنىڭ بىخەتەرلىكى، سالامەتلىكى ۋە تۇرمۇشىغا ئۆزى بىۋاسىتە مەسئۇل بولدى ھەمدە ئۈچ ئايغىچە ئۇنىڭغا قارايدىغان ۋە كەسپىي جەھەتتىن يېتەكچىلىك قىلىدىغان مەخسۇس ئادەم ئاجرىتىپ گۈلزارنىڭ ئاتا - ئانىسىنى خاتىرجەم قىلدى. شۇ قېتىمقى كۆرەكتە ئۇ ئاپتونوم رايون بويىچە 1 - دەرىجىلىك ئورۇندىغۇچى مۇكاپاتىغا ئېرىشتى ھەمدە 120 دۆلەتنىڭ ئەلچىخانا خادىملىرىغا ئويۇن قويۇشقا تاللىنىپ، ئۇلارنىڭمۇ ياخشى باھاسىغا ئېرىشتى.

كۇچا ناھىيىلىك سەنئەت ئۆمىكى گۈلزارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىدە ھەل قىلغۇچ رول ئوينىغان بىر ئالتۇن بۆشۈك. مەن بۇ ئورۇندىكى بىر قىسىم كىشىلەر بىلەن بۇ ھەقتە سۆھبەتلىشىشكە مۇۋەپپەق بولدۇم. ئۆمەك باشلىقى ئەخمەت ئابدۇللا گۈلزار ھەققىدىكى تەسىراتلىرى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنۇلارنى سۆزلەپ بەردى: گۈلزارنى ئۈچ يېشىدىن باشلاپلا ئۆمىكىمىزنىڭ ئىشتىن سىرتقى ئارتىسى بولۇپ قالدى، دېسەك لاپ ئۇرغانلىق

بولمايدۇ. 1984 - يىلى ئۇ «ئاقىۋەت» دېگەن درامىدا رول ئالغاندىن تارتىپ، هازىرغىچىلىك بولغان ھەر قېتىملىق سەييارە ئويۇن قويۇشقا تولۇق قاتناشتى. بۇ كىچىككىنە قىزنىڭ ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان ئالاھىدىلىكى شۇكى، ئۇ مۇزىكا ۋە ئۇدار سېزىمى جەھەتتە پەۋقۇلئاددە تالانتقا ئىگە بولۇپلا قالماستىن، نەپەس ۋە ئاۋاز پەردىسىنى ئىشلىتىپ ھېسسىياتنى ئىپادىلەشتىمۇ ئۆزگىچە ماھارەتكە ئىگە. ئەڭ مۇھىمى ئۇنىڭدا رىقابەت تۇيغۇسى تولىمۇ كۈچلۈك. ئۆزىدىن چوڭ ناخشىچىلار بىلەن بەسلىشىشكە جۈرئەت قىلالايدۇ. بۇ خاراكتېر بەلكىم ئۇنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنالىشىغا تۈرتكە بولغان ئىچكى ئامىل بولسا كېرەك.

توغرا، بىزنىڭ ئەنە شۇنداق سەنئەتخۇمار خەلقىمىز ھەم سەنئەتكە كۆڭۈل بۆلىدىغان سۆيۈملۈك رەھبەرلىرىمىز بولغاچقىلا، بىزنىڭ سەنئەتكارلىرىمىز ۋە سەنئەت ئىشلىرىمىز پارلاق ئىستىقبالغا ئىگە بولالىغان.

كۆڭۈلدىكى پاراڭلار

گۈلزارنىڭ دادىسى ئەخمەت ئاكا 30 ياشلاردىن ھالقىغان خۇش چاقچاق ئادەم. ئۇ 80- يىللاردىن ھازىرغىچىلىك 50 پارچىدىن ئارتۇق ھەرخىل لەپەر، ناخشا تېكىستى، ئالتە پارچە سەھنە ئەسىرى يېزىپ، ۋىلايەت دائىرىسىدە كۆپ قېتىم ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن. بۇ ئادەم يېقىنقى مەزگىلدىن بۇيان تولىمۇ خىيالچان بولۇپ قاپتۇ. بولۇپمۇ ياپونىيىگە چىقىپ كىرگەندىن كېيىن تېخىمۇ كۆپ نەرسىلەرنى ئويلايدىغان، مەسىلىلەرگە باشقىچە قارايدىغان بولۇپ قاپتۇ. سۆھبەت ۋە پاراڭلار جەريانىدا ئۇنىڭ ئائىلە، پەرزەنت ۋە سەنئەت ھەققىدىكى بەزى قاراشلىرىنىڭ خېلىلا قىممەتكە بارلىقىنى ھېس قىلدىم. بۇ جەھەتتە ئۇ ئۆز تەسىراتىنى سۆزلەپ مۇنداق دېدى: ئادەم ئۈچۈن يۇرت كېزىش، دۇنيانى چۈشىنىش تولىمۇ مۇھىم ئىكەن، گەرچە ياپونىيىدە تۇرغان ۋاقتىمىز ناھايىتى قىسقا بولغان بولسىمۇ، سەنئەت ۋە مەدەنىيەت جەھەتتە نۇرغۇن يېڭى ئۇچۇرلارغا ۋە يېڭى قاراشلارغا ئىگە بولدۇق. خۇسۇسەن مېنى ئۆزىگە ئەڭ جەلپ قىلغىنى ياپونىيىنىڭ تەرەققىي قىلغان پەن - تېخنىكىسى ۋە مەدەنىيىتى بولماستىن، بەلكى مۇشۇ خىل ھالەتنىڭ شەكىللىنىشىگە بىۋاسىتە تەسىر كۆرسەتكەن پەرزەنتلەرنى تەربىيىلەش مەسىلىسى بولدى. ياپونىيىدىكى ھەربىر ئاتا - ئانا ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئىستىقبالىنى پۈتۈن مىللەت ۋە ۋەتەننىڭ تەقدىرى بىلەن چەمبەرچاس باغلىغان، شۇڭا ئۇلاردا ئۆز ۋەتىنىنى، مىللىي مەدەنىيىتىنى جېنىدىن ئەزىز كۆرىدىغان قىممەتلىك روھىي ھالەت شەكىللەنگەن. مېنىڭچە بۇ بىزنىڭ چوڭقۇرراق ئويلاپ بېقىشىمىزغا ۋە ئۆگىنىشىمىزگە ئەرزىيدۇ. ئۇ جەمئىيەتنىڭ ھۆججەيرىسى ھېسابلىنىدىغان ئائىلىنىڭ پەرزەنتلەرگە كۆرسىتىدىغان ھەل قىلغۇچ تەسىرى ئۈستىدە توختىلىپ، ئۆزىگە بۇ جەھەتتە قانداق تەلەپ قويۇۋاتقانلىقىنى، ئىككى بالىسىنى قانداق قىلىپ كەلگۈسىدە جەمئىيەتكە تۆھپە قوشالايدىغان يارامىلىق ئادەم قىلىپ تەربىيىلەش ئۈستىدە باش قاتۇرۇۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ئەمەلىيەتتىمۇ ئۇ بۇ ئىشقا تېخىمۇ كۆپ ۋاقىت ئاجرىتىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ كەسپىي جەھەتتىكى ئىستىقبالىدىن بەزى قۇربانلارنى بېرىپتۇ. قىزىغا بېرىدىغان مىڭ يۈەن مۇكاپات

پۇلنى بانكىغا بەش يىللىق ئامانەتكە قويۇپ، گۈلىزارنىڭ كېيىنكى تەربىيىلىنىشىگە سەرپ قىلماقچى بولۇۋېتىپتۇ. ئۇ يەنە ياپونىيىدە كۆرگەن بەزى ئەھۋاللارنى ئەسلەپ ماڭا مۇنۇلارنى سۆزلەپ بەردى: 1980 - يىلى ياپونىيە يىپەك يولى جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىرى كۇچاغا كېلىپ، ئاتاقلىق خەلق سەنئەتچىسى نىساخان ئاچا، تۇردى ئاكا قاتارلىقلارنىڭ ئويۇنىنى كۆرگەنىكەن. ئارىدىن توققۇز يىل ئۆتۈپ ياپونىيىگە بارغان چېغىمىزدا، شۇ قېتىمقى پائالىيەتنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىنى سىنئالغۇدىن كۆردۇق. مەن بۇنىڭدىن تولىمۇ خىجىللىق ھېس قىلدىم. شۇنچە يىراق مەملىكەتتىكى يات بىر مىللەت بىزنىڭ سەنئىتىمىزگە شۇنداق كۆڭۈل بۆلۈۋاتقان يەردە، ئۆزىمىز قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلالمىغانلىقىمىزدىن ئەپسۇسلاندىم. ئەمەلىيەتتە بولسا بۇ سەنئەتكارلىرىمىز ئاللىقاچان ئارىمىزدىن كېتىپ قالدى. بىراق ئۇلار قالدۇرغان سەنئەت مىراسلىرىنى توپلاش ھەم تەتقىق قىلىش يەنىلا كۆڭۈلدىكىدەك بولمايۋاتىدۇ. ئىلاجى بولسا ئۇلارغا قەبرە تېشى ئورنىتىپ، مۇۋاپىق پەيتلەردە خاتىرىلەش پائالىيىتى ئۆتكۈزۈپ خەلق، سەنئەتكارلىرىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى نامايان قىلساق نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى - ھە؟

خاتىمە

زىيارىتىم ئاخىرلىشىپ قالغانىدى. قەلبىم ئۈمىد بىلەن ھاياجان، تىت - تىتلىق بىلەن تەقەززالىق ئارىلىشىپ كەتكەن مۇرەككەپ تۇيغۇلار ئەۋجىدە دولقۇنلايتتى. كۆز ئالدىمدىن پۈتۈن ھاياتىنى مىللەتنىڭ سەنئەت ئىشلىرىغا بېغىشلاشقا بەل باغلىغان ھەم بۇ يولدا تەر تۆكۈۋاتقان بىر ئائىلە كىشىلىرى كەتمەيتتى. ئۇلار 19 كىۋادرات مېتىر كېلىدىغان تار ھەم كونا ئۆيدە ياشىماقتا!

مەن شەرت - شارائىتى ئۇلاردىن نەچچە ھەسسە ياخشى بولغان نۇرغۇن ئائىلىلەرنى كۆرگەنىدىم. بۇلارنىڭ پىكىر قىلىش ئۇسۇلى، ياشاشتىكى مۇددىئاسى ۋە باشقا كۆپ جەھەتلىرى پۈتۈنلەي باشقىچە ئىدى. مەن شۇ چاغدىلا ئۆزۈمنىڭ نېمىگە تىت - تىت بولغانلىقىمنى بىلىۋالدىم. مەن ئۆز - ئۆزۈمگە شۇنداق سوئال قويدۇم: ئەگەر ھازىردىن باشلاپ ھەربىر ئاتا - ئانا ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ تەقدىرىگە ئەنە شۇنداق كۆڭۈل بۆلسە، ئون - يىگىرمە يىلدىن كېيىن جەمئىيەتتىكى ئادەملەرنىڭ سۈپىتىدە قانچىلىك زور ئۆزگىرىشلەر بارلىققا كېلەر ئىدى - ھە؟

مەسئۇل مۇھەررىر سارەم ئىبراھىم

«ئالتۇن چاغ مۇكاپاتى»غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ئەنۋەر غوپۇر

ئايالىمنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى

(ھېكايە)

ئەنۋەر غوپۇر 1970 - يىلى قاغىلىق ناھىيىسىدە تۇغۇلغان. ھازىر شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئەدەبىيات پاكۇلتېتىدا ئوقۇۋاتىدۇ. «ئايالىمنىڭ كۈندىلىك خاتىرىسى» ناملىق بۇ ھېكايە ئۇنىڭ تۇنجى ئىجادىيەت مېۋىسى.

بىز ئۇنىڭ داۋاملىق تىرىشىپ ئۆگىنىپ، مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

تەھرىردىن

1

مەن يېگانە قالدىم. مېنىڭ نە ئانام، نە ئايالىم، نە پەرزەنتىم... بىرەرمۇ سۆيۈملۈك ئادىمىم قالمىدى. يالغۇز ياشاۋاتقىنىمغا مانا بۈگۈن توپتوغرا 15 كۈن بولدى. مەن بۇ كۈنلەرنى چۈش بىلەن رېئاللىق ئارىسىدا خىيالىي تۇيغۇلار ئىچىدە تەنها ئۆتكۈزدۈم. مېنىڭ مۇشۇ كۈنلەر ئىچىدە چەككەن ئازابلىرىمغا پۈتكۈل ھاياتىمدا تارتقان دەردلىرىمۇ تەڭ كېلەلمەيدۇ!

خۇدانىڭ ئالدىدا نېمە سەۋەنلىك ئۆتكۈزگەنلىكىمنى بىلمەيمەن. لېكىن خۇدا مېنى جازالىدى. جازالىغاندىمۇ قاتتىق جازالىدى. كۆيۈمچان ئانامنى، سۆيۈملۈك ئايالىمنى، ئوماق پەرزەنتىمنىمۇ ئارقا - ئارقىدىن ئېلىپ كەتتى!

خوتۇنۇم سەرۋەدەك قامەتلىك، بولۇتتەك يېيىلىپ تۇرىدىغان ساغۇچ چاچلىق، قويۇق ئۇزۇن كىرپىكلىك، شەھلا كۆزلۈك ئايال ئىدى. ئۇنىڭ جىلۋىلىك تەبەسسۇملىرىنىڭ، نازلىق ئەركىلەشلىرىنىڭ مەن ئۈچۈن نەقەدەر قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى ئەمدىلا ھېس قىلىۋاتىمەن.

ئۇ بۈنىڭدىن 15 كۈن ئىلگىرى يىراق ئالەم بىلەن خوشلاشتى. ئۇ گۈزەل، ئەخلاقلىق ۋە تولىمۇ مېھرىبان ئايال ئىدى. ئەمما ئۇ كىچىكىدىلا يۈرەك مۇسكۇل تىقىلمىسى كېسىلىگە گىرىپتار بولغانىكەن. رەھمەتلىك ئانام ئۆلۈپ كېتىپ ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپلا بۇ لەنىتى كېسەل ئايالىمنىمۇ مەندىن مەڭگۈلۈك ئايرىدى!

مەن ئانام بىلەن خوتۇنۇم لالەنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتىم، سۆيەتتىم. ئانام كېلىنى لالەنى بەكمۇ ياقتۇراتتى. ئۇدائىملا لالە ئۆيدە يوق چاغلاردا ئۇنىڭ ئىشچانلىقىنى ۋە پاكىزلىقىنى ماختايتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىگە ھەرگىز ئازار بەرمەسلىكىمنى تاپىلايتتى، مەنمۇ ئۇنى رەنجىتىشنى خالىمايتتىم. ئەپسۇسكى، ئايالىم ئۆلۈپ كەتتى. ئۇنىڭ سەكرات ئالدىدىكى چىرايى ھېلىمۇ ئېنىق ئېسىمدە.

ئۇ كۈنی دوختۇر مېنىڭ كېسەلخانا كارىدورىدا ساقلاپ تۇرۇشۇمنى ئېيتقانىدى. مەن كارىدورىدىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردۇم. ئۆزۈمنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشساممۇ، ئىلگىرىكىدىنمۇ بەكرەك جىددىيلىشىپ كېتىۋاتاتتىم. مەن ئۇ هايات قالىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. مەن ئورۇندۇقتا قانچىلىك ئۇزۇن ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن. «قۇتقۇزۇشقا ئامال بولمىدى، كىرىپ ئايالىڭىز بىلەن دىدارلىشىۋېلىڭ» دېگەن سۆز قۇلىقىمغا كىرىشى بىلەنلا گويا بىرىدىنلا بىنا ئۆرۈلۈپ كېتىۋاتقاندەك ئورنۇمدىن تۇرۇپ كەتتىم. ئالدىمدا ئوڭ قولىنى مۇرەمگە قويغان هالدا كۆزلىرىگە لىققىدە ياش ئالغان دوختۇر يەرگە قاراپ تۇراتتى. مەن دوختۇرنىڭ قولىنى قوپاللىق بىلەن سىلكىۋەتتىم - دە، كېسەلخانىغا بوراندەك ئېتىلىپ كىردىم. لاله كارىۋىتىدا ئاپئاق يوتقانغا يۆركىنىپ ياتاتتى. كۆزلىری قورقۇنچلۇق ئالايغان بولۇپ، چىرايى خەسىدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ سول قولى يۈرىكىنى كۈچسىز مۇجۇيتتى، تىنىقى يېتىشمەي، ئېچىنىشلىق ئىڭرايتتى. ئۇنىڭ كېسەلی ئەڭ ئاخىرقى باسقۇچقا كېلىپ قالغانىدى.

مېنىڭ دوختۇرغا غەزىپىم كەلدى. بىرىنچىلا ئۇنىڭ ياقىسىنى سىقىماقچی بولدۇم. ئۇ نېمە ئۈچۈن مېنى بىرەر مىنۇت بۇرۇنراق كىرگۈزمەيدۇ؟ ئايالىمنىڭ چىرايىنى ئۇزۇنراق كۆرۈۋېلىشىمغا، كۆپرەك سۆزلىۋېلىشىمغا، تەسەللی بېرىشىمگە يول قويمايدۇ؟! ئەمما هازىر ئۇنداق قىلىشقا بولمايتتى. بىر دەقىقە ۋاقىتمۇ قىممەتلىك ئىدى. لاله بەكمۇ ئازابلىنىۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ ئىڭراشلىرىغا چىداپ تۇرالمىدىم. كۆز ياشلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ ئېقىشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭغا تەسەللی بەرمەكچی بولۇپ، ئۇنىڭ كۆكسىنى مۇجۇۋاتقان ماغدۇرسىز قولىنى تۇتتۇم. تۇتتۇم - يۇ، چۆچۈپ كەتتىم. ئۇنىڭ قوللىری گويا مۇردىنىڭ قوللىرىدەك سوغۇق ئىدى. شۇ مىنۇتتا تىلىمغا بىر ئېغىزمۇ سۆز كەلمىدى. قەلبىمدە ئاچچىق بىر يىغا ئىسيان كۆتۈرەتتى.

لاله ئوڭ قولىنى كۆتۈرمەكچی بولغانىدى، لېكىن كۆتۈرەلمىدى. مەن ئۇنىڭ نېمە قىلماقچی ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم - دە، ئۇنىڭغا ياردەملەشتىم. ئۇ تولىمۇ قىينىلىپ مەڭزىمدىكى ياشلارنى سۈرتۈۋەتتى.

— ئەزىزىم...مېنى...مېنى كەچۈرگىن، — دېدى ئۇ ناهايىتى تەستە، — بۇنىسى ئۇزبەش كۈندىن كېيىن...ئۇقۇپ...چىققىن. شۇندىلا...هەممىنى...هەممىنى چۈشىنىسەن.

ئۇ كۆكسىنى مۇجۇۋاتقان قولىنى مېنىڭ ياردىمىم بىلەن كۆتۈردی - دە، ياستۇقى ئاستىدىن بىر خاتىرە دەپتەرنى ئېلىپ ماڭا سۇندى. سۇندى - يۇ، چىدىغۇسىز ئازاب بىلەن ئىڭرىدى. مەن خاتىرىنى تونۇدۇم، بۇ ئۇنىڭ دائىملا مەندىن يوشۇرىدىغان كۈندىلىك خاتىرە دەپتىری ئىدى.

— مەن ... — دېدى ئۇ نۇری ئۆچۈشكە باشلىغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكىپ، — سېنى سۆيىمەن.

ئۇنىڭ ئاخىرقى سۆزى شۇنچىلىك بوش ئېيتىلدىكى، بەلكىم ئۆزىمۇ ئاڭلىيالمىغان، ئاڭلاشقىمۇ ئۈلگۈرەلمىگەن بولۇشى مۇمكىن. ئاه خۇدا! ئۇ مېنىڭ كۆز ئالدىمدىلا جان ئۈزگەنىدى!...

مېنىڭ كۆزلىرىم تامدىكى ئەينەككە تىكىلدى. ئەينەك يۈزىدە ئۈنسىز يىغلاۋات-

قان بىر كىشى قاراپ تۇراتتى. ئۇ مەن ئىدىم. ھەيرانمەن، مېنىڭ ساقاللىرىم ئۆسۈپ، چىرايلىرىم جۈدەپ كەتكەنىدى. خۇددى ھاياتىدا كۆپ ئىسسىق ـ سوغۇقنى بېشىدىن كەچۈرگەن تەمبەل، لېكىن قېرى ئادەمگە ئوخشاپ قالغانىدىم. ئورۇقلاپ كەتكەنلىكىمدىن قاڭشىرىم تېخىمۇ ئېگىزلەپ، كۆزلىرىم ئارقىسىغا تارتىشىپ كەتكەنىدى. بۇ ئالامەتلەر مېنىڭ بېشىمغا كەلگەن دەرد ـ ھەسرەتلەرنىڭ يالدامىسى ئىدى.

مېنىڭ خاتىرىلىرىم ئاستا ـ ئاستا ئەسلىگە كېلىشكە باشلىدى. ئايالىم ئۆلۈپ كەتكەندىن بېرى 15 كۈن ئۆتۈپ كېتىپتۇ، ئەسلىدە ماڭا 15 يىل ئۆتكەندەك بىلىنگەنىدى. 15 كۈن نېمىدېگەن ئۇزۇن ۋاقىت ـ ھە!

توختا، ئۇ ماڭا بىر نەرسە بەرگەندەك، بىر نەرسە دېگەندەك قىلىۋىدىغۇ؟ ھىم، ئەمدى ئېسىمگە كەلدى، خاتىرە دەپتەر، ھېلىقى كۈندىلىك خاتىرە دەپتەر.

مەن كىتاب ئىشكاپىمنى ئاختۇرۇپ ھېلىقى كۈندىلىك خاتىرە دەپتەرنى تاپتىم. نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنى قولۇمغا ئېلىشىم بىلەنلا يەنە قانداقتۇر بىر بەختسىزلىك يۈز بېرىدىغاندەك، يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ، پۈتۈن بەدىنىم تىترەپ كەتتى.

مەن كرېسلوغا ئولتۇردۇم ـ دە، تىترەپ تۇرغان بارماقلىرىم بىلەن دەپتەرنى ئېچىپ ئوقۇشقا باشلىدىم.

2

20 ـ مارت، سەيشەنبە.

سۆيۈملۈكۈم زاھىر، سەن ئۈرۈمچىگە ئۈچ ئايلىق ئوقۇشقا كەتكەندىن كېيىن مېنىڭ كېسىلىم يەنە قوزغالدى. ئىدارەدىكى خىزمەتداشلىرىم مېنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىپتۇ. ئىككى كۈندىن كېيىن ھوشۇمغا كېلىپتىمەن. ھازىر دوختۇرخانىدا يېتىۋاتقىنىمغا قانچە كۈن بولغانلىقىنى ئېنىق ئېسىمگە ئالالمايمەن. بىراق بۈگۈن خېلىلا ماغدۇرۇمغا كېلىپ قالغاندەك بولدۇم. مەن دوختۇرنىڭ بالنىتسىدىن چىقىپ كېتىشىمگە رۇخسەت قىلىشىنى كۈتۈۋاتاتتىم. ئەتىگەن سائەت سەككىز بولغانىدى. دوختۇر كىرىپ كەلدى. ئۇ چاچلىرى ئاقارغان، كۆزلىرىدىن قەتئىيلىك، مېھرىبانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرىدىغان، كۆز ئەينىكىنى دائىملا ئېگىز بۇرنىنىڭ ئۈستىگە چۈشۈرۈپ قويۇشقا ئادەتلەنگەن 50 ياشلار ئەتراپىدىكى سالاپەتلىك كىشى ئىدى.

— ياخشىمۇسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ، كۆز ئەينىكىنى بۇرنىنىڭ ئۈستىدىن ئېلىپ، قول ياغلىقىدا سۈرتۈۋېتىپ، — ئۆزىڭىزنى يەڭگىل سېزىۋاتامسىز؟

— ھەئە، ساقىيىپ كەتكەندەك تۇرىمەن، — دېدىم مەن، — چىقىپ كەتسەم بولامدۇ؟

دوختۇر ئاستا كېلىپ يېنىمدىكى كرېسلوغا ئولتۇردى. ئاندىن ماڭا بىر ھازا قاراپ كەتتى. چىرايى ئاۋۋالقىدەك سۈرلۈك، غەمكىنىدى. مېھرىبانلىق چىقىپ تۇرغان كۆزلىرىدىن ماڭا ئېيتىدىغان ئاللىقانداق مۇھىم گېپى باردەك، ئەمما دېيەلمەيۋاتقاندەك قىلاتتى. كۆڭلۈمگە ئەندىشىلىك بىر خىل سېزىم سايە تاشلاپ ئۆتكەندەك بولدى.

— قاراڭ، — دېدى ئۇ غەلىتە بىر خىل ئاھاڭدا، — سىز ھايات قېلىشنى خالامسىز؟

مەن ھەيران قالدىم، ئۇنىڭ گېپىنى پەقەتلا ئاڭقىرالمىدىم.

— نېمە دېدىڭىز؟ — دېدىم مەن قاتتىق چۆچۈپ، — كېسىلىم خەتەرلىكمۇ؟ ئۇچۇقراق ئېيتىڭا، نېمە ئىش بولدى؟

— مۇنداق ئىش، — دېدى ئۇ خىجىل بولغاندەك ئېگىز بۇرنىنىڭ ئۇچىنى چىمدىپ قويۇپ، — سىزنىڭ تۇغۇتىڭىزغا ئازلا ۋاقىت قاپتۇ، — نېمە ئۈچۈنكى ئۇ بۇ قېتىم تولىمۇ ئەزمىلىك بىلەن سۆزلەۋاتاتتى، مەن جىددىيلىشىپ كېتىۋاتاتتىم. بىراق ئۇ بۇنى سەزمىگەندەك، گويا ھەربىر ئېغىز سۆزنى ئېغىزىدا بىر ھازا چايناپ ئاندىن چىقىرىۋاتقاندەك ئۈزۈپ-ئۈزۈپ سۆزلىدى، — ناۋادا دەل شۇ پەيتتە كېسىلىڭىز قوزغىلىپ قالسا، ھاياتىڭىزنى قۇتقۇزۇپ قېلىش مۇمكىن بولماي قالىدۇ. شۇڭا، — ئۇ سۆزىنىڭ ئاخىرىنى ئېيتماستىن كۆزلىرىمگە يەنە بىر قېتىم تىكىلدى، ئېھتىمال ئۇ سۆزلىرىنىڭ ماڭا كۆرسەتكەن تەسىرىنى بىلمەكچى بولسا كېرەك، بىردەم جىم تۇرۇۋېلىپ يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — شۇڭا سىز بالىڭىزنى سۇنئىي ئۇسۇلدا چۈشۈرۈۋەتمىسىڭىز بولمايدۇ.

— ياق! ياق! چىقىپ كېتىڭ، — مەن تەلۋىلەرچە ۋارقىرىدىم، — كۆزۈمدىن يوقىلىڭ! بۇ مېنىڭ تۇنجى پەرزەنتىم، مەن بالامنى كۆرۈشنى خالايمەن! — مەن ئەسەبىيلىشىپ، چاچلىرىمنى يۇلۇپ ۋارقىراپ كەتتىم.

زاھىر، مۇبادا سەن مېنىڭ شۇ چاغدىكى قىياپىتىمنى كۆرگەن بولساڭ، كېسەلخانىدىن قېچىپ چىقىپ كەتكەن بولارئىدىڭ.

دوختۇر مېنىڭ كېسىلىمنىڭ قايتا قوزغىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىگەن بولسا كېرەك، مېنى كارۋاتقا چىڭ بېسىۋېلىپ، سىرتقا قاراپ ۋارقىرىدى:

— سانىيە! ھاي سانىيە!

مەن ياق، ياق دېگىنىمچە بېشىمنى توختىماستىن چايقايتتىم. كېسەلخانىغا بىر سېستىرا قىز كىرىپ كەلدى.

— تېز بولۇڭ! — دېدى دوختۇر، — تىنچلاندۇرۇش ئوكۇلى ئۇرۇڭ، بۇ ئوبدانراق ئارام ئالمىسا بولمايدۇ!

— ھەرگىز چۈشۈرۈۋەتمەيمەن، — دەيتتىم مەن بوش ئاۋازدا، — بۇ زاھىرنىڭ بالىسى، مېنىڭ بالام، ئۇ چوقۇم ئوغۇل تۇغۇلىدۇ. مەن ئۇنى چۈشۈرۈۋەتمەيمەن...

مەن توختىماستىن سۆزلەيتتىم، ئەمما سۆزلىرىمنى ئۆزۈممۇ ئاڭلىيالمايتتىم. قاپاقلىرىم قوغۇشۇن قۇيغاندەك ئېغىر ئىدى. كۆزۈمنى قانچە قىلىپمۇ ئاچالمىدىم، كېيىن ئاستا-ئاستا ئۇيقۇغا كېتىۋاتقانلىقىمنى سەزدىم.

مەن كۆزۈمنى ئاچقىنىمدا كەچ سائەت ئون بولغانىدى. كارىۋىتىمنىڭ لېۋىدە سېستىرا قىز ماڭا قاراپ ئولتۇراتتى. بىر قاراشتىلا ئۇنىڭ ساددا، ئاقكۆڭۈللۈكىنى بىلىۋالغىلى بولاتتى. ئۇنىڭ ماڭا تىكىلگەن كۆزلىرىدىن ھېسداشلىق، سەمىمىيلىك چىقىپ تۇراتتى.

— تاماق يەمسىز؟

مەن شۇندىلا قورسىقىمنىڭ ئاچقانلىقىنى سەزدىم.

— ئازراق بىر نەرسە يەي.

سانىيە سىرتقا چىقىپ كېتىپ بىر ئازدىن كېيىن تاماق ئېلىپ كىردى.

— سىز ئېيتىپ بېقىڭا، — دېدىم مەن تاماقنى يەپ بولغاندىن كېيىن سانىيەگە يېقىنلىغاندەك، — بالامنى چۈشۈرۈۋەتمىسەم زا-

دى بولماسمۇ؟

— مېنىڭ سىزگە بەكمۇ ئىچىم ئاغ-
رىيدۇ، — دېدى ئۇ كۆزلىرىگە لىققىدە ياش
ئېلىپ، — دوختۇرلار سىزنىڭ كېسىلىڭىز
ئۈستىدە ئىككى سائەت يىغىن ئېچىپ مۇ-
زاكىرىلەشتى. كېسىلىڭىز يەنە بىر قېتىم
قوزغالسا هاياتىڭىزغا خەۋپ يېتىدىكەن.
ئۇلار تۇغۇتىڭىزدا كېسىلىڭىزنىڭ يەنە قوز-
غىلىشى مۇمكىن ئىكەنلىكىنى جەزىملەشتۈر-
دى، شۇڭا بالىڭىزنى سۈنئىي ئۇسۇلدا
چۈشۈرۈۋېتىپ، هاياتىڭىزنى ساقلاپ قېلىشى-
ڭىز كېرەك ئىكەن.

— ئۆمۈر بويى پەرزەنتسىز ئۆتۈپ
كېتەمدىم؟

مەن ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتىم.

— نېمە ئامال دەيسىز، — دېدى ئۇ
قول ياغلىقىنى ماڭا سۇنۇپ تۇرۇپ، — بىرەر
بالا بېقىۋالارسىز.

ئۇ ماڭا بىردەم تەسەللى بەرگەن-
دىن كېيىن چىقىپ كەتتى.

كېسەلخانىدا يالغۇز قالدىم. تۆت
ئەتراپىمدىكى ئاپئاق تاملارغا قارىغىنىمچە
خىيالغا چۆمدۈم. ئاه خۇدا! شۇنداق قىلىپ
بالامنى ئالغۇزۇۋېتەمدىم؟ قانداق ئانا ئۆ-
زىنىڭ هاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن
ئۇماق پەرزەنتىنى هالاك قىلىدۇ؟ ياق!
هېچ بىر ئانا ئۇنداق قىلمايدۇ، ئۇنىڭ
ئەكسىچە بالىسى ئۈچۈن ئۆزىنى قۇربان
قىلىدۇ. چۈنكى ئۇ ئانا! ئانىنىڭ قەلبى
ئاسماندەك كەڭ، ئۇپۇقتەك چەكسىز، ئۇنىڭ
قەلبىگە ئانىلىق مېهرى، — مۇهەببەت بەئەي-
نى قۇياش نۇرىدەك سىڭىپ كەتكەن. شۇن-
داق ئىكەن، مەنمۇ بالام ئۈچۈن قۇربان
بېرەلمەمدىم؟ پەرزەنتىمنى بارلىقىم بىلەن
قوغداپ قالالمامدىم؟

زاهىر، مېنىڭ شۇ چاغدا نېمىلەرنى
ئويلىغىنىمنى بىلەمسەن؟ ئەلۋەتتە بىلمەي-
سەن! مەن تۇنجى پەرزەنتىمنىڭ چىرايىنى كۆ-
رۈشنى، ئۇنى باغرىمغا بېسىشنى شۇنچىلىك خا-
لىسامۇ، ئەمما هايات ياشاشنى تېخىمۇ ئارزۇ
قىلاتتىم. قانداقتۇر بىر خىل ئىستەك مېنى
ياشاشقا ئۈندەيتتى. سېنىڭ كۈچلۈك مۇ-
هەببىتىڭ مېنى هاياتقا باغلاپ تۇراتتى،
مەن ياشىشىم كېرەك.

زاهىر، ئىككىنچى قېتىم ئانامنى، سې-
نى ئويلىدىم. ئانام مېهرىبان، ئاقكۆڭۈل
ئايال، ئۇ ماڭا ۋۇجۇدىدىكى بارلىق ئانىلىق
مېهرى - مۇهەببىتىنى بېغىشلىدى. مېنى
ئۆزىدەك ئۇلۇغ هىماتقا ئىگە قىلدى.
شۇنداق تۇرۇقلۇق مەن پەرزەنتلىك بۇر-
چۇمنى ئورۇندىماستىن ئۆلۈپ كەتسەم-
ھە! ناۋادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم، بىر يىل-
دىن بېرى پالەچ بولۇپ يېتىپ قالغان
ئاشۇ سۆيۈملۈك ئانامغا كىم قارايدۇ؟ ئۇ-
نىڭ هالىدىن كىم خەۋەر ئالىدۇ؟ بەلكىم
سەن باشقا ئايالغا ئۆيلىنەرسەن، ئەمما
سەن ياخشى كۆرمەيدىغان ئۇ ئايال ئانامغا
قانچىلىك كۆيۈنەر؟ ئۇنى رەنجىتمەسمۇ؟
خارلىماسمۇ؟ ياق! ياق! مەن هايات ياشى-
شىم كېرەك. ئۆزۈم ئۈچۈن، كېسەلچان ئانام
ئۈچۈن بولسىمۇ ياشىشىم كېرەك. مېهرى-
مۇهەببەتكە تولغان ئىللىق ئائىلىمىزدە بەخت-
لىك ياشىشىم كېرەك. مەن ئۆلۈشنى
خالىمايمەن. هەرگىز خالىمايمەن.

كېچىچە ئۇخلىماستىن ئەنە شۇنداق
خىياللار ئىچىدە تاڭنى ئاتقۇزدۇم.

3

21 - مارت، چارشەنبە.

ئەتىگەن سائەت 8 دە دوختۇر كىرىپ
كەلدى.

— ياخشىمۇسىز؟ — دېدى ئۇ ئاۋۋال-

قىدەكلا، ــ يەكرىمىزگە قوشۇلامسىز؟

مەن قوشۇلىمەن، دېگەن مەندە بېشىمنى لىڭشىتتىم.

ــ ھەم ئۇنداق-تا مۇنۇ جەدۋەلگە ئىمزا قويۇۋېتىڭ.

مەن ئىمزا قويدۇم، دوختۇر چىقىپ كېتىپ بىر ئازدىن كېيىن ئىككى سېستىرانى باشلاپ كىردى. سېستىرالاردىن بىرى ماڭا ئوكۇل ئۇردى.

ــ يېرىم سائەتتىن كېيىن ئوپېراتسىيىنى باشلايمىز، ــ دېدى دوختۇر سېستىرالارغا قاراپ، ــ ئوپېراتسىيە بۆلۈمىگە ئېلىپ كىرىڭلار.

كۆپ ئۆتمەستىن پۈتۈن بەدىنىمنىڭ بوشىشىپ كەتكەنلىكىنى سەزدىم. مېڭەمدىكى بارلىق چىگىش خىياللار بىردىنلا يوقالدى، پەقەت بالام توغرۇلۇقلا ئويلايتتىم بىچارە بالام، كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ. سەن ئوغۇل تۇغۇلاتتىڭ، سەن داداڭدەك كېلىشكەن يىگىت بولاتتىڭ، مەن ساڭا ئۇۋال قىلدىم.

مەن ئويلىرىمنىڭ ئاخىرىنى داۋاملاشتۇرالمىدىم، بىر قانچە ئادەمنىڭ مېنى نەلەرگىدۇ ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى تولىمۇ قىيىندا ھېس قىلدىم. ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىشلارنى پەقەتلا بىلەلمىدىم.

قەدىرلىكىم زاھىر.

مەن ئېسىمگە كەلگىنىمدە، ئاپئاق كېسەلخانا ئىچىدىكى ئىلگىرىكى كاردىۋىتىمدا ياتقانلىقىمنى كۆردۈم. پۈتۈن بەدىنىم زىڭىلداپ ئاغرىيتتى. ئۆزۈمنىڭ بەكمۇ ھالسىزلىنىپ كەتكەنلىكىمنى بىلدىم. ئىختىيارسىز مۇنۇ سۆزلەرنى ئاستا پىچىرلىدىم:

ــ ئېسىت، مېنىڭ يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىش پۇرسىتىگە مۇيەسسەر بولالمىغان پاقلىنىم!

4

10 - ماي، پەيشەنبە.

زاھىر، بۈگۈن مەن دوختۇرخانىدىن قايتىپ چىقتىم. راستىنى ئېيتسام، ئانامدىن بەك ئەنسىرىگەنىدىم، بەختكە يارىشا، ئانامغا قوشنىمىزنىڭ قىزى قاراۋېتىپتۇ. مەن ئانام بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن، قوشنىمىزنىڭ قىزىنى ئۆيىگە قايتۇرۇۋەتتىم. ئاناممۇ مەندىن بەك ئەنسىرىگەنىكەن، بىز بىر ھازاغىچە مۇڭداشتۇق، شۇنىڭدىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ تاماققا تۇتۇش قىلدىم.

چۈشلۈك تاماقنى تەييارلاپ ئەمدىلا ئاشخانىدىن چىقىشىمغا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى. مەن ئىشىكنى ئاچتىم-دە، خۇشاللىقىمدىن قىن-قىنىمغا پاتماي كەتتىم، ئالدىمدا سەن سەپەر سومكىسىنى كۆتۈرگەن ھالدا تۇراتتىڭ. مەن قولۇڭدىن سومكىنى ئالدىم.

ــ لالە، ئۆچىڭلارنى بەكمۇ سېغىندىم ــ سەن ئىشىكتىن كىرىپلا شۇنداق دېدىڭ-دە، مېنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ يەنە قويۇپ قويدۇڭ. مەن سېنىڭ قايسى ئۆچىمىزنى دەۋاتقانلىقىڭنى بىلەلمىگەنىدىم، ــ ئانام سالامەتمۇ؟ تىنچ تۇردۇڭلارمۇ؟

سەن ئانام بىلەن كۆرۈشۈپ بولغۇچە مەن تاماقلارنى شىرەگە تىزىپ تەييارلىدىم.

ــ ئاۋۋال تامىقىڭنى يەۋالغىن، بالام، ھېرىپ-ئېچىپ كەلگەنسەن، ــ دېدى ئانام ساڭا، ــ قورسىقىڭمۇ تازا ئاچقاندۇر. ئىككى بىچارە دەردلىرىمىزنى كېيىن سۆزلەپ بېرىمىز. ئايالىڭنى زېرىكتۇرۇپ ئۈچ ئاي يالغۇز تاشلاپ قويغىنىڭ قاملاشمىدى، ــ ئانام ماڭا قاراپ مەنىلىك كۈلۈمسىرەپ قويدى. مەن خىجىل بولغىنىمدىن يەرگە قارىۋالدىم.

تاماق يېيىلىپ بولغاندىن كېيىن سەن سومكىدىن ئانامغا ۋە ماڭا ئەكەلگەن سوۋغىلارنى ئېلىپ بەردىڭ. ئاندىن تولىمۇ چىرايلىق بىرنەچچە قۇر بوۋاقلارنىڭ كىيىمىنى، ئايروپىلان، پويىز قاتارلىق ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ ماڭا تەڭلىدىڭ.

— ئال لالە، بۇلارنى تۇغۇلۇش ئالدىدىكى ئوغلىمىزغا ئەكەلدىم.

مەن نېمە قىلىشىمنى بىلەلمەي، سېنىڭ كۆزلىرىڭگە تىكىلگىنىمچە قېتىپلا قالدىم. سېنىڭ قاپقارا كۆزلىرىڭدىن ئاجايىپ بىر ئاتىلىق مېھرى-مۇھەببەت، خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇراتتى. چىرايىڭدا بەختىيارلىق كۈلكىسى جىلۋە قىلاتتى. مەن كۆزلىرىڭگە بىر هازا تىكىلىپ تۇرۇپ قالدىم-دە، بىردىنلا بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتىم. سەن نېمە بولغانلىقىنى بىلەلمەستىن بەكمۇ جىددىيلىشىپ كەتتىڭ. مۈرەمدىن تۇتۇپ ئۆزۈڭگە قاراتتىڭ. ئەندىشە بىلەن ماڭا تىكىلدىڭ، مەن ساڭا قارىيالماستىن، يەرگە قاردۋالدىم.

— لالە، ساڭا نېمە بولدى؟ خۇشال بولماي يىغلىغىنىڭ نېمىسى؟!

— مېنى كەچۈرگىن، زاھىر، — دېدىم مەن يىغلاپ تۇرۇپ، كۆزلىرىمنى پۇتۇمنىڭ ئۇچىدىن ئۈزەلمەي، — مەن بالىنى ئالغۇزۇۋەتتىم.

— نېمە؟ بالىنى ئالغۇزۇۋەتتىم؟ — سېنىڭ ئويچان كۆزلىرىڭنىڭ قىزىرىپ قانغا تولغانلىقىنى تۇنجى قېتىم كۆردۈم. سەن توك سوقۇۋەتكەندەك ئورنىڭدىن تۇرۇپ كەتتىڭ.

— ئېپلاس!

يۈزۈمگە چاڭ قىلىپ تەگكەن بىر تەستەك كۆزلىرىمدىن ئوت چاقنىتىۋەتتى. بېشىم قېيىپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. سەن كۈچلۈك قوللىرىڭ بىلەن ياقامدىن كاپ قىلىپ سىقتىڭ-دە، مېنى قورچاقنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا ئاتتىڭ. شىرەگە ئۇسۇۋالغان بولسام كېرەك، بېشىم پىچاق تىققاندەك زىڭىلداپ ئاغرىپ كەتتى. ئىسسىق قان بويۇنلىرىمنى بويلاپ مۈرەمگە ئېقىشقا باشلىدى.

— يوقال! كۆزۈمدىن يوقال! ماڭا سەندەك خوتۇننىڭ كېرىكى يوق! — سەن قوللىرىڭنى ماڭا شىلتىپ، ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ كەتتىڭ. مەن شەپقەت تىلىگەندەك كۆزلىرىڭگە قارىدىم. بىراق كۆزلىرىڭدە شەپقەت ئەمەس، بەلكى چەكسىز غەزەب-نەپرەت ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى، — ھۇ نومۇسسىز، تاش يۈرەك! ھازىرلا خېتىڭنى ئال!

ئەڭ ئاخىرقى سۆزۈڭ دەھشەتلىك چېقىلغان چاقماقتەك مېڭەمنى زىڭىلدىتىۋەتتى. مەن ئالدىڭغا يىقىلىپ، پۇتلىرىڭنى قۇچاقلاپ يىغلاپ تۇرۇپ ساڭا يېلىندىم.

— ئانداق دېمە، ئاۋۋال مېنىڭ سۆزۈمنى ئاڭلا، زاھىر...

— ياق، ئاڭلىمايمەن! سېنىمۇ، چىرايىڭنىمۇ كۆرگۈم يوق! تېز ئۆيدىن چىقىپ كەت، بولمىسا ئۆزۈم چىقىپ كېتىمەن!

— زاھىر، ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىغىن ئوغلۇم! مەن سېنىڭدىن خۇش بولۇپ كېتەي، ئايالىڭنى ئۇرغۇچى بولما، ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلما بالام، پۇشايمان قىلىسەن! — كاردىۋات ئۈستىدە زار-زار يىغلاۋاتقان ئانام توختىماي ۋارقىرايتتى، — ئۇنى ئۆيدىن چىقىرىۋېتىدىغان بولساڭ مەن بۇ دۇنيادا ياشىمايمەن.

سەن ئانامنىڭ گېپىگە قۇلاق سالماي، تەلۋىلەرچە ۋارقىراپ، ئىشىكنى چالاقلىتىپ يېپىپ چىقىپ كەتتىڭ.

زاھىر، خېتىڭنى ئال، ئۆيىدىن چىقىپ كەت، دېگەن سۆزلىرىڭ گويا ئۆتكۈر شەمشەردەك يۈرىكىمگە سانجىلىپ، مېنى يەرگە تېخىمۇ بەك چاپلاشتۇرۇۋەتتى. ئانام ماڭا نېمىلەرنىدۇر دەپ تەسەللى بېرەتتى. ئەمما ئۇنىڭ بىر ئېغىز سۆزىمۇ قۇلىقىمغا كىرمىدى. كۆز ياشلىرىم مەڭزىمنى بويلاپ ئېقىپ چۈشتى. مەن خۇددى يوقاتقاندەك بولۇپ، ئۇزاققىچە جىمجىت ئولتۇرۇپ قالدىم. ئېسىمنى يىغىپ قارىسام، ئانام كۆزلىرىنى ماڭا تىككىنىچە ئۈنسىز يىغلاپ يېتىپتۇ. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئانامغا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماستىن ھۇجرامغا چىقىپ كەتتىم. ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلاپ يەنە يىغلىۋەتتىم. زاھىر، مەن نېمە ئۈچۈن ساڭا ئاۋۋال دوختۇرنىڭ سۆزلىرىنى ئېيتمىغاندىمەن؟ بالىنى چۈشۈرۈۋېتىش ئالدىدا نېمىشقا ساڭا تېلېفون بېرىپ مەسلىھەت سورىمىغاندىمەن؟ راستىنى ئېيتسام، مەن سېنىڭ بۇنچىلىك غەزەبلىنىپ كېتىدىغانلىقىڭنى ئەسلا خىيالىمغا كەلتۈرمىگەن، پەقەت زاھىر مېنى چىن قەلبىدىن سۆيىدۇ، مەندىن ئايرىلىپ كېتىشنى خالىمايدۇ، پەرزەنتىمنى نابۇت قىلىپ، ھاياتىمنى قۇتقۇزۇپ قالغانلىقىمنى ئاڭلىسا مېنى ئەپۇ قىلىدۇ، دەپ ئويلىغانىدىم. ئەسلىدە سەن مېنى ئەمەس بالاڭنى سۆيىدىكەنسەن-دە! ئىلگىرى سەن مېنى ياخشى كۆرەتتىڭ، مەن ھامىلدار بولغاندىن كېيىن بالىنى ياخشى كۆرۈپسەن-دە! ئەلۋەتتە يۈرەك تولىمۇ كىچىك نەرسە، ئۇ بىرلا ۋاقىتتا ئىككى ئادەمنى سۆيەلمەيدۇ. بىرلا ۋاقىتتا ئىككى مۇھەببەتنى ئۆزىگە سىغدۇرالمايدۇ!

زاھىر! سېنىڭ «كۆزۈمدىن يوقال!» دېگەن سۆزلىرىڭ گويا مېڭەمنىڭ ئىچىگە كىرىۋېلىپ چىققىلى ئۇنىمايۋاتقاندەك، قۇلاق تۈۋىمدە توختىماي جاراڭلاۋاتىدۇ. سەن بۇ سۆزلەرنىڭ ماڭا نەقەدەر ئېغىر كېلىدىغانلىقىنى بىلمەسەنغۇ؟ سەن بۇنداق دېگۈچە مېنى توختىماي ئۇرساڭ، تەپسەڭ، ھەتتا ئۆلتۈرۈپ قويساڭ بولماسمىدى؟ مەن سېنىڭ بىر تەستەك سىلىپلا توختاپ قېلىشىڭنى ئەمەس، بەلكى توختىماستىن ئۇرۇشۇڭنى خالايتتىمكى، ھەرگىزمۇ بۇنداق سۆزلەرنى قىلىشىڭنى خالىمايتتىم. سېنىڭ بۇ سۆزلىرىڭ ماڭا شۇنچىلىك ئېغىر كەلدىكى، يۈرىكىمنى پارە-پارە قىلىۋەتتى.

سۆيۈملۈكۈم زاھىر، سەن راستىنلا مەندىن ئايرىلىپ كېتەمسەن؟ سەن مېنىڭ ئەپۇ قىلىنىشقا موھتاج ئىكەنلىكىمنى، سەندىن ئايرىلالمايدىغانلىقىمنى، پەقەت سەن بىلەنلا بەختلىك بولىدىغانلىقىمنى بىلمەسەنغۇ!؟ مېنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ھەمراھىم داداممۇ ئۆلۈپ كېتىپ ئىگە-چاقىسىز قالغىنىمدا بىزنىڭ ئوقۇتقۇچىمىز — سېنىڭ ئاناڭ، مېنىڭ ئۇستازىم مېنى سېنىڭ ئۆيۈڭگە ئېلىپ كەلگىنىنى ئېسىڭدىمۇ؟! ئۇ چاغدا مەن ئون ياشتا ئىدىم. سەن مەندىن پەقەت بىر ياشلا چوڭ ئىدىڭ. يېڭى كەلگەندە سەندىن تارتىنىدىم، سەندىن قورقتۇم، سېنىڭ قاچانلا بولمىسۇن بىر چاغدا مېنى يېتىم ئوغلاق، دەپ تىللىشىڭدىن، ئۇرۇشۇڭدىن ئەنسىرەيتتىم. كېيىن سېنىڭ يامان بالا ئەمەسلىكىڭنى، مېنى تىللىمايدىغانلىقىڭنى، ئۇرمايدىغانلىقىڭنى، قورقۇشۇم ھاجەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلدىم. بىز تېزلا چىقىشىپ كەتتۇق. سەن مېنى ھەرگىزمۇ

خاپا قىلمايتتىڭ، سەن مېنى سىڭلىم دەي-
تتىڭ، مەن سېنى ئاكا دەيتتىم. بىز مېھ-
رى - مۇھەببەتكە تولغان بىر ئائىلىدە ئۆ-
سۈپ چوڭ بولۇشقا باشلىدۇق. بىللە ئوي-
نىدۇق. بىر سىنىپتا، بىر پارتىدا ئولتۇرۇپ
ئوقۇدۇق، ئاستا - ئاستا بىر - بىرىمىزنى ياخ-
شى كۆرۈپ قالدۇق. ئەڭ ئاۋۋال مەن سې-
نىڭ مېنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭنى بىلى-
ۋالدىم - دە، ئۆزۈمچە مەغرۇرلىنىپ يۈردۈم.
سېنىڭ ئالدىڭدا ئۆزۈمنى چوڭ سۈپەت
تۇتۇۋالدىم. كېيىن سەنمۇ مېنىڭ سېنى
ياخشى كۆرىدىغانلىقىمنى بىلىۋالدىڭ - دە،
پەرۋاسىز، قوپال مۇئامىلە قىلىدىغان بولۇ-
ۋالدىڭ. قوپاللىقىڭدىن ئاغرىنسام، سەن
دەرھاللا مەندىن ئەپۇ سورايتتىڭ. شۇن-
داق چاغلاردا كۆزلىرىڭ ھەممىنى ئاشكا-
رىلاپ قوياتتى. گەرچە سەن ماڭا قانچى-
لىك قوپاللىق قىلساڭ مەن شۇ قوپاللى-
قىڭدىن مېنى شۇنچىلىك ياخشى كۆرىدىغان-
لىقىڭنى، چىن قەلبىڭدىن سۆيىدىغانلىقىڭنى
بىلىۋالاتتىم. شۇنىڭ ئۈچۈنلا خۇشال بو-
لاتتىم...شۇنداق قىلىپ بالىلىق دەۋرىمىزدە
بىللە ياشىدۇق. سەبىي مۇھەببىتىمىز گۆ-
دەك قەلبىمىزدە مەڭگۈلۈك ئورۇن ئالدى.
بىز بىرقانچە يىلنى شۇ ھالەتتە بىر
ئۆيدە ئۆتكۈزدۇق. پەقەت ئالىي مەكتەپكە
بېرىپلا ئىككىمىز تەڭلا بىر - بىرىمىزنى
سەۋدايىلارچە ياخشى كۆرۈپ
قېلىشقانلىقىمىزنى ئىقرار قىلىشتۇق. ھاكا-
ۋۇرلۇقىمىزنى ئەيىبلەشتۇق. شۇنداق قىلىپ،
ياشلىق دەۋرىمىزدىمۇ بىللە بولدۇق، بىر -
بىرىمىزنى بەك ياخشى كۆرگىنىمىز ئۈچۈن
سۆيگۈمىزگە ئېتىقاد قىلدۇق، بىر - بىرىمىزنى
ھۆرمەتلەپ كەلدۇق...
ئەجەبا، توي قىلىپ بىر يىل ئۆتمەيلا
ئاجرىشىپ كەتمەكچى بولۇۋاتامسەنغۇ؟
مەن پۈتكۈل ھاياتىمدىن سەن بىلەن بىللە
بولغان ھايات مۇساپەمنى چىقىرىۋەتسەم،
قەلبىم - قۇپقۇرۇق، زېرىكىشلىك روھىي
چۆللۈككە ئايلىنىپ قالماسمىدى؟!
سۆيۈملۈكۈم، مەن كىچىكىمدىلا سېنى
جېنىمدەك ياخشى كۆرگەن، سۆيگۈمىزنى
مۇقەددەس بىلىپ، ساڭا ئەڭ سۆيۈملۈك
ئادىمىم سۈپىتىدە ئېتىقاد قىلغان ئەمەس-
مىدىم؟ سەن مېنىڭ ئېرىم، شەپقەتچىم،
يۆلەنچۈكۈم ئىدىڭغۇ؟ مانا ئەمدى مېنى
ئىككىمىز گۈۋالاندۇرغان جەننەتتىن —
بەختلىك ئائىلىمىزدىن قوغلاپ چىقارماقچى
بولۇۋاتىسەن. ئېيتقىنا، مەن كېسەلچان
ئانامنى، ياخشى كۆرىدىغان ئادىمىمنى
تاشلاپ نەگىمۇ كېتەلەيمەن؟
زاھىر، مەن راستىنلا بەختسىز
ئىكەنمەن. مېنىڭ 6 ياشقا كىرگەن چېغىم-
دىكى بىر ئىش پەقەت ئېسىمدىن چىقمايدۇ.
مەن شۇ ۋاقىتلاردا ھەر كۈنى قويلىرىمىزنى
ئۆيىمىزنىڭ يېنىدىكى تاغ باغرىغا ئاپىرىپ
باقاتتىم. ئۇ كۈنى ھاۋا شۇنداق ئوچۇق
ئىدى. مەن دوستۇم ئاسىيە بىلەن قويلار-
نى تاغ باغرىغا ھەيدەپ باردىم. تاغ
ئېتەكلىرى شۇنداق چىرايلىق ئىدى.
قارىقات چېچەكلىرى ۋە ياۋا ئىت ئۈزۈم-
لىرىنىڭ قىزىل ۋە قارا مېۋىلىرى كۈن
نۇرىدا مەرۋايىتتەك پارقىرايتتى، سەلكىن
شامال مەززىلىك ئادىراسمان پۇراقلىرىنى
ھەر تەرەپكە ئۇچۇرۇپ يۈرەتتى. ئاسىيە
بىلەن مەن قويلىرىمىزنى ئۇزۇنغا سوزۇل-
غان قۇم دۆۋىسىنىڭ باغرىدىكى يۇلغۇنلۇققا
قويۇۋېتىپ ئويناشقا باشلىدۇق. ۋاقىت
ئۆتۈپ كېتىۋېرىپتۇ، بىز كۈن پاتقىنىنىمۇ
سەزمەستىن ئويناۋېرىپتۇق. كەچ كىرىپ

قاراڭغۇ چۈشۈشكە ئازلا قاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قولىقىمىزغا بىر نەرسىنىڭ ۋەھىمىلىك ھۇۋۇلىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. چۆچۈپ ئورنىمىزدىن تۇرۇپ ئەتراپىمىزغا قاراشقا باشلىدۇق. بىزنىڭ ئالدىمىزدىكى ئېگىز قۇم دۆۋىسىنىڭ ئۈستىدە بىر بۆرە ئۆتكۈر چىشلىرىنى چىقىرىپ، ئېغىزىدىن شۆلگەيلىرىنى ئاققۇزۇپ ئىككىمىزگە قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ كەڭ ئېچىلغان ئېغىزىدىكى قىپقىزىل ئۇزۇن تىلى ئالدىغا سوزۇلغان بولۇپ، كۆزلىرىدىن سوغۇق نۇر يالتىراپ تۇراتتى. ئاسىيە بۆرىنى كۆرۈپلا چىرقىراپ، كەينىگە قاراپ قاچتى، مەن نېمە قىلىشىمنى بىلمەي، خۇددى پۇتلىرىم قۇمغا چۆكۈپ كېتىۋاتقاندەك ئورنۇمدا تۇرۇپلا قالدىم. ئارقامدا ئوتلاۋاتقان 30 — 40 چە قوي بۆرىنى كۆرۈپلا تاغ باغرىدىكى ئېقىنغا قاراپ قېچىشقا باشلىدى. بۆرە ماڭا قاراپ ئۇدۇلمۇ ئۇدۇل تۇراتتى، ئۇ قۇم دۆۋىسى ئۈستىدە، مەن ئاستىدا ئىدىم. ئارىلىقىمىزنى پەقەت سەللا ئېگىز قۇم دۆۋىسى ئايرىپ تۇراتتى. قورققىنىمدىن كۆزلىرىم چانىقىدىن چىقىپ كېتىشكە ئازلا قالدى. قېچىپ كېتىشكە ئامالسىز ئىدىم، پۇتلىرىمنى يۆتكەشكە پېتىنالمايتتىم، كۆزلىرىمنى مۆلدۈرلىتىپ بۆرىگە تىكىلگىنىمچە تۇردۇم. قويلارنىڭ قېچىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرگەن بۆرە ۋەھىمىلىك ئاۋازدا ھوۋلىۋەتتى-دە، قۇم دۆۋىسى ئۈستىدىن ماڭا قاراپ ئوقتەك ئېتىلدى. كۆزلىرىمگە قۇملار تىقىلغۇچە بولغان ئارىلىقتا بۆرىنىڭ بېشىم ئۈستىدىنلا سەكرەپ ئۆتۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈشكە ئۈلگۈردۈم. مەن بىرلا ۋارقىراپ ھوشۇمدىن كەتتىم...

ئاسىيە كەينىدىن رەھمەتلىك دادامنى باشلاپ ئەكىلىپتۇ. دادام مېنى كۆتۈرۈپ دوختۇرخانىغا ئاپىرىپتۇ. مەن شۇ ۋاقىتتا يۈرەك مۇسكۇل تىقىلمىسى كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئىكەنمەن.

نېمە ئۈچۈن شۇ چاغدىلا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيدىم؟! بىراق ھازىر ئۆلسەممۇ كېچىكمەيمەنغۇ؟ بىردىنلا قورقۇنچلۇق بىر خىيال مېڭەمدىن كەچتى. مەن ھازىر ئۆلۈۋالسامچۇ؟ ھاياتىمدىكى بارلىق بەختسىزلىكلىرىمگە، ئازابلىرىمغا خاتىمە بەرسەمچۇ؟ مەن ئۆمرۈمگە كېلىپ ئىككىنچى قېتىم ئۆلۈمنى ئويلىدىم، ئۆلۈم مەن ئۈچۈن قورقۇنچلۇق ئىدى. ئۆلۈم دېگەن سۆز ئېسىمگە كېلىش بىلەنلا كۆز ئالدىمدا قاپقاراڭغۇ بىر گۆر پەيدا بولدى. مەن شۇ گۆر ئىچىگە كۆمۈلەتتىم!

زاھىر! مەن شۇ ھالەتتە ئۇزاققىچە ياتتىم. سەن تېخىچە قايتىپ كەلمەيۋاتاتتىڭ، تام سائىتى توختىماستىن چىكىلدايتتى. مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇم ئاستا-ئاستا رېئاللىققا ئايلاندى. مەن ئەمدى راستىنلا سەن كېلىشتىن بۇرۇنراق ئۆلۈۋالماقچى بولدۇم. ئورنۇمدىن تۇرۇشۇم بىلەنلا پۈتكۈل بەدىنىمگە تىترەك ئولىشىپ كەتتى. يۈرىكىم بىردىنلا شىددەت بىلەن ئەنسىز سوقۇشقا باشلىدى. ئادەم ئۆلۈمنى ئۆزى خالىسا ئۆلۈم ھەرگىزمۇ قورقۇنچلۇق بىلىنمەيدۇ، قورقۇنچسىز ئۆلۈم مەن ئۈچۈن سۆيۈملۈك ئانامنىڭ قۇچىقىدىكى ئۇيقۇدەك شېرىن ۋە لەززەتلىك تۇيۇلىدۇ. مەن ئۆزۈمگە ئەنە شۇنداق تەسەللى بېرىپ تۇراتتىم. ئۆزۈمنى تەمكىن تۇتۇشقا تىرىشاتتىم. ئىشكاپتىن بىر قۇتا دورىنى ئېزىپ تېپىپ ئىستاكانغا سالدىم-دە، شىرە ئۈستىدىكى چايداندىن سۈت چاي قۇيدۇم. ئىستاكاننى قولۇمغا

ئېلىپ لېۋىمگە تەگكۈزدۈم. مەن ئۇنى ئىچىۋەتسەملا بۇ دۇنيانىڭ بارلىق ئازابلىرىدىن بىر يولىلا قۇتۇلاتتىم. بىردىنلا بىر ئىشنى چالا قىلىپ قويغانلىقىمنى يادىمغا ئېلىپ ھودۇقۇپ كەتتىم، مەن ئانامغا ھەر كۈنى ئەتىگەندە ۋە كەچتە بىر ئىستاكان سۈت چاي بېرەتتىم ئەمەسمۇ؟ مەن تاش يۈرەك چۈشتىن بېرى ئۇنى ئاچ قورساق تاشلاپ قويۇپتىمەن. ئۇ مېنى بېقىپ چوڭ قىلغان تۇرسا، ئۇنى ئاچ قورساق قالدۇرۇپ ئۆلۈۋالماقچى بولغىنىمنى قارا!

مەن ئانامنىڭ ئالدىدىكى بالىلىق بۇرچۇمنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم ئادا قىلىۋېتىش ئۈچۈن يەنە بىر ئىستاكانغا سۈت چاي قۇيدۇم، ئىستاكاننى ئەمدىلا كۆتۈرۈپ مېڭىشىمغا ئىشىك قوڭغۇرىقى جىرىڭلىدى.

— ئاپلا، زاھىر كېلىپ قالدى،— دېدىم مەن،— نېمە ئۈچۈن ئۇ كېلىشتىن بۇرۇنراق دورىنى ئىچىپ ئۆلۈۋالمىغاندىمەن. ھېلىغىچە ئۇ مېنىڭ جەسىتىم يېنىدا زار-زار يىغلىغان، قىلمىشىغا پۇشايمان يېگەن بولاتتى ئەمەسمۇ؟ ئەمدى مەن كېچىكتىممۇ، ياق، ئۆلۈم ۋاقتىم پەقەت بىرنەچچە مىنۇت، بىرنەچچە سائەت ئارقىغا سۈرۈلۈشى مۇمكىن، خالاس.

مەن ئانامغا ئېلىپ ماڭغان سۈت چاينى شىرەگە قويۇپ، ئىشىكنى ئاچتىم. ئىشىك ئالدىدا يۈزلىرىنى قويۇق ساقال باسقان، 50 ياشلاردىكى يوچۇن بىر كىشى قاراپ تۇراتتى.

— قىزىم، كامىلباينىڭ ئۆيىنى بىلەمسىزكىن؟ — دەپ سورىدى ھېلىقى كىشى.

مەن گاڭگىراپ ھېچنەرسىنى ئاڭقىرالمىدىم. مېڭەم گويا پارتلاپ كېتىدىغاندەك ۋاڭىلداپ ئاغرىۋاتاتتى. شۇ ھالەتتە قانچىلىك تۇرغانلىقىمنى بىلمەيمەن، ئېسىمگە كەلسەم، ئىشىككە يۆلەنگىنىمچە تۇرۇپتىمەن، ناتونۇش كىشى ئاللىبۇرۇن كېتىپ قاپتۇ. مەن چەكسىز ئۇپۇققا نەزەر تاشلىدىم، بارلىق مەۋجۇداتلار كۆكۈم پەردىسى ئىچىدە خىرە-شىرە كۆرۈنەتتى. كۆپكۆك ئاسماندا ئاي ۋە سانسىز يۇلتۇزلار زەردەك جۇلالاپ تۇراتتى. ئەمما تەبىئەتنىڭ بۇنداق گۈزەللىكى مېنىڭ قەلبىمگە تەسەللى بېرەلمەيتتى، يۈرىكىم يەنىلا بىر خىل ئىسكەنجە ئىچىدە تىپىرلايتتى، مەن تەبىئەتكە ئاداققى قېتىم نەزەر سالدىم. يىراق ئۇپۇق سىزىقىدا كۈمۈش رەڭ سامانيولى نۇرلىنىپ تۇراتتى، مەن ئىختىيارسىز ھالدا:

— كۆردۈڭمۇ زاھىر، مەن ئەنە شۇ يولنى بويلاپ جەننەتكە بارالايمەن،— دەپ پىچىرلىدىم. شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئارقامغا قايتىپ، ئىستاكاندىكى سۈت چاينى ئالدىم-دە، ئانامنىڭ يېنىغا كىردىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى يىغىدىن قىزىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ ماڭا بىر كۈننىڭ ئىچىدىلا قېرىپ، يۈزلىرىدىكى قورۇقلار تېخىمۇ كۆپىيىپ كەتكەندەك كۆرۈندى.

— ئانا، سۈتىڭىزنى ئىچىۋېلىڭ.

ئانام كېسەل ئازابىدىن بارغانسېرى نۇرلىرى ئۆچۈپ كېتىۋاتقان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى.

— دەردلىرىڭنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن قىزىم،— دېدى ئۇ ماڭا تەسەللى بەرمەكچى بولۇپ،— چىرايىڭ تاتىرىپ كېتىپتۇ. خاپا بولما، ھەممە ئىش ئۆتۈپ كېتىدۇ.

مەن يىغلىۋەتمەسلىك ئۈچۈن، ئۆزۈمنى زورىغا بېسىپ ئۈنچىقمىدىم.

— سۈتىڭىزنى تېزرەك ئىچىۋېلىڭ...

مەن ئۆزۈمنى قانچە تەمكىن تۇتۇشقا

تىردىشامدۇ، يۈرىكىم ئۆلۈم ۋەھىمىسىدە شىددەت بىلەن سوقۇپ، ئۈنسىز پەرياد كۆتۈرەتتى. بەدەنلىرىم ھالسىزلىنىپ كېتىۋاتاتتى. مەن ئىستاكاندىكى سۈتنى ئانامغا ئىچكۈزۈپ قويدۇم-دە، ئۇنى ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋېلىش ئۈچۈن ئۇزاققىچە تىكىلدىم. ئاپئاق چاچلىرىنى سىلاپ تۇرۇپ، يول-يول قورۇق باسقان كەڭ پېشانىسىگە بالىلىق مېھرىم بىلەن سۆيدۇم. بىر تامچە يېشىم ئۇنىڭ پېشانىسىگە ئېقىپ چۈشتى.

مەن ھۇجرامغا قايتىپ كىردىم. ئېڭەمدە يەنىلا ئۆلۈم ۋەھىمىسى كېزىپ يۈرەتتى. مەن شىرە ئۈستىدىكى بىر ئىستاكان سۈت چاينى قولۇمغا ئېلىپ، ئاستا پىچىرلىدىم: خەير، ئانا، مەن ھازىر سىزدىن ئايرىلىش ئالدىدا تۇرۇۋاتىمەن. سىز مېنى ئۇن يېشىمدىن تارتىپ بېقىپ چوڭ قىلدىڭىز. ماڭا ھېچكىم بېرەلمىگەن ئانىلىق مېھرى-مۇھەببىتىنى بەردىڭىز. كۆپ جەبىرى-جاپالىرىمنى تارتتىڭىز. سىزگە كۆپ رەھمەت. خەير، زاھىر. مەن سېنىڭ ھۆكۈمىڭنى ئىجرا قىلىۋاتىمەن. سېنىڭ ئېيتقىنىڭدەك ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋاتىمەن. ئەمدى مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيمەن.

مەن ئىستاكاندىكى چاينى بىرلا كۆتۈرۈپ، تامچىمۇ قالدۇرماي ئىچىۋەتتىم. بالىلىق دەۋرىمدىن تارتىپ ماڭا مېھرى-مۇھەببەت ۋە ھۇزۇر-ھالاۋەت بېغىشلاپ كەلگەن ئۆيىمىزگە ئاخىرقى قېتىم نەزەر تاشلىدىم-دە، كارىۋىتىمغا چىقىپ، يوتقانغا پۈركىنىپ ياتتىم.

مەن ئۇخلاپلا قالسام مەڭگۈ ئويغانمايدىغانلىقىمنى بىلەتتىم. لېكىن ئۇيقۇم كەلمەيۋاتاتتى. ئۆلۈمنى كۈتە-كۈتە ئاخىرى پەرىشان بولۇشقا باشلىدىم. تام سائىتىنىڭ بىر خىل چىكىلداپ مېڭىشىغا قۇلاق سېلىپ يېتىپ، خىياللىرىمنىڭ خىرەلىشىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. ئەمدى راستىنلا ئۇيقۇم كەلگەنىدى، كۆزۈمنى ئاچماقچى بولۇپمۇ ئاچالمىدىم، ئەمدى ئۆزۈمنى ئۆلۈۋاتقاندەك ھېس قىلدىم. خىيالىمدا ئىككىلا ئىسىم يادلىنىپ تۇراتتى: ئانا، زاھىر... ئانا، زاھىر... بىراق ئېغىزىمدىن ئاۋاز چىقمايتتى، مەن ئۆلۈكتەك ئۇيقۇغا كەتتىم!...

5

11. ماي، جۈمە.

زاھىر، مەن يەنە ئويغاندىم. كۆزلىرىمنى ئېچىپ ھاڭ-تاڭ قالدىم. مەن ئۆلمىگەنىدىم. سەزگۈلىرىم نورمال ئىدى. ئۆيگە دېرىزىدىن كۈن نۇرى چۈشۈپ تۇرۇپتۇ، قەيەردىدۇر كاككۇك سايراۋېتىپتۇ. سۆيۈملۈكۈم زاھىر، بىلەمسەن، مەن ئۆلمەپتىمەن. مېنىڭ شۇ چاغدىكى خۇشاللىقىمنى ئەسلا تەسۋىر قىلالمايسەن. مەن تولىمۇ خۇشال بولدۇم. سەن بىلەن ئانامنى يەنە كۆرەلەيدىغانلىقىمنى، قۇشلارنىڭ يېقىملىق سايراشلىرىنى ئاڭلىيالايدىغانلىقىمنى، يەنە ياشىيالايدىغانلىقىمنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرگىنىمدە قەلبىمنى چەكسىز ھاياجان ۋە شادلىق ئىگىلىدى.

مەن يۈگۈرگىنىمچە ئانامنىڭ ھۇجرىسىغا چىقتىم. ۋۇي، بۇ نېمە ئىش؟ ئانام تام تەرەپكە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالغانىدى. ئانام كېچىدىلا ساقىيىپ كەتتىمۇ نېمە؟ ئۇ بەدىنىنى مىدىرلىتالمايتتى ئەمەسمۇ؟ ئانامنى ئويغىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ، يۈزىگە قارىدىم، قارىدىم-يۇ، سەۋدايىلارچە ۋارقىراپ كەتتىم. چۈنكى ئانام جان ئۈزگەن ئىدى. ئۇنىڭ چىرايى تونۇغۇسىز دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتكەن بولۇپ، كۆزلىرى ئالايغان

هالدا قېتىپ قالغانىدى.

ۋاي ئەقىلسىزلىكىم... ئەسلىدە يوچۇن كىشى ئىشىك قوڭغۇرىقىنى بېسىپ كامىلبايىنىڭ ئۆيىنى سورىغان چاغدا مەن جىددىيلىشىپ كېتىپ، دورا سېلىنغان سۈت چاينى ئالماشتۇرۇپ قويغان ئىكەنمەن!

مەن يولغا چىقىپ يۈگۈردۈم. جېنىمەنىڭ بارىچە يۈگۈردۈم. كۆزلىرىمگە ھېچنەرسە كۆرۈنمەيتتى. خىيالىمدا ئۆزۈمنى مەلۇم قىلىش ئۈچۈن ساقچى ئىدارىسىگە قاراپ يۈگۈرەيتتىم... ئاھ خۇدا! ئانامغا مۇنچىلىك رەھىمسىزلىك قىلغۇچە، مېنىلا جازالىساڭچۇ؟ مېنى نېمىشقا ئاياپ قويغانسەن؟ مەن يۈگۈرۈۋېرىپ ھېرىپ ھالىمدىن كەتتىم. ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلىپ يىقىلىپ چۈشتۈم. ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە يۈگۈردۈم. پەقەت ھەيۋەتلىك بىر بىنانىڭ ئالدىغا كەلگەندىلا يۈگۈرۈشتىن توختىدىم. ھەيرانمەن، مەن ساقچى ئىدارىسىگە ئەمەس، بەلكى سېنىڭ ئىدارەڭگە كەلگەنىدىم. مەن بىناغا قاراپ مىدىر ـ سىدىر قىلالماي تۇرۇپ قالدىم. ھېرىپ كەتكەنلىكىمدىن پۈتۈمنى بىر قەدەممۇ يۆتكىيەلمەيۋاتاتتىم. پېشانەمدىن يامغۇردەك تەر قۇيۇلاتتى.

مەن ئالقىنىم بىلەن تەرلىرىمنى سۈرتۈۋەتتىم ـ دە، بارلىق كۈچۈمنى يىغىپ، بىنانىڭ پەلەمپەيلىرىدىن سېنىڭ ئىشخاناڭغا قاراپ چىقىشقا باشلىدىم. بەشىنچى قەۋەتكە چىقىپ بولغۇچە گويا بەش يىل ئۆتۈپ كەتكەندەك بىلىنىپ كەتتى.

قەدىرلىكىم زاھىر، مەن بۇيەرگە نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىمنى بىلمەيمەن، ئىشقىلىپ سېنىڭ ئىشخاناڭغا كىردىم. سەن ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپ بىر نەرسە يېزىۋاتقان ئىكەنسەن. شىرە ئۈستىدىكى قەغەزلەرنىڭ كۆپلۈكىدىن بېشىڭ ئارانلا كۆرۈنەتتى. سەن ئاياغ تاۋۇشۇمنى ئاڭلاپ بېشىڭنى كۆتۈردۈڭ، مېنىڭ بىنورمال قىياپىتىمنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتىڭ.

— لالە، نېمە بولدى؟

— زاھىر، ئانام... ئانام... — دېدىم مەن قورقۇپ ۋە تىترەپ تۇرۇپ، — تېز ئۆيگە... ئانام... — مەن سۆزلىيەلمەي قالدىم. يۈرىكىم ئەنسىز سوقۇپ تۇراتتى. تىنىقىم يېتىشمەي ھاسىراپ كېتىۋاتاتتىم. مەن ئۆزۈمنى تۇتالماي ھۆركىرەپ يىغلىغىنىمچە ئىشخاناڭدىن چىقىپ كەتتىم. يولغا چىقىپلا يەنە يۈگۈردۈم. ئاخىرى ئۆيگە كەلدىم. سەن ئانامنى قۇچاقلاپ زار ـ زار يىغلاۋېتىپسەن.

— ئانام زەھەر ئىچىۋالغاندا سەن يوقمىدىڭ؟ — دېدىڭ سەن يىغلاپ تۇرۇپ، — ھەممىگە ئۆزۈم ئەيىبلىك. ئانام مەندىن ئاغرىنىپ زەھەر ئىچىۋاپتۇ...

زاھىر، سېنىڭ شۇ سۆزلىرىڭنى ئاڭلاپ ئورنۇمدا قېتىپلا قالدىم. جىسمىمنى بېسىپ تۇرغان ئېغىر يۈك چۈشۈپ كەتكەندەك بولدى. مەن سېنىڭ مۇنداق دەيدىغانلىقىڭنى ئەسلا خىيالىمغا كەلتۈرمىگەنىدىم. مەن تېخى سېنى مېنىڭ زەھەرنى ئالماشتۇرۇپ قويغانلىقىمنى بىلىدۇ، دەپ ئويلاپتىكەنمەن.

ئەزىزىم زاھىر، سېنىڭ شۇ بىر جۈملە سۆزۈڭنى — مېنىڭ «گۇناھسىز»لىقىمغا ئىشەنگەنلىكىڭنى ئاڭلاپ ئۆزۈمنى پەسكەشلەرچە قاتتىق تۇتۇۋالدىم. شۇ مىنۇتتا ئانامنى مەن ئۆلتۈرۈۋەتتىم، مەن قاتىل، دەۋەتمەستىن ئۆزۈمنى تۇتۇۋالالىغىنىمغا تېخىمۇ ھەيران قالدىم.

— بار ئىدىم، — دېدىم مەن تەمتىرىمەي، ھەتتاقىلچە دۇدۇقلىماستىن، — كەچتە

ئانامغا سۈت چاي ئەكىرىپ بەرگەنىدىم. ئۇ سوۋۇغاندا ئىچمەن، دەپ كارىۋاتنىڭ يېنىغا قويۇپ قويدى. كېيىن، مەن ھۇجرامغا...

— ئاھ خۇدا! قارا بىزنىڭ ئەخمەقلىقىمىزنى! نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭ ياستۇقى ئاستىنى ئاقتۇرۇپ باقمىغان بولغىيدۇق، — دېدىڭ سەن چەكسىز ئازاب ئىچىدە. شۇنداق قىلىپ، ئانامنى ئۇزىتىپ قويدۇق. مەن بولسام ئۆز ئانىسىنى ئۆلتۈرگەن ئەڭ پەسكەش، ئەڭ نومۇسسىز قاتىلغا ئايلاندىم. ئەمما، ئەسلى ماھىيىتىمنى ئاشكارىلىماسلىق، گۇناھىم توغرۇلۇق ھېچقانداق ئىنسانغا تىنماسلىق قارارىغا كېلىپ، بۇ سىرنى قەلبىمنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا بەند قىلىۋەتتىم.

6

10 - ئىيۇل، دۈشەنبە.

قەدىرلىكىم زاھىر، ئانامنىڭ ۋاپاتىغا ئىككى يىل بولدى. ئىككى يىلدىن بېرى يەنىلا سەن بىلەن بىر ئۆيدە ياشاپ كەلدىم. سەن مېنى ياخشى كۆرەتتىڭ، جېنىڭدىنمۇ ئەزىز كۆرەتتىڭ. سەن مېنىڭ ئاپاڭنى ئۆلتۈرگەن قاتىل ئىكەنلىكىمنى بىلمەستىن مېنى قۇچاقلىدىڭ، سۆيدۈڭ. ماڭا بەخت، خۇشاللىق ۋە ھۇزۇر-ھالاۋەت بەردىڭ. مەن نومۇسسىزلارچە، ۋىجدانسىزلارچە ساقلاپ قالغان ھاياتىمنى سېنىڭ شەپقىتىڭ بىلەن گۈللەندۈردۈم. مەن ئەنە شۇنداق پەسكەش تۇرۇپمۇ ئۆزۈمنى ئالىيجاناب، ساڭا كۆيۈنىدىغان قىياپەتتە كۆرسىتىپ، سېنىڭ ئاقكۆڭۈل قەلبىڭدىن يەنىلا ئورۇن ئالدىم.

مانا ئەمدى كېسىلىم يەنە قوزغالدى. ئاۋۋالقىدەكلا ئاپئاق كېسەلخانىدىكى كارىۋاتتا يېتىۋاتىمەن. ئىلگىرىمۇ سېنىڭ بالاڭ بىلەن ئاناڭنى ئۆزۈمنىڭ ئورنىغا ئەزرائىلغا قۇربانلىققا بېرىۋېتىپ ئۆلۈمدىن قۇتۇلۇپ قالغانىدىم، ئەمدى ماڭا نۆۋەت كەلدى. پات ئارىدا ئەزرائىل مېنىڭ بۇ ئىپلاس جېنىمنىمۇ ئېلىپ كېتىدۇ.

قەدىرلىكىم زاھىر، مېنى كەچۈرگىن! مەن نېمىشقىمۇ بالىنى ئالغۇزۇۋەتمەيلا ئۆلۈپ كەتمىگەن بولغىيدىم؟! بىلەمسەن، ئانامنى ئۆلتۈرىۋەتكىنىمدىن بېرى ھەر كۈنى بىر قېتىم ئۆلدۈم! كېچىلەردە كۆزۈمنى يۇمۇشۇم بىلەنلا ئاپئاق كېپەنىنى ئارتىۋالغان ئانام پۈتۈن بەدىنىدىن قان تامچىلاپ تۇرغان بىر بوۋاقنى كۆتۈرگەن ھالدا ئالدىمغا كېلىدۇ.

— بۇنى ساڭا ئالغاچ كەلدىم قىزىم، — دەيدۇ ئانام كېپەن ئىچىدىن بىر ئارغامچىنى ئېلىپ ماڭا تەڭلەپ، — ئالغىن بالام، بۇ ۋىجدان سىرتمىقى، سەن بۇنىڭغا ئېسىلىپ ئۆلۈۋالغىن. بالاڭ ئىككىمىزنىڭ سېنى كۈتۈۋاتقىنىمىزغا ئۇزۇن بولدى، مە، بالام، بۇنى قولۇڭغا ئال، ئەمدى ئۆز ئورنۇڭنى تاپ...

ئانام سىرتماقنى كۆتۈرۈپ ماڭا بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىدۇ. مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن كۆچلۈك غەزەپ-نەپرەت ئوتىنى كۆرىمەن. مەن بۇ چۈشنى ھەر كۈنى كېچىدە كۆرۈپ تۇرىمەن. ھەرقانداق چاغدا كۆزۈمنى يۇمسىلا ئانام يەنە شۇ قىياپىتى بىلەن ئالدىمغا كېلىدۇ. ۋارقىرىغىنىمچە ئويغىنىپ كېتىمەن، جۆيلۈيمەن. ساراڭ بولۇپ قېلىشقا ئازلا قالدىم.

شۇنداق زاھىر، مەن ھەركېچىسى بىر قېتىم ئۆلىمەن! ئىككى يىلدىن بېرى تالاي قېتىم ئۆلۈپ بولدۇم. مانا ئەمدى خۇدا راستىنلا جېنىمنى ئالماقچى بولۇۋاتىد-

دۇ. ئەزىزىم زاھىر، ئانام ئۆلۈپ كەتكەنـ
دىن بىرى چىرايىڭنى غەم بۇلۇتلىرى
قاپلىدى. قەلبىڭنى پۈتمەس - تۈگىمەس
ئازاب ئىگىلىدى. مەن سىنىڭ يۈرىكىڭدە
يىغلاۋاتقانلىقىنىڭنى، توختىماستىن ئىسەدەۋاتـ
قانلىقىڭنى سېزىپ تۇردۇم. مەن سەندىنمۇ
زىيادە ئازابلاندىم، بىراق مەن بۇ ئازابـ
لارنى تارتىشقا ھەقلىق ئىدىم. ئەمما سەن
ناھەق ئازابلىنىۋاتاتتىڭ. ئېسىڭدىمۇ؟ بىر
كۈنى سېنىڭ ئالدىڭغا تىزىلغان تاماقلارنىـ
مۇ يېمەستىن، تاماكا چەككىنىڭچە خىيال
سۈرۈپ ئولتۇرغىنىڭنى كۆرۈپ يىغلىۋەتتىم.
— كۆڭلۈڭنى بۇزما، — دېگەن ئىدىڭ
سەن بارماقلىرىڭدا چاچلىرىمنى تاراپ
تۇرۇپ، — ئانام بۇنداق قىلمىسا بولاتتى،
ئەمدى ئۇ ئىشنى ئېسىمىزدىن چىقىرىۋېتەيلى.
ئۆتمۈشنى ئەسلىمەيلى. ئەمدى ئۆزۈڭنىڭ
سالامەتلىكىڭنى ئاسرا، قارا، ئىچ ئاغرىقىدا
بەكمۇ جۈدەپ كېتىپسەن!

مەن سۆزۈڭنى ئاڭلاپ، تېخىمۇ ئۆكـ
سۈپ يىغلىۋەتكەنىدىم. سەن نېمىدېگەن
ئاقكۆڭـۈل؟ سەن ئۆزۈڭگە ئەمەس، مەنە
ماڭا تەسەللى بېرىۋاتىسەنغۇ؟ مەن سېـ
نىڭ ئاشۇ تەسەللىلىرىڭگە لايىقمىدىم؟

سەن ئىچ ئاغرىقىدا — ھىجران ئازابىدا
ئازابلىنىۋاتاتتىڭ. مەنچۇ؟ مەن ۋىجدانىمـ
نىڭ جازا لاگېرىدا ئازابلىنىۋاتاتتىم شۇ
كۈنى مەن ساڭا ھەممە ئىشنى دەۋەتكىلى
ئازلا قالغان ئىدىم.

سۆيۈملۈكۈم زاھىر، مەن پات ئارىدا
ئۆلۈپ كېتىمەن. مەن ئەسلىدە بۇ سىرلىـ
رىمنى ئۆزۈم بىلەن بىللە گۆرگە ئېلىپ
كەتمەكچى بولغانىدىم. بىراق نومۇسسىز
قىلمىشلىرىمنى يوشۇرۇپ قالالمىدىم، بۇ-
لارنى ۋىجدانىمنىڭ بۇيرۇقى بىلەن يېزىپ
چىقتىم. بۇنى ئوقۇپ، سېنىڭ قانچىلىك
ئازابلىنىدىغانلىقىڭنى بىلمەن. لېكىن ئازابـ
لانماسلىقىڭنى ئۈمىد قىلمەن.

جىنايەتكار ئايالىڭ لالە.

7

مەن قاچاندىن بىرى يىغلاۋاتقانلىـ
قىمنى بىلمەيمەن. ئەمما لالەنىڭ كۈندىـ
لىك خاتىرە دەپتىرىنى زور سەۋر - تاقەت
بىلەن ئوقۇپ تۈگەتتىم. ئاستا - ئاستا بېشىم
قېيىپ، كۆزلىرىمگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى.
ئۆي ئىچىنى قويۇق تۇمان قاپلىۋالغاندەك
ھېچ نەرسىنى كۆرەلمەي قالدىم. ئېچىقلىق
تۇرغان خاتىرەدەپتەرنى يېپىشقىمۇ قۇربىم
يەتمىدى. پۈتۈن بەدىنىم بوشاپ،
ئاستا - ئاستا ئولتۇرۇپ قالدىم.

ئاھ خۇدا، بۇ تەقدىرنىڭ ئويۇنىمۇ
نېمە؟ چىن يۈرىكىمدىن سۆيۈپ كېلىۋاتـ
قان ئايالىم لالەنىڭ خاتىرە دەپتىرىدە مۇنـ
داق خەتلەرنىڭ بارلىقىنى، ھاياتىنىڭ مېنى
مۇنداق رەھىمسىزلەرچە ئەخمەق قىلىدىغانـ
لىقىنى پەقەتلا ئويلىمىغان ئىكەنمەن.

مەن شۇ ھالەتتە قانچىلىك ئولتۇرغانـ
لىقىمنى بىلمەيمەن. كۆز يېشىم بىلەن
نەملەنگەن خاتىرە دەپتەر قولۇمدىن سىيـ
رىلىپ چۈشكەندە ئاللىقاچان ئەس - ھوشۇمـ
نى يوقاتقانىدىم.

مەسئۇل مۇھەررىر روزىمەھەممەت جۇمە

مەھەممەتجان راشىدىن

ئادەملەرگە سۆيگۈ قەرزىم بار

كۈنلەر ئالبومى

گاھ كۈلۈپ كەلدىم مەن تېلىقىپ-تېلىپ،
گاھ يىغلاپ ئۇنتۇدۇم كۈلگۈنۈمنىمۇ.
سۆزلەيدۇ شۇلارنى كۈنلەر ئالبومى،
داغ يەرگە قانداقچە كۆنگىنىمنىمۇ.

تالاشتا قالغاننى چەك تارتىپ ئالدىم،
بىلمىدىم شۇمىكىن «تەلەي» دېگىنى.
ئالەمنىڭ بىر كۈنى توي بوپ تۇيۇلدى،
بىر كۈنى تەڭرىنىڭ ئۆگەيلىگىنى.

چىنپۇتمەي «ياق، ئالەم-ئاق نان»دېگەنلەر
نە ئۈچۈن زاغرىنى قويدۇڭ شىرەگە؟
ھاياتنى مەرىكە دەپ ماختىساڭ تامام،
ئېيتقىنا، ھازىنى قويىسەن نەگە؟

ئىشىكىم ئالدىدا بىر تۈپ چوڭ سىبدە،
قۇشقاچلار غەۋغاسى بېسىلماس ھەر كۈن.
كۈنلەر گاھ بىزگىمۇ تۇيۇلار شۇنداق،
قويىندا يا يانغىن، يا قىيان-كەلكۈن.

قىينالدىم، كۈنلەرگە سىزالماي سۈرەت،
يادىمغا يەتمەيتۇ تاغلار ئاسمىنى.
بەزىدە كۈن چىقسا جانان ھۇسنىدەك،
بەزىدە قامچىلار شىۋىرغان سېنى.

قايسى بىر كۈنلەرگە كاتاڭلار مىسال،
چايقىلىپ بارىدۇ ھايات ھارۋىسى.
بىرىگە كۆز ياشلار ئۆزى خاتىرە،
بىرىدە قايناپدۇ بەخت ھالۋىسى.

سۈبھىدە ئويغىنىپ ئات ئىگەرلەيسەن،
ھەر كۈنى گۈگۈمنى قارارگاھىم، دەپ.
كىمگىدۇر ئالىيىپ ئۆتكىنىڭ راستۇر،
كىمگىدۇر سالاملار بېرىپ شاھىم، دەپ.

تىلەيدۇ ئادەملەر ئاسايىشلىقنى،
تىلەكلەر تىلەكچە قالدى ئۇھ، تارتىپ.
ھەركۈندىن سورىساق ۋەجىنى ئۇنىڭ
شۇلارنىڭ ئۆزىگە قويۇشتى ئارتىپ.

قارىدىم ئادەملەر توپىغا شۇئان،
ئاختۇردۇم شۇلارنىڭ گۇناھكارىنى.
بىرلىرى مېنىڭدىن تىلەيدۇ ئېھسان،
بىرلىرى دالىدا سۆيەر يارىنى.

دېمەككى، ھەر كۈندە مىڭ سەۋدا، ھېكمەت...
گەپ-سۆزۈم كۈنلەرگە يۆتكەلدى يەنە.
قولۇمدىن بىر خىزىر تۇتتى باشقىدىن،
يېتىلەپ كۈنلەرگە ئېلىپ كەلدى يەنە.

سۈرەتكە تولۇپتۇ كۈنلەر ئالبومى،
ئاختۇرساڭ، بەرى بار ياخشى-يامانىڭ.

ئاقىدۇ بەزىدە شارقىراپ دەريا،
گاھ سۇلار يولىدۇر ئاستى سامانىنىڭ.

ئاپەتلەر شۇلارنىڭ ۋەجىدىن بولدى،
جاڭجاللار ھەتتاكى بەزى كۆنلەرنىڭ.
ئاز دەمسەن دۇنيادا شەيتاننىڭ پۇشتى،
—ئىشى، — دەپ سورىساڭ زادى كىملەرنىڭ؟

قىسمەتسىز تارىخنى كۆرمىدۇق تېخى،
كۆنلەرگە قىسمەتلەر ئۆزى ئەنئەنە.
بىرلىرى قەلبىدە چاقنايدۇ نۇرلار،
قىلىدۇ بىرىدە تۆھمەت تەنتەنە.

تىرىكلىك ئوتىنى يېقىپتۇ تەڭرىم
زاماننىڭ ھەر قىسمەت ئوچاقلىرىغا.
ھەيرانىمەن كۆنلەرنىڭ ھېكمەتلىرىگە،
سەپسالسام يىللارنىڭ قۇچاقلىرىغا.

* *

تۆمەنلەپ كۆنلەردىن تولدى ئالبوملار،
ۋاراقلاپ تۇرسىمەن كۆندە بىر توختاپ.
ياشلىقتا شۇ بوپتۇ سەھۋەنلىكلىرىم:
كۆنلەرنىڭ بەرىنى كەپتىمەن ماختاپ.

ۋاي، ئىپسىت

ۋاي، ئىپسىت، ئەجەبمۇ قىلغان ئىكەنمەن،
شۇ يىللار بىر قايتىپ كەلسىچۇ ئەمدى!
سەن يىغلاپ تۇرسەن ئەپسۇس ئىلكىدە،
پېقىرمۇ ئەقلىگە كەلگەنتى ئەمدى.

تاغ ئەمەس ئىدۇقمۇ شۇنچە غادايغان،
يۇققانتى قەيەردىن شۇ كېسەل بىزگە؟
قولۇمنى سۇنمىسام بوپتىكەن، ئىپسىت،
مۇھەببەت بېغىدا سەندىن ئېگىزگە.

مەن - مەنلىك قىلىشتۇق، كەتتۇق شۇ پېتى،
ياكى سەن، ياكى مەن باقماي قايرىلىپ.
كۆرۈنمەس بىر رىشتە تۇرسىمۇ بىزدە
ۋە لېكىن كىبىردە كەتتۇق ئايرىلىپ.

شۇ ئىللەت سۆيگۈنىڭ چىقتى بېشىغا،
ئىگىلگەن بولساڭچۇ سەنمۇ نە كاشكى!
قالمايتتۇق جۇدالىق زۇلمىغا مۇنچە،
ئىگىلگەن بولسامچۇ مەنمۇ يا كاشكى.

بەختىمىز كاچىمكىن ئەزەلدىن شۇنداق،
چۈشمىدى ئارىغا بىرەر ئىنسانمۇ.
مەن ئەمدى ئۇ دەردنى كۆرەتتىم كىمدىن،
ئۆزۈم مەن ئۆزۈمنى بەرباد قىلغانمۇ.

پۇشايمان كەلمەكتە مېنى كاچاتلاپ،
قىيداشلار چىقتى ئاھ، ئويۇندىن چىڭغا.
كۆتسەممۇ كەلمىدىڭ يالۋۇرۇپ بىر رەت،
بارمىدىم يېلىنىپ مەنمۇ قېشىڭغا.

ھە، بۈگۈن ئۇشتۇمتۇت ئۇچرىشىپ قالدۇق،
ئۆچكەن ئوت قايتىدىن ياندى لاپ ئېتىپ.
بىلەمسەن، ئون يىلدىن ئىككىسى كەتتى،
مەن سېنى ھەر جايدا يۈردۈم ياد ئېتىپ.

تۈنلەرنى تاڭلارغا ئۇلىدىم تەستە،
ئۆكۈنۈپ سېنىڭسىز ئۆتكەن ئۆمۈرگە.
سەن نە دەپ يىغلىدىڭ بىلمەيمەن، گۈلۈم،
مەن ئارتتىم گۇناھنى تامام كىبىرگە.

كېپىمىز تۈگىمەي تۇرىمىز مانا،
سەن كەبى ئۆزۈمنى مىڭ جۈنۈپ مەنمۇ.
ياشلىقمۇ كېتىپتۇ كىبىر كەتكەندە،
شۇ سەۋەب ۋاي،ئىپسىت! دەپ قالدىڭ سەنمۇ.

كەتكەنمىز نە قەدەر يۇمشاپ ھە ئەمدى،
مېنىڭدە پۇشايمان، سېنىڭدە ھەسرەت!

ئۆيلىسام، ئۆتكىدەك سەن ئۇچۇن يىغلاپ،
ئۆمرۈمنىڭ قالغىنى بۇندىنمۇ تەسرەك.

تىرىلماي قالغان يەر مىڭ ياخشى بىزدىن،
قەلبىمىز ئوخشايدۇ خۇددى كەچكۈزگە.
مىسالدۇر سۇ ئاقماي تىنغان ئېرىقلار،
يامغۇردا ئۆرۈلگەن ئۆيلەرمۇ بىزگە.

كېچىككەن بولساقمۇ كۆرۈشۈپتىمىز،
ئالەمدىن كەتكىچە ھىلىمۇ تىرىك.
سۆزلىۋال بىچارەم، تىڭشايمەن تولۇق،
بولسىمۇ گەپ - سۆزۈڭ قانچىلىك يىرىك.

*　　　*

ۋاي ئېسىت، ئەجەبمۇ قېرىتكەنمىزغۇ،
شۇ ياشلىق بىر قايتىپ كەلسىچۇ ئەمدى!
باشقىدىن ئۇچراشساق، بىزگە تەبىئەت
شۇنداق بىر پۇرسەتنى بەرسىچۇ ئەمدى!

ياشلىقتا بىز ئېيتقان ناخشىلار

ياشىغانىمىدۇقكىن شۇنىڭ ئۇچۇنلا،
تۇغۇلغانىمىدۇقكىن شۇنى دەپ ياكى.
ئۆگەتكەنمىدىكىن ئاتىلار بىزگە
ناخشىلار ھاياتنىڭ يولى، دەپ ياكى.

بىز قېقىپ ياشلىقنىڭ ئىشىكلىرىنى،
قول ئەمەس، چۈنكى شۇ ناخشىدا ئاچتۇق.
خۇشالنى باشلىدۇق شاھلىق ھۇزۇرغا
كۆز ياشلار كەينىدىن تەسەللى چاچتۇق.

قېنى شۇ بىز ئېيتقان ناخشىلار ئەمدى،
ئىزدەيمىز ئۇلارنى قايسى يىللاردىن؟
بىرلىرى جانانلار يادىدا دەيدۇ،
سورايمىز قاي چوكان، قايسى قىزلاردىن؟

ئۆلگىنى نېمىسى، بىز ئۆلمەي تۇرۇپ،
ئۆلمىسە بولمامدۇ بىرەر دېرىكى؟
باللار سورايدۇ: بەس دادا، ئەمدى
ناخشىنىڭ سىلەرگە نېمە كېرىكى؟

تىڭشىماي كەينىمگە قايرىلدىم يەنە،
بىلمەيمەن، كىمدىندۇر سورىغۇم كېلىپ.
ناخشامنى ئاڭلىغان قىزىلگۈل قېنى،
باھاردا باردىمەن پۇرىغۇم كېلىپ.

— ئەجەبمۇ ئېيتاتتىڭ! — دېدى موماي لار،
يادىدا بار ئىكەن قانداق ئېيتقىنىم.
شۇ ئىكەن ئويلىسام، ئالتۇن ئورنىغا
ياشلىقتا بايلىق، دەپ مېنىڭ يىغقىنىم.

دەرەخلەر تەلمۈرەر ئاغزىمغا ئەنە،
مېنىڭدىن ناخشىلار تىڭشاش ئەس - يادى.
ناخشامدىن قۇشلارمۇ كۈتەر پاراغەت،
ناخشامدا باغلارنىڭ مەقسەت - مۇرادى.

سۇلارغا قارايمەن شارقىراپ ئاققان،
ئېقىتىپ كەتكەندەك ناخشامنى شۇلار.
بىلمەيمەن تاغلاردا قالدىمۇ ياكى
قارىغايلار بويىنغا بولۇپ تىل تۇمار.

ياشلىقتا بىز ئېيتقان ناخشىلار چۈنكى
تۈنلەرنى ئويغاتقان، تاڭلارنى سۆيگەن.
لاپ ئەمەس قانچىلاپ گۈزەللەر بىزگە
شۇ ئوتلۇق ناخشىلار ۋەجىدىن كۆيگەن.

بېشىدىن كىرەتتۇق مەھەللىمىزنىڭ،
ناخشىدا چىقاتتۇق ئايىغىدىنمۇ.
ئەنگىزلىك قىلغانلار بىر مەھەل بىلمەي،
كەچكەنتى كېيىنچە تايىقىدىنمۇ.

بوۋايلار داناكەن توختاتتى مېنى،
كۆڭلەرىڭ كەينىدىن كەتتى ناخشاڭ! دەپ.
ئات چېپىپ بولغايمۇ قوغلاپ ئارقىدىن،
قول چىشلەپ قاپتىمىز ئەمدى ئەتتەڭ! دەپ.

ياشلىقتىن ئايرىلدىڭ، پۈتتى ناخشىلار،
قالغانچە قېپقالدى ئېيتىلمىغىنى.
شۇ بولدى باغلاردىن ئۆرۈك قاقىنىڭ،
شاخلاردا قېپقالدى قېقىلمىغىنى.

خوش! ئېيتتىڭ ياشلىقتا، پۈتتى ناخشىلار،
دەۋەرگىن: شۇ يەردە توختىدى ھايات.
ئۆمۈرىڭ قىزىقى دەل شۇ يەرگىچە،
توختىدى قەدەملەر، توختىدى پارات.

ئويغانسام، دېرىزەمدىن باقار قۇياش،
—ھېجراندا،—دەيدۇ ئۇمۇ، — ئۆلەي دېدىم!
—سۆيەمسەن،سۆيمەمسەن؟—دەپقىلار سوراق
ھەر كەچكى شەپەقلەرمۇ، — بىلەي دېدىم.

قۇشلارنى سۆيۈپ چىقسام باھاردىكى،
خۇيلاندى ئۇلار قونغان دەرەخلەرمۇ.
چىللايدۇ ئۆز يېنىغا كېۋەز تۈگۈل
ھەتتاكى ئاخشام چۈشكەن خەمەكلەرمۇ.

يىراقتا تاغلار تۇرار قۇچاقلا! دەپ،
بەلكىم ئۇ قۇچاقلىسام قويۇپ بەرمەس.
تەبىئەت، مەن ئۇنچىلا شاش ئەمەسمەن،
ياخشىلار سۆيەي دېسە، تۇرۇپ بەرمەس.

سۆيگۈدە قەرزدارمەن ئادەملەرگە،
سۆي دەيدۇ بوۋايلاردىن بوۋاقىچە.
جۇگانلار ئىما قىلسا كەل شائىر، دەپ،
نە ئېتەي، قىزىرىمەن قۇلاقىچە.

ئەگىيدۇ كېپىنەكلەر ئەترابىمنى،
سۆيگۈدۇر مەندىن ئۇنىڭ تالاشقىنى.
تۈندىكى يۇلتۇزلارنىڭ بىكار ئەمەس
تاڭغىچە ماڭا تويماي قاراشقىنى.

سۆيگۈگە يارالدىم، دەپ قىلدىم جاكار،
ئاز سۆزگە يىغىنچاقلاپ جىق سۆزۈمنى.
ئەرزىيدۇ شۇلار ئۈچۈن ھەر مىنۇتتا
تۈمەنگە پارچىلىسام بىر ئۆزۈمنى!

تۈمەنگە پارچىلىسام بىر ئۆزۈمنى

ئانا يەر مەندىن سۆيگۈ سورار ھەر كۈن،
ئەڭ ئاۋۋال كىمنى سۆيەي، ئۇنى سۆيمەي؟!
شۇندىندۇر تەلمۈرگىنى ئاسمانىڭمۇ،
مەن ئاۋۋال كىمگە كۆيەي، ئاڭا كۆيمەي؟!

ئاستىدا كۆك گۈمبەزنىڭ تۈمەن كۆزلەر،
دەريادۇر تەشنالىقى مۇھەببەتكە.
ئەمدىلا بىرى بىلەن پىچىرلاشسام،
ھۇشقىتار باغلار گەپنى قوشماي گەپكە.

ياق، دېسەم ئاڭا ئاسىي بولمامدىمەن،
جىمىدىن باغۇ-بوستان گۈزەل تۇرسا.
گۈللەرنى سۆيمەي قانداق يۈرەلەيمەن،
قەلبىمدە شۇلار بەرگەن غەزەل تۇرسا.

ئابدۇللا سۇلايمان

تەبىئەتكە تۇتاشتۇر قەلبىم

ئەل-يۇرتتىن، تەبىئەتتىن ئاغرىنمايمەن

يارالدىم، يارالغىنىم بىر مۆجىزە،
ياشىدىم ياراتقاچقا يارانغىلى.
بۇ دۇنيا گۈزەل ئىدى كۆلكەمدەكلا،

تىرماشتىم يىگىنە بىلەن كان قازغىلى.
بولسامۇ بىساتىم يوق بىر گادايمەن،
خىياللار، ئارزۇلارغا ئىدىم باي مەن.

ئېقىنلار يايرىتىپ شوخ دولقۇنىدا،
چاقناتتى تاغلار ئېسىل تاشلىرىنى.
شامالىلار هۇزۇر بېرىپ ۋۇجۇدۇمغا،
يېگۈزدى باغلار مېۋە - ئاشلىرىنى.
نەدە توي بولسا شۇندا هازىر - ساي مەن،
يايرىدىم، ئۈستىبېشىم پۇزۇر - شاي مەن.

ئات قىلىپ مىنگەن چىۋىق قۇرىغاندا،
بۇزۇلدى قانچە باغلار شورىسىمۇ.
مۇهەببەت نوتىسىنى يىرغان ئىدىم،
تۆكۈلدى بىللە چېچەك - غورىسىمۇ.
بولغاچقا تۇتۇق بەرمەس كەپسىز تاي مەن،
بەرمىدىم ئۆز - ئۆزۈمگە سوئال، هاي، مەن.

قەيەردىن چىقىپ نەگە بارارىمنى
كۆرسىتىپ بەرگەن باشتا ئەل - يۇرت-تەگرى.
ئاچالدا، چىغىرلاردا ئېزىقتىم كۆپ،
بولسىمۇ ماڭىدىغان يولۇم كەگرى.
سۆزۈك سۇ تۇرسا كېزىپ پاتقاق لاي مەن،
قۇرۇق گەپ بىرلە سالدىم هويلا - جاي مەن.

يىغلىتىپ ئېيتقانلارغا چىشىم بىلەپ،
ماختىنىش كەمپىتىنى شورىدىم ئۇزاق.
هىجىيىپ دولا قاقىقان بولدى دوستۇم،
چامدامدا قۇرسىمۇ كۆپ پىنهان توزاق.
بىخۇدلۇق چىنىسىدىن ئىچىپ چاي مەن،
مەستلىكىم يېشىلگەندە دېدىم: ۋاي مەن.

هاياتلىق دەرياسىغا تاشلاپلا تور،
تۇتۇندۇم شىجائەتتە قۇت سۆزگىلى.
كۆرۈپلا كۆكتە بۆركۆت، ئۇچماق بولدۇم،
زورۇقۇپ بۇلبۇل كۆرسەم كۈي تۈزگىلى.
تۆزۆكرەك ئېيتالماستىن ناي - نى ناي مەن،
چاغلىدىم بىر ئۆزۈمنى چولپان، ئاي مەن.

يۈكسەككە ئۆرلىسۇن دەپ شوتا قىلسا،
يارانلار ماڭا يەلكە - قامىتىنى؛
ئەقلىمدىن نەپىسىم غالىب كېلىپ گاهى
يەۋالدىم كۆپىنىڭ لوقما - ئامىتىنى.
تۆگۈلۈپ بەر دېسىلا بولۇپ ياي مەن،
ساتتىم دەل ئۆپكە، تەڭلەپ قۇيرۇق - ماي مەن.

كىم مېنى ئۆزۈڭ ئەمەس بولغىن دەپتۇ؟
كىم مېنى ياشا دەپتۇ روهى زەئىپ؟
كىم مېنى يىقىلغاندا يۆلىمەپتۇ؟
هەممىسى بىر ئۆزۈمدىن ئۆتكەن ئەيىب.
قالغانغا تەشنائى زار دەشتى ساي مەن،
ئەل - يۇرتتىن، تەبىئەتتىن ئاغرىنمايمەن.

نۇر تەبىراتى

لىباس كىيگەن قاردىن ئېگىز تاغلار چوققىسى،
يالتىرايدۇ كۆنگەيلەردە نۇرى قۇياشىنىڭ.
بۆركۆت ئۇچۇن بۇ يۈكسەكلىك ئەپلىك بىر ماكان،
قانىتىنى نۇردا چاقلاپ ئۇچۇپ ئوينىشىنىڭ.

ئۇۋىسى بار ئۇندىكى تىك قىيا ئۈستىدە
ئانا بۆركۆت چۆپ، پەرلەردىن ياسىغان مەزمۇت.
ئۇچۇرىدۇ باللىرىنى ئۇندىن هەر قېتىم
ئاتا قىلىپ سەبىي جانغا قەيسەرلىك هەم قۇت.

بۇ هالنى ئۇ كۆرۈپ قويدى بۈركۈتكە سوئال
ئەجەبلىنىپ قىيادىن «ئۆي» تۇتقانلىقىغا.
سوئال قويدى قويۇپ نىچۈن تاغنىڭ باغرىنى
ئىگىزلىككە چىقىپ تۇخۇم تۇغقانلىقىغا.

جاۋاب بەردى بۈركۈت: پەسكە ئۇۋا سالسام گەر
كۆرەلمەيدۇ باللىرىم نۇر كۆز ئىچىپ دەرهال.
چوڭ بولغاندا ئۇلار نۇرغا يېقىنلىشالماي،
ئۇدۇممىز تۈگەپ بىزگە يېتىدۇ زاۋال.

ئاڭلاپ بۈركۈت سۆزىنى ئۇ بولدى ئۇققاندەك،
تىك قىياغا ئۇۋا ياساپ تۇغۇش سىرىنى.
نۇر تالاسى ئىچىپ كىرىپ قەلب قەسرىگە،
يۇيۇپ ئۆتتى ۋۇجۇدىدىن دېغى - كىرىنى.

ئانا بۈركۈت پەرۋازىغا ئەگىشىپ تەڭلا،
نۇر قوينىغا پەۋاندەك ئۇ هەم ئىتىلدى.
نۇر يىپىغا ئۆتكۈزۈلگەن تىزىق مارجىنى
يالتىرىغان چوققىلارغا تەكشى چېچىلدى.

گۈزەللىك ئىنساننىڭ مەنزىلگاهىدۇر

تولغان ئاي چىرايلار، نۇرلۇق جۈپ كۆزلەر
هەر بىرى بىر يۇلتۇز، هەر بىرى چولپان.
شىجائەت ئۇرغىغان غەيۇر قامەتلەر
تىمەنلىك تەختىدە گويا كى سۇلتان.

ئالبۇملار بېرىدۇ شۇنداق تەسرات
قاچانكى ئىچىلسا ئۇنىڭ ۋارىقى.
(ئالبومسىز ئۆتمەيدۇ مەدەنىي هايات،
ئالبوملار ئۆمۈرنىڭ ئىزى - تارىخى.)

سۈرەتلەر بىر - بىرلەپ سالىدۇ ئەسكە
قايغۇلۇق دەملەرنى، شادلىق پەيتىنى.
كىم ياشاپ پاكلىقتا كەلدى شۇ هالغا،
كىم قايسى تەرزدە چاقتى قەنتىنى.

چىرايلار ئۇمىدلىك، گاه كۆزدە هەسرەتە
تاتۇقلار يۈگەلگەن چاچتا، پەردازدا.
ئەيىبلەر نىقاپتىن تاپقان گۈزەللىك
سۈرەتتە قاتقان شۇ كەرەشمە - نازدا.

ئالبومنى ۋاراقلاش توختىغان چېغى
ئەسلىمە سەكرىشى تۇغار تەپەككۇر؛
مىڭ پارچە سۈرەتتە بار بىر ئوخشاشلىق،
هەر دىلدا ئۇزلۇق جاي ئالغان بەك چوڭقۇر.

چىرايى ئۇزلارمۇ موھتاج ئۇزلۇققا.
كۆرۈمسىز چىرايلار موھتاجدۇر ئاندىن.
ئىچى-تېشى سەتلەرمۇ ئۇز بولسام دەيدۇ،
ئۇزلارغا قىممەتلىك ھەتتا ئۇ جاندىن.

گۈزەللىك ئىنساننىڭ مەنزىلگاھىدۇر،
گۈزەللىك ئىنساندىن ئىنسانغا ئۇدۇم.
بۇ تەكرار پىكىرنى ئىسپاتلار يەنە
ھەر قېتىم ئېچىلىپ يېپىلغان ئالبوم.

تۇيغۇن تۇيغۇلار

قوشكېزەكتۇر تەبىئەت بىلەن ئىنسان ئەزەلدىن،
تەبىئەتنىڭ خۇي-پەيلى ئەندىزىدۇر ئىنسانغا.
ئادەملەرنىڭ تۇيغۇسى، مېھنەتلىرى، ئارزۇسى،
كەلتۈرىدۇ يەر، ئېقىن، گىياھ، تاغنى جەۋلانغا.

1

مۇنبەت زېمىن باغرىغا بىر تال ئۇرۇق چۈشكەندە،
يىلتىزلايدۇ بىخ سۈرۈپ، ئۆتكۈزۈپ ئۇ قانچە تاڭ.
بۇ دەقىقە ئانىنىڭ تۇغۇتىغا ئوخشايدۇ،
گۈلنىڭ نۇرنى سۆيۈشى بالىدىكى تۇيغۇ-ئاڭ.

گۈل پورەكلەپ ئېچىلدى، مىسلى ئوتقاش ھەر غۇنچە،
ئۇنىڭ خۇش ھىد چېچىشى تىمسالىدۇر ياشلىقنىڭ.
مېۋە-دانلار چاناقنى يېرىپ ئەگدى غوللارنى،
تۈگىمىشىدۇر دەل بۇ پەيت ياشلىقتىكى شاشلىقنىڭ.

ھارغىن ياپراق توختىدى كەچكۈز كۈنى چاۋاكتىن،
ئۇنىڭدىكى ھەر سىزىقلارچىرايلاردا زەپ ئېنىق.
قاداقلاشقان بىر جۈپ قول، يىرىلغان ھەم غول، بەرگ،
ئىنساندىمۇ، گۈلدىمۇ ئاق، قىزىل رەڭ زەپ قېنىق.

قىراۋ چۈشكەن شۇ كېچە گۈل يىقىلدى ئاستىلاپ،
خازانلىققا بىر يۇلتۇز كۆكتىن ساقىپ يانداشتى.
سىتېرېئولۇق روھ-تۇيغۇ ئەكس ئېتىپ ئىنساندا،
ئاداققى دەم ئۇھ تارتىپ كۆزلىرىنى چوڭ ئاچتى.

2

تىنىقىنى تۇپراقنىڭ تىڭشاپ ئويغاق ئېقىنلار،
سۈكۈتلۈككە سۈكۈتسىز پەيتنى باشلاپ كېلىدۇ.
ئويغاقلىقى بەھرىدىن داللارنى ياشارتىپ،
ئويناقلىقتىن قىرغاققا پاتماي شاشلاپ كېلىدۇ.

ئويغاق ئېقىن، شاش ئېقىن ئىنساندىكى سەگەكلىك،
شۇ تىنىمسىز مېھنەتنى ئويغاقلىقنىڭ پەرۋازى.
ماڭلىيىدىن تۆكۈلگەن ئەجرى تەڭدۇر تامچىغا،
دىل كۈيلىرى ئېقىنىنىڭ شاۋقۇنلىرى ئاۋازى.

كېيىنكى دولقۇن ئىتتەرسە تۇنجىسىنى يولىدا،
ئىنسانلارمۇ شۇ يەڭلىغ ئالار قەدەم-ئىزىنى.
كەڭلىكلەردە ئاقسا جىم، ئېگىزلىكتە گۈركىرەر،
ئىنسان شۇنداق ئۆگەتكەن ھەر بىر ئوغۇل-قىزىنى.

جىم ئاقىنى مۇھەببەت، ئىناقلىققا ئوخشىسا،
قەھرى كۈچلۈك ئوغلاندۇر گۈركىرىشى قاينامنىڭ.
چەشمىلەرنىڭ زارىققان داللارنى سۆيۈشى
نۇسخىسىدۇر قوشماقلار تۈزگەن مەشرەپ-بايرامنىڭ.

چۆكۈپ كېتەر چۈشسە گەر مىسقال تۆمۈر ئېقىنغا،
ئىنسان قەلبى شۇ يەڭلىغ كۆتۈرەلمەس ئېغىرنى.
ئېقىن لاتقا-پاخالنى چايقاپ چەتكە تاشلايدۇ
سەسكەنگەندەك ئىنسان ھەم كۆرسە مەينەت، يېغىرنى.

داۋام قىلار بۇ ئۆمۈر بىر ئۇلانما زەنجىردەك،
ئېقىندىمۇ ئۆركەشتىن تەكرارلىنار ئەشۇ ھال.
ئىنسان، ئېقىن قەدىمى ماس سۈرئەتلىك سىزىقتا
بىرى بىرىدگە تەقەززا، بىرى بىرىدىن بەركامال.

3

نەيزە باشلىق تىك چوققا تۇرار كېرىپ قەددىنى،
ساقلاپ سېخى قوينىدا كۆز يېشىنى تاغلارنىڭ.
بەستى گويا بۈيۈكلۈك سىماسىغا ئوخشىسا،
كەڭ كۆكسىنىڭ كەڭلىكى ئامىتىدۇر باغلارنىڭ.

سېخىلىقنى ئىنسانغا ئۆگەتكەنمۇ تاغ-چوققا،
بەرگەنمۇ يا تاغلارغا ئىنسان شۇنداق بۈيۈكلۈك؟
قامەتلەردە سېخىلىق، بۈيۈكلۈكتە كەڭلىك بار
تارىخ ئاتلىق مىرزىنىڭ دەپتىرىگە پۈتۈكلۈك.

دەل ئۆزىدۇر سەپەرگە ماڭغان كارۋان سېپىنىڭ
بىر-بىرىگە مىنگەشكەن قات-قات تاغلار ئۆركىشى.

قىيان بولۇپ ئاققىنى جىرالارغا لىق تولۇپ
مەنزىلىگە يەتكەنلەر شادلىقىنىڭ كۆز يېشى.

باھادىرلار قامىتى تىك چوققىنىڭ تىمسالى،
يۈلەپ تۇرار ئاسمانىنى بۇ بىر جۈپ زور سەلتەنەت.
ئىنسانلارنىڭ كەڭ كۆكسى سىغدۇرىدۇ جاھانىنى،
شۇ كەڭلىككە شاھىدتۇر تىك چوققىلار تائەبەت.

مۇھەممەت رەھىم

رەڭمۇرەڭ ھېس - تۇيغۇلار

كۆز

كۆز دېگەن مەشئەل - چىراغ،
ئۈچىدۇ ئۇ ھەم بىراق.
ئۆچكىچە شۇ مەشئىلىڭ
ئەگرى يولدىن بول يىراق.

كۆز دېگەن ھەر كىمدە بار،
ھەر نە كۆرسە ئىختىيار.
ئىختىيار دەپ، قەدرىنى
بىلمىسەڭ نە ئېتىبار!

كۆز دېگەن بىر جۈپ زۇھەل،
كۆز بىلەن ئادەم گۈزەل.
كۆزدىن ئايرىلغان كۆڭۈل
ھېسسىياتقا كەمبەغەل.

كۆز بىلەن شادلىق قىيان،
كۆز بىلەن نەپرەت ئايان.
كەلمىگەندە گەپكە تىل،
كۆز كۆڭۈلگە تەرجىمان.

كۆز مۇھەببەت ئامىلى،
ئەلچىلەرنىڭ بىر خىلى.
كۆز ئېغىزدىن ئىلگىرى
سۆزلىگەن سۆيگۈ تىلى.

ئىككى جۈپ كۆز بىر ھازا
مۆڭدىشىپ ئالدى تازا.
سۆزگە ھاجەت قالمىدى،
تارتمىدى لەۋلەر ئىزا...

يازغىنىم تاشكەنت قىزى،
بۇ ئۇنىڭ شەھلا كۆزى.
بولدى شۇ كۆزدىن ئايان
چىن قېرىنداشلىق سۆزى.

1989 - يىل نويابىر، تاشكەنت

مەنىمۇ بەلدىم

(دەم ئېلىشقا چىققان بىركادىرنىڭ تەسراتى)

شەرەپ دېدى دەم ئېلىشقا چىقىشنى،
چىققىنىم شۇڭا تەكتۇشلاردىن ئىلگىرى.
بەك سۆيۈندۈم ئەركىنلىككە چىققىنىم دەپ،
بىراق كۆڭلۈم غۇۋالاشتى كۈنسېرى.

مىسكىن بىر ھال چىرمىۋالدى روھىمنى،
ئايرىلغاندا خاسىيەتلىك ھوقۇقتىن.

يىراقلاشتى سەپداشلىرىم، دوستلىرىم،
چەتنىگەندەك سۇ چىقمىغان قۇدۇقتىن.

قانچە دوستى بارلىقىنى ئەپەندىم
بىلگەنىكەن قازىلىقتىن چۈشكەندە.
مەنمۇ بىلدىم سالام - سائەت، ھۆرمەتنىڭ
راست - يالغىنى نىقابىنى يەشكەندە.

ئورۇنسىز غەم

جېدەللەشتى ئەر - خوتۇنلار كۈندۈزى،
ھەقلىق دەيتتى ھەرقايسىسى ئۆزىنى.
ئەپلەشتۈرۈپ قويىدى ئاران قوشنىلار،
قىلىڭلار دەپ بىر بالىنىڭ يۈزىنى.

كەچمۇ كىردى، تۈگىمىدى مايتارتىش،
يەنە جېدەل بولارمۇ تاڭ ئاتقىچە...
بەك ئورۇنسىز غەم يەپتىمەن ئۇلاردىن،
توي كۈندەك شاد ئۆتتۈپتۇ بۇ كېچە.

چوققا ۋە جىلغا

كۆن ئۈزىراپ يەتتى بۆگۈن چېكىگە،
دەم ئالدىۇ بىر - ئىككى كۆن چوققىدا.
تۆن قىسقىراپ قالدى جىلغا ئىچىدە،
ئۆۋتتىم شۇ، دېدى، ماڭاي ئارقىدا.

كۈنمۇ ئەمدى يورغىلايدۇ تۆۋەنگە،
كۆتەر ئۇنى جىلغىدىكى دېكابىر.
ھە، شۇ چاغدا تۈن چىقىدۇ چوققىغا،
كۆن قىسقىراپ بولۇپ قالار مۇساپىر.

تەبىئەتنىڭ بۇ قىسمىتى بەئەينى
ئادەمدىكى ياشلىق بىلەن قېرىلىق.
بىراق بىزگە نېسىپ بولغان بىر قېتىم
چوققا بىلەن جىلغىدىكى ئارىلىق.

90 - يىل 22 - ئىيۇن

گىتار

چىقتى بىر ياش گىتار بىلەن سەھنىگە،
ئىجرا قىلدى مۇقاملاردىن ئۆزھالىنى.
ئالقىشلىدىم ھۇزۇرلىنىپ، شادلىنىپ،
مۇزىكىمىز قۇچقان يېڭى ئىقبالىنى.

ياشلارغا خاس، دىسكوغا ماس شۇ گىتار
مۇقام بىلەن بولدى مانا ئاھاڭداش.
گىتار بۆگۈن چىللىماقتا ساتارنى
سايرايلى دەپ بولۇپ ھەمدەم، زاماندانش.

ئابدۇلئەھەد قادىرى

ئوتلۇق سادالار

ئەسسالام، ئۈرۈمچى!

ئۈرۈمچى، مۇبارەك قوينۇڭنى تاۋاپ
قىلغىلى جابدۇنۇپ كەلدىم يىراقتىن.
شاملىنىڭ ئالدىمغا چىقتى ھال سوراپ،
بولدى مەس يۈرۈكۈم خۇشبۇي پۇراقتىن.
ئەسسالام، ئۈرۈمچى جانىجان شەھەر،
ئەسسالام، مېھرى ئوت ئانىجان شەھەر.

ئۆزاقتىن نامىڭنى كېلسەمن يادلاپ،
بولسا دەپ چېھرىڭنى بىر كۆرۈش نېسىپ.
ئاھ! ئارمان يۇلتۇزۇم كۆلدى چاراقلاپ،
سەن مېنى سۆيگەندە باغرىڭغا بېسىپ.
ئەسسالام، ئۈرۈمچى مۇقەددەس شەھەر،
ئەسسالام، نەۋقىران، زەبەردەس شەھەر.

چۆشۈمدە قانچە رەت كۆرگەن كارامەت-
مۆجىزە نامايان بولدى ئوڭۇمدا.
لال قىلدى ئەقلىمنى رەت-رەت ئىمارەت،
بۇلۇتنى باغاشلاپ ئوڭ ۋە سولۇمدا.
ئەسسالام، ئۈرۈمچى سۆيۈملۈك شەھەر،
ئەسسالام، باياشات كۆڭۈللۈك شەھەر.

باھاردەك چىرايلار، باھاردەك مۇھىت...
ھەر يېقىڭ باھاردىن بېرىدۇ دېرەك.
قۇچۇپتۇ باغرىڭنى ئىقبال ۋە بەخت
ئەسىرلەر ئارمىنى ياشنىتىپ چېچەك.
ئەسسالام، ئۈرۈمچى بەختىيار شەھەر،
ئەسسالام، مەڭگۈلۈك بەختى بار شەھەر.

بىر بۆيۈك ئارزۇغا بولۇپ بەخشەندە
مەن كەلدىم قوينۇڭغا، كەل، دېدىڭ سەنمۇ.
مەرىپەت يۇلتۇزى چاقنايدۇ سەندە،
نە ئارمان زەررە بوپ چاقنىسام مەنمۇ.
ئېىخ، گۈزەل ئۈرۈمچى شەھرىم ئەسسالام،
شەۋكىتىم، غۇرۇرۇم، پەخرىم ئەسسالام!

چىنار قەسىدىسى

— قاراقاش ناھىيىسىنىڭ ئاقساراي
يېزىسىدىكى 500 يىللىق چىنار دەرىخى
نۇقتىلىق قوغدىلىدىغان مەدەنىي يادىكارلىق-
لار قاتارىغا كىرگۈزۈلدى.

— گېزىت خەۋىرى —

مۆجىزە - ھېكمەتنىڭ ماكانى يۇرتۇم،
ئالدىدا سۇلايمان تەختىمۇ چانار.
سۆزلىسەم تەرىپى بولىدۇ مىڭ توم،
مىڭدىن بىر مىسالى — باراقسان چىنار.

بۇ سىبخى، مېھرىبان ئانا تەبىئەت
بەشيۈز يىل ئۆمۈرنى بېرىپتۇ ئاڭا.
قونسىمۇ يىللارنىڭ چېكى ناھايەت،
نەۋ قىران كۆچەتتەك تۇيۇلار ماڭا.

قىلغاندەك نامايىش يۇرت غۇرۇرىنى
تۇرىدۇ ئاجايىپ ھەيۋەت قەد كېرىپ.
قېرىماي كەپتۇ ئۇ، قۇياش نۇرىنى
ئايىماي، تۇرغاچقا زېمىن ئەي قىلىپ.

بىر كۆنلۈك يىراقتىن قارىساڭ ئاڭا،
كۆرۈنەر كۆزۈڭگە يېشىل مۇناردەك.
بارمىكىن مۆجىزە بابىدا يەكتا
يۇرت كۆركى، دەل-دەرەخ شاھى چىد-
ناردەك.

چۆشىدۇ بىر پاتمان يەرگە سايىسى
ھارغان ۋە ئاچقانغا بولۇپ ئارامگاھ.
ئەل - يۇرتنىڭ پىغانلىق كۆز ياش - نالىسى
ۋە بەخت تويىغا ئۇ شاھىد - گۇۋاھ.

ئۆتكەندۇ ئاستىدا سەگىپ كېرىلىپ
ئىشرەتتە دۇنيادىن قانچە بەگ زالىم.
ئۆتكەندۇ مەرىپەت ئۈچۈن ئىزدىنىپ،
ئەخمەتشاھ بوۋامدەك ئۆلىما، ئالىم...

شۇ ھەقتە سوئاللار سوراپ كېتسەمەن،
بۇ ئانا زېمىندىن، ئايدىن - قۇياشتىن.
كەلمەكتە ياشناپ ئۇ يىگىتتەك تېمەن
نەچچە ئەر ئۆمرىنى ئۆتكۈزۈپ باشتىن.

چۈشكەنمۇ ئاسماندىن، ئۈنگەنمۇ يەردىن؟
ۋە يا بىر دانىشمەن قويغانمۇ تىكىپ؟
ياپراقى زۇمرەتمۇ، شاخلىرى زەردىن،
كىم ئۇنىڭ غولىغا قويغان گۈل چېكىپ؟!

خىياللار سۈرىمەن چىنارغا قاراپ
ھېسلىرىم دېڭىزدەك چايقىلار ھەريان.
ياپراقلار پىچىرلاپ بەرگەندە جاۋاب،
بولدى ئېنىق، بىر ئۇلۇغ ھەقىقەت ئايان...

تەڭداشسىز ھېكمىتى، شەپقىتى بىلەن
تۇغدى كۆپ مۆجىزە بۇ ئانا زېمىن.
ئەي، ئىنسان، يىلتىزىڭ بولسىلا تىرەن،
چىناردەك يۈز يىللاپ كۆكلەيمەن دېگىن!

دوست دېسە

دوست دېسە خۇشلۇقتىن كۈلۈپ كېتىمەن،
دوست ئۈچۈن پەرۋانە بولۇپ كېتىمەن
مۇبادا دوستلارسىز ئالسام بىر نەپەس،
يالغۇزلۇق دەردىدە ئۆلۈپ كېتىمەن.

بىر كۆچەت يېگانە بولالماس ئورمان،
توپلىنىشىپ ياشايدۇ چېغىندا ھايۋان.
كېرەكتۇر ئۇتقا سۇ، ئادەمگە ئادەم،
تۇۋرۇكسىز ئۆرۈلۈپ چۈشىدۇ ئايۋان.

بۇ جاھان دوستلۇقتىن گۈللىسە دەيمەن،
ھەر كۆڭۈل مەيلىگە دوستلۇق تىلەيمەن.
ئامەتنىڭ تەختىگە بولساممۇ سۇلتان،
مەن يەنە دوستلارنىڭ غېمىنى يەيمەن.

تۇققۇزۇم تەل مېنىڭ، ئەمەس يېلىڭ، ئاچ،
بىراقكى، مەن ھامان دوستلۇققا موھتاج.
كۆپەيسە ۋاپادار دوستلىرىم قانچە،
بولۇمەن كىيگەندەك بېشىمغا زەر تاج.

ياشايمەن ھەممىشە دوستلۇقنى سۆزلەپ،
دوستلارنىڭ ئارمىنى، بەختىنى كۆزلەپ.
ياشايمەن گۆرىنى قېزىپ نىزانىڭ،
ئىناقلىق، دوستلۇقنىڭ يولىنى تۈزلەپ.

ئابدۇللا ئەبەيدۇللىن

شېئىرلار

ئانا مۇھەببىتى

ئېنىق، ئانا تۇغدۇڭ مېنى، باغرىڭدا كۈلدۈم، يايرىدىم،
پەرۋىشىڭدە يېتىلىپ، قوينىڭدا گۈلدەك ئايىندىم.

شەپقىتىڭ سىڭدى تېنىمىڭ قات-قېتىغا قان بولۇپ،
قۇچىقىڭدا ئىشقىۋاز بۇلبۇل بولۇپ شاد سايرىدىم.

جاننى تىكتىم ئىشلىرىڭغا ئەڭ ئۇلۇغ بۇرچۇم بىلىپ،
نەدە قويساڭ مەن شۇ يەردە، تەر تۆكۈپ ھېچ ھارمىدىم.

رازى بولدۇم سەن ئۈچۈن چەكسەممۇ مەن قات-قات جاپا،
ئۆزگە جەننەتكە بېرىلىپ كۆز قىرىمنى سالمىدىم.

سالسا تەھدىت سەن ئانامغا مەيلى قانداق جۇت بوران،
شۇ بوران-چاپقۇندا ھەرگىز ئۆز يولۇمدىن تايمىدىم.

كۆرسىتىپ بەردىڭ ئۆزۈڭ پارلاق يولۇمنى ھەرقاچان،
شۇڭا ھەر قانداق سەپەردە مەن نىشاندىن ئازمىدىم.

ۋەتەنداش

بىز يارالدۇق مايمۇنلاردىن قەدىمى زامان،
ئۆتتۇپ كەلدۇق ئۆتكەللەردىن بىرلىكتە ئامان.
سۆزلىسەكمۇ ھەر خىل تىلدا، تەقدىرىمىز بىر،
بىز ياشىدۇق بىر ئانىنىڭ باغرىدا ھامان.

ئۆملۈك

قۇم-شېغىللار يىغىلغاچقا بوپتۇ تاغ بىنا،
بىرلىشىشتىن قىپتۇ ئەجداد چۆلدە باغ بىنا،
تامچىلاردىن ھاسىل بوپتۇ دولقۇنلۇق دېڭىز،
بوپتۇ ئۆملۈك-ئىناقلىقتىن خۇشال چاغ بىنا.

ئىبرەت

ئايرىلغان قوي بۆرىلەرگە كەتكەن يەم بولۇپ،
تارتالماپتۇ هارۋىنى ئات ھەمراھ كەم بولۇپ.
يالغۇز چالغان چاۋاكتىن ھېچ چىقماپتۇ سادا،
يولدا كارۋان ۋەيران بوپتۇ ماڭماي جەم بولۇپ!

ئىلغارجان سادىق

تىنچلىقتا مۆگدەر ئورمان

سىلكىپ ئېگىز ئاق تېرەكلەرنى،
يىراقلاردىن كېلىدۇ شامال.
غەيرىي تىۋىش ـ سادالار سىڭگەن
ئاخشىمىغا ئۇنىڭ ئېھتىمال.

دېرىزەمدىن كۆلۈپ باققان ئاي
بىردەمدىلا بولۇپتۇ غايىب.
ئاقۇش نۇرغا ئورالغان ئاشۇ
ئورمانزارلار قاپتۇ قارىيىپ.

يۇلتۇزلارمۇ كۆرۈنمەس كۆكتە،
نۇرلىرىمۇ ئاقمايدۇ تال ـ تال.
مەن كۆزنەكتىن قاراپ يىراققا،
خىيال سۈرۈپ تۇرىمەن بۇ ھال.

دەريالاردا ئوينايدۇ يۇلتۇز
بېلىقلارغا بولۇشۇپ ئەرمەك.

دولقۇنلارمۇ تىنچىغان گويا
بولۇپ ئاڭا تىنچلىق بەرمەك.

ئاھ نەقەدەر گۈزەل تىنچ دەم،
جىمجىتلىقتا مۆگدەر ئورمان.
سىر ئېيتىشىپ پىچىرلىشىدۇ
قىز ـ يىگىتلەر ئىزدىشىپ پىنھان.

ذولقۇنلىتىپ دەريا سۈيىنى
يىراقلاردىن كېلىدۇ شامال.
قىز ـ يىگىتلەر كېتەر يىراققا
يۇلتۇزلارمۇ كۆرۈنمەس غىل ـ پال.

مەن كۆزنەكتىن قاراپ ئاسمانغا،
يۇلتۇزلارنى ئىزدەيمەن يەنە.
بۇلۇتلارغا مۆكۈشكەن ئۇلار
سەۋەبىلىكتىن قىلىپ تەنتەنە.

مۇھەممەت باغراش

ياۋائەتىرگۈل

(پوۋېست)*

14 - باب

تونۇشقىنىمىزنىڭ ئۈچىنچى ئېيىغا قەدەم قويۇۋاتىمىز. كۈنلەر ئاۋۋالقىدەك ئۆتمەكتە. بىزنىڭ بىرگە بولىدىغان سائەتلىرىمىزنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ مۇناسىۋىتىمىز بارغانسېرى پىششىپ بارماقتا ئىدى. تەشنائى بىلەن رەنا خوپ ياخشى ئۆتۈۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ مۇناسىۋەتلىرىنىڭ قايسى دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى بىلمىسەممۇ، تەشنائىنىڭ رەنانى ھەر كۈنى كەچتە ئۆيىگىچە ئۇزىتىپ قويۇشلىرىدىن ۋە تەشنائىنىڭ روھىي كەيپىياتىدىكى تەمكىنلىك ۋە قانائەتكە ئوخشاپ قالىدىغان خۇش خۇيلۇقتىن، ئۇلارنىڭ خېلىلا «پىششىپ» قالغانلىقىنى پەرەز قىلىمەن. مەنمۇ رەناغا خېلىلا ئىچىكىپ قالغاندەكمەن. گويا بىز ئەزەلدىن تونۇشتەك ۋە قىسقىغىنا ئايرىلىشتىن كېيىن قايتا تېپىشىپ بىرگە ياشاۋاتقاندەك ۋە دائىم مانا مۇشۇنداق قىزغىنلىق ئىچىدە بىللە ئۆتىدىغاندەك.

لېكىن رەنا ئۇنداق ئويلىمامدىكىن؟ ئۇ نېمىشقىدۇر بارغانسېرى جىمغۇر ۋە تارتىنچاق بولۇپ ئۆزگىرىۋاتاتتى. ئۇنىڭ مەن بىلەن دەسلەپكى كۆرۈشكەن چاغلىرىدىكى دىددىللىكى، خۇش خۇيلۇقى ئەمدىلىكتە بىر خىل جۈرئەتسىزلىككە، كەمسۆزلۈك ۋە خىيالچانلىققا ئالماشقانىدى. ئۇ ماڭا كەمدىن - كەم مۇراجىئەت قىلاتتى ۋە سۆزلەۋاتقاندا نېمىشقىدۇر كۆزىنى مېنىڭ كۆزۈمدىن ئېلىپ قاچاتتى. مۇبادا كۆزلىرىمىز ئۇشتۇمتۇت ئۇچرىشىپ قالسا بىردىنلا قىزىرىپ كېتەتتى ۋە قىلىۋاتقان سۆزىنى توختىتىپ باشقا تەرەپكە قاراۋالاتتى. گاھىدا مەن ئۇ قىزنىڭ ماڭا نېمىشقىدۇر سوغۇق مۇئامىلە قىلىۋاتقانلىقىنى سېزەتتىم ۋە ھەيران بولاتتىم. لېكىن ئۇنىڭ بۇنداق ھالىتى ئۇزۇنغا بارمايتتى، ھە دېمەيلا ئاۋۋالقىدەك قىزغىن ۋە جەلىپكارلىقىغا قايتاتتى. يەنە تۇرۇپلا بىرنەچچە كۈنگىچە ماڭا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلماي قوياتتى. بۇنداق چاغلاردا ھېچ چۈشىنىكسىز دەككە-دۈككىگە قالغاندەك بولاتتىم ۋە جىمىپ كېتەتتىم. «ئۇنى بىرەر ئىش بىلەن رەنجىتتىم-

*بېشى ئۆتكەنساندا.

مۇ؟ ياكى مەندە ئۆزۈم سەزمەيدىغان بىرەر ئىللەتلەر بارمىكىن؟» دەپ ئويلاپ قالاتتىم.
يەنە تۇرۇپلا بۇنى بۇ قىزنىڭ ئۆزىگە تەئەللۇق كەچۈرمىشىنىڭ ئىنكاسىدۇر دېگەن
خىيالسىنى چەتقىراتتىم. دېمىسىمۇ مۇھەببەت ئۈستىدىكى قىزلاردا مانا مۇشۇنداق مىجەز
بىقارارلىقى دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. رەنامۇ تەشنائى بىلەن قىزىشىپ يۈرگەندىكىن بۇنداق
بولۇشتىن ساقلىنالمايدۇ - دە! يەنە كېلىپ مېنىڭ بۇنداق ئىشلارغا — رەنانىڭ مىجەزىنىڭ
ئۆزگىرىشلىرىگە بۇنچىلىك دىققەت قىلىپ كېتىشىمگە نېمە ھەققىم؟ مەن ئۇنىڭ كىمى
ئىدىم، دەپ ئويلاپ قالاتتىم ۋە ئويۇلۇپ قالاتتىم. ئۆزۈمنى ئەيىبلەيتتىم. دېمىسىمۇ بۇ
يەردە ئاساسلىقى ئۇنىڭ تەشنائى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى. مەن پەقەت ئۇلارنىڭ
قىزىشقا باشلىغان مۇناسىۋىتىنىڭ «ئوت» ئېلىشى ئۈچۈن پۈۋلەپ بەرگۈچىمەن، خالاس.

مەن زىممەمگە ئالغان ۋەزىپىنى ئۇنۇتمىغانىدىم. مۇۋاپىق بىرەر پۇرسەت تېپىپ
رەسمىي ئىشقا ئۆتۈشنى كۆڭلۈمگە پۈكۈپ يۈرەتتىم. لېكىن نېمىشقىدۇر بۇ ئىش سوزۇ-
لۇپ كېتىۋاتاتتى. نېمە ئۈچۈنكىن بۇنىڭغا نېمىدۇر بىر نەرسە توسالغۇ بولۇۋاتقاندەك
ئىدى. بۇ نېمە توسالغۇ؟ پۇرسەت پىشمىدىمۇ؟ يەنە قانداق پۇرسەت؟ قاچانغىچە؟
بۇنى ئۆزۈممۇ ئېيتىپ بېرەلمەيتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ ئىش ھەققىدە ئاخىرقى مەسلى-
ھەت ئۈچۈن تەشنائىغا بىرقانچە قېتىم ئېغىز ئېچىشقا تەمشەلگەن بولسامۇ، ئۇ نېمىش-
قىدۇر سىرلىقلىقنى كۆلۈپ، ئوچۇق بىر نەرسە دېگىلى ئۇنىماي گەپنى ئېلىپ قاچتى.
مېنىڭ سەزمىمۇ ئىشنى پۈتتۈرۈۋالغان ئوخشايدۇ بۇ قاقباش، بەلكىم مېنىڭ ئۇرۇنۇشلىرىم
ئەمدى ئارتۇقچىدۇر، دەپ ئويلاپ قالدىم. كېيىنكى كۈنلەردە راست دېگەندەك ئۇلارنىڭ
مۇناسىۋىتى بارغانسېرى بىر خىل سىرلىق ۋە تېخىمۇ قويۇق تۈس ئېلىشقا باشلىدى
بەزى چاغلاردا ئۇلار ھەتتا مېنى چاقىرىشمايلا ئايلىنىپ كېلىدىغان بولۇپمۇ قېلىشقانىدى..

جەنۇبنىڭ تومۇز كۈنلىرى. جاھاننى قۇياش ۋە يېشىللىقنىڭ مولچىلىقى قاپلىغانىدى.
بىز ئەمدى ياتاقتا ئولتۇرۇشنىڭ ئورنىغا ۋاقتىمىزنى دەريا بويىدىكى تاللىقتا، مېھمانخا-
نىنىڭ ئارقىسىدىكى قارىغايلىق تۆپىلىكتە، سەھراغا تۇتىشىپ كېتىدىغان جىرادىكى ئوت-
لاقتا ئۆتكۈزىدىغان بولدۇق.

بىر كۈنى چۈشتىن كېيىن تەشنائى بىلەن رەنا ياتىقىمغا كەلدى. مەن يازماقچى
بولغان پوۋېستىم توغرىسىدا خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرغانىدىم. ئۇلارنىڭ كېلىشى بىلەن
مەنمۇ بىر ئېغىر يۈكتىن خالاس بولغاندەك خۇشال بولۇپ كەتتىم. نېمىشقىدۇر شۇ كۈن-
لەردە ھېلىقى پوۋېستىم توغرىسىدا ئۇنچىلىك ئويلىغىم كەلمەيدىغان، ئويلىسامۇ پىك-
رىمنى بىر يەرگە يىغالمايدىغان بولۇپ قالغانىدىم. قانداقتۇر بىر تەشۋىشلەر مېنى
بىئارام قىلاتتى، بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۆزۈممۇ ئاڭقىرالمايتتىم. پوۋېستىمدا ھېچقانداق
ئىلگىرىلەش بولمىدى، يازماي دېسەم سىمنارىيىگە بىر نەرسە تاپشۇرۇش كېرەك. شۇڭا
ئۇلار كەلسە مەن نېمىدىندۇر قۇتۇلغاندەك بولاتتىم. بىز ئاۋۋالقىدەك دالىنى ئايلىنىشقا
كېلىشتۇق. مەن گىتارىمنى ئېلىۋالدىم. ئۆزۈم مۇزىكىنى تولىمۇ ياخشى كۆرىمەن، دۇ-
تار - تەمبۇر، گارمون - گىتار دېگەنلەرنى، بەك ئۇستا بولمىساممۇ، ھەر ھالدا «قولاقنىڭ
قىچىقىنى باسقۇدەك» چالالايمەن ۋە تەڭكەش قىلىپ ناخشىمۇ توۋلاپ قويىمەن. ئاۋازىمى-
نىڭ ياخشىلىقى، ناخشىنى يېقىملىق ئېيتالايدىغىنىم ئۆزۈمگىمۇ ئېنىق. كىچىكىمدىنلا ناخ-

شا ئېيتىشقا ھېرىسمەن ئىدىم. ئانام دائىم «بىسمىللا دېگىن بالام، تولا ناخشا ئېيتقان تەلەيسىز بولىدۇ» دەيتتى. دېمىسىمۇ بىزدە «ناخشا شۇملۇق تىلەيدۇ» دېگەن غەلىتە گەپمۇ بار، بۇنى ئويلىسام كۆڭلۈم غەش بولىدۇ. مەنمۇ بەختسىز بولۇپ قالىمەنمىكىن؟ ئۇزۇن زامانلار بولدى، ناخشا دېگەننى تۇۋلاپ باقمىغىلى. بۇ گىتارنى بىر كۆتكۈچى قىزدىن سورىۋالغانىدىم. لېكىن شۇ كۈنگىچە چېلىپ باقماپتىمەن. بۈگۈن نېمىشقىدۇر يىغانىم تۇتۇپ قاپتۇ. ساز دېگەن يىغانىنى ئالىدۇ ئەمەسمۇ؟ شۇڭا دەررۇ گىتار يادىمغا كەچكەندى.

بىز قارىغايلىق تۆپىلىكتىن ھالقىپ تۆپىلىكنىڭ نېرىسىدىكى جىلغىغا چۈشتۇق. جىلغىنىڭ ئىچىدە بۇلاق سۇلىرىدىن يىغىلغان كىچىككىنە ئېقىن ئەگرى-بۈگرى تولغىنىپ ئېقىپ تۇراتتى. ئېقىننىڭ ئىككى تەرىپى قېلىن چۆپلۈك ئىدى. چۆپلۈكتە تاغ گۈللىرى ھۆپپىدە ئېچىلىپ كەتكەندى. قوڭغۇراق گۈل، قىرمىزى، چوغلۇق، مامكاپ. ئېقىننىڭ بويىدا ئاندا-ساندا ئەرمۇدۇن، تاغ تېرىكى، قارىياغاچ، قېيىن دەرەخلىرى ئۆسۈپ قالغانىدى. بىز ئېقىننىڭ بويىغا كېلىپ سايە تاشلاپ تۇرغان قارا ياغاچ دەرىخىنىڭ ئاستىدىكى چۆپلۈككە كېلىپ جايلاشتۇق.

تارغىنا جىلغا جىمىرلاپ تۇرغان يېشىللىق ئىچىدە ئۈگدەپ ياتاتتى - جەنۇب قۇياشىنىڭ تاۋلىق، ئېغىر ۋە يۇمشاق نۇرى بۇ يەردىكى ھەر بىر تال گىياھنىڭ بەرگى ياپرىقىدا سىماپتەك لىغىرلايتتى. بۇ تار جىلغىدا لوغۇلداپ تۇرغان بىر يېشىللىق گويا بۇلۇت كۆچكەندەك ئاستا، شاۋقۇنسىز، لېكىن توختىماي ئاقماقتا ئىدى. بۇ يېشىللىق گويا جىلغا ئىچىدىكى جىمى ھەرىكەت ۋە شاۋقۇننى ئۆزىگە سۈمۈرىۋالغاندەك ئىدى. بۇ يەردىكى جىمى بارلىق تىپتىنچ يېتىپ ئاشۇ ئېغىر جىمىلىقنىڭ ھۇزۇرىنى سۈمۈرىۋاتاتتى. ئۈچىمىز باراقسان ئۆسكەن قارىياغاچ دەرىخىنىڭ ئاستىدا جىلغىغا يۈزلىنىپ ئولتۇراتتۇق. ئۈچىلىمىزلا نېمىشقىدۇر خىيالچان ئىدۇق. ھەممىمىزنىڭ كۆزلىرىدە، يۈزلىرىدە ئاشۇ گۈزەل يېشىللىقنىڭ شولىسى ئەكس ئېتەتتى. روھىمىزنى جىلغىدىكى غەنىيمەت جىمىلىق بەخش ئەتكەن خاتىرجەملىك، ئاسايىشلىق ۋە پەرۋىشلىنىش تۇيغۇسى پەپىلەيدى.

مەن گىتارنىڭ تارلىرىنى بارماقلىرىمنىڭ ئۇچى بىلەن يېنىككىنە چېرتتىم. شۇ ھامان ئەتراپقا كۆكۈش، سىلىق، شوخ، مەيىن ۋە نازۇككىنە شادلىق تىترەپ يېيىلدى. بۇ شادلىق مۇڭ ئارىلاشقان شادلىق ئىدى، چېكىم-چېكىم ئاھاڭ ئۆزەكلىرى خۇددى كۆمۈش ھالقىلاردەك چاقناپ-يالتىراپ ئاستا-ئاستا ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى. ئاندىن بۇ ئۆزەكلەر بىر-بىرى بىلەن جىپسىلىشىپ، مەھكەم كىرىشىپ بىر تۇتاش كۈمۈش زەنجىرگە ئايلاندى. بۇ كۈمۈش زەنجىر ھاۋادا يىلاندەك تولغىنىپ سويلاتتى. ھەر بىر ھالقىسىدا قۇياش نۇرى ۋە كۆكۈش مۇڭ-زار چاراقلايتتى. بۇ كۈمۈش زەنجىر بىردىنلا تۈرلۈك-تۈمەن گۈل-چېچەكتىن دەستىلىنىپ ئۆرۈلگەن غايەت زور گۈل چەمبىرىكى بولۇپ، جەنۇب قۇياشىنىڭ مول ۋە پارلاق نۇرى بىلەن ھەللەندى ۋە خۇددى يېشىل تاۋاردەك تاۋلىنىپ-ياشىرىپ ياتقان يېشىل جىلغىنىڭ يېشىل ھاۋاسىدا، بىزنىڭ باش ئۈستىمىزدە گاھ ھاۋانى يەلپۈپ يۇقىرى-تۆۋەنگە يۇۋارلىسا، گاھ ھاۋانى تۇرتۇپ، دولقۇنلىنىپ ئوڭ ۋە سولغا يۆنىلەتتى. ھەر بىر يۇۋارلىنىشتىن بىر مۇڭ، بىر نالە، بىر پەرياد تۇغۇلسا، ھەر بىر يۆنىلىشتىن ياش يۈرەكلەردە بىر ئەندىكىش ئارىلاشقان خۇشاللىق، تومۇرلاردا بىر

قىزغىن ئوخچۇش، ۋۇجۇدۇمدا خۇددى قىزىتىلغان تۆمەنمىڭ يىڭنىنىڭ ئۇچى جىجاپ ئۆتكەندەك بىر كۆيدۈرگۈ سىرقىراش ۋە يەنە ئوتتەك قىزىپ تۇرغان ئادەم مۇزدەك تاغ سۈيىگە چۆمۈلگەندە پەيدا بولىدىغان بىر تاتلىق جۇغۇلداش تۆرەلمەكتە ئىدى. ئۆزۈمدە بىر يەڭگىللىك، بىھوشلۇق، ئانا ئەللىيى بىلەن كېلىدىغان بىر شېرىن ئۈگدەك زاھىر بولۇشقا باشلىدى.

كەڭرى كەتكەن كۆك دالا. بۇدرۇق ۋە قويۇق كۆكاتلار شەبنەم تامچىلىرىدىن بېزەلگەن. دالىنىڭ بىر چېتىدىن ياۋاش-ياۋاش ئېقىپ كەلگەن بۇلاق سۈيى ئېپەك ئارقاندەك تولغىنىپ كۆكاتلار ئارىسىغا شىرىلداپ شۇڭغۇيدۇ. كۆكات غوللىرىغا ئۇنىڭ تارام-تارام تامچىلىرى چاچرايدۇ. قىيپاش دۆڭلۈكتە كۆكاتلار بىلەن پۈركىنىپ ياتقان بىر كۆكۈش قورام تاشنىڭ ئارىسىدىن ئۈنۈپ چىققان بىرتال گۈل مەشئەلدەك لاۋىلداپ تۇرىدۇ. ئۇ ئەتىر گۈل، يېڭىلا پورەكلىگەن ياۋا ئەتىر گۈل. ئۇ بىر تال. غولىمۇ، گۈلىمۇ، رەڭگىمۇ بىر تال. ئۇ گۈل مۇشۇ پىنھانىنىڭ، ئانا تەبىئەتنىڭ مۇشۇ سېھىرلىك پارچىسىنىڭ مەلىكىسى، پەرىسى، زېمىنىنىڭ، قۇياشىنىڭ، ھاۋانىڭ گۈزەل ۋە ئامراق قىزى. ئۇ نازۇك، زىبا، ئوماق، قەيسەر ۋە خىيالچان. ئۇنىڭ بەرگى، ياپراقلىرى نۇرلۇق ۋە پاكىزە، ئۇنى كۈندۈزى قۇياش نۇرى ئەركىلىتىپ سىلايدۇ، كېچىلىرى ئاي ۋە يۇلتۇز نۇرى يۇيىدۇ. ئايدىڭ ۋە جىمجىت ئاخشامدا شوخ ۋە لەرزان شامال ياۋا ئەتىرگۈلنىڭ غوللىرىنى تەشنالىق ۋە قىزغىنلىق بىلەن قۇچاقلاپ، ياپراقلىرىنى سۆيۈپ، ئۇنىڭ نازۇك، يۇمران ۋە نەمخۇش بەرگىلىرىگە قىزغىن پىچىرلايدۇ. ئەتىرگۈل ئۇيۇلىدۇ. قىزىرىپ كۈلىدۇ، كېيىن ئۆزىنى تۇتالماي ۋىلىقلاپ كۈلىدۇ. ئۇنىڭ ئاشۇ كۈلكىسىدىن ھايات، يەر-زېمىن، تاغ-جىرا ياشىرىدۇ. كائىناتتىكى ئادەم ۋە ئالەمنىڭ روھى پاكلىنىدۇ. ئۇ يەنە كۈلىدۇ، ئۆزىنى ئىككى يانغا تاشلاپ نازغىنىپ-نازغىنىپ كۈلىدۇ. بۇ كۈلكە بىرناخشا بولۇپ، بىر گۈزەل كۈي بولۇپ ئالەمگە تارايدۇ. ياۋا ئەتىرگۈلنىڭ نېپىز ھالرەڭ لەبلىرى ھاياجاندا تىترەيدۇ. ئۇنىڭ ھالرەڭ مەڭزى خۇشاللىقتىنمۇ، نومۇستىنمۇ، ئىشقىلىپ بىر شېرىن ۋە ئېزگۈ تۇيغۇدىن قىزىرىپ شەپەق رەڭگىگە كىرىدۇ. ھېسسىياتچان، بەڭباش، شوخ، شامال، يىراق-يىراقلاردىن ئۇچۇپ كەلگەن سەرگەردان شامال ئۇنىڭغا نېمىدەپ شىۋىرلىدىكىن؟ ئۇنى بۇ قەدەر خۇشال قىلغۇدەك ئۇنىڭغا نېمىلەرنى ھەدىيە قىلدىكىن شۇنچە؟ گۈزەل ئەپسانىمۇ؟ چىرايلىق چاقچاقمۇ؟ قىزغىن ۋەدىمۇ؟ قۇياش رەڭلىك مۇھەببەتمۇ؟ شاراب-مەيدەك، پاكىزە ساقلىغان كۈچلۈك مۇسەللەستەك — چۈچۈمەل، ئۆتكۈر ۋە يېڭى ناخشىمۇ؟ شامال ئۇچۇپ كەتتى، گۈلنىڭ لېۋىدە لەبلىرىنىڭ ئىزىنى، ئۇنىڭ كۆل يۈزىدە تىنچ ۋە ئەينەكتەك روشەن قەلبىدە ئۆزىنىڭ بويسۇندۇرغۇچى سىماسىنى، يىگىتلىك قۇدرىتىنىڭ سىلكىنىشلىرىنى، ئەبەدىي يادىدىن چىقمىغۇدەك سۆيۈشنىڭ خاتىرىسىنى، دات باسماي پاكىزە تىلەك ۋە قايتماس ۋەدىلىرىنى ئۇنىڭغا قالدۇرۇپ كەتتى. ياۋا ئەتىرگۈلنىڭ كۆڭۈل تۆشىكىگە، خاتىرە — ئەستىلىك باغچىسىغا بىر گۈزەل چۈشنى — پارلاق ۋە گۈزەل ئەتىنىڭ جەننەت كەبى مۇقەددەس ۋە چىرايلىق كۆرۈنۈشىنى ھەدىيە قىلىپ كەتتى. ياۋا ئەتىرگۈلنىڭ تەلمۈرۈپ تۇرغان ئاتەش كۆزلىرىدە سېغىنىش، خۇمار ۋە ئىنتىزارلىقنىڭ چېقىندىلىرىنى چاقنىتىپ كەتتى، ئۇزاقلارغا كەتتى. يەنە

كېلەمدىكىن؟ ياۋا ئەتىرگۈل چەكسىز دالىدا تەنھا قالدى، ئۇنىڭغا بىر ئۇلۇغ چۈش ھەمدەم بولۇپ قالدى. بىر تاتلىق سۆيۈش يادىكار بولۇپ قالدى. بىر مۇڭلۇق ناخشا — كۈتۈش ناخشىسى ھەمدەم بولۇپ قالدى.

گىتار تىللىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان زارلىق كۈي، بىر لېۋىنى ئالەمنىڭ بۇ چېتىگە، بىر لېۋىنى ئۇپۇق جىيىكىگە تەگكۈزۈپ ئاققان شاۋقۇنسىز، تىپتىنچ، ئۇلۇغ لېكىن مۇڭايىم ئېقىن بولۇپ يەڭگىل رىتىمدا لەرزان يېيىلىپ ئاقماقتا. نازۇك ۋە ئەركە كۈي جىرانىڭ — ئاشۇ يېشىل جىرانىڭ قىستاڭ بوشلۇقىدا قايتىلىنىپ تېخىمۇ سۇزۇلۇپ يۈرىكىمگە، ناخشىغا، روھىي پەرۋىشكە موھتاج چېكى يوق چاڭقاق بوشلۇققا قاراپ رايىشلىق بىلەن ئۈنسىز يېيىلىپ ئاقماقتا. ئەنە مۇڭغا پاتقان كۆك دالا، كۆك دالانىڭ بىر چېتىدە، ئىككى قورام تاشنىڭ قىسىلچىلىقىدا مۇڭلۇنۇپ، ھەسرەتلىك شۈبىرلاۋاتقان بىر تۈپ ياۋا ئەتىرگۈل.

بارماقلىرىم ئاستا-ئاستا چىرتىشتىن توختىدى، ئاداققى چىرتىشتىن ئايرىلىپ چىققان ئاھاڭ يىراققا كېتىشكە قىيماي ئىسەنكىرەپ قالغاندەك لوغۇلدىدى، تىترىدى. ئاخىرىدا بارا-بارا ئاجىزلاپ، يېنىككىنە يەلپۈنۈپ بېرىپ ئەتراپىمىزدىكى كۆكاتلارغا، ئاي نۇرىدەك ئۈنسىز، تولغىنىپ ئېقىۋاتقان ئېقىن سۈيىگە، يېشىل شايىدەك جىمىرلاپ تۇرغان يېشىل ھاۋاغا، يۈرەكتە كۆيدۈرگۈ، شاش مۇھەببەت، پاك روھ ۋە شېرىن ئارزۇ تۇغۇۋاتقان جىمجىت، نەپىس، يېشىل گۈزەللىككە سىڭىپ كەتتى.

15 - باب

مەن چېلىشتىن توختاپ بېشىمنى ئاستا كۆتۈردۈم. قارىسام تەشنائى بېشىنى يەرگە سېلىپ مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپتۇ. رەنا بولسا يىراققا، بىپايان دالىنى باغرىغا بېسىپ ياتقان كۆپكۆك ئاسمان گۈمبىزىنىڭ زېمىن بىلەن سۆيۈشكەن قىرغىقىغا تىكىلگىنىچە بىھوشلانغاندەك قېتىپ قاپتۇ. ئۇنىڭ چىرايى سەل تاتارغانىدى. لەۋلىرى مەھكەم ھىمىرىلگەنىدى. ئۇنىڭ نېمە بىلەندۇ چاڭلانغان شەھلا كۆزلىرىدە بىر قايغۇنىڭ شولىسى قېتىپ قالغانىدى. ئۇ گويا بىر يېرى قاتتىق ئاغرىۋاتقان، لېكىن قەيسەرلىككە ئېلىپ، قاتتىق ئاغرىق ئازابىنى بىلىندۈرمەسلىككە تىرىشىۋاتقان ئادەمگە ئوخشاش، سىلىق ۋە نۇرلۇق پېشانىسىنى كۈچ بىلەن تۈرۈپ نازۇك بارماقلىرىنى بىر-بىرىگە مەھكەم كىرىشتۈرۈپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ھەر دائىم گۈلدەك ياشناپ تۇرىدىغان سەبىي ۋە

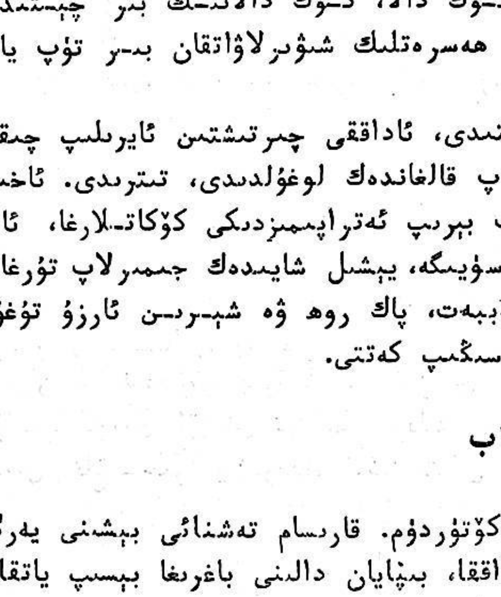

مەسۇم چىرايىدىن ئاغرىنىش ۋە ئاچچىقلاشقا ئوخشاپ كېتىدىغان بىر خىل يۇق-قا، تۇتۇق تەرسالىق ئەكسلىنىپ تۇراتتى.

مەن رەنانىڭ بۇنداق ھالىتىنى ھېچقاچان كۆرمىگەنىدىم. نېمىشقىدۇر مېنىڭ كۆڭلۈممۇ غەش بولۇپ قالدى. ئۈچىمىزدىن ھېچقايسىمىز ئۈنچىقمىدۇق. ئارىمىزدىكى كەيپىيات ئېغىر ۋە كۆڭۈلسىز ئىدى. بىر ئوبدان كەيپىمىزنىڭ مەن چالغان مۇزىكا سەۋەبى بىلەن بۇ قەدەر بۇزۇلغىنىغا ھەيران قالدىم.

مەن ئېغىر ئۇھسىنىپ قولۇمدىكى گىتارنى كۆكاتنىڭ ئۈستىگە قويدۇم. ئارىمىزدىكى بۇ نامەلۇم كۆڭۈلسىزلىكنىڭ كۆلەڭگىسىنى دەررۇ يوقىتىش كېرەك ئىدى، لېكىن نېمە تىمغرۇلۇق سۆزلىشىمنى ئۆزۈممۇ بىلمەيتتىم.

يىراقتا ئالۋۇن جىمىرلايتتى. ئاسماننىڭ قەرىدە بىر بۆركۈت قاناتلىرىنى يېيىپ لەرزان ئەگىپ يۈرەتتى. بىر چاغدا ئۇ جىرانىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى ئوتلاققا قاراپ ئوقتەك تاشلاندى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ قاناتلىرى قۇياش نۇرىدا مېتالدەك يالتىراپ كەتتى. شۇ تاپتا قايسىبىر ئەجەلى يەتكەن بەختسىز توشقان ئۇنىڭغا ئولجا بولدىكىن؟ بىر چاغدا رەنا ماڭا لەپپىدە قارىدى. مەنمۇ ئۇنىڭغا قارىدىم. شۇ ھامان ئۇنىڭ چېھرىسىگە قىزىللىق ياماشتى. مەن ئۇنىڭ ھازىرقى بۇ ھالىتىنى ماڭا ئوخشاشلا يۈرىكى سىقىلىپ بىرەر نەرسە دېمەكچى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ خۇشال بولدۇم-دە، ئۇنىڭغا ئىلھامبەخش كۆزلىرىم ھەم مۇلايىم كۈلۈمسىرىشىم بىلەن رىغبەت بېرىپ قارىدىم. لېكىن كۈتكىنىمنىڭ ئەكسىچە رەنا بېشىنى دەررۇ دالا تەرەپكە بۇرىۋالدى-دە، دەقىقە ئويلىۋالغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ، نەپىس كۆڭلىكىنىڭ غىجىملانغان يېرىنى تۈزىدى، ئاندىن باي بىز كەلگەن يول بىلەن مېڭىپ بىزنىڭ ئارقا تەرىپىمىزدىكى قويۇق چاتقاللىق ئارىسىدا كۆزدىن غايىب بولدى. تۇۋا! بۈگۈن نېمە بولدى بىزگە! بۈگۈن رەنانىڭ كەيپىياتى بەكلا غەلىتە ئىدى. ئۇنىڭ قويۇق ۋە قاپقارا بۇدۇر چاچلىرى، بوستان كىرپىكلىرى؛ خىيال بىلەن چاقنىپ، سېھىرلىك بىر نۇر بىلەن چاقناپ تۇرىدىغان ئاھۇ كۆزلىرى، ئۇنىڭ خۇددى شارقىراتمىنىڭ چۆگىلىمىچىدەك ئويۇلۇپ چۈشكەن يارىشىملىق زىناقلىرى، كەھرىۋادەك نۇرلىنىپ يالتىراپ تۇرىدىغان قىزىل ۋە نېپىز لەۋلىرى، بىر پاكلىق ۋە پاكىزلىكنى ئۆزىگە مۇجەسسەم قىلغان يۇمىلاق ۋە كىچىككىنە ئېڭىكى، ئىشقىلىپ ئۇنىڭ پۈتۈن بارلىقى مېنىڭ ئىچكى كۆزلىرىمدىن ئۆزىنى قوپاللىق بىلەن چەتكە ئالماقتا ئىدى. ئۇ باياتىندىن بېرى گاھ ئوماق تەبەسسۇم بىلەن جىلمىيىپ ۋە گاھ قوشۇمىسىنى تۈرۈۋېلىپ بىر مەجھۇللۇق ئىچىدە تېڭىرقاپ قالغاندەك خىياللىنىپ ۋە بەزىدە كىمگىدۇر دوق قىلىۋاتقاندەك تەرىنى تۈرۈپ ئولتۇردى، ئۇ مانا شۇ ھالەتلىرى بىلەن نېمىنىدۇر يوشۇرماقچى ۋە يەنە نېمىنىدۇر ئىپادىلىمەكچى بولغاندەك بىلىنىدى. ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟ بۇ بىر تاقەتسىزلىكمۇ؟ ياكى ئازابلىق ئۈمىدسىزلىكمۇ، ياكى ... يېقىندىن بۇيان ئۇنىڭدىكى بۇ خىل ئۆزگىرىشلەر بۈگۈنكىدەك بۇنچىلىك ئاشكارا بولمىسىمۇ پات-پات تەكرارلىنىدىغان بولۇپ قالغانىدى. ھەتتا ئارىلىقتا 8—10 كۈن بىز تەرەپكە كەلمەيمۇ قويدى.

مەن كۆڭلۈمدىكى پاراكەندىچىلىكنى تەشنائى بىلەن ئورتاقلىشىش خىيالىدا ئۇنىڭغا

قارىدىم، لېكىن ئۇنىڭ خۇددى مومىسىدىن دەشنام يەپ چىققان بالىدەك دومسىيىپ ئول-
تۇرغىنىنى كۆرۈپ بۇ پىكرىمدىن يالتايدىم.

يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان تەشنائىمۇ نېمىشقىدۇر مەن ئۇنى تۇنجى ئۇچراتقان چاغلىرىمدىكىدەك خىيالچان، تەرسا، ئۈنچىقماس بولۇۋالغانىدى، ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېلىقى سەھرانىڭ جىمجىت ۋە ئايدىڭ كېچىسى شەكىللەنگەن ئىشەنچ، چۈشىنىش ۋە دوستلۇق كەيپىياتى نېمىشقىدۇر سۇسلاپ قالغاندەك ئىدى. ھەتتا يېقىندىن بۇيان ئۆزد-چىلا مەندىن ئۆزىنى سەل تارتىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ ماڭا ئوشۇق - توشۇق گەپ قىلمايتتى. مەن چاقىرمىسام ئۆزلۈكىدىن مېنى ئىزدەپ ياتىقىمغا بارمايتتى. ئۇچرىشىپ قالساق نېمىشقىدۇر قىزىرىپ - بوزىراتتى - دە، دەررۇ ئۆزىنى چەتكە ئالاتتى. پەقەت رەنا كەلگەن كۈنلا ماڭا تېلېفون بېرەتتى. بۇمۇ گويا بىرەر رەسمىيەتكە ئايلىنىپ قالغانىدى. بىز گويا ئاشۇ رەنا ئارقىلىقلا باغلىنىپ تۇرغاندەك ئىدۇق. دالىغا سەيلىگە چىققاندىمۇ ياكى بىرەر باھانە قىلىپ نەلەرگىدۇر كېتىپ قالاتتى ۋە بىز قايتىدىغان چاغدىلا ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ قالاتتى. ياكى بولمىسا مانا ھازىرقىدەك تەرىنى تۇرۇپ، نەلەرگىدۇر تىكىلگىنىچە ئۈنچىقماي ئولتۇرۇۋالاتتى. بىر شۇ رەناغىلا ئۆزىنىڭ ئىلگىرىكى قىزغىن مۇئامىلىسىنى بىرخىلدا ساقلاپ كېلىۋاتاتتى. لېكىن نەچچە كۈنلەر بولدى، تەشنائى ماڭا ئۇشتۇمتۇت مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتتى. ئۆزى ياتىقىمغا ئىزدەپ كېلىدىغان، مەن بىلەن ھەرخىل تېمىلاردا سۆزلىشىدىغان، گاھىدا چاقچاق قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ نېمىسى بىلەندۇ مەندىن گويا كەچۈرۈم سوراۋاتقاندەك ياكى بولمىسا ئۆزىنىڭ بىرەر مۇھىم ئىلتىماسىنى ماڭا ئېيتىشتىن قورۇنۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئويلاپ باقسام بۇلارنىڭ ھېچقانداق زۆرۈرىيەت ۋە مۇمكىنچىلىكى يوق نەرسىلەر ئىدى — ئۇ مەندىن كەچۈرۈم سورىغۇدەك مېنىڭ ئالدىمدا سادىر قىلغان ھېچقانداق سەۋەنلىكى يوق ئىدى. ئىلتىماس قىلامدىكىن دېسەم، ئۇنىڭ ماڭا ھېچقانداق ئېھتىياجى چۈشمەيتتى. پەقەت رەنانىڭ ئىشى، لېكىن رەنا بىلەن ئۇنىڭ ئىشى توغرىسىدا ئېغىز ئاچاي دېسەملا ئۇ بۇ گەپتىن دەررۇ ئۆزىنى قاچۇرىدۇ، دېمەك ئىشلىرىنى ئۆزلىرى پۈتتۈرۈشكەن، مېنىڭ بۇ ئىشتىكى ئوينايدىغان رولۇمنىڭ ئەھمىيىتى ئانچە قالمىغاندەك تۇرىدۇ. ئەمما ئۇنىڭدىكى بۇ خىل قىزغىنلىق نېمىدىن دېرەك بېرىدۇ، يا بولمىسا، «خەير، ئاغىنە، سىز سىزمۇ ئومىچىمىز قايناۋېرىدۇ، ئىشىمىز پۈتتى، بىزگە تىكەن بولۇپ قادىلىۋالماي، پوۋېستىڭىزنى يېزىڭ، تويىمىزغا چاقىرارمىز.» دەپ ئۈزۈل - كېسىل ئادا - جۇدا بولماقچىمۇ - يا، ئۆزۈمنى بىلىپ، بۇلاردىن ۋاقتىدا ئۆزۈمنى تارتقىنىم ئاقىللىق بولارمىكىن دەپ ئويلاپمۇ قالىمەن، لېكىن... كاللامغا ئاشۇنداق خىياللار كەچكەندە بۇنىڭ جاۋابىنى تەشنائىنىڭ كۆزلىرىدىن ئىزدەپ تاپماقچى بولۇپ ئۈنتىنسىزلا ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلىمەن. چۈنكى كۆز دېگەن راست سۆزلەيدۇ، لېكىن مەن ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن جاۋاب ئورنىدا ھەسرەتنى، چېكى يوق ھەسرەتنىلا كۆرىمەن. ئاھ! بۇ كۆزلەر ئاشۇ ھەسرەت ئۈچۈنلا يارالغان كۆزلەرمىكىن؟ ھەسرەت ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئەبەدىيلىككە جايلىشىۋالغانمىدىكىن؟ «تۇۋا» دەيمەن، ئۇ كۈلۈپ تۇرغاندىمۇ مۇڭ - زار، ھەسرەت - نادامەت بىلەن پىلدىرلاپ تۇرىدىغان قانداق بىچارە كۆزلەر ئۇ! بەزىدە

بولسا ئۇنىڭ ھېلىقى كېچىسى ئۆزىنى ماڭا يېقىن تۇتۇپ، ئۆزلۈكىدىن ئۆزىنىڭ دەردـ ئەلىمىنى، مۇڭ - زارىنى، ھەتتا ئەڭ خۇپىيانە سىرلىرىنى تۆكۈپ بەرگىنى ئۇنىڭ ھېسسىياتىدىكى بىردەملىك قىزىش، كەيپىياتىدىكى بىردەملىك ھاياجانىنىڭ نەتىجىسى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالىمەن، دېمىسىمۇ بىز مېھمانخانىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ھەرـ قانداق قىلىپمۇ ھېلىقى سىرداشقان كېچىسىدىكىدەك يېقىنچىلىقنى قايتا تىكلىيەلمىدۇق. ئۇ مېنى «رەنا ۋە ئۆزى ئالدىدىكى مەسئۇلىيىتىنى ئۇنتۇپ قالدى» دەپ رەنجىدىمىكىن؟

دەرۋەقە، رەنا بىلەن سۆزلىشىش بەك كېچىكتى. پەيتقۇ كۆپ بولدى، بىراق نېمىشـ قىدۇر مەن ئىلگىرىكى جۈرئىتىمنى يوقىتىپ قويغانىدىم. سەيلىگە چىققاندا تەشنائى ئۇشتۇمتۇتلا بىزنى تاشلاپ ئۇنچىقماي كېتىپ قالغاندا رەنا بىلەن ئىككىمىز ئىككى - ئۈچ سائەتلەپ يانمۇ - يان يالغۇز قالدۇق. لېكىن نېمىشقىدۇر رەناغا ئېغىز ئېچىشقا، تەشنائىـ نىڭ ئىسمىنى «رەنا» دېگەن ئات بىلەن باغلاشقا ھەر نېمە قىلىپمۇ پېتىنالمىدىم. قانچە قېتىم ئىچىمدە قەتئىي ئىرادىگە كەلگەن بولساممۇ تۇرۇپلا تىلىم كالۋالىشىپ قىلىدىغان سۆزۈمنى تاپالماي تاغدىن - باغدىن سۆزلەپ ئولتۇردۇم. تەشنائى مۇشۇ ئىش توپەيلى مېنى قانداق ئەيىبلىسە يولى بار. مەن ئۆزۈمنىڭ چوڭ گەپ قىلغان بىلەن رەنانىڭ ئالدىدا بىر توخۇ يۈرەككە ئايلىنىپ قالغانلىقىمنى تەن ئالىمەن، ئۇنى چۈشەندۈرۈپ بېرىشكە ئۆزۈممۇ ئاماللسىزمەن. مانا تەشنائى» نىڭ سالپىيىپ ئولتۇرۇشى شۇنىڭدىنمىدۇ، ئۇ مەندىن ئاغرىنىۋاتقاندۇ؟ قاچانغىچە سۆرەيمەن، نېمە بولسا بولسۇن بۈگۈن تەشنائىـ نىڭ ئىشىنى پۈتتۈرەي، رەناغا كۆزۈمنى يۇمۇۋېلىپ ئېيتىۋېرەي، ماڭا نېمىدى، ياق، رەنا چوقۇم «ماقۇل» دەيدۇ، ئۇزايىدىن ئۇمۇ دەل شۇنى كۈتۈپ يۈرىدۇ، رەنانىڭ جاۋابىنى ئېلىپ مۇشۇ ھالىدىن كەتكەن يېرىم جانىنى خۇشال قىلاي، ئۆزۈممۇ بىر روھى سېلىقتىن قۇتۇلاي. ساۋابىنى ئالاي!

تەشنائىنىڭ مەن تەرەپكە ئۇشتۇمتۇت بۇرۇلۇپ جان - جەھلى بىلەن ھومىيىشى خىيالىمنى بۆلۋەتتى. مەنمۇ سوراق نەزەرىدە ئۇنىڭغا تىكىلدىم. ئۇ غەزەب بىلەن چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى ۋە بىر ھازادىن كېيىن، ناھايىتى تەسلىكتە زۇۋانىنى چىقاردى:

— سىز ... سىز ... نېمانچە ...

ئۇ دۇدۇقلاپ توختاپ قالدى. مەن بىردىنلا سەگەكلەشتىم.

— نېمە؟ نېمە بولدى؟ سىز ...— جىددىيلەشكىنىمدىن مەنمۇ دۇدۇقلاپ كەتتىم.

تەشنائىنىڭ لەۋلىرى ئەسەبىيلىك بىلەن تىترەيتتى، ئۇنىڭ كىچىككىنە كۆزلىرىدە مەن ھېچقاچان بايقىمىغان بىر خىل دۈشمەنلىك ئاشكارا ئىپادىلىنىپ تۇراتتى.

— سىز ... سىز ... ئەبلەخ ئىكەنسىز ... سىز تاش يۈرەك ياۋۇز ئىكەنسىز، سىز نېمانچە قىينايسىز ...

مەن چۆچۈپ كەتتىم. تەشنائىدىن ھېچقاچان بۇنى كۈتمىگەنىدىم. مەن ھاڭ - تاڭ بولۇپ ئۇنىڭ بۇزۇلغان تەرىگە قاراپ ئولتۇرۇپ قالدىم.

— سىزدە ئەخلاق دېگەن نەرسە بارمۇ ئۆزى؟ — تەشنائى مېنى ھېلىلا ئۇرۇۋېتىدىـ غاندەك ئەلپازدا زەردىسى بىلەن دېدى، — سىز بىر ئادەمنى قاراپ تۇرۇپ نابۇت قىلىـ

ۋەتمەكچىمۇ؟ سىز قاتىل بولاي دەمسىز؟ مەن سىزنى خېلىلىقى بار يىگىت، دەپ ئوي-
لىغانىدىم، ئەمدى كۆردۈمكى سىزنىڭ نەرىڭىز ئادەم؟ نەرىڭىز يىگىت؟ سىز ئادەمنىڭ
ھېسسىياتىنى ئاياغ ئاستى قىلىدىغان، گۇناھسىز بىر پاك يۈرەكنى توپ قىلىپ ئوينىشىقا
پېتىنالايدىغان قارام ئىكەنسىز! سىز ئادەمنى كولدۇرلىتىشقا بەك ئۇستا ئىكەنسىز... سىز...

يالپىردىم! بىر بالا ئىكەنىغۇ بۇ ئىنجۇمارۇق! نەدە يۈرۈپ ئۆگەنگەن بولغىيتتى بۇنچە
بىشەملىكنى؟ ئاغزىدىن ئاق ئىت كىرىپ قارا ئىت چىقىۋاتىدىغۇ مۇنۇ سەت تىمساقنىڭ!

مەن يا يىغلىشىمنى، يا كۈلۈشۈمنى بىلمەي، ئۇنىڭ تۆمۈردەك كۆكەرگەن بەدىرەڭ
يۈزىگە تىكىلگىنىمچە ئاغزىمنى ئېچىپ ھاڭۋېقىپ قالدىم. ئۇنىڭ كۆزلىرى غەزەپكە كەلگەن
بۆقىنىڭ كۆزلىرىدەك قىپقىزىل يېنىپ چاچراپ تۇراتتى. مەن ئاستا-ئاستا ئۆزۈمگە
كەلدىم ۋە ھاقارەتلەنگەن شەخسىيىتىم بىراقلا پارتلىدى:

— سىز شۇ تاپتا ساقمۇ ياكى ئېسىڭىزنى يەپ قويدىڭىزمۇ؟ مېنى ھېچ سەۋەبسىزلا
بۇنچە ھاقارەتلەشكە نېمە ھەددىڭىز؟ مەن نېمە گۇناھ قىلدىم؟ سىزنى قەدىرلىگىنىم،
سىزنى ئادەم ئەتكىنىم ئۈچۈن ماڭا شۇنچىۋالا يالا چاپلامسىز؟ ئومىچىڭىزنى ئۆرۈۋەتتىم-
مۇ-يا؟! نېمە قىلدىم زادى؟ قېنى ئېيتىڭە، نېمە تۈرۈپلا بىشەم خوتۇندەك كۆكەم-
لىك قىلىسىز؟ مەن كۆڭلۈڭلار ئېچىلسۇن دەپ گىتار چالدىم-شۇ! ھەر قانچە رەنجىس-
ڭىزمۇ بۇنچە قىلامسىز؟ گەپ... گەپ دېگەننى... مانا بۇگۈن سىزنىڭ ھېلىقى ئىشىڭىز
توغرىسىدا گەپ تېشىمەن دەپ تەمشىلىپ ئولتۇرىمەنغۇ؟ كېچىكىپ كەتكىنى ئۈچۈن
بۇنچە...

— ئاغزىڭىزنى يۇمۇڭ! — تەشنائى، بىردىنلا گۈركىرىدى — سىزدىن، بىرەر نەرسە تەلەپ
قىلىۋاتقىنىم يوق! سىزنىڭ شەپقەتسىزلىكىڭىز مېنى غەزەپلەندۈردۇ! گىتار چېلىپتىمىش
تېخى! گىتار بولماي قۇرۇپ كەتسۇن! گىتار چېلىپتىمىش، ئۇ نېمىڭىز گىتار ئەمەس،
سىزنىڭ ئادەم ئۆلتۈرىدىغان قاتىللىق قورالىڭىز! سىزنىڭ چالغىنىڭىز مۇزىكا بولماي،
يۈرەكنى مالىتىلايدىغان خەنجەر، قان تېمىپ تۇرىدىغان خەنجەر!
سىز ئاشۇ قورالىڭىز بىلەن ھېچ گۇناھسىز، ئاجىز بىر جاننى ئۆلتۈرۈۋاتىسىز!
بىلەمسىز؟

تازا بايقىسام گەپنىڭ تېگىدە گەپ باردەك قىلاتتى. نېمىشقىدۇر تەشنائىنىڭ ئاۋازى
پەسلەپ كەتتى. ئۇ بېشىنى بۇراپ جىلغىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى چۆپلۈك بوزغا يۈزلىنى-
ۋالدى. ئۇنىڭ يۈزىنىڭ مۇسكۇلى تارتىشقانىدى. تارتۇقى تۈرۈپ-تۈرۈپ لىپىلدەپ قو-
ياتتى. چىرايى تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ شۈمشىيىپلا قالدى. شۇ تاپتا ماڭا ئۇ ئون ياش
قېرىپ كەتكەندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. ئۇنىڭ بۇ ئايانچلىق قىياپىتىدىن يۈرىكىم ئېزىلى-
دى. ئۇنىڭ شۇ ھالىغا قاراپ بايىقى ئاچچىقىم نەلەگىدۇر يوقالدى. ئۇنىڭغا بىردىنلا
ئىچىم ئاغرىپ قالدى.

— گۇناھ مەندە، بۇرۇنلا ئۇنىڭغا ئېيتماقچى ئىدىم، لېكىن ھېچ لايىقىدا پۇرسەت...

ئۇ يىراققا تىكىلگەن قىسىلغان ھەسرەتلىك كۆزلىرىنى يۆتكىمەستىن بېشىنى
چايقىدى:

ـــ ياق، خاتا چۈشىنىپ قالماڭ، ماڭا بەرىبىر! لېكىن سىز زادىلا ئۇنى بەك قىيناۋاتىسىز.

مەن ھەيران بولۇپ ئالدىراپ سورىدىم:

ـــ كىمنى؟ مەن كىمنى قىيناپتىمەن؟ قانداق قىلىپ؟ ئېيتىڭچۇ؟

تەشنائى مېنى مەسخىرە قىلغاندەك مېيىقىنى قىيسايتىپ زەھەرلىك كۈلۈمسىرىدى:

ـــ سىز بىلىسىز، ناھايىتى ياخشى بىلىسىز، سىز ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ قەستەن ئازابلاۋاتىسىز. بۇ ئوغۇل بالىچىلىق ئەمەس

مەن تىت ـ تىت بولۇپ يېرىلغۇدەك بولدۇم:

ـــ مەن ھېچنەرسىنى چۈشەنمىدىم.

ـــ ياق، قەسەم ئىچمەڭ، لېكىن ...

ـــ مېنى قىينىماڭ تەشنائى، مېنى شۇ تاپتا تەتۈر قىيناۋاتىسىز، ـــ مەن رەللە بولۇپ ئولتۇرالماي قالدىم.

تەشنائى دەقىقە جىمجىتلىقتىن كېيىن تۇيۇقسىز ماڭا ئۆرۈلۈپ چەكچەيدى:

ـــ سىز، سىز راستىنلا بىلمەمسىز؟ ـــ ئۇنىڭ بىر جۈپ كۆزى ئىككى تال مىخ بولۇپ ماڭا قادالغانىدى. بۇ ئۇچلۇق مىخلار مېنىڭ يىگىتلىك غورۇرۇمغا قېقىلىشقا تەييارلانغاندەك قىلاتتى.

ـــ خۇدا ھەققى! مەن ئەرلىك نامىمدىن قەسەم ئىچىمەن، مەن ھېچكىمنى ئازابلىغىنىم، قىينىغىنىم يوق.

ـــ رەنانىچۇ؟

ـــ نېمە؟

يۈرىكىم قارت قىلىپ قالدى. ئۆپكەم ئاغزىمغا تىقىلدى. مەن ئۆزۈمنىڭ قۇلاقلىرىمغا ئىشەنمەي قالدىم:

ـــ نېمە، نېمە؟ كىمنى؟

ـــ رەنانى!

«رەنا» دېگەن ئىسىم بىلەن تەڭ تەشنائىنىڭ كۆكسى ئۆرىدەپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى يىغلىغان ئادەمنىڭ ئاۋازىدەك ئۆكسۈپ تىترەپ چىقتى. مەن بېشىمغا چاقماق چۈشكەندەك ئازابلىنىپ بىر تولغاندىم ـ دە، پۈتۈن ۋۇجۇدۇم بىلەن يۇلقۇنۇپ ئولتۇرغان يېرىمدىن چاچراپ تۇرۇپ كەتتىم. مېنىڭ ۋۇجۇدۇم ئۇيات ۋە ئەلەمدىن قوقاستا پۇچىلانغاندەك ئۆرتىنىپ كەتتى.

ـــ سىز ... سىز قانداق مۇناپىق ئادەمسىز. مەندىن گۇمانلىنىشقا باشلىدىڭىزمۇ؟ سىز مېنى چېكىپ باقىدىغان خام تاۋۇز دەپ ئويلاۋاتامسىز؟ ـــ مەن لاغىلداپ تىترىگىنىمچە بېشىمنى كۆرسەتتىم، ـــ ماۋۇ تاۋۇز ئەمەس، بۇنى باش دەيمىز، ـــ مەن مەيدەمگە ئەسەبىيلىك بىلەن مۇشتلىدىم، ـــ ماۋۇنى بولسا يۈرەك دەيمىز، ئۇقتىڭىزمۇ؟! يۈرەك! سىز مېنى نېمە كۆرۈۋاتىسىز ئۆزىڭىزچە!

ـــ بولدى، چېچىلماڭ دوستۇم، ئولتۇرۇڭ دەۋاتىمەن، مەن سىزدىن گۇمان قىلىپ

ئەمەس، ئەكسىچە سادىر بولغان ئىشلارنىڭ زورى بىلەن سىزگە بۇنى ئاشكارىلاشقا مەجبۇر بولدۇم، — تەشنائى خىجالەت بولغاندەك قىزاردى.

— نېمە؟ سادىر بولغان ئىشلارنىڭ؟ مەن بىرەر ئىش سادىر قىلىپتىمەنمۇ؟ — مەن ئەقلىدىن ئاداشقان ئادەمدەك قېتىپ قالغان كۆزلىرىمنى ئۇنىڭغا تىكىپ تۇرۇپ قالدىم.

— ياق! سىز نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىۋاتىسىز، سەت بولىدۇ، ئولتۇرۇڭ، دەيمەن، ھەممىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرەي...

كېلىمنى نېمىدۇر سىقىۋالغاندەك نەپەسىمگە ئۇلاشمايتتى. پۇت - قولۇم لاغىلداپ تىترەيتتى.

تەشنائى مەن جايىمغا ئولتۇرغاندىن كېيىن بىر ھازاغىچە ئۈنچىقمىدى. بىر كەمدە ئۇ توكۇرۇكىنى كۈچ بىلەن يۇتتى. ئۇنىڭ كېلىنىڭ غۇرت قىلغان ئاۋازى ماڭا بەكمۇ ئېنىق ۋە ئەلىتە ئاڭلاندى. ئۇ ماڭا قارىماي تۇرۇپ سورىدى:

— رەنا سىزنىڭچە قانداقراق قىز ئىكەن؟

مەن ھەيران بولۇپ بېشىمنى كۆتۈردۈم.

— رەنا؟ ئۇنى نېمىشقا مەندىن سورايسىز؟ ئۇ... ئۇ ئەلۋەتتە باھاسىز بىر قىزغۇ؟ لېكىن بۇنىڭ مەن بىلەن نېمە ئالاقىسى بار؟

تەشنائى جىمىقىپ كەتتى. مەن ئۇنىڭدىن كۆزۈمنى ئۈزمىدىم.

— راست سۆزىڭىز - ھە؟ مۇشۇ سۆزىڭىز گەئىشەنسەم بولامدۇ؟

گەجگەم غۇژژىدە قورۇلدى:

— سىزدە مۇبادا ماڭا نىسبەتەن ئازىراق ھۆرمەت دېگەن نەرسە بولسا، ماڭا بۇ تەرىقىدە سۆزلىمەڭ.

تەشنائى ئاچچىق كۈلدى:

— كەچۈرۈڭ، شۇنداق، ئۇ شەبنەمدەك تازا، قوزىدەك مۇلايىم بىر قىز، ئەخلاق، ئەقىل، چىرايىدىن خۇدايىم ئۇنىڭغا خالىغانچە بېرىپتىكەن.

مەن ئۈنچىقمىدىم.

— ئاشۇنداق بىر قىزغا ئېرىشكەن يىگىت، دۇنيادا يىگىتلەرنىڭ ئەڭ بەختلىكى مەن دېسە ئەرزىيدۇ.

تەشنائى كۆزۈمنىڭ ئىچىگە تىكىلدى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدە يەنە شۇ ھەسرەتلىك كۈلكە — ئاچچىق، پەريادلىق يىغىدەك كىشىنىڭ ئىچىنى سىرىدۇۋېتىدىغان بىر كۈلكە ئەلەڭگىدى:

— رەنا سىزنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ.

ئۇنىڭ تاتارغان لەۋلىرى ئۇمچەيدى. بوغۇزىغا بىر نەرسە تىقىلغاندەك ئاۋازى خىرقىراپ قالدى.

سۈزۈك ئاسمان گۈلدۈرلەپ كەتتى، مەن بېسىپ تۇرغان زېمىن تىترىدى، يېشىل جىلغا سىلكىنىپ كەتتى. يىراقتىكى ئاقباش تاغلار گۈمۈرۈلۈپ، ئېگىز چوققىلار غۇلاپ چۈشتى. ئاسماندىكى قاندەك قىپقىزىل لۇغۇلداپ تۇرغان قۇياش بېغىشىدىن ئۈزۈلۈپ كۆكتىن يەرگە قاراپ يۇمىلىدى. يەر شارى تىترەپ - تىترەپ سىلكىنىدى. يېشىللىققا

پۈركەنگەن تۈپتۈز دالا بىر تەرەپكە قىيسايدى. گۈلدۈرلەپ چۈشۈۋاتقان شارقىراتمىنىڭ شاۋقۇنى ئاڭلانغاندەك بولدى، مەن ئىككى قولۇم بىلەن يۈرىكىمنى قاماللىۋالدىم.

— سىز... نېمە دېمەكچى؟ سىز چىددىماسسىز... سىز زەھەرلىك ئېغۋاگەرسىز! ۋاستە تاللاپ ئۆلتۈرمايدىغان قىساسخورسىز... سىز، — مەن جان بېرىۋاتقاندەك ئىڭرىۋەتتىم. دېمىسىمۇ شۇ تاپتا مەن جېنىمدىن تويۇپلا قالغانىدىم.

تەشنائى ئورۇق بارماقلىرى بىلەن بىلىكىمنى ئامبۇردەك قىستى:

— ياق، سىز خاتا چۈشەنمەڭ، مەن راستىنى ئېيتىۋاتىمەن. مەن ئادەملىكىم بىلەن قەسەم ئىچىمەن! ئۇ سىزنى راستىنلا ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ، بۇنى ئۆز ئاغزى بىلەن ماڭا ئېيتتى!

— ياق! بۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس! سىز، مۇناپىق ئادەم ئىكەنسىز، ئۇنىڭدىن كۆرە، سەندىن قىزغىنىمەن دەپ ئوچۇق ئېيتىڭ. مەن... مەن يولۇمغا كېتىۋېرىمەن... مەن سىزدىن تالىشىۋاتقىنىم يوق... بۇ، بۇ...

مەن لاغىلداپ تىترەيتتىم، ئۇيات ۋە غەزەپتىن ھوشۇمنى يوقىتاي دەپ قالغانىدىم.

— تەنتەكلىك قىلماڭ! مېنىڭ ئادەملىكىمگىمۇ ئىشەنمەمسىز؟ — تەشنائى زەردە بىلەن بىلىكىمنى سىلكىدى، — رەنا بىر ئاي ئىلگىرى ماڭا ئۆز ئاغزى بىلەن ئېيتتى، ئۇ سىزنى ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرىدىكەن!

— ياق... ياق! مەن ئۇنى ياخشى كۆرمەيمەن! سىزگە شۇنداق دېگەن بولسا، ئۇ شاللاق قىز ئىكەن، مەن ئەمدى تېخىمۇ ياخشى كۆرمەيمەن! — مەن ئەسەبىيلىك بىلەن ۋارقىرىۋەتتىم، — بىلىۋاتامسىز، ئۇنداق شاللاق قىزنى ياخشى كۆرمەيمەن!

چاڭ قىلىپ قالدى. مەڭزىم دەزمال ياققاندەك لاۋىلداپ كۆيۈپ ئاغرىپ كەتتى. تەستىكىمگە زەرپ بىلەن تەگكەن شاپىلاق ئاۋازىدىن ئوك قۇلىقىم ۋىڭىلداپ كەتتى. مەن ئۇشتۇمتۇت يېگەن شاپىلاقتىن ئاران ئېسىمگە كەلدىم-دە، تەشنائىغا ئېلىشاڭغۇ كۆزلىرىمنى تىكتىم. ئۇنىڭ چىرايى ئىستەك قارايغانىدى. كۆز قارىچۇقى تېخىمۇ كىچىكلەپ، بۇرنىنىڭ تۆشۈكى كېرىلىپ كېتىپتۇ. ئۇ تۆۋەن كالپۇكىنى مەھكەم چىشلىۋاپتۇ. شۇ تاپتا ئۇ چىش سېلىشقا تەييار تۇرغان غالجىر ئىتقا ئوخشاپ قالغانىدى.

— رەناغا ھاقارەت قىلىشقا ھەددىڭ ئەمەس! ئۆزۈڭ بىر ئىپلاسسەن! شۇنىڭ ئۈچۈن بىر پاك ۋە پاكىز قەلبكە، ۋۇجۇدىغا چاڭ قونمىغان مەسۇمەگە قارا سۈركەۋاتىسەن! — تەشنائى بۇ سۆزلەرنى چىشىنىڭ ئارىسىدىن دانە-دانە قىلىپ چىقىرىپ پەس ئاۋازدا خىرقىراپ تۇرۇپ ئېيتتى. ئۇنىڭ يۈزۈمگە كېلىپ تېگىۋاتقان نەپىسىدىن قورقۇنچلۇق غەزەپنىڭ تەنتى شۈركەندۈرىدىغان مۇزدەك سالقىنى يەلپۈنەتتى.

مەن ئۆزۈمنىڭ خاتاسىدىن چۆچۈپ كەتتىم. رەنا توغرىسىدىكى، ئاشۇ بىغۇبار قەلب، پاكىز ۋۇجۇد توغرىسىدىكى بۇ بىمەنە ۋە سارائىلارچە ھاقارىتىم ئۈچۈن كېيىن خېلى ئۇزۇن زامانلارغىچە ئۆزۈمنى تىللاپ يۈردۈم.

مەن ئوسال بولۇپ قىزىرىپ بېشىمنى تۆۋەن سالدىم. تەشنائى غەزەپتىن لاغىلداپ تىترەپ دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ئولتۇرۇپ كەتتى. بىر ھازادىن كېيىن خورسىنىپ چوڭقۇر بىر نەپەس ئالدى-دە، مەندىن كۆزىنى يۆتكەپ يىراققا تىكىلدى.

— بولۇۋاتقان ئىشلارغا ھېچكىم جاۋابكار ئەمەس، بولغۇلۇق بولدى. ئەمدى مەن

سىز بىلەن ۋاقتىمنى زايە قىلالمايمەن، مەن پەقەت بىر خالىس شاھىد سۈپىتىدە ئىشىنىڭ ئەسلىنى سىزگە دەپ قوياي - دە، بويىنۇمدىكى قەرزىمنى ساقىت قىلاي،— تەشنا- ئى خىرىلدىغان ئاۋازدا كۆڭلى قالغان ئادەمدەك ئۈزۈپ - ئۈزۈپ سۆزلىدى، — بۇ ئىش بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن. ئېسىڭىزدە بولسا كېرەك، رەنا شۇ كۈنلەردە بىز تەرەپكە ئۇشتۇمتۇت كەلمەي قويدى. ئارىلىقتا بىر ھەپتە ئۆتۈپ كەتتى، بۇنىڭ ماڭا قانداق تەسىر قىلىدىغانلىقىنى ئۆزىڭىز بىلىسىز. سارالڭ بولاي دېدىم، ھەر كۈنى مېھمانخانىنىڭ ئۇ كېلىدىغان تەرىپىدىكى كۆل بويىدا ئۇنىڭ يولىغا تەلمۈرۈپ ئۇنى كۈتتۇم. لېكىن ئۇ كۆرۈنمەي قويدى. گېلىمدىن ھېچ نەرسە ئۆتمىدى. ئۇيقۇدىن قالدىم. كۆڭلۈمنى نامەلۇم بىر ئەندىشە قاپلىۋالدى. ئۇنىڭ مەكتىپىگە تېلېفون بەرسەم، رەنانىڭ رۇخسەت سوراپ مەكتەپكە كەلمىگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ نېمىشقا كەلمەيدۇ؟ ئاغرىپ قالدىمۇ - يا؟ ئۇنداق بولسا مەكتەپ بىلىشى كېرەك ئىدى. ئەممە... بىردىنلا مېنىڭ كۆڭلۈمگە بىر گۇمان كەچتى. مۇبادا رەشىت، ھېلىقى ئاخشىمى كېلىشكىنىمىز بويىچە ئۇنىڭ بىلەن سۆزلەشكەن بولسا كېرەك، خۇددى مەن ئىلگىرىلا پەرەز قىلغاندەك رەنا بۇنى ئاڭلاپ غەزەپلەنگەن ۋە ئېككىنچىلەپ مەن بىلەن كۆرۈشمەسلىك قارارىغا كەلگەن. ئۇنىڭ بىر ھەپتىدىن بۇيان بۇ تەرەپكە ئاياغ باسماسلىقى دەل مۇشۇ سەۋەبتىن بولغان دەپ ئىشەندىم - دە، يۈرىكىم ئاغزىمغا تىقىلىپ قالدى. «مانا مەن پەرەز قىلغان ۋەقە ئاخىرى سادىر بولدى مەن مۇشۇنداق بولۇشىنى بىلگەن ئىدىم ۋە شۇنىڭدىن قورقۇپمۇ ئۆزۈمنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىم ۋە يالقۇنلۇق ھېسسىياتىمنى يوشۇرۇپ كەلگەنىدىم، ئازابلىنىپ قان يۇتساممۇ بۇنى ئاشكارىلىماسلىققا ئەھدە قىلغانىدىم. مەن رەناغا بولغان مۇھەببىتىمنى قەلبىمنىڭ چوڭقۇرىغا كۆمۈپ ئۇنى جېنىمنى ئاسرىغاندەك، ئاسراپ - قەدىرلەپ ئۆلۈپ كېتەرمەن دەپ ئويلىۋىدىم، لېكىن ئۇ ئۇلۇغ خىيالىرىم بىتچىت بولدى. ھازىر غەمچە تىنچ ۋە بىر خىلدا ئۆتۈۋاتقان ھاياتىمغا مۇبارەك رەشىت دەيدىغان بىر شەخس ئۇشتۇمتۇت ئۇسسۇپ كىردى، مېنىڭ پۈتۈن ئەقىدەمنى بەرباد قىلىۋەتتى. مانا ئەمدى مەن جىمى خۇشاللىقىمدىن مەھرۇم بولدۇم. ھۇۋقۇشتەك يالغۇز قالدىم، مېنىڭ ھاياتىمنىڭ شامى ئۆچتى، ماڭا ھىمات بولىدىغان ئەڭ ئاخىرقى مەنىۋى يۆلەك ۋە تەسەللىدىن ئايرىلىپ قالدىم...، دەپ ئازاب ئىچىدە تولغاندىم، رەنانى كۆرەلمەسلىك ۋەھىمىسى يۈرىكىمگە پىچاق بولۇپ قادالدى. جان - جېنىم قاقشاپ كەتتى.

يانا سەنسىزدىن مۇنىسىم غەم بولۇپتۇر،
كۆزۈمگە يۈرەك قانى ھەمدەم بولۇپتۇر.①

. . . .

يانا سالدى ھەجر ھەم تەن ھەم كۆڭۈل ھەم جانغا ئوت،
سالدى ئون ھىجران ماڭا يارەبكى سال ھىجرانغا ئوت.②

① سەنسىز يەنە نە مېنىڭ ئۆلپىتىم غەم بولدى. كۆز ياشلىرىمغا يۈرەك قېنىم ھەمدەم بولدى. ② جۇدالىق يەنە تەن، كۆڭۈل، جانغا ئوت سالدى. ھىجران ماڭا ئوت سالدى. خۇدا سەن شۇ ھىجرانغا ئوت قويغىن. (ناۋائى)

رەنانىڭ ئالدىدا ئۆزۈمنى گۇناھكار ھېس قىلدىم. ئۆزۈمنى ئاسماندىكى تو-
لۇن ئايغا قاۋىغان ئىت ئورنىدا، مەلىكىدىن سۆيۈش تىلىگەن پەسكەش قۇل ئورنىدا
ساندىم. ئۇياتتىن، خورلۇقتىن ۋۇجۇدۇم لاۋىلداپ كەتتى. يۈز-كۆزۈمگە مىڭلاپ ئوت-
لۇق نەشتەر سانجىلغاندەك كۆيۈپ ئېچىشتى. مەن ئۆزۈمدىن نەپرەتلەندىم، ئۆزۈمنىڭ
يەڭگىلتەكلىكىدىن، بىردەملىك ھېسسىياتقا قۇل بولۇپ ئۆزۈمنىڭ ئەڭ مۇقەددەس،
خۇپپىيانە سىرىمنى سىزگە ئاشكارىلاپ قويغىنىم ۋە سىزدىن رەناغا ئەلچى بولۇشىڭىزنى
تىلىگىنىم ئۈچۈن ئۆزەمنىڭ گۆشىنى ئۆزۈم يېگۈدەك بولدۇم، پۇشايمان، ئۆكۈنۈش
ئازابى يۈرىكىمنى مۇجۇۋالدى. شۇنىڭ بىلەن تەڭ سىزدىنمۇ نەپرەتلەندىم، سىزنىڭ
رودىپايدەك ماڭا چاپلىشىۋېلىپ سىرىمنى ئېلىۋالغىنىڭىزغا، ئاخىرىدا كېلىپ مېنى رەنا
ئالدىدا مۇشۇنداق رەسۋا قىلغىنىڭىزغا ئىچ-ئىچىمدىن غەزەپلەندىم. مۇھەببەتنىڭ كۆل-
پىتى بىلەن رەت قىلىنىش ئازابى، ئايرىلىپ قېلىش ھەسرىتى ۋە ئۆزۈمنى خار ساناش
تۇيغۇسى قوشۇلۇپ يۈرەك باغرىمنى تىتىپ تاشلىدى....

ئاخىرى، رەنادىن كەچۈرۈم سوراش، ئۇنىڭ قەلبىدىكى مېنىڭ سەۋەبىم بىلەن
پەيدا بولغان كەمسىتىلىش تۇيغۇسىنى، ئۇنىڭ ماڭا نىسبەتەن ھېچقانداق غەرەز تەمەدە
بولمىغان پاك قەلبىنى ئۇشتۇمتۇت خىرەلەشتۈرگەن چاڭ-توزاننى يۇيۇش قارارىغا
كەلدىم. ماڭا بۇنىڭدىن باشقا يول يوق ئىدى، مەن ئۇنىڭسىز، ياق توغرىراقى ئۇنى بىر
كۈن كۆرمەي ياشىيالمايتتىم، ئاغرىق قۇشتەك جىمجىتلا ئۆلۈپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى.
شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش قارارىغا كەلدىم. بىر
كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۇنىڭ مەھەللىسىگە باردىم ۋە ئازاب ھەم دەككە-دۈككە ئىچىدە
ئۇنىڭ دەرۋازىسىنى قاقتىم. مەن ئۇنىڭ ھەر قانداق قاتتىق مۇئامىلىسىگە، ھەتتا تىل
ھاقارىتىگە چىداشقا تەييارلىق قىلغانىدىم. ئىشىكنى ئۇنىڭ ئانىسى ئاچتى. ئۇ ئايال مېنى
كۆرۈپ خۇشال بولدى ۋە قورۇغا تەكلىپ قىلدى.

— رەنا قىز ئۆزىنىڭ ھۇجرىسىدا، ھەپتە ئون كۈن بولدى، ياتقىنى ياتقان، يا يېگىنى-
نىڭ تايىنى يوق، يا ئىچكىنىنىڭ. كېچىچە چىرىغى ئۆچمەيدۇ، ئۇنسىز يىغلايدۇ، بىزگە ھېچنەرسە
دېمەيدۇ، دادىسى ئىككىمىزنىڭ يۈرەك باغرى ئېزىلىپ كەتتى. ياخشى كەپسىز ئوغلۇم، سىزنى
كۆرسە خۇشال بولىدۇ. بىر بىلىپ باقسىڭىز... نېمە گېپى بولسا ....— موماي ئېسەدەپ
يىغلىۋەتتى. مەن مومايىنىڭ ئالدىدا بېشىمنى سىلىپ ئۇنىدىمەي تۇردۇم. گۇناھكارلىق
تۇيغۇسى ئىچىمنى تاتىلاپ يۈرىكىمنى قان قىلىۋەتتى. بىچارە ئانىنىڭ بۇ يېرىمچىلىقىنى
تولدۇرۇش مۇمكىنمىكىن؟ مەن بۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىنى قىلىشقا قەتئىي تۇردە
تەييارلاندىم.

— ئۆزى يالغۇزمۇ؟

— ئۆزى يالغۇز.

ئىشىكنىڭ تۇۋىگە كەلگەندە بىردىنلا يۈرىكىم سېلىپ، پۇت-قولۇمغا تىترەك
ئولاشقىلى تۇردى، مەن ئۆزۈمنى مەھكەم تۇتۇپ ھۇجرىغا كىردىم. رەنا باغقا قارىتىپ

ئېچىلغان كۆك دېرىزىنىڭ يېنىغا قويۇلغان سىم كارۋاتىقا سېلىنغان قېلىن دۇخاۋا كۆرپە ئۈستىدە ئاپئاق ماموق ياستۇققا يۆلەنگىنىچە ئولتۇرۇپتۇ.

— رەنا...— مېنىڭ ئاۋازىم تىترەپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزىگە قاراشقا پېتىنالمىدىم.

— كېلىڭ، ئولتۇرۇڭ مۇئەللىم، — ئۇ ئورۇندۇقنى كۆرسەتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى نۇردەك يۇمشاق ۋە ئىسسىق ئىدى. رەنجىش ئالامىتى بىلىنمەيتتى. مەن دىدىللىشىپ، كارۋاتقا يېقىن قويۇلغان يۆلەنچۈكلۈك قەدىمى يوسۇندىكى يۇمشاق ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇردۇم - دە، ئۇنىڭ چىرايىغا سەپسالدىم.

ئۇنىڭ چىرايى بىر نەچچە كۈن ئىچىدە باشقىچىلا ئۆزگىرىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ شەھلا كۆزلىرى تېخىمۇ يوغىناپ ئولتۇرۇشۇپ قاپتۇ. يادىخىنىدىن قاڭشىرى، ئېگەك سۆڭىكى، نازۇك بويىنىدىكى پەي سىڭىرلار چىقىپلا قاپتۇ. ئۇنىڭ چىرايى كۈن كۆرمىگىنى ئۈچۈنمۇ تېخىمۇ سۇزۇلۇپ قاشتېشىدەك يالتىراپ كېتىپتۇ.

— تېچلىقمۇ سىز...

— رەھمەت، سەل مىجەزىم يوق، شۇڭا بارالمىدىم.

رەنا زورۇقۇپ كۈلۈمسىردى. ئۇنىڭ خرۇستالدەك ئاپئاق ۋە ئۇششاق چىشلىرىنىڭ شولىسىدىن ئۇنىڭ نېپىز، قىزىل ۋە قۇرىغان لەۋلىرى يالتىرىغاندەك بولدى. رەنانىڭ ئۇزايىدىن — ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ بېغىشلىرىدىن، گەپ قىلغان چاغدىكى ئاھاڭىدىن مەن ماڭا نىسبەتەن ھېچقانداق غەيرىي ھالنى سەزمىدىم. شۇڭا كۆڭلۈم سەل ئارامغا چۈشتى، لېكىن يەنىلا دەككە - دۈككەم بېسىقمىغانىدى.

— يوقلاپ كەلگىنىڭىز مېنى بەك خۇشال قىلدى، — ئۇنىڭ چېھرى پەقەت ئۆزىگىلا خاس گۈزەل تەبەسسۇم بىلەن نۇرلىنىپ كەتتى. ئۇ تولىمۇ ماغدۇرسىز كۆرۈنەتتى. ئۆرە ئولتۇرۇشقىمۇ قۇربى يەتمىگەنىدەك، ئارقىسىدىكى قېلىن ماموق ياستۇققا ئاستاغىنا تاشلاندى. ئۇنىڭ بۇلۇتتەك قاپقارا بۇدۇر چاچلىرى ياستۇقنى قاپلاپ كۆپۈپ چىقتى. دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقان كۈن نۇرى بىلەن قاردەك ئاق ياستۇقتىن سۇنۇپ يانغان نۇر ئىچىدە رەنا گويا شۇ تاپتا نۇرغا بۆلۈنۈپ ياتقان بىر دەستە گۈلدەك بەرق ئۇرۇپ تۇراتتى. بىر نەچچە كۈنلۈك يالقۇنلۇق ۋە بىتاپلىق ئۇنىڭ جىسمىغا پەرىشتە ھەيران قالغۇدەك بىر خىل نازۇك، نەپىس، نۇرانىلىك ۋە ناتىۋانلارغا خاس مەيۇس، ئاجىزلارغا خاس رايىش، مۇلايىم بىر گۈزەللىك بەخش قىلغانىدى.

ئىككىمىز ئۈنچىقمىدۇق، بىر - بىرىمىزدىن نېمىنىدۇر كۈتۈپ ئولتۇرۇپ قالغانىدۇق. ياستۇقنىڭ مەن تەرەپتىكى يېنىدا تۇرغان بىر كىتابقا ئۇشتۇمتۇت كۆزۈم چۈشۈپ قال-

دى. كىتاب دۇم قويۇلغانىدى. مەن پەرۋاسىزغىنا قىياپەتتە ئۇ كىتابنى قولۇمغا ئالدىم ـ دە، چۆچۈپ كەتتىم. ئۇ كىتابنىڭ ۋاراقلىرى كۆپ ۋە تەكرار ۋاراقلانغانلىقتىن يۇمشاپ پەتىسىزلىنىپتۇ ۋە ھەر بىر ۋاراق دېگۇدەك قىزىل قەلەمدە تىركەلگەن چوڭ ـ كىچىك سوئال بەلگىلىرى بىلەن توشۇپتۇ. بۇ سوئال بەلگىلىرى جىددىي ۋە تەشۇىشلىك ئىدى. ئۇ سوئاللار كىتاب قۇرلىرىغا، مۇشۇ كىتاب قۇرلىرى ئارىسىغا مۆكـۈنگەنگەن قايسىبىر ئوبرازغا ياكى مۇشۇ قۇرلارنىڭ ياراتقۇچىسىغا، ئاشۇ ئوبرازنىڭ ھەريكەلتىراشىغا بىر خىل تەئەججۇپ، ۋەھىمە، ۋە تەشنالىق ئىلكىدە تىترىگىنىچە تەلمۈرۈپ تۇرغاندەك ئىدى.

بۇ كىتابنىڭ تىتولىدا ئاپتورنىڭ سۈرىتى بولۇشى كېرەك ئىدى. بۇنى ئوبدان بىلەتتىم. مەن تىتولنى ئاچتىم. دەرۋەقە شۇنداق چىقتى.

سۈرەتنىڭ يۈزىدە يامغۇر ئامغاندەك غۇدۇر ـ بۇدۇر كۆپۈشكەن ئىزلار بار ئىدى. بۇ ئىزلاردا داغ بار ئىدى. ئاھ... ئەمدى چۈشەندىم، بۇ كۆز يېشىنىڭ داغلىرى ئىكەن. توغرا كۆز يېشى، سۈرەتكە تامغان كۆز يېشى. بۇ ھەسرەتلىك كۆز يېشىنىڭ بەزى تامچىلىرى تېخى قۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمەپتۇ. بۇ داغلار ھېلىھەم ھۆل ئىسسىق ۋە شىرلىق ئىكەن... مەن ھەممىنى چۈشەندىم. پەقەت شۇ چاغدىلا، رەنانىڭ ئۇشتۇمتۇت كەلمەي قويغىنىنىڭ سەۋەبىنى، سىرىنى چۈشەندىم. ئەسلىدە ياخشى كۆرۈپ قېلىش، بىر يىگىتكە مۇھەببەت قويۇش ئۇنى ماغدۇرىدىن كەتكۈزۈپ تۈشەككە يىقىتقان ئىكەن. مۇھەببەت پىغانى، ياخشى كۆرۈشنىڭ يالقۇنى ئۇنىڭ نازۇك ۋۇجۇدىنى ئۆرتەپ ئوتقا چۈشكەن قىلدەك كۆيدۈرگەن ئىكەن، تۇنجى مۇھەببەت ئۇنىڭ نەۋباھارىغا ئۈششۈك ئىزغىرىنى بولۇپ ئۇرۇلغان. ئۇنى ياپراقتەك تىترەتكەن ئىكەن... ئەمدى ئېيتسام ئۇ كىتاب سىز رەنا بىلەن ئىككىمىزگە بىر ئاي ئىلگىرى بىردىن ھەدىيە قىلغان پوۋېستلار توپلىمىڭىز «كۆك رەڭلىك كۆلكە»، ئۇ لەنەتگەردى سۈرەتتىكى كۆرەك، شەپقەتسىز، لېكىن خىيالچان گۈزەل يىگىت سىز ئىدىڭىز! ئاھ! پەرۋەردىگارا، نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىمەن ئۆزۈم!

تۆمۈر قوزۇقنى قىزىتىپ قاقىقانىدەك بىر كۆيدۈرگۈ ئاغرىق مېڭەمدىن كىرىپ تاپىنىمدىن چىقىپ كەتتى، ئىگراپ تاشلىماسلىق ئۈچۈن لېۋىمنى قاتتىق چىشلىۋالدىم. گېلىم قۇرۇپ كەتكىنى ئۈچۈن تۈكۈرۈكۈمنى كۈچ بىلەن يۇتۇۋىدىم ئىچىمگە زەھەر قۇيۇلغاندەك بولدى، ئىچ ـ باغرىم ئېچىشىپ كۆيدى. يۈرىكىم ــ مېنىڭ ئاشۇ دەردكە، ھەسرەتكە يارالغان، زىدە بولغان لېكىن كۆتۈرۈشچان كىچىككىنە بىچارە يۈرىكىم ئاچچىق زەرداپ ئىچىدە نىمجان بىلىجاندەك ئارانغىنا پىلتىڭلايتتى. كۆزۈمگە يورۇق ئالەم قاراڭغۇ بولۇپ كۆرۈندى... مەن ھوشۇمنى يوقىتىپ قويماسلىقىم ئۈچۈن ئىچىمدە «تەشنائى سەۋرى قىل، تاقەت قىل، ياخشى كۆرۈشۈڭنىڭ چىن ياكى ئەمەسلىكىنى، سېنىڭ يىگىت ياكى ئەمەسلىكىڭنى سىنايدىغان پەيت مۇشۇ! مەھكەم بول! ياخشى كۆرگىنىڭ ئۈچۈن پەخىرلەن، پاكىز ئەقىدەڭ، يالقۇنلۇق مۇھەببىتىڭ ئۈچۈن ئىپتىخارلان، مۇھەببەت مەقسەت ئەمەس ياكى مۇھەببەتنىڭ مەقسىتى ئېرىشىش ئەمەس، ئازابلىنىشنى، ئۆرتىنىشنى بىلىش مۇھەببەت! سەن ئاز تېپىلىدىغان مۇھەببەتلىك يىگىت. سەن ئالدىڭدىكى مۇھەببەت ئىگىسىنىمۇ ھۆرمەت قىل!» دەپ ئاگاھلاندۇرۇپ تۇردۇم،

يەنە نېمىلەرنى ئويلىدىڭىز، بۇنى بىر ئاللا ئۆزى بىلىدۇ، مەن ھازىر ھېچنەرسىنى ئەسلىيەلمەيمەن، چۈنكى مەن ئۇ چاغدا ئاللىقاچان يېرىم بىھوش بولغانىدىم. مەن قولۇمدىكى كىتابتىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ كارىۋاتتا قىلدەك تولغىنىپ، تىترەپ ياتقان رەناغا قارىدىم.

رەنا كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇۋاپتۇ. ئۇنىڭ يۈزى ئۇيياتتىن شەلپەردەك قىزىرىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ تولۇپ كېلىۋاتقان گۈزەل كۆكسى شىددەت بىلەن ئاستى - ئۈستىگە كۆتۈرۈلۈپ چۈشمەكتە. تىنىقلىرى بىر - بىرىگە ئۇلاشمايدۇ. ئۇنىڭغا بىردىنلا ئىچىم ئاغرىپ قالدى، ئۆزۈمگە ئەمەس ئۇنىڭغا، ئاشۇ رەناغا! چۈنكى بۇنداق ئازابنى باشقا ھەرقانداق ئادەمدىن ياخشىراق چۈشىنەتتىم. مەن كۆيگەن، مەن زارىققان، مەن تەشنا بولغان بۇ گۈل تەن، بۇ پاكىز، يالقۇنلۇق روھ، مېنىڭ كۆزۈمچە باشقا بىر يىگىتنىڭ ئوت - پىراقى ئىچىدە پەرياد چېكىۋاتماقتا! مەن چوقۇنغان، مەن ئايىغىغا باش قويغان بۇ مەبۇدە، بۇ ئىلاھە باشقا بىرسىگە ئىقتىدا قىلىپ قول باغلاپ تىزلىنىپ ئاھ ئۇرماقتا! ئاھ خۇدا! سېنىڭ بۇ مۆجىزەڭنىڭ ئالدىدا پەقەت ھەيران ۋە تەئەججۈپلۈك ئىلكىدە، ئازاب، يوقتىش ئازابى ئىچىدە قول باغلاپ تۇرماقتىن ئۆزگە نېمە چارەم بار؟ ئۇلۇغلارنى پەسلەشتۈرۈش — تۆگىنىڭ بويىنىنى يانتاققا ئەگدۈرۈش ۋە يەنە بىئېتىبار قۇلنىڭ كۆڭلىنى قۇياشتەك يۈكسەك ۋە مەغرۇر مەلىكىگە باغلاپ قويۇپ ئۇنى مەسخىرە ۋە رەسۋا قىلىش سېنىڭ مۇھەببەت جۇملىسىدە يۈرگۈزىدىغان شەپقەتسىز ۋە چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئاجايىپ سىياسىتىڭ ئىكەنغۇ؟! يەنە كېلىپ مۇشۇ سىياسىتىڭنىڭ قۇربانلىرىنى كىشىلەرنىڭ مۇھەببەتلىك ئادەم، دەپ چىرايلىق نام بىلەن ئاتاشلىرىنى قارا! ئەي رەھمەت ۋە ھىممەت ئىگىسى، ئاشۇ بەختسىزلەرگە رەھىم قىلغايسەن! ھېچكىمگىنى ياخشى كۆرۈپ قېلىش ئازابىغا دۇچار قىلمىغايسەن! مەن يۈرىكىمنىڭ شىددەت بىلەن دۈپۈلدىشىنى رەنانىڭ ئاڭلاپ قېلىشىدىن ۋە مېنىڭ پۈتۈن سىرلىرىمنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىپ ئۆزۈمنىڭ بىچارىلىقىنى چاندۇرۇپ قويۇشۇمدىن قورقۇپ، قولۇم بىلەن سول كۆكرىكىمنى كۈچ بىلەن بېسىۋالدىم ۋە تىترەك ئاۋازدا دېدىم:

— رەنا، سىزنىڭ... ئاغرىققىڭىزنى چۈشەنىدىم، بۇ ... بۇ ئاشۇنداق بولىدۇ، ئۇ ... سىز كۆپ ئازابلانماڭ، ئۇ تولىمۇ ئېسىل يىگىت، توغرا تاللاپسىز، بەك ياخشى ... سىز خىجالەت بولماڭ، بۇ شۇنداق بولۇشى كېرەك ... بۇنى مەن بىلەتتىم.

ئۆزۈمنىڭ يەنە نېمىلەر دېگىنىمنى بىلمەيمەن، مەن راستىمنى ئېيتسام كۆزۈم ئوچۇق ھالدا جۆيلۈۋاتاتتىم — كىشى ئۆزىنىڭ نېمە دەپ جۆيلۈگىنىنى بىلەلمەيدىغۇ؟!

مېنىڭ سۆزۈم بىلەن تەڭ، رەنانىڭ كۆزىدىن ياش قۇيۇلدى. ئۇ دېرىزە تەرەپكە يۈزىنى قىلىۋېلىپ بۇقۇلداپ ئېسەدەيتتى. ئۇنىڭ قاپقارا چاچلىرى چۆمكىۋالغان گۈزەل يەلكىلىرى ھەربىر بۇقۇلداشتا سىلكىنەتتى. ۋۇجۇدى پىچاققا توغرىلانغان قوزىدەك تىترەيتتى. ئۇنىڭ بۇ ھالى مېنى مىڭ ئۆلتۈرۈپ، مىڭ تىرىلدۈردى. شۇ تاپتا مېنىڭ بىرلا ئىستىكىم بار ئىدى. بۇ بولسىمۇ مۇمكىن بولسا رەنانىڭ يۈرىكىنى قامىۋالغان ئازابىنى تەڭ بۆلۈشسەم، ئۇنىڭ ئاشۇ سەبىي، ساددا ۋە ھوشىنى يوقاتقان

قەلبىنى ئازابتىن قۇتقۇزسام.

— مۇبارەك رەشىت ياخشى كۆرۈشكە ئەرزىيدىغان سەممىي، ئەخلاقلىق ھەم تالانتلىق يىگىت، ئۇمۇ سىزنى... سىز بۇنچە يىغلىماڭ... سىز يىغلىسىڭىز قانداق... قانداق بولىدۇ... — مەن كىچىك بالىدەك نەدىكى يوقىلاڭ گەپلەرنى تېرىشتۇرۇۋاتاتتىم. بىرەر مۇۋاپىق سۆز تاپالماي تىت-تىت بولۇپ پېشانەمدىن تەر چىقىپ كەتتى. بۇ ھالدا ئۇنى بەزلىمەك ئوڭايمۇ؟ ماڭا ئاسانمۇ؟ ۋە نېمە دەپ بەزلەيمەن؟!

— ياق.... ياق... ئۇ بەك رەھىمسىز ئادەم ئىكەن. مەن ئۆزۈم بەكمۇ ئوسال قىز.

رەنا ئېسەدەپ تۇرۇپ ئىڭرىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى يەر ئاستىدىن كېلىۋاتقاندەك ئاجىز ۋە مۇسىبەت ئۇستىدىكى ئادەمنىڭ تىنىقىدەك ھەسرەتلىك ئىدى.

— ياق ئۇنداق دېمەڭ... ئۇمۇ سىزنى ياخشى كۆرىدۇ... شۇنداق... بۇنى مەنمۇ بىلىمەن... ئۇمۇ خۇددى سىزدەك ھەسرەت چېكىپ يۈرىدۇ... لېكىن ئوڭايسىزلانسا كېرەك، ياش پەرقىنى كۆزدە تۇتسا كېرەك... ئۇ سىزدىن ئون نەچچە ياش چوڭ ئەمەسمۇ... ئىشىنىمەن، ئۇ...

رەنا مەن تەرەپكە ئۆرۈلۈپ ياشلىق، ھەسرەتلىك كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى، ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن شۈبھە بىلەن شادلىق ئارىلىشىپ كەتكەن سوراق بەلگىسى ئەكسلىنىپ تۇراتتى، ئاتەش كەبى يالقۇنلاپ تۇرغان بۇ كۆزلەردە ھەسرەت، ئۈمىد — تەشنالىق ۋە بىقارارلىق بالقىيتتى.

— مەن سىزنىڭ ئۆز ئاكىڭىزنىڭ ئورنىدىكى ئادەممەن. مەن سىزگە پەقەت بەخت ۋە خۇشاللىق تىلەيمەن. مېنىڭ سۆزۈمگە ئىشىنىڭ، بۇ ئىشتا مەن سىزگە خۇشاللىق بىلەن ياردەم قىلىمەن.

مەن چەكسىز قايغۇ ۋە ھەسرەت ئىچىدە تۇنجۇقۇپ تۇرۇپ ئۆزۈمنى ئەسلىدىكى ئارزۇ-ئىستىكىمنىڭ دۈشمىنىگە، ئەسلى ئۆزۈمنىڭ رەقىبىگە ئۆزۈم سۆيىدىغان قىزنىڭ مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىشقا بارىدىغان ئەلچىنىڭ رولىغا تەييارلاۋاتاتتىم.

— ياق، ياق، كېرەك ئەمەس، مەن ئۆزۈملا... ياق، مۇمكىن ئەمەس، بولدى، ھېچنەرسە كېرەك ئەمەس... ئۇ بىلمەيلا قالسۇن، مەن مۇشۇ پېتىچىلا...

ئاھ! تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرىگە ھەيرانمەن، رەنا شۇ تاپتا، ھېلىقى ئايدىڭ كېچىدە مەن مۇبارەككە، يەنى سىزگە ئېيتقان سۆزلەرنى، مەن زارلىغان زارىنى ئەينى بىلەن تەكرارلاۋاتاتتى.

قىز يۇم-يۇم يىغلايتتى. ئۇنىڭ يۈزى ياش بىلەن يۇيۇلۇپ گويا مەرمەرگە، قاشتېشىغا، كەھرىۋاغا ئوخشاپ قالغانىدى — تازا، ھۆل، چاقناق، جەزىبىلىك... ئۇنىڭ ئاھۇ كۆزلىرىنىڭ ۋىل-ۋىل يېنىپ، بۇ جادۇ كۆزلەر، بۇ قورقۇنچلۇق گۈزەل كۆزلەر ھۆللۈك-نەملىك ئىچىدە ئوت بولۇپ يالقۇنلىماقتا ئىدى. ھۆللۈك ئىچىدە يانىدىغان ئوت! پىراق دېگىنى مۇشۇ ئىكەن-دە، 18 ياشلىق قىزنىڭ مۇھەببەتلىك كۆزلىرى مۇشۇنداق بولىدىكەن-دە، ياش قىزنىڭ تۇنجى مۇھەببىتى مۇشۇنداق تېگىگە

يېتىپ بولغۇسىز ۋە چۈشەنگۈسىز بولىدىكەن - دە! خۇدا ماڭا رەنانىڭ كۆزلىرىنىڭ مۇنداق يانغىنىنى كۆرۈشكە ئىلگىرى نېمىشقا نېسىپ قىلمىغان ئىدىكى؟ بۇ كۆزلەر قاچاندىن بۇيان شۇنداق ھۆللۈك ئىچىدە لاۋىلداپ يانىدىغان بولۇپ قالدىكىنە؟! مەن ئاخىرى بۇ ئوغىدەك ھەقىقەتكە باش ئەگدىم. ئەسلىدە بۇ كۆزلەر ھېچقاچان مەن ئۈچۈن يانمىغان ۋە ئەبەدىي يانمايدۇ! پەقەت...خۇددى ناۋائى يازغاندەك:

ئەي ناۋائى، سەن گاداغە ئۆيلەسىيىم ئەندامدىن،
ۋەسلىنىڭ ئىمكانى يوق تەركى خىيالدىن خام بەر.①

«ئەي مۇبارەك! لەنەتگەردى مۇبارەك! بەختلىك مۇبارەك! مېنىڭ جېنىمغا زامىن بولغا ن ئۆلگۈر مۇبارەك!» دەيتتىم ئىچىمدە، ئازابتىن ئۆرتىنىپ - تىترەپ.

مەن ئۆزۈمگە هاي بېرىشكە مەجبۇر ئىدىم، ھەم ئاخىرقى چەكتە ئۆزۈمنى بېسىۋال-دىم. رەنانىڭ تارتىۋاتقان ئازابى مېنى ھەممىدىن ۋاز كېچىشكە، ھەممىنى قۇربان قىلىشقا مەجبۇر قىلدى. مەن كۆپ ئويلىدىم. ئاخىر بۇ ئۈچ ئۇرۇقلۇق «قاتار» دا ئۆزۈمنىڭ تۇرۇشىغا تېگىش ئورنۇمنى تولىمۇ تەسلىكتە بەلگىلىدىم — مەن ئۆزۈمنى تەسەۋۋۇرۇمدا رەنانىڭ قېرىندىشى — ئاكىسى دەپ تەسەۋۋۇر قىلدىم ۋە ئۆزۈمنى بۇنىڭغا ئىشەندۇردۇم-دە، بىر كۆيۈمچان ئاكىغا ئۆزگەردىم، مەن سىڭلىم ئۈچۈن ئەسلى ۋەسلىمدىن كېچىشكە تەييار پىداكار ئاكا ئىدىم. بۇنداق ئاكا، مەندەك بىر باغىرداش ئاكا ئۆز سىڭلىسىنىڭ بىر كۆزىدىن ياش، بىر كۆزىدىن قان تېمىۋاتقىنىغا خاتىرجەم قاراپ تۇرالامدۇ؟

مەن ئاكىلىق سۈپەتتە تۇرۇپ رەناغا كۆپتىن كۆپ تەسەللى بەردىم. ئۇنىڭغا تەسەللى ئەمەس، ئۈمىد، ئىلھام، رىغبەت كېرەك ئىدى. ئاخىرى مەن سىزنىڭمۇ رەنانى خۇددى ئۇ سىزنى ياخشى كۆرگەندەك چىن دىلىدىن ياخشى كۆرىدىغانلىقىڭىزنى ئۇنىڭغا كۆيۈپ - پىشىپ چۈشەندۈردۈم! ئەلۋەتتە، بۇنى تەستىقلاش ئۈچۈن ساختا ھېكايىمۇ توقۇپ چىقتىم. ئاخىرى رەنانىڭ كۆڭلى سەل ئارامغا چۈشكەندەك بولدى ۋە بىزنى دائىم يوقلاپ تۇرۇشقا ۋەدە بەردى. لېكىن مېنىڭ بۇ ھەقتە زادىلا ئېغىز ئاچماسلىقىمنى تىلەپ تۇرۇۋالدى. مەنمۇ ماقۇل بولدۇم. قايتار چاغدا ئۇ مېنى دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى. قىزنىڭ ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا چىققىنىنى ۋە كەيپىنىڭ خېلىلا ياخشى بولۇپ قالغىنىنى كۆرگەن ئاپىسى خۇشاللىقىدىن نېمە قىلارىنى بىلمەي قالدى. كېيىن رەنادىن «سېھىرگەرمۇ ياكى تېۋىپمۇ ھېلىقى بالا؟» دەپ سوراپتىمىش، بۇنى رەنا كېيىن كۈلۈپ-كۈلۈپ سۆزلەپ بەردى.

دوستۇم، مەن سىزنىڭ رەنانى ياخشى كۆرۈپ قالغىنىڭىزنى ۋە رەنانى ئۆزىڭىزگە رام قىلىۋېلىش ئۈچۈن پۈتۈن ئېسىيادىڭىز بىلەن ئۇرۇنۇپ يۈرگەنلىكىڭىزنى ناھايىتى ياخشى بىلىمەن.

مەن سىزنى رەناغا تونۇشتۇرغان بىرىنچى كۈنىلا سىزنىڭ بىر خەتەرلىك ئۇنسۇر

① ئەي ناۋائى، سەن گادايغا ئۇ كۈمۈش بەدەننىڭ ۋەسلىگە ئېرىشىش ئىمكانى يوق. شۇڭا خام خىيالىڭ-دىن كەچ.

ئىكەنلىكىڭىزنى تونۇپ يەتتىم. سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدا ھەرقانداق بىر كۆرەڭ قىزنىڭ كۆڭلىنى بويسۇندۇرۇۋالالايدىغان بىر خىل قورقۇنچلۇق كۈچ بار ئىكەن. بۇنى نېمىشقا بۇرۇنراق ئويلىمىغۇدىمەكەن؟ بەلكىم تەقدىر شۇنداقتۇ... يەنە كېلىپ رەنا ھېچبىر ئىش كۆرمىگەن، ساددا ۋە ئاق كۆڭۈل قىز، ئۇنىڭ ئەمدىلا ئويغىنىپ ئاشۇ ئويقۇچان كۆزلىرى بىلەن بۇ رەڭگا رەڭ ۋە ئالىبۇلىماچ دۇنيانى ھەيرانلىق، چۆچۈش ھەم تېڭىرقاش ئىچىدە ئەمدىلەتىن كۆزىتىشكە باشلىغان، تېخى پىشمىغان لېكىن قايناق، جۇشقۇن ۋە شاش قىزلىق ھېسسىياتى سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدىكى پىشقان، مەككار، سالماق، رەھىمسىز ۋە بۆرىلەرچە ئوۋلىغۇچى خاراكتېرگە، جەلىپكار ئەركەكلىك قۇدرىتىگە ئىگە ھېسسىياتىڭىزغا ئۇشتۇمتۇت دۇچ كېلىپ قالدى ـ دە، كۆزىنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ئارىلىقتا ھېچ ئويلاپ تۇرماي تەسلىم بولدى. لېكىن يەنە بىر ئويلىسام شۇنداق بولۇشى كېرەكتەكمۇ تۇيۇلىدۇ. تۇۋا دەيمەن. ھېلىقى كۈنى سىز ياتاققا كىرىپ كەلگىنىڭىزدە، ئىككىڭلارنىڭ بىر يەردە ئولتۇرغان چاغدىكى ھالىتىڭلار مېنى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى. سىلەر بىر ـ بىرىڭلارغا شۇ قەدەر يارىشىپ ـ ماسلىشىپ كەتتىڭلاركى، گويا سىلەر بىر ـ بىرىڭلار ئۈچۈنلا يارالغان قوشماق ئىدىڭلار؛ مەيلى ھۆسن ـ چىراي، قەددى ـ قامەت جەھەتتىن، مەيلى پىكىر قىلىش ئۇسۇلىڭلار، نۇقتاڭلار بولسۇن، ھەتتا ھېسسىياتىڭلارنىڭ گۈلخانىدەك لاۋۇلداپ تۇرۇشلىرى، ھەۋەسڭلار... ئىشقىلىپ ھەممىسى، ھەممىسىلا بىر ـ بىرىڭلارنىڭكىگە شۇنچىلىك تەبىئىيلىك بىلەن جىپسىلىشىپ، سىڭىپ، ھېمىرلىپ كېتەلەيدىكەنكى، سىلەر بىر ـ بىرىڭلارسىز باشقا ھېچكىم بىلەن بەختلىك بولالمىغۇدەكسىلەر!

يۈرىكىمدىكى سۆزنى ئېيتسام، كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئۆزۈمنىڭ سىزنى رەنا بىلەن تونۇشتۇرۇش ئەمەس ھەتتا يۈز كۆرۈشتۈرۇش پۇرسىتىنى يارىتىپ بېرىپ ناھايىتىمۇ چوڭ خاتا قىلغانلىقىمنى ئازاب ۋە قايغۇ ئىچىدە تونۇپ يەتتىم. قارىغاندا، يالغۇزلۇق مېنىڭ پېشانەمگە پۈتۈلۈپ كەتكەن ئوخشايدۇ، مېنىڭ ماھىيىتىم يالغۇزلۇق، مېنىڭ ئەسلىم يالغۇزلۇق ئىكەن. ھاياتىمدا يولۇققان دوستلارنىڭ ھەممىسىلا مەن ئۈچۈن ۋاقىتلىق، بەكمۇ قىسقا ۋاقىتلىق دوستلار ئىكەن. ئۇ دوستلارنىڭ كېلىشى ۋە كېتىشى، كۆپىيىشى ياكى ئازىيىشى مېنىڭ ئاشۇ يالغۇزلۇقتىن ئىبارەت پاجىئەلىك قىسمىتىمنى قىلچە ئۆزگەرتمىگەن ئىكەن.

تەشنائى يىغلاشنىڭ ئورنىغا كۈلۈمسىرىدى، لېكىن ئۇنىڭ كۈلۈمسىرىشى ئۆلۈۋاتقان ئادەمنىڭ كۈلكىسىدەك ھەسرەتلىك، ئۈمىدسىز ۋە تەننى شۈركەندۈرگۈدەك دەرىجىدە ئېچىنىشلىق ئىدى. ئۇ كۆكرەكلىرىنى كۆپتۈرۈپ چوڭقۇر تىنىدى ۋە سۆزىنى داۋام قىلدى:

— رەنا شۇنىڭدىن كېيىن بىزنى يەنە يوقلاپ كېلىدىغان بولدى. سىز ئۇنىڭ شۇ كۈنلەردە تۇيۇقسىز كەلمەس بولۇپ قالغىنىدىن قاتتىق بىئارام بولغان ئىدىڭىز، ئۇنى قىزدىرىپ ـ تاتىرىپ تۇرۇپ مەندىن بىرنەچچە رەت ئىز ـ دېرەكلىدىڭىز. بىر كۈنى مەن سىز بىلەن رەنا بۇياققا كېلىشتە ماڭىدىغان يولدا، ئاشۇ ھاۋۇزنىڭ بويىدا چاپمۇ ـ چاپ دوقۇرۇشۇپ قالدىم. سىز تولىمۇ مۇڭلۇق كۆرۈنەتتىڭىز. سىز مېنى كۆرۈپ گويا جىنايەت ئۈستىدە تۇتۇلۇپ قالغاندەك ھوپپىدە قىزاردىڭىز. سىز ئەسلى خاراكتېرىڭىزگە قارشى

ھۆلۈقۈپ كەتتىڭىز ۋە دەررۇ: «يازماقچى بولۇۋاتقان پوۋېستىم ئۇستىدە ئويلاپ ئولتۇ-
رىمەن» دېدىڭىز. لىكىن بۇ يالغان ئىدى. سىزنىڭ ھەسرەتلىك كۆزلىرىڭىز، «ئىشەنمە،
بۇ يالغان!» دەپ تۇراتتى، سىز پوۋېستنى ئويلاپ ئەمەس ئەكسىچە مۇشۇ ھاۋزىنىڭ
گۈزەل ئاق قۇسىنى پايلاپ ئولتۇرغان ئىدىڭىز، چۈنكى رەنا بەزىدە مۇشۇ كۆل
بويىدا سائەتلەپ ئولتۇرۇپ كېتىدىغان بولۇپ قالغانىدى.

مەن سىزنىڭ ھەسرىتىڭىزگە ئىناندىم، سىزگە بىر تەرەپتىن نەپرەتلەنسەم ھەتتا سىزنى بو-
غۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغۇم كەلسىمۇ، يەنە بىر تەرەپتىن سىزگە ئىچىم ئاغرىدى. نەپرەتلىنىشىم —
سىزنىڭ ماڭا بەرگەن ۋەدىڭىزگە ئاسىيلىق قىلىۋاتقىنىڭىزدىن، مېنىڭ ئىشەنچىمگە خىيانەت
قىلىۋاتقىنىڭىزدىن، زىممىڭىزگە ئارتىلغان بۇرچقا يۈزسىزلىك قىلىپ، رەنانى ھەرباپ
بىلەن قولغا چۈشۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ يۈرۈشلىرىڭىزدىن بولسا، ئىچىمنى ئاغرىتىشىم — سىزدەك
كۆرەك، جۈرئەتلىك، مەردانە ۋە مەغرۇر يىگىتنىڭ بىر كۈنىنىڭ ئىچىدىلا سۇغا چۈشكەن
ئاسلاندەك شۈمشىيىپ ئولتۇرغان چېغىڭىزدىكى مەيۇس ۋە بىچارىلىكىڭىز بولدى. سىز
ھەتتا مۇبارەككە ئوخشىماي قالغان ئىدىڭىز. بۇلارنى ئويلاپ ئىچىم سىيرىلدى. مەن
رەنانىڭ ھالىنى كۆرۈپ ۋە سىز بىلەن ئۆزۈمنى سېلىشتۇرۇپ تەقدىرىمگە تەن بەردىم،
رەنا ۋە سىزنىڭ قەلبىڭىزدە كۆۋەجەپ تۇرغان ئىشق تاشقىنىنىڭ ئۆز ئالدىغا توغرا
كەلگەن ھەرقانداق توسۇقنى پاك - پاكىز سۈپۈرۈپ تاشلايدىغانلىقىنى، مەندەك بىر ئەر-
دىمەس بايقۇشنىڭ قارشىلىقى، قۇدرەتلىك ئىككى تاشقىنىنىڭ قوشۇلمىسىدا ئۆسۈپ قالغان
ئاجىز ۋە يېگانە قومۇشنىڭ تىترىشىدىن باشقا نەرسە ئەمەسلىكىنى، ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقى
ئۇنىڭ تىترىشى، بىر - بىرىگە قوشۇلۇش ئۈچۈن ئالدىراپ، گۈركىرەپ ئېقىپ كېلىۋاتقان
ياۋا تاشقىن ئوتتۇرىسىدا ھېچنېمىگە دال بولالمايدىغانلىقىنى، بۇ تاشقىنلارنىڭ قوشۇلۇشى
ئەسلى بىر ھايات مۇقەررەرلىكى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ يەتتىم.

مېنى كۆي دەدىڭ ئىسە، سەن داغى كۆيدۈڭ نىتەيىن،
ئەمدى كۆيلەپ بۇ ئىش ئايىندا تەقسىر ساڭا.①

لېكىن سىزنىڭ قورقۇنچاقلىقىڭىز مېنى غەزەپلەندۈردى، سىز نېمىشقا راستىنى
ئېيتالمايسىز؟ سىز ئويالدىڭىز، مېنىڭ ئالدىمدا، ۋەدىڭىز ئالدىدا، ئەخلاق تارازىسى ئالدىدا
ئىككىلەندىڭىز. ۋىجدانىڭىز كۆيدى، بۇ، سىزدە تېخى نومۇس دېگەن نەرسىنىڭ بارلىقىنىڭ
بەلگىسىدۇر، بەلكىم. چۈنكى، پەقەت نومۇسى بار كىشىلا قىزىرىشنى بىلىدۇ. لېكىن سىز
ئاشىققۇ؟ مۇھەببەتنىڭ كۆچىگە نېمە تەڭ كېلەلەيدۇ؟ ئاشىق ۋە كۆيۈشنىڭ سەۋداسى ئالدىدا
ساختىلىق ۋە ياسالمىلىقنىڭ يۈزى قېلىنلارچە سۆرۈلۈپ يۈرۈشكە نېمە ھەددى ئىكەن؟
بۇ ھەقتە ناۋائى مۇنداق يازغان ئىدىغۇ:

سەن چۇ ئىشىق ئوتىغا كۆيدۈڭ، ساڭا ئەمدى نى ئاسىغ،
ئەيلەمەك مەخلەس ئۈچۈن ھىلەۋۇ تەدبىر ساڭا.②

① مېنى كۆي دېدىڭ، ئۆزۈڭمۇ كۆيدۈڭ، ئەمدى بۇ ھەقتە ساڭا ئەيىپ ئارتىپ نېمە قىلاي.
②سەن ئىشىق ئوتىدا كۆيدۈڭ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ھىيلە ـ تەدبىرىڭ ئىشلەتسەڭ ئەمدى نېمە پايدىسى؟ ناۋائى

ئەتىسى رەنا كەلدى. رەنانى كۆرۈپلا ھىجران ۋە سېغىنىش ئازابىدىن كىرلىشىپ كەتكەن كۆزلىرىڭىزگە كۈلكە ئولاشتى، قىن - قىنىڭىزغا پاتماي شادلاندىڭىز.

رەنا كەلدى، ئۇ سىزنىڭ يېنىڭىزغا ئۈمىد بىلەن كەلدى، سىزنىڭ كۆزلىرىڭىزدىن تەسەللى ئىزدەپ كەلدى، سىزنىڭ ئاغزىڭىزدىن ئۆزىنىڭ قىيىن ۋە ئازابلىق سوئالىغا كۆڭۈل تىندۇرغۇدەك جاۋاب ئىزدەپ كەلدى. لېكىن سىز گەپنى نەدىكى مەنىسىز سۆھبەتلەرگە، تېتىقى يوق تالاشلارغا بۇرىدىڭىز. ئۆزىڭىز گوياكالىمىسىدا ئەدەبىياتتىن ئۆزگە ھېچنېمە يوق، نەقىز، نە مۇھەببەت دېگەنلەر بىلەن زادىلا كارى بولمايدىغان بىر ئالپىتە يازغۇچى سۈپىتىدە نامايان قىلماقچى بولدىڭىز. سىزنىڭ ئۇنداق بىمەززە تالاشلىرىڭىزغا كىم قىزىقىدۇ؟

ھېسسىياتقا ئەقىلنى ھاكىم قىلىش تادانىنىڭ ئىشى، مۇھەببەتكە مەمەدانلىقىنى دەسمى قىلىش نادانىنىڭ ئىشى! سىز بۇنى ئويلاپ كۆرمىدىڭىزمۇ؟ ھېچبولمىسا ئاشۇ ئايىغى چىقماس مۇنازىرە ۋە تالاش جەريانىدىكى مېنىڭ خۇمارى تۇتقان بەڭگىدەك كەيپسىزلىكىمدىن، گاجگۇنلۇقىمدىن، تېمىلىرىڭىزغا ھېچ قىزىقماي، سىزگە چىدامسىزلارچە تەرسالىق قىلىشلىرىمدىن بولسىمۇ بىرەر نەرسىنى سەزمىدىڭىزمۇ؟ رەنانىڭمۇ زېرىكىپ، تىت - تىت بولۇپ ئىچىگە تىنىپ ئولتۇرۇپ كېتىشلىرىدىن، بەزىدە بىزنىڭ سۆھبىتىمىزگە مۇناسىۋەتسىز سوئاللارنى ئارىلاشتۇرۇپ، مۇنازىرىمىزنى چالغىتىشلىرىدىن، بەزىدە ھەتتا ئاشكارا نارازىلىق بىلدۈرگەندەك قىلىپ «ھاۋا يېيىش» باھانىسى بىلەن تالاشلىرىمىزنى ئۈزۈپ قويغانلىرىدىن بىرەر نەرسە ھېس قىلمىدىڭىزمۇ؟

رەنا تولىمۇ ساددا قىز، ئۇ سىزنى راستىنلا سىز ساختىلىق بىلەن يارىتىۋاتقان ئوبراز ھالىتىدە تەسەۋۋۇر قىلىدۇ. بۇ، ئۇنى تېخىمۇ ئازابلىدى. ھەسسىلەپ قىيىنىدى چۈنكى سىز ياراتقان ئوبراز — ساختا مۇبارەك، ئۇنىڭ ئوتلۇق تەلپۈنۈشلىرىگە، تەلمۈرۈپ ئىنتىلىشلىرىگە پىسەنت قىلمىدى. ئۇنىڭ زارىقىشىنى تەشنالىقى ۋە چاڭقاقلىقىنى جاۋابسىز قالدۇردى. لېكىن بۇ ئوبرازنىڭ پۈتۈنلەي ساختا ئىكەنلىكىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن؟ ئۇنىڭ بىلەن مۇئامىلە قىلىپ كېلىۋاتقان مۇبارەك، ئەسلىدىكى ھەقىقىي مۇبارەكنىڭ پەقەت سىرتقى نىقابى ئىكەنلىكىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن؟

ئۇ ئۈمىدسىزلەندى، ئۇنىڭ گۈلدەك چىرايى كۈنسېرى سولۇپ سارغايدى. ئۇ خۇددى قارنى توق بۆرە، ياق، ئەسلىدە ئاھايىتىمۇ ئېچىرقاپ كەتكەن بۆرە ئالدىرىماي ۋە تېخىمۇ ھۇزۇرلىنىپ يېيىش ئۈچۈن چالا ئۆلۈك قىلىپ تاشلاپ قويغان يارىدار قوزىغا ئوخشاش قان ۋە جاراھەت ئىچىدە يا ئورنىدىن تۇرۇپ كېتەلمەي، ياكى بىراقلا ئۆلۈپ تۈگىشەلمەي ئازابلىنىپ، مۆلدۈرلەپ قاراپ ياتقان بىچارە قوزىغا ئوخشاش ھالغا چۈشۈپ قالدى.

شۇنداق، سىز بىر بۆرە، كۈچلۈك، قاۋۇل ۋە شەپقەتسىز بۆرە، سەبىي، ساددا، تېخى ئىش كۆرمىگەن قىزلارنىڭ كۆڭلىگە قورقۇنچ سالىدىغان خەۋپلىك بۆرە! سىز قىزلارنىڭ پاك قەلبىنى تىتىپ يارا قىلىپ، يۇمران ھېسسىياتىنى قانىتىدىغان ياۋۇز بۆرە! ئەپسۇس، مىڭلارچە ئەپسۇس، سىز كېيىن نېمىشقىدۇر قورقۇپ قالدىڭىز، سىز تەجرىبىلىك، ئىش كۆرگەن ئوۋچىدەك قۇۋلۇق بىلەن رەنانىڭ كۆڭلىنى ئوۋلىۋالدىڭىزۇ، ئاخىرىدا ئۇنى

چالا ئۆلۈك قىلىپ تاشلاپ قويۇپ تىكىلىۋەتتىڭىز، ئۆز ئۇۋىڭىزغا ئىگە بولۇشقا جۈرئەت قىلالمىدىڭىز، بۇ قورقۇنچىڭىزنى ئەنە شۇ رەڭگا رەڭ ساختىلىقىڭىز بىلەن يوشۇردىڭىز! بۇ ساختىلىقىڭىزنى رەنا بىلىپ بولالمايدۇ، لېكىن مەنچۇ؟ مەن مۇشۇ ئۈچ ئايدىن بېرى سىزنى ئاجايىپ بىلىپ كەتتىم، بۇنىڭغا ئۆزۈممۇ ھەيرانمەن.

رەنانىڭ ھالىغا چىدالمىدىم. سىزگە ئۆزۈم بىرەر نەرسە دەي دېسەم، رەنانىڭ قىزلىق غۇرۇرىنىڭ ئەدەب يېپىنچىسىدىن قورقتۇم، ئاخىرى يۈرىكىڭىزنى رەناغا ئۆزىڭىزنىڭ ئېچىپ تاشلىشىڭىزنى كۈتۈشكە مەجبۇر بولدۇم، لېكىن سىز ئۆزىڭىزنىڭ بەگباش بالدۇرچە ئەرزىكىڭىزنى، ئەتتەكلىكىڭىزنى تاشلىمىدىڭىز، كېچىسى يىغلىسىڭىزمۇ كۈندۈزى كۈلدىڭىز، تۈنبويى ئاھ ئۇرسىڭىزمۇ، رەنانىڭ كۆزىچە يايراپ يۈردىڭىز! بۈگۈن بولسا، تەلۋىلىكتە ئۇچىغا چىقتىڭىز! سىزنىڭ ئاشۇ گىتارىڭىز بىلەن رەنانىڭ تىترەپ ئاران تۇرغان جاراھەتلىك يۈرىكىنى قوچىدىڭىز. ياق... بەلكىم بۇ ئاغرىق رەناغا شېرىن بىلىنگەندۇر، چۈنكى ئۇ گىتارنىڭ يىغىسىنى، تارلاردىن ياڭرىغان زارىنى، سىزنىڭ يۈرىكىڭىزدىن ئۇرغۇپ چىققان پىغان - پەريادىنى تۇنجى قېتىم ئاشكارا ئاڭلىدى، سىزنىڭ يۈرىكىڭىزدە لاۋۇلداۋاتقان گۈلخاننىڭ گۈركىرىشىنى، سىزنى قىيناۋاتقان تەلپۈنۈش، ئىنتىلىش ۋە سۆيۈش ئازابىنى تۇنجى قېتىم ئۆزىڭىزنىڭ، ياق، يۈرىكىڭىزنىڭ ئەلچىسى بولمىش ئاشۇ گىتار تارلىرىدىن، مۇزىكا تىللىرىدىن ئىشەتتى — سىز گىتارىڭىزدا ياۋا ئەتىرگۈلنى كۈيلىدىڭىز، پۈتۈن دەردۇ - ھەسرىتىڭىزنى سۆزلىدىڭىز، رەناغا بولغان يالقۇنلۇق تەلپۈنۈشىڭىزنى، تەلۋىلەرچە ياخشى كۆرىشىڭىزنى سۆزلىدىڭىز. مەن گىتارىڭىزدىن چاچراپ چىققان ھەر بىر ئاھاڭدىن گويا يۈرىكىڭىزدىن ئاققان قىپقىزىل قاننىڭ ئازابلىق چېكىلداپ تامچىغىنىنى كۆردۈم. يۈرىكىڭىزنىڭ پەريادىنى، پىغانلىق ئۆكسۈشلىرىنى ئاڭلىدىم، يۈرەكتىن ئوخچىغان سۆيگۈ يېشىنىڭ جىمىرلاشلىرىدىن، يۈرەكتىن تامچىغان ئىسسىق قېنىنىڭ قىزىل ياقۇتتەك قىپقىزىل شولىسىدىن كۆزۈمنى ئاچالماي قالدىم.

مۇبارەك، سىز سەرسانسىز، لېكىن بۇنى نېمىشقا ئېتىراپ قىلمايسىز؟ ئۆزىڭىزنىڭ ئاغرىقىنى نېمىشقا جاھىللىق بىلەن يوشۇرىسىز؟ مۇشۇ دەردىڭىزنىڭ ئوندىن بىرىنى رەناغا ئۆز ئاغزىڭىز بىلەن ئىزھار قىلسىڭىز بولمامدۇ؟ ئۇ چاغدا يەڭگىللەپمۇ قالار ئىدىڭىز، رەنامۇ ئاشۇ ئازابتىن قۇتۇلار ئىدى. مەن... مەنمۇ بىر ئۇھ دەر ئىدىم.

دەرۋەقە، سىزنىڭ يەلكىڭىز ئۆزىڭىزگە يوكلۇك تۇيۇلىدۇ، يەلكىڭىزنى بېسىپ تۇرغان بۇرچ تۇيغۇسى «ۋەدىگە ۋاپا» دەيدىغان يىگىتلىك غۇرۇرى سىزنى نەپەس ئالغىلى قويمايۋاتىدۇ. شۇلار سىزنىڭ ئەركىڭىزنى كۆزگە كۆرۈنمەس قىل بولۇپ باغلىۋالغاچقا، مانا سىز ئاخىرى مۇشۇ گىتارغا سۆيۈنۈۋاتىسىز، پەقەت ئاشۇنىڭغا مۇراجىئەت قىلىۋاتىسىز.

ياق دوستۇم، سىز ماڭا قەرزدار ئەمەسسىز! چىن سۆزۈم، ماڭا ئىشىنىڭ، چىن كۆڭلۈمدىن چىقىرىپ ئېيتىۋاتىمەن، سىز ماڭا دوستلۇقنى يەتكۈزدىڭىز. سىز رەنانى ئازابتىن قۇتقۇزۇپ، ئۇنى بەختلىك قىلسىڭىزلا مەن سىزدىن مىننەتدار!

16 - باب

ئەشنائى ھاسىراپ ھۆمۈدەپ گېپىنى تۈگەتتى - دە، ئورنىدىن تۇرۇپ ئارقىسىغا قايرـ
لىپمۇ قويماي كېتىپ قالدى. مەنمۇ ئۇنى تۇتمىدىم، مەن شۇ تاپتا تىلسىز ئىدىم ۋە ھېچنەرـ
سىنى ئويلىمايتتىم، ئويلىيالمايتتىم. گويا سېزىملىرىم تامام كاردىن چىققاندى. ئۆزۈم بەئەينى
غولى كېسىپ تاشلانغان دەرەخ كۆتىكىگە ئوخشاش خىيالسىز، ھېسسىياتسىز ۋە ھەرىكەتـ
سىز ھالەتتە نەلەرگىدۇر چەكچىيىپ، قېتىپ قالغاندەك ئولتۇراتتىم. مېنىڭ ئەتراپىم
بوشلۇق، كاللامنىڭ ئىچى بوشلۇق، تېنىمنىڭ «قەلب» دېيىلىدىغان ئابستراكت بۆلۈـ
كىمۇ بىر بوشلۇق ئىدى. مەن شۇ ھالدا قانچىلىك ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن، بىر كەمـ
دە قانداقتۇر بىر سېزىمنىڭ پەيدا بولۇۋاتقانلىقىنى غۇۋا ھېس قىلدىم. بۇ سېزىم،
تارام - تارام ئەگمىز سۈيىدەك نەلەردىندۇر سىرغىپ كېلىپ ئاز - ئازدىن يىغىلدى، بىر نۇقـ
تىغا توپلاندى، ئاندىن ئاستا - ئاستا پۈتۈن ۋۇجۇدۇمغا قاراپ يېيىلدى. ھېلىقى سېزىم بىرـ
دىنلا كۆكرىكىمگە ئاقتى، يۈرىكىمگە شىرقىراپ قۇيۇلدى، ئاخىرى ئۈزۈلمەي كېلىپ قۇـ
يۇلۇۋاتقان تاغ سۈيىدىن جىقىلىپ يۈزى كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۆل سۈيىدەك، ئاستا - ئاستا
يۇقىرىغا ئۆرلىدى، ئۇ ئۆرلەشنىڭ بېسىمىدىن كۆكرەك قەپىسىم قىسىلىپ، كۆكرىكىمگە ئاغـ
رىق كىرىپ كەتتى. كېيىن بۇ ئاغرىق كېڭىيىپ، بوغۇزۇمغا قاراپ شىپقىدى. ئۇ ناھايىتى
قاتتىق بېسىم بىلەن تىقىلدى ۋە شىددەت بىلەن بوغۇزۇمدىن ئېتىلىپ چىقتى. مېنىڭ
ھۆڭگىرىگىمدىن تېپتىنچ جىلغىنىڭ ھاۋاسى سىلكىنىپ كەتتى.

... مەن تەلتۆكۈس پاش قىلىنغان ئاسىي ئىدىم...

ئۇتتەك كۆيۈۋاتقان كۆكرىكىم يامغۇردەك قۇيۇلۇۋاتقان كۆز يېشىمدىن ھۆل-لەندى.

مېنىڭ كۆز - ياشلىرىم خۇددى ئېرىتىلگەن قوغۇشۇن تامچىسىدەك ئېغىر ۋە كۆيدۈرـ
گۈ ئىدى. بۇ تامچىلار يۈزۈمنى ۋە يۈرىكىمنى پىژىلدىتىپ كۆيدۈرەتتى.

مەن تۈيۈقسىز تۇتۇلۇپ، خەلقى ئالەم ئالدىدا رەسۋا بولغان ئالدامچى ئىدىم، كۈنـ
گە قورقۇپ قارىيالماس ھالغا چۈشكەن يۈزسىز ئىدىم.

كۆز ياشلىرىم جاۋغىيىمدىن ئېچىمگە سىرغىماقتا، ئۇ قىرتاق، تۇزلۇق ئىدى.

مەن ئالتۇن يىپ بىلەن توقۇلغان تورغا چۈشۈپ قېلىپ، پەي - قاناتلىرىم ئاشۇ
نەپىس ۋە يالتىراق يىپلار بىلەن باغلىنىپ قالغان ۋە بۇ توردىن قۇتۇلۇپ كېتەلمەي،
ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئېتىپ پالاقشىپ ھالىدىن كەتكەن بىر بىچارە قۇش ئىدىم.

كۆز ياشلىرىم ئېتەكلىرىمدىن دومىلاپ چۈشۈپ، ئاستىمدىكى ماگا ئىسسىقلىق، نوـ
مۇس ۋە مۇھەببەت بەرگەن خۇش بۇي، يۇمشاق ھارارەتلىك تۇپراققا سىڭىپ كەتتى.

مېنىڭ يىغام ئاشىقنىڭ يىغىسىدەك پىغانلىق ئىدى. مېنىڭ پەريادىم جان ئاغرىقىـ
دا قىيىنالغۇچىنىڭ پەريادىدەك ئاچچىق ئىدى. مېنىڭ نالەم چارىسىزنىڭ نالىسىدەك ئەـ
لەملىك، مۇڭلۇق ۋە ئۈمىدسىز ئىدى...

مەن سەزگۈنىڭ قاقشىتىشىدىن ھوشسىزلانغاندەك بولۇپ ئۆلتۈرغان يېرىمگە — كۆكاتلىق ئىسسىق يەرگە ئۆزۈمنى تاشلىدىم. ئاسمان پىرقىرايدۇ، بۇلۇتلار پىرقىرايدۇ، تاغلار، جىلغا - ئېقىنلار، ئورمانلار پىرقىرايدۇ، زېمىن — خۇشاللىق ۋە كۆز يېشىنىڭ ئىككىلىسىگە غىنق بولغان يەر شارى قىيسىيىدۇ.

مەن بىر ھازادىن كېيىن ياتقان يېرىمدىن سەكرەپ قوپتۇم - دە، ساراڭغا ئوخشاش نە يول ۋە نە نىشانىنى ئىلغىماي جىلغىنىڭ ئىچىدىكى قويۇق چاتقاللىقنىڭ ئارىسى بىلەن دەلدۈگۈنۈپ — دەلدۈگۈنۈپ مېڭىپ كەتتىم. خېلى ئۇزۇن ماڭغىنىمدىن كېيىن دەريا يولۇمنى توستى. مەن دەريا قىرغىقىدا توختاپ قالدىم. كۆپكۆك دەريا سۈيى جىمجىت لۆمشۈپ ئاقاتتى. سۇ يۈزىدە پارچە - پارچە ئاق بۇلۇتلارنىڭ سايىسى لوغۇلدايتتى. بۇ سايىلەر دەريا يۈزىدە قالتىس ھەيۋەت ۋە سىرلىق مەنزىرە ھاسىل قىلغانىدى. مەن سۇ يۈزىگە تىكىلىپ تۇرۇپ بىردىنلا چۆچۈپ كەتتىم، سۇ ئۈستىدە، بىر تال ياۋا ئەتىرگۈل تىككىدە بويۇنداپ تۇراتتى. بۇ گۈل يا ئېقىپ كەتمەيتتى، يا چۆكۈپ كەتمەيتتى، غايەت زور دەريا بولسىمۇ، مۇلايىمغىنە ئېقىۋاتقان كۆك سۇنىڭ يېنىك ئەركىلىتىپ تىتىرىتىشىدىن خۇددى مەشئەلنىڭ يالقۇنىدەك لوغۇلداپ تۇراتتى، بۇ ئەتىرگۈل بىر تاللا ئىدى، غولىمۇ بىر تال، گۈلىمۇ بىر تال، رەڭگىمۇ بىر تال. ئۇ گويا ئاشۇ كۆپكۆك ۋە سىرلىق دۇنيادىن سۇغۇرۇلۇپ چىققانىدى، ئۇنىڭ بەرگى ياپراقلىرىدا سۇ تامچىلىرى جىمىرلايتتى، ئۇنىڭ غولى مەرمەردەك ياق كۆك قاشتېشىدەك نۇرلۇق ۋە سۈزۈك ئىدى. ئۇ سۇ يۈزىدە بىر كۆيدۈرگۈ تەبەسسۇم بىلەن جىلمىيىپ تۇراتتى. ياپراقلىرى نېمىدۇر دېيىشكە ئۈمەللىنىۋاتقاندەك يەڭگىل قىمىرلايتتى.

«ياق! ياق! بۇ مۇمكىن ئەمەس!»

مەن كۆزۈمنى يۇمۇۋالدىم: ۋۇجۇدۇم تىترەيتتى، خۇددى ئىززغىرىن ئۇرغاندەك تىترەيتتى، كۆيۈك ئارىلاش تىترەيتتى. يۈرىكىم ئاغرىيتتى. بۇ ئاغرىق ئاچچىق ئىدى. ناھايىتى ئاز ئادەملەرنىڭ يۈرىكىلا مۇشۇنداق ئاغرىسا كېرەك.

«ياق» دېدىممەن كۆزۈمنى زورغا ئېچىپ، دەريا سۈيى تىپتىنچ ئاقماقتا، ھېلىقى ياۋا ئەتىرگۈل، بىر تال ئەتىرگۈل كۆرۈنمەيتتى. «ياق! ياق! ياق!»

مېنىڭ ئاۋازىم دەريا يۈزىنى يەلپۈپ يىراق - يىراقلاردا ئەكس سادا چىقاردى.

مەن كۆك سۇ يۈزىگە تىكىلگىنىمچە ھەيكەلدەك قېتىپ تۇرۇۋەردىم.

ئاستا - ئاستا قاراڭغۇ چۈشتى، دەريا تەرەپتىن غۇر - غۇر شامال ئۇرۇپ تۇراتتى، شامال بارغانسېرى كۈچەيدى، دەريا بويىدىكى قويۇق تالزار ۋەھىمىلىك گۈۋۈللەشكە باشلىدى. ئاسمان بېتى تۇتۇلدى، شۇ تۇتۇلۇش بىلەن تەڭ، ئەتراپقا سۇرلۇك قاراڭغۇلۇق يېيىلدى. ئوت بولۇپ لاۋۇلداپ كەتكەن يۈزۈمگە مۇزدەك سوغۇق تامچىلار كېلىپ تەگدى. يامغۇر تامچىلاشقا باشلىغانىدى. تامچىلار چوڭىيىپ بارغانسېرى قويۇقلاشتى. سۇ يۈزىگە شېغىل چېچىلغاندەك دەريا يۈزى شىرىلدىدى. ئۇزاق ئۆتمەي شىددەت بىلەن قارا يامغۇر قۇيۇۋەتتى. ھەش - پەش دېگۈچە ئۈستىبېشىم چىلىق - چىلىق بولۇپ كەتتى.

«كېتىش كېرەك! — دېدىمەن ئۆز-ئۆزۈمگە پىچىرلاپ، — قەتئىي كېتىش كېرەك!»

مەن مۇشۇ يامغۇرلۇق كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقىدىن پايدىلىنىپ بۇ يەرنى جان ئارام تاپالمايدىغان قارايى قاتتىق بۇ پاراكەندە شەھەرنى تاشلاپ كېتىپ قېلىش نىيىتىگە كەلگەنىدىم.

«سىنارىيىسىمۇ، تەشنائىسىمۇ، ھېلىقى جانغا تۆرەلگەن رەناسىمۇ، ياۋا ئەتىرگۈللىرىمۇ، ھەممىسى قۇرۇپ كەتسۇن! بۇ يەردىن زادى كېتەي» دەيتتىمەن «ئۆتكۈن» توپىدىن ئايرىلىپ قالغان يالغۇز ئەرۋاھدەك، شارقىراپ قۇيۇلۇۋاتقان يامغۇردا چۆپ-چۆپ ھۆل بولغان، دۆگدەيگەن سەرسان، ماكانسىز ۋە غېرىب قاراڭغۇلۇق ئىچىدە تەنھا ھالدا شالاپشىپ پاتقاق كەچكىنىمچە مېھمانخانىغا قاراپ كېتىۋېتىپ ئۆز-ئۆزۈمگە.

ياتاققا كىرىپ چىراغنى ياندۇردۇم-دە، چۆچۈپ كەتتىم. مېنىڭ ئالدىمدا رەنا تۇراتتى. بىردىنلا پۈتۈن ئەزايىم بوشىشىپ كەتتى، مەن كۆزلىرىمنى يوغان ئېچىپ ھەيرانلىق ئىچىدە رەناغا تىكىلگىنىمچە ئىشىك كېشىكىگە يۆلىنىپ قالدىم.

مەن بۇ يەردە قۇياشنى كۆردۈم، بۇ قۇياش، لاۋۇلداپ تۇرغان قىزىق ھارارەتلىك قىزىل قۇياش خېلىدىن بۇيان مەن بىلەن بىللە ئىدى. ئۇ مەن بىلەن بىللە سەيلىگە باراتتى، مەن بىلەن بىللە ياتىقىمدا ئولتۇراتتى، مەن بىلەن بىللە مۇڭدىشاتتى، مېنىڭ كۆلكەمگە قوۋناق بېرەتتى، ئۇ مەندىن بىر دەقىقىمۇ ئايرىلمايتتى، يۈرىكىمدىن كۆتۈرۈلەتتى، يۈرىكىمگە ئولتۇراتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ يالقۇنى بىلەن قەلبىمنى، خىيالىمنى، ئەقلىمنى يورىتىدۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ مۇھەببەتلىك جىلۋىسى بىلەن مېنىمۇ بىر قۇياشقا ئايلاندۇرۇپ، ئۆزىدەك لاۋۇلدىتىدۇ.

مەن ئۇنى كۆرمەي تۇرۇپمۇ ئۇنىڭ ھىدىنى سېزەلەيمەن، مەندىن بەك يىراقتا بولسىمۇ شۇنداق، خۇددى ئۆزۈم پۇراپ ئۆگەنگەن گۈلنى كۆرمەي تۇرۇپ ئۇنىڭ ھىدىنى ھىدلىيالىغاندەك. بۇ ھىد، دەرۋەقە، ماڭا بەك تونۇش، كىچىكىمدىن، ھەتتا بۇۋاق چېغىمدىن... بۇ ھىد — غەمگۇزار ئاپامنىڭ سىيادان ۋە پىياز سۈۋاپ ياققان قىزىق ناننىڭ مەززىلىك ھىدىغا ئوخشايدىغان خۇش ھىددەك، مېھرىبان دادامنىڭ قىزىق ۋە كۈچلۈك تېنىدىن كېلىدىغان ماڭا كۈچلۈكلۈك، پەخىرلىنىش ۋە بەختەرلىك تۇيغۇسى ئاتا قىلىدىغان سېھىرلىك ھىددەك قەدىردان، قىممەتلىك ۋە ئارزۇلۇق. بۇ قۇياشنىڭ تەبەسسۇمىغا ئاپامنىڭ ئەللەي ناخشىسى، بۇ قۇياشنىڭ پارلىشىغا دادامنىڭ ھارۋىكەش ناخشىسى ۋە ئۇلۇغ بوۋامنىڭ ھەققىدە سۆزلەپ بېرىدىغان ئۇنتۇلماس رىۋايەتلەر، بۈيۈك قىسسەلەر بۇ قۇياشنىڭ يالقۇنىغا دادام بىلەن ئاپامنىڭ مېنى شېرىن سۆزلەر بىلەن ئەركىلىتىپ باش-كۆزلىرىمنى مېھىرلىك سىلاشلىرى، پېشانەمگە قىزىق لەۋلىرى بىلەن سۆيۈشلىرى، راھىتىنى ھېچ نەرسىگە تەڭ قىلغىلى بولمايدىغان باغاشلاشلىرى سىڭىپ كەتكەن.

بۇ قۇياش مېنى ئويغىتىدۇ، ياشنىتىدۇ، كۈلدۈرىدۇ، يىغلىتىدۇ، باغاشلايدۇ، ئىسسىتىدۇ، ئۇخلىتىدۇ.

ھەرقايان باقسام كۆزۈمگە، ئول قۇياشتىن نۇر ئىرۇر،
ھەرسارى قىلسام نەزەر، ئول ئاي ماڭا مەنزۇر ئىرۇر.

مېھىر ئەمەس، مەشئەل ياراتقان قەلبەئى ئەفلاكىدىن،
كىم فەلەككە سالدى ئوت رۇخسارى ئاتەش ناكىدىن.①

ئۇ قۇياش، ياق، ئۇ — رەنا، قاچان كۆزۈمدىن يوقىسە، جاھان ماڭا گۆر تۇيۇلىدۇ. يەر شارى كۆيۈپ، ھايات ئۆچكەندەك بىر قورقۇنچ ئىچىدە قالىمەن. مېنىڭ جېنىم ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇق ۋە ئىختىيار ساندۇقىغا مەھكەم سولاغلىق، مېنىڭ ھاياتىمنى ئۇ خالىسا ساقلايدۇ، خالىسا، ئاخىر لاشتۇرىدۇ.

مانا مەن شۇ رەنانى تاشلاپ كەتمەكچىمەن، قۇياشنى، ھاياتنى — ئاتام بىلەن ئانامنىڭ ھىدىنى، مېھرىنى، چېھرىنى بېرىدىغان ئاشۇ گۈزەل ناخشىسىنى تاشلاپ كەتمەكچىمەن. قىستىسى بىر ئازابتا ئۆلمەكچىمەن!

مەن كېتەلەمدىم؟ ياق، مەن ئۆلەلەمدىم؟ ئۇ «كەتمە!» دېسە، ئۇ «ئۆلمە!» دېسىچۇ؟ ياق، كېتەلىگۈدەك - ئۆلەلىگۈدەك جۈرئىتىم بولسا، نېمىشقا مەن ئۇنى تەشنائىغا راۋا كۆرمىدىم، ۋەدەمگە ۋە ئىشەنچكە يۈزسىزلىك قىلىش يولىغا ئىختىيار قىلدىم؟ ئۇنىڭ تەشنائىنى ياخشى كۆرۈپ قېلىشىدىن قورقۇپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى چالغىتتىم؟ مۇبادا ئۇنىڭدىن كېچەلىگۈدەك رىغبىتىم بولسا...

ھەرنىچە دېدىمكى: كۈن - كۈندىن ئۆزەي سەندىن كۆڭۈل،
ۋەھكى كۈن - كۈندىن بەتەررەك مۇبتەلا بولدۇم ساڭا.②

ئۇنداقتا مەن كەتسەم، ياق، مەن ئۆلسەم كىم ئۈچۈن؟ تەشنائى ئۈچۈنمۇ؟ ئۇنىڭ ئىشەنچى ۋە ئۆزۈمنىڭ ۋەدىسى ئۈچۈنمۇ؟ مەن رەنانى — ئاشۇ ياۋا ئەتىرگۈلنى تۇنجى قېتىم كۆرگەن مىنۇتتىن باشلاپ ئالداش، نەپرەت ۋە چەكسىز سۆيۈشنىڭ ئازابىدا ئۆرتىنىپ كەلگەنىدىم. مېنىڭ ۋۇجۇدۇم، مۇھەببەت بىلەن «ئەخلاق» نىڭ، ۋىجدان بىلەن ئادادامچىلىقنىڭ ئارىلىقىدا يەنچىلدى.

قانداق كېتىمەن؟ ئۆزۈمنىڭ يۈرىكىنى ئۆز قولۇم بىلەن سۇغۇرۇۋېلىپ، پىلتىڭلاپ تۇرغان قىپقىزىل يۈرىكىمنى قاتتىق ئۆكچەم بىلەن دەسسەپ - چەيلەپ، مىجىۋەتمەكچىمىدىم؟ شۇنداق قىلالامدىم؟

توختاپ تۇرە، بىر بىچارە بولغىنى ئۈچۈنلا تەشنائىغا ھاياتىمنى، جېنىمنى، ئۆزۈمنىڭ بارلىقىنى ئۆتۈنۈپ بېرىمەنمۇ؟! ئاچ قورساق ئادەم، يەنە بىر ئاچنى تويغۇزالمىغاندەك، ئۆز بەختى ئۈستىدە سەرسان ئادەم قانداقسىگە ئۆز بەختىنى كىملەرگىدۇر ئۆتۈنۈپ بەرسۇن؟ بىر بەختسىز ھېچقاچان يەنە بىر بەختسىزنى بەختلىك قىلالمايدىغۇ؟

① قاباقتىلا قارىسام كۆزۈمگە شۇ قۇياشنىڭ نۇرى كۆرۈلىدۇ. ئەگىلا نەزەر سالسام ماڭا يەنە شۇ ئاي ئايان بولىدۇ. كىشىلەر قۇياشقا قارىسا كۆزىگە ياش كېلىدۇ. مېنىڭ كۆزۈمگە قۇياش كەتسە ياش تولىدۇ.

② سەندىن كۈنسېرى كۆڭۈل ئۈزەي دەپ ھەرقانچە قىلساممۇ، ئاھ! بارغانسېرى ساڭا كېپىنمۇ چىلق باغلىنىپ قالدىم. (ناۋائى)

ئۆزۈم بىر بەختسىزمەن، سۆيگۈ ماڭا بەختنىڭ شولىسىنى كۆرسەتتى، ياخشى كۆرۈشنىڭ، مۇھەببەتنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيتتىم، ھايات ماڭا دوزاخ ئوتىدەك يالقۇنلىق سۆيۈشنى بەردى، ئەمدى مەن ھايات ھەدىيە قىلغان بۇ ئۇلۇغ سۆيۈشتىن زارلاپ قاچايمۇ؟

مۇھەببەتتە ھەممىلا كىشىنىڭ ئۆز ھەقىقىتى بولىدۇ، مېنىڭ ھەقىقىتىم — مەن رەنانى ياخشى كۆرىمەن. رەنا تەشنائى بىلەن ئەمەس پەقەت مەن بىلەنلا بەختلىك بولالايدۇ، دېمەك ئۇ ھەقلىق يوسۇندا مېنىڭكى! بۇنىڭدىن باشقا «ھەقىقەت» لەرنىڭ ھەممىسى ساختا!

تەشنائىچۇ؟ «خۇدا ھەممىلا جانلىقنى جۈپى بىلەن ياراتقان» دەيدىغۇ، ھايات دېگەننىڭ پۈرستى تولا، زېمىن دېگەننىڭ قوينى كەڭ، ئۇنىڭغىمۇ بىر جورا تېپىلار، قانداق قىلاي، كۆڭۈل دېگەن، مۇھەببەت دېگەن قىل چاغلىق يۈكنى كۆتۈرەلمەيدىغان نازۇك نېمە ئىكەن.

مېنى كەچۈر «ئىشەنچ» ھەم «ۋەدە»! مېنى كەچۈرۈك تەشنائى، مېنى كەچۈر ھايات!

مەن ئۇدۇلۇمدا پارلاق نۇر چېچىپ مېنىڭ مىسكىن، قۇرۇق ۋە بوش كۆلبەمنى چاقناق نۇرغا لىققىدە تولدۇرۇپ تۇرغان قۇياشنىڭ چېقىشلىرىدىن قىسىلغان كۆزلىرىمنى زورغا ئېچىپ، ئۇنىڭغا تىكىلدىم. سۆيۈش تىلىكىدە يالقۇنلاپ تۇرغان ئاتەش كۆزلەر، سۆيۈش تىلەپ ئۇمتۇلۇپ تۇرغان غۇنچە لەۋلەر، چەكسىز پەرىشانلىق ئىچىدە ئۇمىد ئىزدەپ ئۇچۇپ تۇرغان ھىلال قاشلار، ئۇيات ۋە ئۇياقلىقنىڭ ماكانىدەك سۆيۈملۈك زىناقلار، ئېگىسىنىڭ گۈلدەك نازۇك قامىتىگە خوپ ياراشقان نەپىس مېغىزرەڭ ئېپەك كوپتىسىنى تۇرتۇپ كۆتۈرۈپ تىترەپ تۇرغان ياش ۋە گۈزەل ئەمچەكلەر ... ئۇنىڭ شەھلا كۆزلىرىدىكى پاك، غەرەزسىز، ئوتلۇق تەلپۈنۈشنىڭ كۆيدۈرگۈ نۇر يىڭنىلىرى مېنىڭ بېھوشلانغان ئەسەبلىرىمگە سانجىلىپ مېنى ھوشۇمغا كەلتۈردى. مەن كېكەچلەنىپ تۇرۇپ دېدىم:

— رەنا ... سىز...

— سىزگە گۈل تېرىپ كېلىۋىدىم ... — رەنامۇ كېكەچلىدى، ئۇمۇ مەندەك تىترىدى.

مەن لاپپىدە يانغا قارىدىم. شىرەنىڭ ئۈستىدىكى قاي زامانلاردىن بېرى بوش تۇرغان گۈل لوڭقىسىغا بىر تال ياۋا ئەتىرگۈل چىلاقلىق تۇراتتى. ئۇ گۈل مېنىڭ مەجنۇنچە ھالىمغا بىر سۆيۈملۈك جىلمىيىش بىلەن تىترەپ قاراپ تۇراتتى. ئۇ گۈلدىن ئوتنىڭ، گۈلخانىنىڭ تەپتى كېلەتتى، ئۇ يەردە ياۋا ئەتىرگۈل ئەمەس، بىر پارچە يالقۇن لوغۇلداپ تۇراتتى. بىر دەستە مەشئەل لاۋۇلداپ تۇراتتى. ياۋا ئەتىرگۈل بىر تال ئىدى. غولىمۇ بىر تال، گۈلىمۇ بىر تال، رەڭگىمۇ بىر تال.

ئۇشتۇمتۇت لوڭقا ئاستىغا باستۇرۇلغان باغاقچىگە كۆزۈم چۈشتى، مەن باغاقچىنى قولۇمغا ئالدىم:

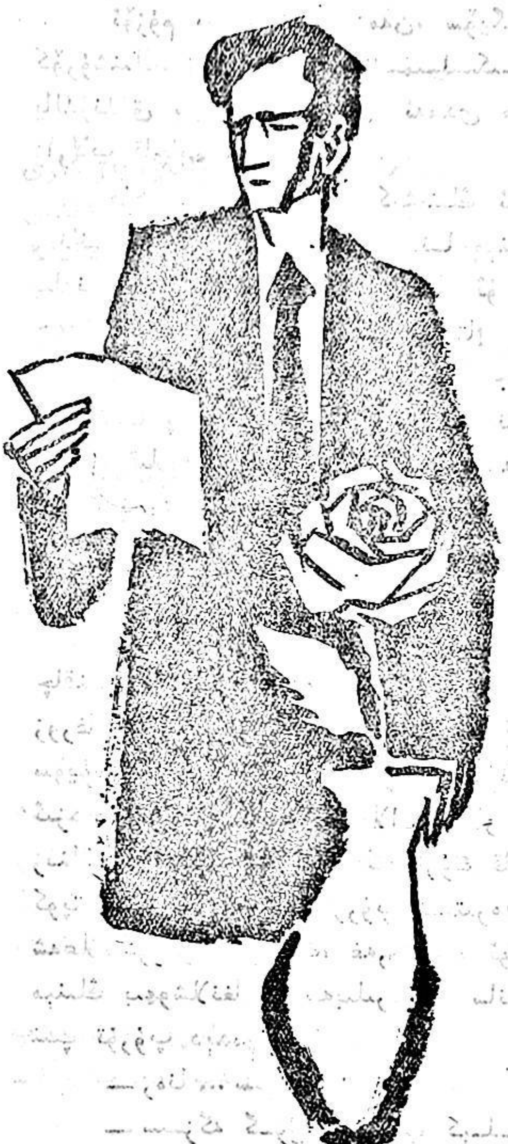

«مۇبارەك ئاكا: ھەممىنى، تەشنالىقى مۇئەللىمگە دېگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممىسىنى ئاڭلىدىم، مېنى كەچۈرۈڭ، مەن ئويلىدىم، مەن بولمىغۇر قىز ئىكەنمەن، سىزنى بىزاۋىتە قىلىپتىمەن، مەن سىزنىڭ ئالدىڭىزدا خىجالەتمەن، ئەمدى ياخشى بولدى، سىز ماڭا بىلىم ۋە ياشاشقا ئىشتىياق بەردىڭىز، ئۆزۈمنى قانداق تۇتۇش كېرەكلىكىنى ماڭا ئۆگەتتىڭىز، مەن ئەمدى باشقىچە ياشاشقا بەل باغلىدىم. بىلىم، مېھنەت، ئىجاد ۋە دوستلۇق ماڭا يېڭى تۇرمۇش بېرىدۇ. سىز ھېلىقى كۈنلەردە مېنىڭ خاتىرەمگە يېزىپ بەرگەن شېكىسپىرنىڭ ‹مۇھەببەت بىر پارچە يانغىن، ئۆزىنى تۇتۇۋالمىغاننى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىدۇ› دېگەن سۆزى ئەمدىلەتىن يادىمغا كېچىۋاتىدۇ! سىزگە شەرەپ ۋە بەخت تىلەيمەن. خوش، مەڭگۈگە خوش! كۆپ يېزىڭ، ئەسەرلىرىڭىز ئارقىلىق سىزنىڭ سالامەتلىكىڭىز ۋە خىياللىرىڭىزنى بىلىپ تۇراي، مەن سىزنىڭ ئەسەرلىرىڭىزنى ئەبەدىي ياخشى كۆرىمەن، ئەبەدىي ...

خەير ...

ھەرقاچان سىزنى ئەسلىگۈچى رەنادىن»

ئاخىرقى قۇرلارغا جان كىردى، ھەر بىر ھەرپ، ھەر بىر چېكىت، ۋېرگۇل، بىر تال چوغقا، يېلىنجاپ تۇرغان چوغقا ئايلاندى. بۇ چوغلار قىپقىزىل، يالقۇنلۇق ۋە روشەن ئىدى. مەن باغاقچىنى كۆكرىكىمگە باستىم — يېلىنجاپ تۇرغان بۇ چوغلار يۈرىكىمنى ۋاژىلدىتىپ كۆيدۈردى، بۇ ۋىل - ۋىل يېنىپ تۇرغان چوغلارنىڭ تەپتىدىن باغاقچىنى تۇتۇپ تۇرغان قوللىرىم، كۆز يېشىدىن يۇيۇلغان يۈز - كۆزۈم لاۋۇلداپ كەتتى.

مەن رەنانىڭ شۇ ھالچە كېتىپ قېلىشىدىن، ئۇنىڭدىن «ئەبەدىي» ئايرىلىپ قېلىشىمدىن قورقۇپ ئارقامغا ئۆرۈلدۈم.

رەنانىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلماقتا ئىدى. تاڭ شەبنىمىدەك پاكىزە، چاقناق تامچىلار ئۇنىڭ شىددەت بىلەن ئۆرلەپ تۇرغان گۈزەل كۆكسىگە دومىلايتتى.

— رەنا ... مېنىڭ گۈلۈم ... مېنىڭ ياۋا ئەتىرگۈلۈم ... ياخشى كۆرگەن يالغۇزۇم ...

مەن لاغىلداپ تىترىگىنىمچە ئۇنىڭ ئالدىغا باردىم - دە، ئۇنى باغرىمغا باستىم، ياق، بىر پارچە يالقۇننى كۆكرىكىمگە باستىم، بىر تال ياۋا ئەتىرگۈلنى كۆكسۈمگە تاقىدىم. رەنا «ئاھ ... !» دەپ ئىڭرىۋەتتى، ئۇنىڭ نەپىسىدىن يانغىن قىزىقى يەلپۈندى. ئۇنىڭ ۋىل - ۋىل يېنىپ تۇرغان ئاھۇ كۆزلىرى، بەختلىك چۆچۈش ئىچىدە مېنىڭ كۆزۈمگە تىكىلدى، ئۇنىڭ مەر - مەردەك پاكىزە يۈزى ئاتەش بولۇپ قىزاردى، ئۇنىڭ تىترىسىنىسىدە قىلىپ قان تامچىشقا تەييار غۇنچە لەۋلىرى ھاياجان ۋە نازۇك ئۇيۇلۇش ئىچىدە جىلمايدى.

شۇ كېچىسى، ئىلگىرى يېزىۋاتقان پوۋېستىمنى چۆرۈۋەتتىم ۋە يېڭى بىر پوۋېستنى باشلىدىم. بۇ پوۋېستىمغا «ياۋا ئەتىرگۈل» دەپ تېما قويدۇم.

17 - باب

«تۇۋا!» دەيمەن، بۇ شەھەردىن كەتمەس بولدۇم، شەھەر ئۆزى كىچىك بولغىنى بىلەن توپىسى ئېغىر، ھاۋاسى «چاتاق» ئىكەن، بۇ شەھەردە مەڭگۈلۈك قالىدىغان بولدۇم.

سىمنارىيىمىنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىگىچە تەشنائى مەندىن ياق، توغرىراقى «بىز» دىن ئۆزىنى تارتتى. سادىدا رەنا بۇنى چۈشەنمەي ھەيران بولدى ۋە بىرنەچچىلەر دەپ چۈشەندۈرگەن بولسامۇ تەشنائىنىڭ بۇ قىلىقىغا ھەيران بولغىنىچە قېلىۋەردى. نېمىلا دېسەممۇ، مېنىڭ كۆڭلۈمنى بىر خىجالەت تۇيغۇسى غۇۋالاشتۇرغاچ، تەشنائىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن يوقلاشقا بېتىم چىدىمىدى.

ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىنكى بىر ئاخشامدا، مېھمانخانىدا بىزنى يوقلاپ كەلگەن ئۆلكە باشلىقلىرىغا سىمنارىيە تەرىپىدىن زىياپەت بېرىلدى. زىياپەت تازا ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈپ، تانسا قىزىغاندا، تانسا ئويناۋاتقان ئالامان ئىچىدە ئۇشتۇمتۇت ئۇنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇ يۇيۇنۇپ تارىنىپ چىرايلىق ياسىنىۋالغانىدى. ئۇ مەن مېھمانخانىدا تولا ئۇچرىتىدىغان ئاقپىشماق ۋە مەرى ئىسسىققىنا بىر قىز بىلەن تانسا ئويناۋاتتى. تەشنائىنىڭ تانسا بىلمەيدىغانلىقى مانا مەن دەپ چىقىپ تۇراتتى. شۇنداق بولسىمۇ ئۇنىڭدا قورۇنۇش ياكى خىجىل بولۇشنىڭ قىلچىلىك ئالامىتى كۆرۈلمىدى. ھېلىقى قىز تانسىغا خېلىلا ئۇستا ئىكەن، ئۇ تەشنائىنى ئېلىپ مېڭىۋاتاتتى. تەشنائى خۇددى كىمدۇر بىرى ئۇ قىزنى ئېلىپ قاچىدىغاندەك خىجىل بولۇشنىمۇ قايرىپ قويۇپ، ئۇ قىزغا مەھكەم چاپلىشىۋالغانىدى. قىز تەشنائىنىڭ كۆزلىرىگە ئەركىلىگەندەك تىكىلىپ تەبەسسۇم قىلاتتى. گاھىدا پىخىلداپ كۈلۈۋېتەتتى، تەشنائى بولسا ئەركەك ئۆردەكتەك بېشىنى تىك تۇتقىنىچە كۆكرىكىنى كېرىپ، زالغا مەغرۇر نەزەر تاشلايتتى. كۆزى بىلەن كىملەرنىدۇر ئاختۇرغاندەك زالدا ئولتۇرغانلارغا بىر - بىرلەپ سىنچىلاپ قارايتتى،

لېكىن ئۇنىڭ نەزەرى ھېچكىمنىڭ ئۈستىدە توختىمايتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا مەن ھېچقا -
چان كۆرۈپ باقمىغان ئىشەنچ، قانائەت ۋە بەختيارلىق يالتىرايتتى. قىيسىق لەۋلىرىدە
چەكسىز قانائەت، مەغرۇرلۇق ۋە خۇشاللىق لىپىلدايتتى. ئۆزۈم خېلى چىۋەر تانسىچى
بولساممۇ تانسا ئويناشنى ئۇنچە ياقتۇرمايتتىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە رەنا يوق سورۇندا زادىلا
تانسا ئوينىغۇم كەلمەيتتى. رەنا بولسا بۇنداق سورۇنلارنى زادىلا ياقتۇرمايتتى. بىز
زىياپەتتىن كېيىن ھېلىقى كۆلنىڭ بويىدا ئۇچراشماقچى بولۇپ كېلىشكەنىدۇق، شۇڭا
مەن زىياپەتنىڭ ئاخىرلىشىشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتۈپ ئولتۇراتتىم. ۋاقىت خېلى
بىر يەرگە بېرىپ قالغانىدى. بىركەمدە تەشنائى مېنى كۆرۈپ قالدى، ئەمدىلىكتە ئۇلار يېنىك
تاڭگوغا ئويناۋاتاتتى. ئۇنىڭ نەزەرى مېنىڭ ئۈستۈمدە دەقىقە تۇرغاندەك قىلدى - دە،
دەررۇ يۆتكەلدى، مەن بىردىنلا تەشنائىنىڭ ھېلىقى قىزغا تېخىمۇ بەكرەك چاپلىشىپ
ئۇنى قەستەن مەن ئولتۇرغان تەرەپكە شىپقاۋاتقانلىقىنى سېزىپ قالدىم. مەن تەشنائىنىڭ
بۇنداق جاسارىتىگە، بۇ خىل جۈرئىتىگە ھەيران قالدىم، «نۆۋەتتە كەلسە، مەن چېغىمدا
جۈرئەت قىلالماس ئىدىم» دەپ ئويلاپ قالدىم. قارىسام تەشنائى باياتىندىن بىركىمنى
ئىزدەۋاتقان بولماي ئەكسىچە ئۆزىنىڭ بۇ باھادىرانە جۈرئىتىنى زىياپەت ئەھلىگە نامايىش
قىلىۋاتقان ۋە كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدە پەيدا بولغان ھەيرانلىق، تەئەججۇپ، تاڭ قېلىش
ۋە چۆچۈشلەردىن ھۇزۇرلىنىۋاتقان ئىكەن. «ھېلىقى يىغلاڭغۇ، قىزبالىدەك ئۇياتچان
كىشىلەرنىڭ كۆزىدىن چۆچۈپ ئۆزىنى قاچۇرۇپ، ئېلىشىپ قالغاندەك بولۇڭ - پۇشقاقلاردا
تېنەپ - تەمتىرەپ يۈرىدىغان نىمجان بەندە شۇمۇ؟ — ئويلايتتىمەن ھەيران
بولۇپ، — قاچاندىن بېرى شۇنداق بولۇپ ئۆزگىرىشكە ئۈلگۈردىكىنە بۇ پەتەك، شۇنچە
ئادەمنىڭ كۆزىچە بىر قىزنى پوكىنىغا بېسىپ ئەركەك شىردەك ھۆركىرەپ يۈرۈيدا بۇ
قوتۇر؟!...» تەشنائى تانسىدا باشتىن ئاخىر ھېلىقى «ئاق بوتىلاق» بىلەن تانسا
ئوينىدى ۋە باشتىن - ئاخىر ئۆزىنى يوقاتماي، ئۆزىنىڭ سالاپەتلىكلىكى ۋە قەھرىمانلى -
قىنى بىلەن سورۇن ئەھلىنى تاڭ قالدۇردى. تەشنائى مېنىڭ نەزەرىمدە بۈگۈنكى
مۇشۇ دەبدەبىلىك سورۇننىڭ چولپانىغا ئايلىنىپ قالدى. مەن تەشنائىدىن كۆزۈمنى
ئالماي، ئۇنىڭ ھەربىر قىمىرلىشىنىمۇ كۆزۈمدىن قاچۇرماي ئۇنى ھاڭ - تاڭلىق ئىچىدە
كۆزىتىپ ئولتۇراتتىم. بىركەمدە مۇزىكا ئاخىرلاشتى، تەشنائى ھېلىقى قىزنىڭ قولىنىڭ
ئۇچىدىن تۇتقىنىچە خۇددى XII ئەسىردىكى فرانسۇز رىتسارلىرى گۈزەل گىراف
قىزلىرىنى يېتىلىگەندەك يېتىلەپ زالنىڭ بىر چېتىگە ئاپىرىپ ئولتۇرغۇزدى. خۇشاللىقتىن
ئۇ قىزنىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەنىدى. ئۇ قىز ياغلىقى بىلەن ئاغزىنى توسۇپ بېلىقتەك
سېمىز بەدىنىنى تىترىتىپ پىخىلداپ كۈلەتتى. شادلىقتىن تەشنائىنىڭ كىچىككىنە
كۆزلىرى قىسىلىپ تېخىمۇ كىچىكلەپ كەتكەنىدى، قىز تەشنائىنى ئولتۇرۇشقا ئىما
قىلىپ بىر يانغا سۈرۈلدى، تەشنائى خۇددى ئۇ قىزنىڭ ھەقلىق ۋە بىردىنبىر
ئىگىسىدەك ئېڭىشىپ قىزنىڭ قۇلىقىغا ئاغزىنى يېقىپ تۇرۇپ بىرنېمىلەرنى دېدى، قىز
تېخىمۇ بەتتەر كۈلۈپ كەتتى. تەشنائى ئۆزىنىڭ سالاپىتىنى يوقاتماي قىزغا مەن
ئولتۇرغان تەرەپنى ئىما قىلىپ يەنە بىر نەرسىلەر دېدى. قىز پىخىلداپ كۈلگىنىچە

بېشىنى لىڭشىتىپ رازىلىق بەرگەندەك قىلدى. مەن تەشنائىنىڭ بۇ قىلىقلىرىنىڭ ھەممىسىنى مېنى كۆرسۇن دەپ قىلىۋاتقانلىقىغا ئىشىنەتتىم، چۈنكى مېنىڭ ئۆزىگە ھەممىدىن تولاراق دىققەت قىلىپ ئولتۇرىدىغانلىقىمنى ئۇ بىلەتتى. كۈتمىگەندە ئۇ زالنى توغرا كېسىپ ئۆتۈپ مېنىڭ يېنىمغا كەلدى. مەن كۈلۈمسىرىگىنىمچە ئورنۇمدىن قوزغىلىپ ئۇنىڭغا سالام بەردىم. ئۇ مېنىڭ سالىمىمغا پەرۋا قىلماي مەن تەرەپكە بويىنىنى سوزۇپ:

— بەش مىنۇتقا، سىرتقا چىقىپ كىرسەك، — دېدى. ئۇنىڭ يۈز - كۆزى ئوتتەك يېلىنجايتتى. خۇشاللىق ۋە بەختتىن ئۇنىڭ يۈزىدىكى تاتۇقلىرى يالتىراپ، كۆزلىرى غىلىيىپ قالغانىدى.

مەن سەل تەڭقىس بولۇپ قالدىم. كۆڭلۈمگە بىر نامەلۇم غەشلىك كىرىۋالدى. مەن خۇددى يانچۇق قۇرۇق ۋاقتىدا قەرزىنى سۈيلەپ كەلگەن بېشەم ئوقەتچىگە ئۇچراپ قالغان قەرزداردەك تۇرۇپلا دەككە - دۈككىگە قالدىم. «چىدىمىغانىنىڭ ئېتى ۋايجان» دېگەندەك خېلى ئۇزۇك ئادەملەرمۇ چىدىماسلىقتىن گاھىدا ئۆزىنىڭ سۆيۈپتىگە زادىلا توغرا كەلمەيدىغان ئىشلارنى قىلىشى مۇمكىن ئىدى. تەشنائىنىڭ بايىقى قىلىقلىرى مەلۇم مەنىدە ئارىمىزدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارغا چىدىماسلىقتىن قىلىۋاتقان كۆز - كوزى ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە رەنا بىلەن ئىككىمىزنىڭ شۇ كۈنلەردىكى يېقىنلىقىمىزغا بىز بىلەن ھېچبىر ئالاقىسى بولمىغان ئادەملەرنىڭمۇ كۆزى قىزىرىپ قېلىۋاتاتتى. تەشنائىي رەنانى مەڭگۈ ئۇنتالمايتتى. ئۇنى ھېلىمۇ ئۆلگۈدەك ياخشى كۆرەتتى. شۇڭا كاللىسى قىزىپ قالغان بۈگۈنكىدەك پەيتتە كۆكەملىك قىلىشى مۇمكىن ئىدى.

مەن ئامالسىز ئورنۇمدىن قوزغالدىم ۋە ئىشىككە ماڭدىم. تەشنائىي ئىشىك ئالدىدا مېنى ساقلاپ تۇرۇپتۇ. تولىمۇ قاراڭغۇ كېچە ئىدى. سىم - سىم يامغۇر چۈشۈۋاتاتتى. تەشنائىي ماڭا قارىماي تۇرۇپ ئىشىك ئالدىدا توختىتىپ قويۇلغان پىكاپلارنىڭ ئەڭ چېتىدىكى سۈت رەڭ بىر پىكاپنى تۇمشۇقى بىلەن ئىما قىلدى:

— ئاۋۇنىڭ ئىچىگە كىرەيلى.

مەن ئويلىمايلا:

— تالا ياخشى ئەمەسمۇ؟ كەڭرى - ئازادە، — دېدىم. مۇبادا ئۇشتۇمتۇت مۇشتلىشىپ قالغۇدەك بولساق يومۇداقلىششقا ئازادە جاي ياخشى دېمەكچىدىم، لېكىن سۆزۈمنىڭ ئاخىرىسىنى يۇتۇۋالدىم. تەشنائىي مېنىڭ دېيىشكە ئۈلگۈرەلمىگەن گېپىمنى چۈشەنگەندەك ماڭا لاپپىدە قاراپ قويۇپ ھېلىقى ماشىنا تەرەپكە ماڭدى. مەن ئۈندىمەستىن ئۇنىڭغا سوڭدىشىپ ھېلىقى ماشىنىنىڭ يېنىغا كەلدىم. ماشىنىنىڭ ئىشىكى ئوچۇق ئىكەن. تەشنائىي ئىشىكنى ئېچىپ مېنى كىرىشكە ئىشارەت قىلدى. مېنىڭ ئارقامدىن ئۇ كىردى ۋە ئىشىكنى ياخشىلاپ يېپىپ يۇمشاق ئورۇنغا جايلاشتى.

مەن ماشىنا ئەينىكىدىن سىرتقا — يامغۇرلۇق كېچە قاراڭغۇلۇقىغا چەكچەيگىنىمچە بېشىمغا غولۇمغا كېلىپ تېگىدىغان مۇشت ۋە شەنىمگە تېگىدىغان ھاقارەتنى كۈتۈپ تىمتاس ئولتۇردۇم. تەشنائىي ئۈنچىقمايتتى. ئۇنىڭ ئېغىر - ئېغىر پۇشۇلدىغىنى ئاڭلىنا -

ىاتتى. «مەيلى ئۇرسا ئۇرۇۋالسۇن، دەردىنى چىقىرىۋالسۇن، دېمىسىمۇ مەن ئۇنىڭدىنمۇ
بەتتەر جازاغا لايىق، ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولغان بولسام مېنىڭ ئۇنى نېمىلەر قىلە-
ۋېتىشىمنى بىر ئاللا بىلىدۇ، بوپتۇ، ئۇرسا ئۇرار، ئۇنىڭ ئاچقۇچتەك قوللىرىنىڭ قانچىلىك
تورى بولسۇن، قاتتىقراق ئۇرۇۋەتسىمۇ قول ياندۇرماي توكۇلۇپ ئولتۇرۇۋالاي ... ئۇر-
سىمۇ ئۇرسا، لېكىن تىل سالمىسىدى. چاياندەك چاقىدىكەن ئەمەسمۇ، ئۆتكەندە جان - جېنىمغا
ئۆتكۈزۈۋەتمىدىمۇ؟ هەر هالدا زەهىرىنى تىقىۋېرىپ مېنى غەزەپلەندۇرۇپ قويمىسىلا
بولاتتىغۇ بۇ ياگاقباش، ئۇ چاغدا مەن چىدىيالماي قېلىپ ئۇنى بوغۇپلا قويمىسام
ئىدىم،... ئۆزۈمگە هاي بېرەي، ئاخىرىغىچە چىداي، تاقەت قىلاي» مەن ئارقا تەرد-
پىمنى تىگشىغاچ تىت - تىتلىق ئىچىدە ئويلايتتىم.

— ۋاقتىڭىزنى ئالمايمەن — تەشنائى ئۇشتۇمتۇت خىرقىرىدى. ئۇنىڭ ئاۋازى
بۇنىڭ كېلىدىن ئەمەس گويا ماشىنىنىڭ ئارقىسىدىكى قايسىبىر قاراڭغۇ بۇلۇڭدىن
كېلىۋاتاتتى، — مەن سىزگە ئۆزۈمنىڭ تەشەككۈرىنى ئېيتىپ قويۇش ئۈچۈنلا سىزنى
بۇ يەرگە چاقىردىم.

— تەشەككۈرمنى؟ — مەن چۆچۈپ كەتتىم.

— شۇنداق، سىزگە كۆپتىن - كۆپ رەهمەت!

— نېمىگە؟

— سىز مېنىڭ شۇ تاپتىكى سەممىيىتىمدىن گۇمانلانماڭ، مەن چىن دىلىمدىن
سىزگە رەهمەت ئېيتىمەن. سىز مېنى ئويغاتتىڭىز، ئۆلۈك سۇدەك بىر خىل تۇرمۇشۇمنى
بۇزۇپ تاشلاپ مېنىڭ هاياتىمنى قايناق ۋە جۇشقۇن ئېقىمغا ئايلاندۇردىڭىز. تېخىمۇ
توغرىراقى سۆيگۈنى، مۇهەببەتنى ئىزدەپ تېپىشنى، ئۇنىڭغا قانداق ئېرىشىشنى ئۆگەت-
تىڭىز. مېنىڭ ۋۇجۇدۇمدا ئۆزۈمنى قەدىرلەش ۋە ئۆزۈمنىڭ بەختى ئۈچۈن كۈرەش
قىلىشقا جۈرئەت قىلىش، ئېرىشىشنى نىيەت قىلغان بەختىمگە باتۇرلۇق بىلەن تاشلىنىشنى
ئۆگەتتىڭىز. مانا، مەن هازىر هېلىقى روهى يەنچىلگەن، ئادەملىك هېسسى قانغان
(قاناپ كەتكەن) ئۆلۈمتۈك بىچارە ئەمەس، ئەكسىچە بەختلىك، سۆيگۈنىڭ، سۆيۈش ۋە
سۆيۈلۈشنىڭ ئىگىسىمەن. ئاه...قەدىرلىك دوستۇم، مەن شۇ كۈنلەردە شۇنچىلىك بەختد-
يارمەنكى، نېمىسىنى ئېيتاي. بۇنىڭغا مەن خۇددى سىز رەناغا ئېرىشىش ئۈچۈن باتۇر-
لۇق قىلغاندەك باتۇرلۇق بىلەن ئېرىشتىم. رەناغا تەلپۈنگەن ئىكەنمەن — ئۇنىڭ
ئاۋازى تىترەپ كەتتى. — بىهۇدە خىيال بىلەن ئۆزۈمنى قىينىغان ئىكەنمەن. هەركى-
شىنىڭ ئۆز خىلى، تەگدىشى بولىدىكەن. مەن ئۇنىڭغا ئېرىشكەن تەقدىردىمۇ ئۇنى
بەختلىك قىلالمايتتىم، بۇ ئەمەلىيەتتە ئىككىلىمىزنىڭ بەختسىزلىكى ئىدى. لېكىن ياخشى
يېرى مەن ئاشۇ تەلپۈنۈش جەريانىدا سىز بىلەن تونۇشتۇم ۋە سىزنىڭ ۋۇجۇدىڭىزدىكى
يىگىتلىك قەهرىدىن، هايات يولىنى ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇنۇش جاسارىتىدىن ئىلهام ئېلىپ
ئۆزۈممۇ ئويلىمايلا سىزدەك بىر بەختىيارغا ئايلىنىپ قالدىم.

تەشنائى ئىككى قولىنى مۇرەمگە ئالدى. ئۇنىڭ قولىدىكى قىزىقلىق مۇرەمنى
كۆيدۈردى. مەن شۇبهە ئارىلاش خۇشاللىق ئىچىدە ئارقامغا ئۆرۈلدۇم. ماشىنىدىكى

گىرىمسەللىك ئىچىدە ئۇنىڭ كۈلۈپ تۇرغان كۆزلىرىگە كۆزۈم چۈشتى. ئۇ كۆزلەر ئاشۇ دەرد ۋە ھەسرەت بىلەن كىرتىيىپ قالغان كۆزلەر ئەمدى بەخت ۋە خۇشاللىق ئىچىدە يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايىدا يېڭى ھايات تاپقان بىمارنىڭ شادلىقى پارلايتتى، ئۇ بىردىنلا كۆزۈمگە چىرايلىقلا بىر يىگىت بولۇپ كۆرۈندى، يۈرىكىمگە بىر نامەلۇم ئىسسىقلىق ئېقىپ كىردى — راست تەشنائى ئەسلىدە تەڭداشسىز بىر گۈزەل يىگىت ئىكەن، بۇنى مەن ئەمدىلا بايقاپتىمەن، مەن ئورۇندۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ تەشنائىنىڭ مۇرىسىدىن تارتتىم. ئۇ مېنىڭ ئىسسىق باغرىمغا تىقىلدى. ئىككىمىزنىڭ يۈرىكى تەڭكەش ئىدى، نەپىسىمىزدىن ھارارەت ئۇرغۇيتتى، چۈشىنىش ۋە دوستلۇق ھېسسياتىنىڭ تەپتىدە قاقلىنىپ قىزارغان ۋۇجۇدىمىزدىن بىر - بىرىمىزنىڭ يۈرىكىگە ئوتلۇق ئېقىم ئۆتۈشۈپ كەتتى. تەشنائىنىڭ شادلىق يېشى بىلەن نەملەنگەن كۆزىگە ئوتتەك قىزىپ كەتكەن پېشانەمنى ياقتىم - دە، كۈلۈۋەتتىم. ئۇمۇ كۈلدى. بىزنىڭ كۈلكىمىز پەرىشتىلەرنىڭمۇ كۆڭلىنى سۆيۈندۈرگۈدەك دەرىجىدە تاتلىق ئىدى.

* *

شۇ يىلى كۈزدە مەن بىلەن رەنا، تەشنائى بىلەن زۆھرە تويى قىلىشۋالدۇق. ھە راست، زۆھرە ھېلىقى چاغدا تەشنائى بىلەن تانسا ئوينىغان قىز ئىدى. بۇ كۈلگۈنچەك، ئوماق سېمىز قىز رەنا بىلەنمۇ دوستلىشۋالدى. بىز ھەر ھەپتىدە يەنە ھېلىقى جىلغىنى، گۈل - چېچەككە پۈركەنگەن چىرايلىق جىلغىنى بىللە سەيلە قىلىدىغان بولدۇق. ئاھ! ھايات، سېنىڭ مۇشۇنداق يەرلىرىڭ تاتلىق ئەمەسمۇ؟!

(تۈگىدى)

مەسئۇل مۇھەررىر ئالىمجان ئىسمايىل

„ئالتۇن چاغ مۇكاپاتى“غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ياسىن زىلال

ئانا

(داستان)

*　*

مۇقەددىمە

ئەزدىم دەريا بويلىرىنى كېزىدەن ئۈيچان،
دولقۇنلارغا مىنگىشىدۇ شوخ - ئەركە خىيال.
قاناتلانغان روھىم ئەيلەپ كۆك ئۆززە جەۋلان،
بۈيۈك تاغلار چوققىسىغا قونىمەن دەرھال.

قارلىغاچنىڭ شوخ ئاۋازى مېنى سېھىرلەپ،
باھار چېچەك ياپقان يەرلەر بولىدۇ ئايان.
گاھ بوز تورغاي ئۈنلەشلىرى قەلبىمنى ئۈندەپ،
مەرھابالى دەر قىزىل يۇلغۇن كۈلگەن باياۋان.

مېھرىم بىلەن قۇچاقلايمەن ئوتلۇق قۇياشنى،
ئۇنىڭ ئاتەش تەپتى بولدى يۈرىكىمگە جەم.
تۈنلىرىمگە ھەمراھ قىلدىم ئايدەك ئاداشنى،
سىردىشىمەن ئاق بۇلۇتتا ئولتۇرۇپ ھەردەم.

خىياللىرىم بارار تۇرماي سامان يولىدىن،
مەن زېمىننى باغاشلايمەن ئۆزۈمنى تاشلاپ.
ئېلىپ كەچمىش كىتابىنى روھلار قولىدىن،
بوۋامالارنىڭ پاك لەۋزىدىن ئاڭلايمەن خىتاپ.

كېپىنەكتەك گۈلباغلاردا چىمەننى سۆيۈپ،
ئىھ، خۇش پۇراق چېچەكلەرگە قاتىمەن قوشاق.
مەرۋايىتتەك كۆز ياشلىرىم گۈلگە تۆكۈلۈپ،
باغرى چاك - چاك بۇلبۇلجانغا سالىمەن قۇلاق.

مېنىڭ دىلكەش سىردىشىمدۇر كۈللى كائىنات،
مەن بىلەن خۇش سۆھبەت قۇرار ئالەم، قىسقىسى.
قەلەم ئالدىم ئۇلار ماڭا بەرگەچكە سۇبات،
يازسام - يازسام تۈگىمىگەي ئانام قىسسىسى.

پەرۋانىدەك شام چىراغقا بولىمەن ھەمراھ،
روھى كۆلبەم نۇرىستاندۇر يورۇق بەرگەچ شام.
تىنىمسىز ھېس يالقۇن قۇچار ھەم ناگاھ - ناگاھ،
بەزى - بەزى شامغا ئوخشاش تەنلىرىم تارام.

تالاي تۈننى خىيال بىلەن ئۆتكۈزدۈم بىدار،
مىڭ - مىڭ قۇرلار رەڭلەندى - يۇ، كۆلىمدى تىلەك.
ئارمانلىرىم يېڭى - يېڭى بەتلەرنى ئاچار،
پاك ھېسلىرىم چاچار ئانام يولىغا چېچەك!

I باب

مەن مەي پەرەس ئەمەس ساقى، لېكىن مەي كەلتۈر،
شۇنداق قۇيكى، پەيمانىڭغا تولسۇن لەبالەپ.
شارابىڭنىڭ تەپتى بىلەن قەلبىمنى كۆيدۈر،
ئىچى - باغرىم ئاتەش بولۇپ يانسۇن گۆرۈۋادەپ.

مەغرۇر بېشى كۆككە يەتكەن ئېزىز خانتەڭرىم
تۈن قوينىدىن تاڭ ھۆسنىگە يۈزلەنمىگەندە؛
خورازلاردىن بۇرۇن تۇرۇپ، پۈتۈپ بار سەۋرىم،
مەن قارايمەن ئۇنى ئىزدەپ بولۇپ پەيۋەندە.

كۆك يۈزىدىن ئاستا - ئاستا يۇلتۇزلار ئۇچۇپ،
سىياھ تارقاپ مەشرىق يۈزى كەلسە ئاقىرىپ؛
ئەتىكاپتا ئولتۇرغاندەك مەھكەم يۈكۈنۈپ،
باش قويىمەن تاغقا ئۇنىڭ نامىنى چاقىرىپ.

ئۇنىڭ ئاپئاق بېشى ئوخشار ئانام بېشىغا،
ئانام چەككەن دەردكە تەققاس ئۈستىدىكى قار.
دەريالىرى نەچچە تولدى ئەلنىڭ يېشىغا،
شاۋقۇنلىرى گاھى كۈلكە، گاھى نالە - زار.

قۇياش بالقىپ ياقسا ئاڭا مەڭزىنى سەھەر،
نۇردىن شەلپەر رومال ئارتقاي بېشىغا گويا.
قار لەيلىسى چېكىسىدە چاچار مۇنەتتىدر،
بىر قارىساڭ كۆكتىن چۈشكەن پەرى نۇرسىما.

راستىنلا ئۇ كۆكتىن چۈشكەن نۇر يۈزلۈك پەرى،
جامالىدىن باغلار ئالغاي ھايات جىلۋىسى.
گويا ئۇنىڭ زىناقىدۇر پاك چەشمىلىرى،
شىلدىرلىغان ئېقىن كۈيى ئۇنىڭ كۈلكىسى.

ئۇنى كۆرسەم كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ ئانام،
جۈپ مەڭزىدە جۈپ كۈن پارلاپ، چېچىپ ئىللىق نۇر.
ئاڭا بوۋاق تەلمۈرگەندەك تەلمۈرۈپ باقسام،
يۈرىكىمدە تاشقىنلايدۇ مىڭ دەريا غۇرۇر.

سەھەرسالقىن تاغ شامىلى چاچ تاراپ ئۆتسە،
ئەزىز ئانام ھىدى كېلەر دىماقلىرىمغا.
ئانام سۆزىن سابا ئېلىپ كېلىپ ھەممىشە،
يەتكۈزىدۇ خۇش شىۋىرلاپ قۇلاقلىرىمغا.

كەچكى قۇياش قوچۇپ ئۇنى يېنىش - يېنىشلاپ،
تۈمەن ھىجران بىلەن بولسا مەغرىپكە راۋان،
تۈن گۈزەلى ئاي كېلىدۇ يۇلتۇزنى باشلاپ،
كۆكنىڭ نۇرلۇق كۆزلىرىدە سۆيگۈ نامايان.

ئۇ مۇقەددەس ئانىلارنىڭ ئانىسى گويا،
مەن سۆيىمەن ھەرتاڭ ئۇنىڭ ئېتەكلىرىنى.
ئۇمۇ ماڭا قۇچاق ئېچىپ ئېيتىپ مەرھابا،
يۈرىكىمگە پىچىرلايدۇ ئىستەكلىرىنى.

ئۇ توسابىدۇ جۇت - بورانىنى كۆكرىكى بىلەن،
قار - شىۋىرغان زەربىسىدىن باغلار كۆپ خالى.
قېلىن قاردا زىمىستاندا كۈلەمتى چىمەن،
ئۇ توسىمسا جۇتنى نىچۈك ھاياتلىق ھالى؟!

دالا چېچەك كىيگەن چاغدا كۆكسى قېلىن قار،
ھاڭلىرىدا ساڭگىلايدۇ نەيزىدەك كۆك مۇز.
لېكىن ئۇنىڭ يۈرىكىدۇر مىسلىسىز باھار،
سىنىسىدۇر نۇرلۇق ئاسمان، قاپلىغان يۇلتۇز.

ئۇ ياشىدى ئەسىرلەردىن كۆككە بوي تىرەپ،
زىمىستاندا چېكىسىدە ئېچىلدۇردى گۈل.
دەريالىرى بەھىر بەرگەچ باغدۇر تۈت تەرەپ،
بۇلبۇل بولۇپ چوغلۇقلارنى ئەگىيدۇ كۆكۈل.

ئۇنى يۆگەپ ئەجدىھادەك ياۋايى يالقۇن،
چاققان چېقىن ھېسابىغا چىقىشمايدۇ سان.
گۈلدۈرماما كۆك سۇنغۇدەك سالسىمۇ شاۋقۇن،
پىسەنتىگە ئىلماي مەغرۇر تۇردى ئۇ ھامان.

تۈمەن يىللار بوران ھۇلاپ ئاڭا ئۇرۇلدى،
چاقماق سۇندى ئۇنىڭ ئالماس بىسىغا يىقىپ.
ئاڭا قاي چاغ غەزەپ بىلەن مۇلدۇر تۆكۈلدى،
يۇۋاشلىدى، ئېرىپ كەتتى ئەگىز بوپ ئېقىپ.

تارىم ئۇنىڭ ئوڭ يېنىدا، سولىدا جۇڭغار،
پايانىغا كۆز يەتكۈسىز بېھىشتەك بوستان.
بۇ جايلاردىن تېپىلىدۇ چەكسىز ئىپتىخار،
خانتەڭرىمنىڭ پەرزەنتىگە مەنسۇپ زەپەر - شان.

ئاھ خانتەڭرى، ئاھ خانتەڭرى،
خانتەڭرى — ئانام،
ئانام گاھى ئەسكە چۈشسە ئۇنى ئەسلەيمەن.
ئانام بىلەن ئاڭا ئورتاق قەيسەرلىك، چىدام،
ئۇنى مەردلىك، سېخىلىقتا ئانىجان دەيمەن!

تاغقا تىنماي ئۇرۇلىدۇ بوران، مۆلدۈر، قار،
ئۇ تەقدىرى - كەچمىشىدۇر ئانامنىڭمۇ ھەم.
ئاچچىق قىسمەت چېقىنلىرى تاشلاپ ئاڭا نار،
يىغلىتالماي لال بوپ ياندى، كۆزلىرىدە نەم.

يىغلىتالماي لال بوپ يانغان كەچمىش كۆزى نەم،
ئاسارەتنىڭ قەبرىسىگە يول ئالدى ھۆكرەپ.
ئانام ھايات كەشتىسىگە گۈل چەكتى كۆركەم،
كۆكتە يۇلتۇز ئۆچكەن تۈندە قالمىدى مەڭدەپ.

كۆكتە يۇلتۇز ئۆچكەن تۈندە قالمىدى مەڭدەپ،
پاك روھىدا ياندى ھامان تاڭنىڭ قۇياشى.
زىمىستاندا يۈرىكىدە ئاتەش كۆرۈلدەپ،
جامالىدا مۇز بولمىدى بىر تامچە ياشى.

مەن زىمىستان - قار قوينىدا تۇسلەنگەن مايسا،
ئانام ھايات بەردى ماڭا چىكىپ جان رىشتە.
سۇنماي مەغرۇر ياپراقلىدىم مەزمۇت ۋە تازا،
كۆكتىن بۇلۇت قايرىپ باقتى ماڭا پەرىشتە.

مەن باھاردا كۆككە بېقىپ بىغلانغان ئىدىم،
ئانام چىمەن تاغ ئىدىكى، ئاتام ئىللىق كۈن.
نېمە ھالكىن، گۈلدۈر - گۈلدۈر بولدى، بىلمىدىم،
كۈن تۇتۇلدى، ھاياتىمنى قۇچتى چىللى تۈن.

كۈننى يۇتۇپ كەتتى قارا دەھشەت بىر ئېقىم،
ئالەم قازان كىيدى، دەريا قۇرىدى گويا.
ئانام ئالدى دىل بەھرىگە دەپ: كەل بېلىقىم،
ئانا مېھرى ئىكەن ئىللىق ئۈزۈلمەس دەريا.

باللىقىنىڭ كەچمىشلىرى چىقماس ئېسىمدىن،
بىرقابا ھەتچۈش كۆرگەندەك دەھشەت -بەكدەھشەت.
ھەر يادىمغا ئالسام تاشار ئاھلار ئىچىمدىن،
ئۆتۈپ كەتتى ھۆركىرەپ بىر قىزىل قىيامەت.

ئۆتۈپ كەتتى ئەل بېشىدىن قىيامەتتەك چاغ،
كۆرمىگەنلەر ئىشەنمىگەي ئاڭلىسا بەلكى.
ئۇ قالدۇردى تالاي - تالاي يۈرەكلەردە داغ،
ئۇ دەملەردە بالا ئىدىم مەسۇم ۋە سەبىي.

مىلادىنىڭ مىڭ توققۇز يۈز ئاتمىش سەككىزى
ئاتام بولدى بوھتان بىلەن گۇناھسىز تۇتقۇن.
قاپاق تۈردى ئانا يەرگە ئاسمان گۈمبىزى،
بەختىمىزنى قىلدى يەكسان بىر قارا قۇيۇن.

ئانام بىلەن قالدۇق ئېگراپ بەش نارەسىدە،
قالدۇق يىغلاپ زىمىستانداغازاڭدەك تىترەپ.
بولدى كىرسىز يۈرەكلەر قان، دىللاردا زىدە،
قۇربەتچىلىك پەنجىسىدە ئۇرۇلدۇق ھەدەپ.

خۇمار كۆزلەر ياغلىرىنى يېدى بۇردا نان،
لەۋلە ئۆزرە چۈشتى قوۋزاق كەبى قات - قات گەزە.
تەنلەر يالاڭ، گۈل چىرايلار سارغايدى سامان،
بولدۇق گويا بوران سوققان ئالقانچە قەغەز.

شۇلداق كۈندە ئۆتتۇق ئۇن يىل كەلگىچە باھار،
جان چىقمىدى، لېكىن بولۇپ ئۆتتى باشقىسى.
بىزنى تاڭغا ئۇلاشتۇردى ئانام غەمگۇزار،
سۆيەي پارلاپ سۆيدى قايتا بەخت شولىسى.

زەنجىرلەنگەن چاغدا ئاتام پرومېتېيدەك،
ئانام مەشئەل قىلدى دانكو كەبى يۈرىكىن.
مەنمۇ بولدۇم ئالماس غوللۇق، زەرياپراق چېچەك،
ئالتۇن ئەنقا يوقلاپ يۈردى مېنى كۈنۈ-تۈن.

چىللى يۈتۈپ، نۇرۇز كېلىپ بەرق ئۇردى چېچەك،
غۇنچە قىستى ھاياتىمنىڭ نىھال سۇمبۇلى.
جامالىمدىن ھۆزۈرلاندى ئالتۇن كېپىنەك،
قەسدەممنى زىكرى قىلدى سۆيگۈ بۇلبۇلى.

ئانام سۆيدى ماڭلىيىمغا بەختىمنى كۆرۈپ،
ئېي، باغرىمغا باستى مەھكەم سىلاپ بېشىمنى.
قۇچىقىمدا تۇرۇپ باقسام ئاڭا تەلپۈنۈپ،
سۈرتۈپ-سۈرتۈپ ئۈلگۈرەلمەي قالدىم يېشىمنى.

ئاھ، ئاقاردى قۇندۇز چېچى ئاق ئالتۇن تاردەك،
كۆزلەر چۆكۈپ، ئۆچتى يۈزىدىن شەپەق رەڭ زىيا.
قورۇق باستى جامالىنى، قەددى دۇتاردەك،
كۆچتى ئۇنىڭ جىمى كۆركى جىسمىمغا گويا.

مەن تىزلىنىپ قارىغانتىم تىزىن قۇچاقلاپ،
كۆزلىرىمگە كۆرۈندى ئۇ تاغدەك مۇقەددەس.
نۇر ياغدۇرۇپ ۋۇجۇدىدىن كۈندەك چاراقلاپ،
تۇرغىن بالام! دەپ كۆتۈردى مېنى شۇئان دەس.

ئاھ، خانتەڭرى ئانامسىكىن؟!
ئانام تەڭرىتاغ؟!
ئانام تەڭرى!
مېنىڭ ئانام تەڭرىتاغ بۈيۈك!
ئۇ جۇدۇندا ماڭا يالقۇن بەردى ھەممە چاغ،
ئۇنىڭ قەلبى ئاتەشدانىدۇر، سىنىسى كۆيۈك.

ئانا قەلبى ئاتەشدانىدۇر، لاۋۇلدار يالقۇن،
شۇندىن كېلەر ھايات قوچقان ئىللىق ھارارەت.
يالقۇن-يالقۇن يالىلدىغان بىباھا ئالتۇن،
قىممىتىگە تەڭ كېلەلمەس ھېچقانداق قىممەت.

تەپتى كۈچلۈك يالقۇنلاردا ئالتۇن تاۋلىنار،
ئالتۇندەك پاك، چىرىمەس روھ ۋىجدانىمغا رەڭ،
مىڭ يىللاپ زەر كۆمۈلسىمۇ ھامان يالتىرار،
زەر خىسلەتنى زەردەك ئەرگە ئانا بەردى دەڭ.

كۆكتىن بۇلۇت قايرىپ باققان مۇزلىمىسىدىكى؟!
بىر قوۋۇز مەي پۈركىگەندەك قىلاتتى. ماڭا.
ۋۇجۇدۇمنى مىڭ تارلىق مۇڭلۇق ساز دېگىن،
جاراڭلايدۇ دىلغا تىترەك سېلىپ كۈي-نىدا.

نېسىپ بولغاچ ھاياتىمغا شائىرلىق مىجەز،
پەردىشتىدەك خىيال بىلەن كەزدىم جاھاننى.
بار سۆيگۈنى ئانا بەرگەن دەپ قىلدىم پەرەز،
ھايات بارمۇ ئانا بەرمەي جاننى،
جانانىنى؟!

تەبىئەتكە ھايات سۆيىن تاغ بەرگەن ئوخشاش،
ئانا بەخش قىلدى ئىنسان نەسلىگە ھايات.
تاغمۇ ئانام!
ئانامۇ تاغ!
ئۇلار تەقدىرداش،
ئۇلار بولغاچ بولدى ئالەم، ھاياتلىق ئاۋات.

II باب

تاڭ ھىجرىدە تۈندە غەمناك جىمىكى ئالەم،
يۇلتۇز كۆزلۈك زەڭگەر-كۆك تۈن بەك دەھشەت
ئەمەس.
مىسكىن ئايمۇ نۇرسىزلىقنى قىلالايدۇ كەم،
ئاي-يۇلتۇزسىز تۈندە تاڭنى كۈتمەك بەكمۇ تەس،

ئەگەر يامىنى بىدارلارنىڭ شۇ بىدارلىقى،
قانچە مۇشكۈل نۇرسىز تۈننى ئۆتكۈزمەك ئويغاق.
كۈندۈزكىدەك مېڭىپ بولماس، كۆپتۇر چاتقى،
يولۇڭ يا تۈز، يا كاتاڭدۇر ۋە ياكى تايغاق.

سەھەر ئۇپۇق يۈز - كۆزىگە سۈركەپ رەڭ - خەنە،
سالما بويلاپ سوزۇلىدۇ سۇس بىر قىزىللىق.
تاغ باغرىدىن چىقساڭ قۇياش قىلىپ تەنتەنە،
چېچەك مۇنچاق كۆلەر يېنىپ شوخ ۋىلىق - ۋىلىق.

سەھەر ساھىب قەدەم تەشرىپ قىلغاچقا جاھان،
نۇر مەسئۇلىك جانان بىلەن ئۆلپەتتۇر گويا.
كائىناتنىڭ يۈزلىرىگە تەپچىرەيدۇ قان،
يۈرەكلەردە ئاقار ئوتلۇق ھەم قۇتلۇق ناۋا.

چەك - چېكى يوق نۇر ئېقىمىڭ تەگسىز زور دەريا،
بار مەۋجۇدات ئۇندا ئۈزگەن بىر ئالتۇن بېلىق.
شۇ قايىنامغا غەرق بولۇپ كەتكەن بۇ دۇنيا،
چەشمە - بۇلاق كۆزلىرىدە ئويىنار ئۈز قىلىق.

قاشىنى قۇچار دېڭىزلاردىن تېپىلغان زەر نۇر،
شەپەق تاشلار باغ - باغلارغا ھۆسنىدىن گۈل رەڭ.
پەر تارتىشىپ نۇردا قۇشلار ئۇچۇشۇپ پۇر - پۇر،
ۋىچىرلىشىپ تاڭنى قۇتلاپ ئوقۇيدۇ ئۆلەڭ.

بۇغا، جەرەن شوخ قېيغىتار چەكسىز دالىدا،
قېنىپ - قېنىپ ساپ ھاۋانى يۇتار كەڭ ھايات.
چوپان قىلار قەلبىنى پاش نەي ساداسىدا،
نەي ئاۋازى مۇڭلۇق كۈيدۇر، كۈي بىر تىلسىمات.

قۇياش باشلاپ ئەكىلسەن يېپيېڭى بىر كۈن،
يېڭى ئۈمىد، يېڭى ھايات، يېڭى بىر قەدەم.
يېڭى غايە ئالەم ھۆسنىن قىلىدۇ گۈلگۈن،
ماڭلىيىغا يېڭى مەزمۇن چېكىدۇ قەلەم.

ئېھ، ئىللىق كۈن، سەن بىر ئانا، مېھرىڭدۇر ئاتەش،
سەن بولغاچقا مەۋجۇت ھايات، باردۇر كائىنات.
ئايرىمايسەن ئۇ باغ، بۇ تاغ ھەم ئۇ كۆل، بۇ دەشت،
سەن يايىسەن ھەممە يەرگە تەپتەكشى قانات.

تا كۈن بويى چۆمسە ئالەم نۇر ۋىسالىڭغا،
سېنى جېنىم ئانىجانىغا بەك ئوخشىتىمەن.
ئاھ، كۆز تىكىپ زاۋالدىكى ئۆچكەن ھالىڭغا،
خىيالىمنىڭ كۆزلىرىنى قان - ياش ئېتىمەن.

ئېھ، ئىللىق كۈن، تىللا شەپەق، سۈپسۈزۈك سەھەر،
بىلەمسەن بىز تۈندە چەكتۇق نىچۈك دەرد - ھىجران.
كەچ يوقالساڭ ئالەم گويا يۇتقاندەك زەھەر،
بىھوش ئادەم كەبى كۆزىن يۇمىدۇ جاھان.

تاشلاپ ھىجران يالقۇنىغا بۇندىن يول ئالساڭ،
دىلنى چىرمار يىلان كەبى تەشۋىشلىك خىيال.
ئەگىشمەن ساڭا تاكى يۇتكىچە قاراڭ،
سەھەر باقساڭ جامالىڭدا مەرۋايىت يال - يال.

تۈندە پىنھان بولۇشۇڭغۇ ئەجەبلىك ئەمەس،
چاشقا، پىشىن چاغلارىدىمۇ غايىپسەن گاھى.
ئەنسىز يىللار قىش كۈنلىرى ئېسىمدىن كەتمەس،
ۋەيران كۆلبە، باللارنىڭ نېمە گۇناھى؟!

ئېرىق - ئۆستەڭ بويلىرىدا تەمەچ تۈگىگەن،
گۈلدۈرلىتىپ ئوت قالاشقا نە دەش، نە ئوتۇن.
چالا قايناق داغ سۇغلا زاغرا تۈگۈرگەن،
بۇلۇڭلاردا ئولتۇراتتۇق قىسىشىپ بويۇن.

كەشمىزنىڭ تۆشۈكىدىن ساڭگىلار پايتىما،
پاقالچاقلار سوغدىن سايۋا كەبى قىزارغان.
تىلىم - تىلىم يېرىلغان پۇت قوۋزاقتۇر گويا،
نەشتەر ئۇرار سوغۇق شامال - ئاچچىق شىۋىرغان.

قاپاق ئېچىپ چىقساڭ ئەگەر، ئەي جېنىم قۇياش،
چۇقۇرۇشۇپ تەبرىكلەيتتۇق ياغدۇرۇپ چاۋاك.
ئىچ ئاغرىتىپ يىغلىغاندۇ بىزگە تاغۇ-تاش،
چۈنكى جۇل-جۇل ئىگىنىدە بۇ تەنلەر ئىدى پاك.

ئاھ، كونا تام سەت بولسىمۇ ئىللىق كېلىدۇ،
بۆلەنچۈكسىز ناتىۋانغا ئۇدۇر يۆلەنچۈك.
ئۇ ئۆزىدەك ۋەيرانە دىل ھالىن بىلىدۇ،
قۇياش، كۆپرەك ئىللىقلىقنى ئاشۇ تامغا تۆك!

ئۆينىڭ كۈنگەي تەرىپىدە بار ئىدى بىر تام،
ئىللىقىنە ئاپتاپ كۈندە ئاڭا چۈشەتتى.
ئولتۇراتتۇق شۇ ئاپتاپقا قاقلىنىپ مۇدام،
بىزنى ئاندا قويۇپ ئانام ئىشقا كېتەتتى.

بەخت ئىدى بىزگە ئاپتاپ چىقسا يېلىنجاپ،
ئۇنداق كۈندە كەچ بولغاننى تۇيمايتتۇق ئويناپ.
يۇتسە ناگاھ كۈن كېتەتتى تەنلەر شۇرقىراپ،
تەلمۈرەتتۇق ئانىمىزنىڭ يولىغا قاراپ.

كۆز تالاتتى كۈننى ئىزدەپ بولۇتلار ئىچرە،
— ئەنە، ئەنە...
— يوقالدىغۇ؟!
— ۋۇ ئەسكى بۇلۇت!
چىقسا بۇلۇت ئارىسىدىن كۈن بىرە-بىرە،
ۋارقىرايتتۇق: پاتما قۇياش، يوروتقىن، يۇرۇت!

كەچ كىرگەندە كەلسە ئانام، ئاھ، ھېرىپ-ئېچىپ،
گويا يېڭى كۈن چىققاندىن ئارتۇق بولاتتى.
بېشىمىزغا قونغان توپا-چاڭلارنى قېقىپ،
ھەممىمىزنىڭ ماڭلىيىغا سۆيۈپ قوياتتى.

پۇتىمىزنى نۆۋەت بىلەن قويىنىغا تىقىپ،
قۇچاقلايتتى، ئېھ، ئانىلىق مېھرى بىلەن چىڭ.
قولىمىزنى ئىسسىتاتتى يۈزىگە يېقىپ،
ھاراردى تەنلەرگە جان بېرەتتى ئۇنىڭ.

يىلىكىمىز ئەللىپ ئۇنىڭ ئىسسىق مېھرىدىن،
تىترىگەن تەن ئىچرە قايتا جۇش ئۇراتتى قان.
ئانا ھىجرى يامان ئىدى قۇياش ھىجرىدىن،
ئايرىلساقلا قىسىلاتتى، قىينىلاتتى جان.

ئاھ، قانچىلىك دەھشەت نۇردىن ئايرىلسا ئالەم،
ئاھ، نەقەدەر قىيىن شۇنچە ئانىسىز ھايات.
تۈن تەشۋىشى ئادەم ئۈچۈن چوڭ روھى ستەم،
يېتىم زارى-تۇتقۇن كىيىك كۆتۈرگەن پەريات.

قۇياش سېنى كۆرسەم ئانام كېلەر ئېسىمگە،
جەمدۇر ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا سەندە بار خىسلەت.
سەن ئىسسىقلىق بەرسەڭمۇ گەر پۈتكۈل زېمىنگە،
ھارارىتىڭ كۈندۈزگىلا تالىقتۇر پەقەت.

كۈلگەن بولساڭ كېچىدىمۇ چېھرىڭنى ياپماي،
قانچە-قانچە ئوخشار ئىدىڭ جان ئانامغا سەن.
تەلپۈنسەكمۇ، تەلمۈرسەكمۇ كېتىسەن ۋاي-ۋاي،
ئاشۇ يېرىڭ ئانا مېھرى ئالدىدا تۆۋەن.

مېنىڭ ئانام پاتماس قۇياش ئۆمرۈمگە باقى،
نۇرغا بۆلەپ قىلدى پەرۋىش، بولدۇم نەۋقىران.
مېھرى گويا دىل كۆزۈمنىڭ نۇرلۇق قاراقى،
پۈتلاشمىدىم شۇڭا ھايات يولۇمدا ھامان.

نۇر قاينىمى يۇيار مېنى بىلىقتەك ئۈزسەم،
دولقۇنلىرى ئەركىلىتەر بېشىغا ئېلىپ.
مۇھەببەتنىڭ شامالىدا ئەركىلەپ كۈلسەم،
جامالىدىن سۆيەر ئىللىق شولىلار قېنىپ.

ئانا دېگەن قانداق ئۇلۇغ، قانداق مېھرىبان،
كۈندۈزۈڭگە قۇياشىڭ ئۇ، تۈنلىرىڭگە ئاي.
پەرزەنتىم، دەپ ھامان كۆيۈپ يانغىنى يانغان،
سەنچۇن قانچە رەنج كۆرسە دېمەس قىلچە ۋاي.

ئانىلارنىڭ كۆكسى كەڭدۇر، ئۇنلاپ قۇياش بار،
ھەم كۆيدۈرمەس، ھەم توڭدۇرماس، جانغا قۇت-
راھەت.
ئىسسىقلىقى قان-قېنىغا قوشۇلۇپ ئاقار،
يوق ئۇنىڭدەك جانغا ھۇزۇر ئىللىقلىق پەقەت.

* *

كۈن-قۇياشنىڭ قۇياشى سەن ماڭا ئانىجان،
سەن پارلاتتىڭ ۋۇجۇدۇمدا ئەبەدلىك بىر تاڭ.

ئەتراپىمغا نۇر بەرسىمۇ روھىم ھەر قاچان،
شۆھرەتپەرەس ھېسلار دىلدا كۆتەرمەس داۋراڭ.

پەخىرلەنگىن، ۋىجدان سېنى تونۇيدۇ ئانا،
ئادەملىكنىڭ ئۇنىڭدىن ئارتۇق بارمۇ زىننىتى.
تۇتىيادۇر پۇتۇڭ تەگكەن ھەر چىمدىم توپا،
كۆزۈڭ چۈشكەن ھەر تال خەسنىڭ تەڭسىز قىممىتى!

III باب

ئايا ئىلھام پەرىشتىسى، كەل يەنە بىر رەت،
قانات بەرگىن خىيالىمغا، ئۆرلەيلى كۆككە.
ئايۋانىدا ئاينىڭ قۇرۇپ بىر دەم خۇش سۆھبەت،
يۈرىكىمنى ئىزھار قىلاي باغرى كۆيۈككە.

ئەي باغرى داغ مىسكىن چىراي، تۈننىڭ چىراغى،
ئەسسالام، دەپ مۇڭداشقىلى كەلدى شائىرىڭ.
سەن پارلىدىڭ ئۆرتىگەندە كۈننىڭ پىراقى،
ئانامغا بەك ئوخشايدىغۇ سېنىڭ زاھىرىڭ.

ئاق بۇلۇتلار پاياندازىڭ، يۇلتۇزلار كۆزۈڭ،
كائىناتقا نۇر ياغدۇرۇپ كۆكتە ئۈزسەن.
كۆزلىرىڭدىن داستان ئېيتار دىلدىكى سۆزۈڭ،
مۇڭلۇق ھالىڭ بىلەن گويا ئانام ئۆزسەن.

ئۆزۈڭ بىر سەن، يېگانىسەن، ئەي تۈننىڭ ماھى،
لېكىن تالاي چەشمە، دەريا، كۆلدە جامالىڭ.
ئاھ، كۆكسۈڭدە داغ قالدۇردى كىملەرنىڭ ئاھى؟!
غۇنچە تەمكىن، سۇباتلىقسەن، يوق قىلچە نالىڭ.

مېنىڭ دەردلىك چاغلىرىمنى ئەسلىيەلەمسەن،
يۇلتۇز ئۆچكەن، ئالەم قارا، سەن قايان ئىدىڭ؟!
يۇردىن جۇدا بولغان چاغدا بۇندا ھەممەيلەن،
ئەل ئېڭىمدا بار-يوقلۇقتا دەرگۇمان ئىدىڭ.

ئانام ئايدەك ئەگىپ يۈردى تۈنلەر بېشىمدا،
كۆزۈم تىكسەم كۆزلىرىدە كۆرۈندۈم شۇ دەم.
چوڭقۇر باقسام كۆزلىرىگە يېنىشلىشىمدا،
ئۇمۇ مېنىڭ كۆزلىرىمگە چۆكۈپتۇ مەھكەم.

ئۇمۇ ئۇتلۇق كۆزلىرىمگە چۆكۈپتۇ مەھكەم،
سۆزۈك مۆلدۈر بولاق ئىچرە چۆمۈلگەندەك ئاي.
كۆز قەلبىنىڭ دەرۋازىسى، قەلب بىر ئالەم،
بەلكى ئۇنداق گۈزەل، چەكسىز ئالەم بولمىغاي.

ئانام قەلب دۇنيايىمنى قىلدى نۇرىستان،
باشلاپ كەلدى لەك مىڭ، لەك مىڭ يۇلتۇزلارنى ھەم
روھىم نۇرلۇق بولغاچ كارسىز كەلدى شەبىستان،
يۇلتۇزدەك كۆپ، ئايدەك پارلاق يوردى غايەم.

كۆزلىرىمدىن بالقىغاچقا كۆكسۈمدىكى نۇر،
تۈن پەردىسىن يىرتىپ كۆردۈم كەلمىش تاڭنى مەن.
يول جەبرىدىن قورقۇپ يانغان يىگىت ئەمەستۇر،
ئارتقا تاشلاپ ئۆتۈپ كەلدىم تالاي ھاڭنى مەن.

تاڭنى باشلاپ كەلدىم ئۈمىد ئوي، چۈشلىرىمگە،
خىيالىمدا قۇچاقلىدىم كۈننى، شەپەقنى.
تاڭ كۆرسەتتىم كۆكسۈم ئېچىپ تەڭتۇشلىرىمگە،
ھەم بىلدۈردۈم ھاياتتىكى ھۆكمى دەرھەقنى...

ئاي بولغاچقا ئانام زاھىر ـ باتىنىمدە ھەم،
پەرۋانىدەك نۇرغا شۇڭغۇپ ئىزدىدىم يالقۇن.
يول ـ يوللارغا يورۇق بەردىم مەشئەلدەك ھەردەم،
بەلكى بۇندىن شەپەرەڭنىڭ بولدى باغرى خۇن.

ئاي بار ئىكەن غەم ھاجەتسىز قۇياش ھەققىدە،
ئاي پارلىشى پارلاق تاڭدىن، قۇياشتىن دېرەك.
ئايدىن كۈننى تەسەۋۋۇر قىل بۇلاق تۈۋىدە،
قاردىن بەرگى ئاق چېچەكنى كۆرىدۇ زېرەك.

ئايدەك ئەگىپ بېشىمىزدا ئانام تۈنلىرى،
كىرپىك قاقماي تا تاڭغىچە يۈرەتتى ئويغاق.
شۇنچە مۇڭلۇق ئىدى ئۇنىڭ ئەللەي ئۈنلىرى،
ئەللە يىلىنىپ تامشىپ ـ تامشىپ ئۇخلايتتى بوۋاق.

كۆزلىرىدىن كىرسەم ئۇنىڭ قەلبىگە دادەي،
باغرى داغ ئاي كەبى يۈرەك ـ باغرى قان ـ زىدە.
زەدىلەردىن قان تاماتتى ھەر ئېيتسا ئەللەي،
ئاھ، مەرۋايىت دانىچىسىدەك ياشلار يۈزىدە.

ۋاي باغرى داغ، مىسكىن چىراي، كېچىنىڭ ماھى،
سېنى كۆرسەم كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ ئانام.
داغلانغاندۇ سەنىسىز تۈندە گۆركىرەپ ئاھى،
ئېيتار ئىدى بېشىم سىلاپ: قورقمىغىن بالام.

ئاڭلىمىغان بولساڭ كېرەك مۇڭدىكى مۇڭنى،
قارا قايغام ھاڭلىرىغا غۇلىغان دەملەر.

كۆك دىۋىسى توسۇپ قويغان چاغدا يولۇڭنى،
تۈندە غايىب بولدى سانسىز غېرىب ـ سەنەملەر.

دەرىخ، غايىب بولدى سانسىز مەردلەر ئارماندا،
ئاھ، دېرەكسىز يوقالدى كۆپ گۈل يۈز جانانلار.
شۇ كۈنلەرنى ئەسكە ئالسام بۇ قۇتلۇق ئاندا،
يۈرىكىمنى تاتىلايدۇ ھەسرەت ـ پىغانلار.

پەقەت ئانام بولغاچ ئايسىز تۈنلىرىمگە ئاي،
تۇمانلاردىن ئۈزۈپ چىقتىم تاڭ ساھىلىغا.
كەچكەن ئاشۇ ئاچچىق كەچمىش قانداق ئۇنتۇلغاي،
غەرق بولماس ئىكەن ئالەم ئادەم ئاھىغا.

ئايىنىڭ پەقەت ئون بەش تۈنى ئايدىڭ بولىدۇ،
ئون بەش كېچە قويىنى قۇندۇز، رەڭگىدۇر سىياھ.
قۇندۇز تۈلدە، ئەپسۇس، يۈرەك ـ باغرىم يولىدۇ،
ئوتتۇز كېچە ئايدىڭ بولسا ئىدى، دەرىخاھ.

ئوتتۇز تۈننى ئايدىڭ قىلغان بولساڭ تولۇن ئاي،
قانچە گۈزەل بولۇپ كېتەر ئىدى بۇ دۇنيا.
نىچۈك چىداپ كەتتىڭ بىزنى قالدۇرۇپ ۋاي، ۋاي.
شۈكرى، ئايسىز تۈندە ئايدۇر بىزلەرگە ئانا.

كۆمگەن بولساڭ كۈمۈش نۇرغا ئوتتۇز تۈننى سەن،
ئېرىشەتتىڭ ئانىلارنىڭ ئۇلۇغلىقىغا.
شۇ چاغ ساڭا ئانام ئوخشاش باش قوياتتىم مەن،
يەتمەس مېھرىڭ ئانام مېھرى تولۇقلىقىغا!

IV باب

غېرىب كۆلبە، ئەتراپ تىمتاس، پىلىلدايدۇ شام،
ئايمۇ ئۆچكەن، كۆك يۈزىدە كۆرۈنمەس چولپان.
شام ئۆرتىنىپ ياش تۆكىدۇ ئاھ، تارام ـ تارام،
شام چۆرىسى يورۇق، لېكىن ئەتراپى قازان.

شام نۇرىدا جەينامازدا ئولتۇرار ئانام،
شىۋىرلايدۇ گاھى، گاھى ـ قالىمەن ئاڭلاپ.

شامدىن چارە كۆيۈپ ئاقار ياشلىرى تارام،
باشلىرىنى يەرگە ئۇسۇپ كېتەر بۇقۇلداپ.

شام ئاقىدۇ، تامچىلايدۇ ئانام كۆز يېشى،
ئۇزاق تۈنلەر پۈتمەس ياشقا مەن بولدۇم گۇۋاھ.
شۇ ئاھلارغا ئوخشالمىدى پەلەك گەردىشى،
تۇتقاندىكىن قانداق قاتتىق ئاداۋەت خۇدا.

شام تۆكۈلەر، ئانام يىغلار، ياستۇقلىرىم نەم،
يۈرىكىمنى ئېزەر ئانام بىزگە تالڭ تىلەپ.
ھەرتال چېچى مىڭ كۆز بولۇپ ياش‌توكىدۇ ھەم،
جەينامازغا گۈلگۈن ياشلار رەڭ چېكەر ھەدەپ.

شامنى كۆرسەم كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ ئانام،
مېنى شاھدەك ئېرىتىدۇ دەدلىك ئەسلىمە.
ئېچىشىدۇ سەبىيلىكتە تىلىنغان يارام،
يۈرىكىمنى بىلمەي مېنى يىغلاتقىن، دېمە.

سىقسا ئەگەر جەينامازمۇ يىغلايدۇ ھەدەپ،
توۋا دەيمەن، تۆشۈكلىرى كۆزمىدۇ ۋايىتالڭ؟!
شۇ تۈنلەرنىڭ ئازابىنى بولماس تەسۋىرلەپ،
نېمە كۈنلەر كۆرمىدۇق بىز، سۈرەتكە قارالڭ:

كۆكتە بۇلۇت ئۈزرە پەرۋاز ئەيلىگەن سۇمۇرغ
بىر ياۋايى ئوق زەربىدىن يىقىلدى ناگاھ.
پەرلەر توزۇپ، كۆز ئالدىدىن يوقالدى يورۇق،
بىھوش ھالدا قاناتلىرى بۇغۇچلاندى، ئاھ!

بالابانلار چوقىراشتى چىنار ئۈستىدە،
كۆزلىرىدىن ئۈزۈلۈپ چۈشتى ساناقسىز مارجان.
تۇتقۇنلۇقتا سۇمۇرغ تېنى بولدى شىكەستە،
قارا پەلەي كەيگەن قولغا تامچىلىدى قان.

ئاھ، ئاتىسىز قۇش ئۇۋىسىن ئانا ئىللىتتى،
ئۆتتى دەمەر، خەۋپ ئىچىدە قالدى ئاشيان.
سەت ۋىژىلداپ نەشتىرىنى چىقارغان پېتى
زور چىنارغا ياماشتى بىر زەھەرلىك يىلان.

گۈلدۈر - قاراس چاقماق چېقىپ، تۇرۇلدى بۇلۇت،
بوران ھۇلاپ، مۆلدۈر سوقتى جاھاننى بىر پەس.
ئانا سۇمۇرغ نەزەر تاشلاپ ئۈمىدكە مەزمۇت،
چۈجىلەرنى قاناتىغا تىزىپ قوپتى دەس.

يىلان سۇمۇرغ ئۇۋىسىدا ياتتى يۆگۈشۈپ،
يۈكسەك تۇرۇپ مايىقلىدى سۇمۇرغلار ئاڭا.
بالابانلار ئالدى راسا ئاچچىق كۈلۈشۈپ،
لەرزان ئۇچۇپ يىراقلارغا يول ئالدى ئانا.

قالدى چاڭگا تىزغان چىنار، ئىللىق ئاشيان،
يۈتتى كۈلكە، پۈتتى بەخت، قالغىنى تىلەك.
توخىۇم يارغان شۇ ئۇۋىنى باستى چار يىلان،
ئاھ، تۇغۇلغان يەردە قالدى بىر ياتا يۈرەك.

ئانا سۇمۇرغ ئانام ئىرۇر، قۇش بالابان بىز،
ئايۋان - ساراي، باغ - روزىغار كەتتى تالانغا.
ئاق پاختىغا ئوت كەتكەندەك كۆيدى دىلىمىز،
يۈرەكتىكى زەرداپ سۇلار ئۆرۈلدى قانغا.

ئاتام تۇتقۇن بولۇپ، بىزلەر ھەيدەلدۇق ئۆيدىن،
ماڭدۇق ئەسكى - تۈسكىلەرنى پالاسقا ئوراپ.
ئاھ، ئاسانمۇ ئايرىلماقلىق مەھەللە - كويدىن،
قولۇم - قوشنا، يارۇ - تۇغقان ئۇزاتتى يىغلاپ.

بىر سەھرايى قىيامەتكە ئۇچقان سامان بىز،
ماكانسىزلىق ئازغان كەبى پاتتى بۇ جانغا.
دەيمىز: تەقدىر شۇنداق بولسا قانداق قىلىمىز؟!
سىغماي قالدۇق ئاتا - بوۋام سىققان جاھانغا.

پاسار ياپقان قۇمۇش كەپە بىزنىڭ ئۆيىمىز،
بوران پاخال سۆرەپ قاچسا ئېچىلار ئۆگزە.
قىشتا توڭلاپ، تۈندە قانچە تىرىك ئۆلىمىز،
يازدا يامغۇر ياغسا دالدا بولالماس بىزە.

تۈن - تۈنلەردە جەينامازدا ئانام ھەرقاچان،
شام تۆكۈلەر، ئانام يىغلار، مەن ئۇھ تارتىمەن،
شام تامچىسى تامچىپ - تامچىپ توشىدۇ شامدان،
مەن ياشلارنىڭ ئازابىغا تولۇپ ياتىمەن.

شام ئۆرۈلۈپ چۈشەر تاقەت قىلالماي گاھى،
پەرياد - پەرياد بىلەن كەتسە ھوشىمدىن ئانام.
ئوت قاپلىغان قۇمۇشلۇقتۇر دىل باردىگاھى،
ئۇ، تۈنلەرنى شۇ تەرىزدە قىلاتتى تامام.

ئاھلار مەقبۇل بولدىمىكىن، تۈگىدى تۈنمۇ .
لېكىن قالدى تارىخ بولۇپ ئازابلىق قىسسە.
پات - پات ئەسكە چۈشۈپ جاننى قىينار بۈگۈنمۇ،
چۈشەپ قالسام بىر نەچچە كۈن قاپلايدۇ غۇسسە.

غەمگۇزاردىم، مېھرىبانىم، پۇشتى پاناھىم،
يالقۇن بەرگەن، يورۇق بەرگەن نۇرلۇق شام ئانام.
ھاياتىمنى يېتەكلىگەن جان رەھنامامىم،
تولغۇنىمەن كەچمىشىڭنى ئېسىمگە ئالسام.

٧ باب

دولقۇنلارنى دولقۇن قوغلاپ ئاقىدۇ دەريا،
ھەيۋەت ئېقىن تولغۇنىدۇ ئەجدىھا كەبى.
كۆكرىكىنى قاشقا ئۇرۇپ تووۋلايدۇ راسا،
يۇلقىنىدۇ كۆككە قاراپ شۇنداق ئەسەبى.

داۋام قىلار ئۆز يولىنى ئوقتەك تېز ئېقىپ،
بۇرالمايدۇ كەينىگە بىر دەريانىڭ بېشى،
ئەڭ ئاداققى مەنزىللەرگە كېتىدۇ سىڭىپ،
بىر دەقىقە تېنىم تاپماس ئۇنىڭ ئېقىشى.

چارەك ئەسىر ھاياتىمنىڭ شاھىدىدۇر ئۇ،
مەندۇ ئۇنىڭ ئويچان سىرداش گۇۋاھچىسى ھەم.
ئۇنىڭ بىلەن كۆڭلۈم گاھى بىللە ئاقىدۇ،
گاھ كۈلىمەن، گاھ تامىدۇ ئۇستىگە شەبنەم.

خىياللىرىم باغاشلايدۇ دولقۇننى بەزەن،
جور بولىمەن ناخشىسىغا مۇڭلۇق ۋارقىراپ.
يارۇ - جانان قۇچۇشقاندەك بولىمىز بىر تەن،
ئۆركەش ئۆزرە ئەركىلەيمەن تايدەك ئويناقلاپ.

گاھ ئۆزۈمنى تاشلاپ ئۇنىڭ قوينىغا تىسرەن،
سېھرى - پىنھان سىرلىرىدىن گۆھەر ئالىمەن.
گاھ ئوينۇشۇپ قاينامىلاردا بېلىقلار بىلەن،
ھاياتلىقنىڭ ھېكمىتىگە ھەيران قالىمەن.

مەن تۇغۇلغان ياپيېشىل كەڭ قىرغاق بويىدا،
مەن ئاڭلىغان تۇنجى ناخشا ئانانىڭ كۈيى.
ئەللەيلىنىپ قۇلاق سالسام بۆشۈك قوينىدا،
خۇش مۇزىكا بوپ كەلگەنتى دەريانىڭ سۈيى.

دەريا ئۇنى مۇزىكامدۇر، ئەللەيدۇر ناخشام،
سېزەر ئىدىم ئۇندىن لىرىك ئوتلۇق مۇقامنى،
يىللار ئۆتۈپ مەنمۇ ئالدىم تەمتىرەپ چامدام،
دەريا ئۆزرە باشلاپ كەلدىم كۈندە ئانامنى.

كېلىپ تۇرماق دىل خۇشلۇقۇم بوپ قالدى مۇدام،
دولقۇنلارغا گۈل تاشلىدىم قىرغاقتىن ئۈزۈلۈپ.
ئۆركەشلەرنى تاشلاپ چېپىپ تۆۋەنگە ئىلدام،
قاشتا تۇرۇپ چېچىكىمنى ئالاتتىم سۈزۈپ.

ئامراق بولۇپ قالغان ئىدىم ئاڭا ئانامدەك،
دەريالاردا ئانىلاردەك بىر سېھرىي كۈچ بار.
ئاڭا چۈمسەم ئانام سىلاپ سۆيۈندۈرگەندەك،
سۆيۈنەتتىم گۈلنى قۇچقان كەبى نەۋ باھار.

ئەركە - ئويناق بالىلىق چاغ تۈگىمەي ھونۇز،
سەبىيلىكتە ئاچچىق تۇرمۇش بوغدى ياقامنى.
تاللار ياپراق تۆكتى، دەريا قۇچاقلىدى مۇز،
بەلكى پىنھان يىغلىغاندۇ مېنىڭ يىغامنى.

گرانىت تاش تېشىلدۇ تامچىلار تامچىپ،
مۇز كۆكسىنى چاك كەتكۈزدى ئىسسىق ياشلىرىم.
قاراسلاپ مۇز غەرق بولدى ئېقىن يۈز ئېچىپ،
غۇنچە تاقاپ كۈلدى قايتا يېشىل قاشلىرىم.

جاراڭلىدى شاۋقۇنلاردا باھار ناخشىسى،
بۇلبۇللارنىڭ ئاۋاسىمۇ كەلدى يىراقتىن.
كۆز ئەكسىنى سۇدا كۆردى زاغدىن باشقىسى،
سۆيۈندى جان چىمەندە گۈل چاچقان پۇراقتىن.

چۇۋۇق ئاتقا مىنىپ كەلدى قاشقا باللار،
قەھ - قەھ سېلىپ، موللاق ئېتىپ ئاتقا تاشلاندى.
ئۇندە ھىجران خەنجەر ئۇرغان باغرى يارىلار،
شىپا تاپتى، گۈل قىرغاقتا ۋىسال باشلاندى.

سىرلىرىمنى چارەك ئەسىر ئاتقا تاپشۇردۇم،
سەزدىم ئۇندىن ئانا مېھرى كەبى مېھرىنى.
گىچ - باغرىڭنى داستان قىل، دەپ قانچە يالۋۇردۇم،
مەخپى تۇتۇپ كەلدى تىنماي ئاققان سىرىنى.

ئېقىن ئۆززە ئەنە لەرزان تەۋرەمەكتە ئاي،
بۇتۇن — سۈتتەك ئايدىڭ بولغان كېچە چىرايلىق.
يۇلتۇزلارمۇ سۆيۈۋاپتۇ دەريانى قانماي،
نۇر تارىغان زىلال سۇدا ئويناپدۇ بېلىق.

بىر رىتىمدا توختىماستىن ئاقماقتا دەريا،
ئۇندە تەنھا ئويغا پاتتىم ئېقىنغا قاراپ.
شاۋقۇنلارنى باسقۇدەك ئۈن سېلىپ مەن راسا،
قۇلاق سالغىن ئەزىم دەريا، دەپ قىلدىم خىتاب.

ئەزىم دەريا، ئەزىم دەريا، سەندىن ئۆتۈنەي،
سىرداش بولدۇق، بىز كەم ئەمەس يىگىرمە بەش يىل.
پىنھانىڭنى ئېچىۋەتكىن، قەلبىڭنى بىلەي،
ماڭا ئەمدى ئەسلى - ۋەسلىڭ بىر - بىر بايان قىل.

پۈتمەس چەشمە - بۇلاقلاردىن ھاسىل بولغەن،
دولقۇن - دولقۇن ئۇرۇپ ئېقىپ تۇرمايسەن دەقىق.
نىچۈك كۈيلەر كۈيلەيسەلكىن شاۋقۇنۇڭ بىلەن،
يەردىن ئۇرغۇپ يەنە يەرگە سىڭدىڭ بىتەھقىق.

مىليونلاپ يىل ئېقىپ كەلدىڭ توختىماي بىر پەس،
بەلكى ئۇقتەك ئېتىلدىڭسەن شۇنچە ئالدىراش.
ئۆرە بولۇپ سەن ئالەمگە كۆز سالغان ئەمەس،
جىق سورىدى بۇنى بەلكى سەندىن ئىككى قاش.

يا كارامەت! بىر تولغىنىپ تىكلەندى دەريا،
كۆكنى تىرەپ، ئاينى سۆيدى ئۇنىڭ بىر بېشى.
كۆز ئالدىمدا بولدى ئېقىن بىر ئادەم سىما،
يۇلتۇزلاردەك ئېقىپ چۈشتى كۆزلەردىن يېشى.

— ئاھ، خەيرىيەت، سوراپ قالدىڭ ئادەم بالىسى،
سېنىڭ تىنماي ئېقىشىڭدا نېمە سىر بار، دەپ.
سەن يوق دەمسەن پەقىرنىڭمۇ يۈرەك يارىسى،
سىرلىرىمنى بايان قىلاي ساڭا بىر - بىرلەپ.

مۇشۇ زېمىن ھەممىمىزنىڭ تۇغقان ئانىسى،
مەن تۆرەلگەن بۇلاقلارنى ئۇنىڭ كۆزى دە!
شاۋقۇنۇمدا كۆيلەنگەن ئۈن روھلار نالىسى،
ئالەم كۆيەر ئۇنى ئېيتسام ئادەم سۆزىدە.

يەردە ھايات ئاپىرىدە بولمىغان ئۆتمۈش،
نە چاغلار ئۇ؟ ساقلانماقتا چۈشتەك ئېسىمدە.
كائىناتتا مەۋجۇت ئەمەس ئىدى ياش تۆكۈش،
ھەم يوق ئىدى مۇڭ ۋە نالە شاۋقۇن - ئۈنۈمدە.

مەن ئويناقلاپ، كۆكنى چىمدىپ، ئاينى غىدىقلاپ،
گاھى توختاپ، گاھ ئۆرگىلەپ سالاتتىم خەندان.
گۈل - گىياھلار ھۇزۇرلىنىپ كۈلۈپ ۋىلىقلاپ،
سۈزۈك ئۈنچە - قەترەلەرنى سۆيەتتى لەرزان.

تالاي چاغلار ئۆتۈپ جالىلىق تۆرەلدى بۇندا،
مەن تەبرىكلەپ بەردىم ئاڭا ئابىھاياتنى.
تۆرلۈك - تۆرلۈك مەخلۇقاتلار تۇغۇلدى ئۇندا،
ئادەم ئالدى پەرمانىغا بارچە ھاياتنى.

مەنمۇ ئادەم بالىلىرىغا ئامراقتىم قەۋەت،
ساھىلىمدا جاراڭلايتتى ھايات ناخشىسى.
نەدە بولسۇن ئۇدەم ھەسەت، ئۈچ - قەست، ئاداۋەت،
راستلا مېھرۇ - مۇھەببەتتىن يوقتى باشقىسى.

ساھىلىمدا ئاپتاپ تەلئەت ئوغۇل تۇغۇلدى،
قۇياش يارقىن پارلاپ چىققان بىر گۈزەل تاڭدا.
ئۇھ، كۈللىيات ئۇنى كۈيلەپ تەھسىن ئوقۇلدى،
مەن قەسىدە زىكرى قىلدىم بەك خۇش ئاھاڭدا.

گويا ئاي — كۈن جۈپ مەڭزىدە، چولپان كۆزىدە،
پاھ، شۇنداق ئۈز ئوغۇل بولدى، قاشلىرى قەلەم.
بۇلبۇللارمۇ مەست بولاتتى شېرىن سۆزىدە،
بار گۈزەللىك، بار لاتاپەت ۋۇجۇدىغا جەم.

ئىگىلەتتى قاشلىرىغا تۈندە ھىلال ئاي،
سابا ئاستا سۆيۈپ خۇش بوي ئېلىپ قاچاتتى.
ھۆر - پەرىلەر ماراپ كۆكتىن ئاڭا تۈيىدۇرماي،
يوللىرىغا گۈل، ئۈستىگە گۆھەر چاچاتتى.

گۈل قىرغاقتا ئوينايتتى ئۇ قىيغىتىپ يايراپ،
قۇچىقىمدا ئۈزدۈرەتتىم ئېلىقتەك ھەردەم.
كۆز ئاچقىچە ئاي - ئايلارنى، يىل - يىللىنى قوغلاپ،
پاقلان ئوغۇل يىگىت بولدى مەزمۇت ۋە بەردەم.

كۆكتە ھۆرلەر ئارىسىدا بىر قىز بار ئىدى،
پەرىزاتلار دۇنياسىدا يەكتا، نۇر جامال.
يىگىت ئىشقى سىنىسىنى گۈلخان ئەيلىدى،
ھىجرى - پۇرقەت قىلدى ئۇنى ھەيران، ئەقلى لال.

ئۇ يىگىتنىڭ يوللىرىغا گۈل چاچقۇ چىچىپ،
يامغۇردەك ياش تۆكۈپ قەلبىن قىلدى جىق ئىزھار.
لېكىن يىگىت باقماي قويدى ئاڭا ئېچىلىپ،
ۋە قىلمىدى زارلىرىغا قىلچە ئېتىبار.

يىگىت شەيدا بولغان ئىدى باشقا بىر گۈلگە،
ئۇنداق زىبا، بەرنا قىزنى بىر كۆردى ئالەم.
سۆيگۈ رىشتى چىڭ باغلاندى ئىككى كۆڭۈلگە،
كۈننى گۇۋاھ قىلىپ ئۇلار ئىچىشتى قەسەم.

كاۋاپ بولدى كۆك گۈزەلى گويا قوقاستا،
رەشك تىغى پارە - پارە قەلبىنى تىلدى.
كىرپىك قاقماي يەرگە بېقىپ دەپ: ئاھ، ھەسرەتا،
چاچلىرىنى يۇلۇپ يىغلاپ سۆيگۈ تىلىدى.

يىگىت ۋىسال كەيپىدە خۇش، ئىدى ھۆر دەۋران،
مەس بولاتتى ئاي رۇخسار يار قىلسا ناز - غەمزە.
ئاشىق - مەشۇق بىر-بىرىگە بەئەينى تەن - جان،
نىچۈك تاقەت بار ھەمدىدار بولماي بىر لەھزە.

يارۇ-جانان چىمەن قاشتا ئولتۇرۇپ بىر كۈن،
لەۋلىرىدە توي ئەھدىگە قويۇشتى ئىمزا؛
«ئەمدى سۆيگۈ بېغىمىزنى قىلايلى گۈلگۈن،
ئۆمۈر شاخى ئۆزرە گۈللەر ئېچىلسۇن تازا!»

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ كۆكتە كۆك مەلىكىسى،
ياقىسىنى يىرتىپ يىغلاپ بولدى سەرگەردان.
جان نەھاجەت ئۆزگىگە گۈل بولسا لەيلىسى،
خەنجەر ئۇرۇپ كۆكرىكىگە تۆكمەك بولدى قان.

تىرەلگەن تىغ قولدىن چۈشتى، يەكدى بىر سەۋدى،
يەرگە چۈشۈپ ئۆتكۈر خەنجەر كەتتى جاراڭلاپ.
مەلىكىنىڭ خىيالىنى قۇچتى خوپ تەدبىر،
يۈز - كۆزلىرى ياش پېتىچە كۈلدى قاقاقلاپ.

توي ئىشىدىن خەۋەر تاپتى يىگىت ئانىسى،
خۇشاللىقتىن يېرىلمىشقا ئاز قالدى يۈرەك.
«قۇتلۇق بولسۇن جۈپ كۆزۈمنىڭ ئاقۇ-قارىسى،
سېنىڭ بەختىڭ، شادلىقىڭسىز ماڭا نە كېرەك؟!

بولغان بولسا قېشىمىزدا رەھمەتلى ئاتاڭ،
ئاھ، قانچىلىك سۆيۈنەتتى بىز بىلەن بۈگۈن.
جېنىم ئوغلۇم، پىدا ھامان بەختىڭگە ئاناڭ،
كۆرەي بولمىش كېلىنىمنى باشلاپ كەل ئۆگۈن.

يا سورالماي، يا بىلەلمەي پىنھان ئويۇڭنى،
تىت-تىت بولۇپ يۈرگەن ئىدىم، يۈرىكىم بالام.
نېمە ئارمان قىلىۋالسام كۆلدەك تويۇڭنى،
ئوماق نەۋرەم ئېلىپ كېلەر ئۆمرۈمگە بايرام.»

يىگىت كەلدى چاقىرغىلى قىزنى ئۆگۈنگە،
«بېشىم بىلەن مېڭىپ باراي» دېدى ئوماق قىز.
ھىجران پەسلى مۇشكۇل ۋاقىت بەرمەك جۈپتۈنگە،
ئاشۇ ئۆگۈن، شۇ قۇتلۇق دەم كەلسە-ھە تېز-تېز!

يىگىت كەلمىش بەختلەردىن بولۇپ غەرق مەس،
بىردەم يۈردى چىمەن قاشتا ئېقىننى بويلاپ.
قاشتا ئوڭدا يېتىپ تاتلىق خىيالدا بىر پەس،
بىردىن چاچراپ تۇردى گويا كىيىكتەك تاقلاپ.

يىگىت ھالى پەرىزاتقا بولدى ھەم ئايان،
دىل پەيمانى چېقىلايلا دەپ قالدى شۇئان.
سۇمۇرغ بولۇپ چۈشۈپ كۆكتىن چېكىپ ئاھ — ئەپغان،
يەرگە ئۇسسۇپ دېدى: سۆزۈم ئاڭلا ئەي جانان.

پەيلىڭدىن يان، كۆڭلۈمنى ئال، قاناتىمغا قون،
ئېلىپ كېتەي سېنى جېنىم توققۇز بېھىشكە.
ساڭا ھەرگىز لايىق ئەمەس ئۇ ئەگرى بويۇن،
دىلئارامىم، ئويلىمايسەن زادى نېمىشقا؟!

— بەس، تىلىڭ تارت! — غەزەپلىنىپ سىلكىندى يىگىت،
— كۆزدىن يوقال، كەلگەن يولۇڭ بىلەن تېزدىن كەت.
پەرى دېدى: ئەتىدەمنى بىلمىدىڭ، ئېسىت،
ئاھ، ئەجەبمۇ خورلاندىڭمۇ سۆيگۈ-مۇھەببەت.

شۇ سۆزدىن سوڭ ئايلاندى-دە، سۇمۇرغقا پەرى،
چوقۇلاپلا ئالدى كۆزدىن ئىككى گۆھەرنى.
پەرى دېدى كېتىۋېتىپ ئۇچۇپ كۆكسىرى:
— كۆرمەيلا قوي زېمىندىكى شۇ بەدبەشەرنى.

خاتىرجەم بول، سېنىڭ كۆزۈڭ مېنىڭ ئۆزكۆزۈم،
قايتۇرىمەن، تەرسالىقىڭ پۈتسە، جاھىلىم.
ئىككى كۆزۈڭ ھاياتىمغا ئۈمىد يۇلتۇزۇم،
كۆيۈپ-كۆيۈپ پىراقىڭدا قالمىدى ھالىم.

خەير، خۇش قال، ئەقلىڭگىمۇ بىر كۈن كېلەرسەن،
بەلكى قوقاس بولۇپ چۈشكەي قەلبىڭگە ھىجرىم.
قولۇڭ سوزۇپ كۆككە يىغلاپ ۋەسلىم تىلەرسەن،
شۇ چاغ خەستە يۈرىكىڭنى ياشنىتار مېھرىم.

ئەرش قىزى راۋان بولدى شۇ سۆزنى قىلىپ،
بىر جۈپ نۇرلۇق كۆزلىرىدىن ئايرىلدى ئوغۇل.
غەمخان ئانا كۆرۈپ باغرى يۈزمىڭ تىلىنىپ،
بەدخۇي پەلەك قىسمىتىگە بولدى بىقوۋۇل.

يىگىت دېدى ئانىسىنى قۇچاقلاپ يىغلاپ:
— رازىلىق بەر، ئانا ماكان تۇتاي ئەرشتە.
خالىمايمەن ئەمەللىقتا بولۇشنى خاراب،
كۆككە بارسام كۆزلىرىمنى بېرەر پەرىشتە.

ئانا قىيماي ئايرىلىشقا جىگەر-پۈشتىدىن،
يەتتە ئاسمان يىقىلغاندەك بولدى بېشىغا.
يەر پىرقىراپ نەچچە قېتىم كەتتى ھوشىدىن،
ئانار سۈيى دەيسەن قاراپ ئاققان يېشىغا.

دېدى ئانا: مەيلىڭ ئوغلۇم، ئەركىڭ ئۆزۈڭدە،
نېمە چارە، شورلۇق تەقدىر ئوخشايدۇ شۇنداق،
ئاجىز تېنىم چېچەكلەيتتى شېرىن سۆزۈڭدە،
ئاھ ئىلاھىم، كېتىپ قالساڭ قىلارمەن قانداق؟!

ئۆي ئىچىدە يىغا ـ زارە، ئەلەملىك بىر ھال،
كار قىلمىدى يىگىت ئۈچۈن يىغلاپ يېلىنىش.
«قويۇۋەتكىن، ئانا، مېنى قىلمىغىن ئايال»
شۇ چاغ ئىشىك تەرىپىدىن كەلدى بىر تىۋىش.

كىرىپ كەلدى بىر نۇرانە ئاق ساقال كىشى،
ئىكرام بىلەن ئىككىسىگە ئەيلىدى سالام.
ئەزدى ئۇنىڭ يۈرىكىنى ئانىنىڭ يېشى،
ساقىلىنى سىيپاپ تۇرۇپ قىلدى خۇش كالام:

ـــ مېنىڭ ئىسمىم خىزىر ئىرۇر، ئەھلى كارامەت،
سۆزلىرىمگە قۇلاق سېلىڭ بىچارە مەزلۇم.
بۇ ئىشلارغا ئۇنچىۋالا چەكمەڭ نادامەت،
بارسا بارسۇن، ئۆزىڭىزگە ئەيلىمەڭ زۇلۇم.

پۇتلىرىغا سەجدە قىلىپ خىزىرنىڭ ئانا:
ـــ خۇدا ھەققى، ئوغلۇم ئۈچۈن قىلىڭ بىر چارە، ـــ
دەپ يالۋۇردى، ـ قانچە يىراق يەر بىلەن ساما،
ئايرىلغۇچە بولۇپ كېتەي تۈمەن مىڭ پارە.

خىزىر دېدى: ئوغلۇم، قانداق ئاڭلاۋاتامسەن،
چىدالامسەن ئاناڭ يىغلاپ قالسا قاراڭغىدىن؟
ـــ ئانام دەپلا كۆزسىز قارىغۇ ياشالايمۇ مەن،
كۆز بىلەن نۇر كەلمەيدۇغۇ قۇرۇق پاراڭدىن.

غەزەپلىنىپ خىزىر قوپتى پېشىنى قېقىپ،
ئانىغا خوش ئېيتىپ ماڭدى ئىشىككە قاراپ.
ئانا ئۇنىڭ پۇتلىرىغا ئالدى ئېسىلىپ:
ـــ رەھىم قىلىڭ، يۈرەك پارەم بولمىسۇن خاراب.

ـــ ئوغلىڭىزنىڭ داۋاسىغا چىقىنالامسىز؟
ـــ بار دۇنيايىم سەرپ بولسۇن قوشۇلۇپ جېنىم.
ـــ ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر جۈپ كۆزنى چىقىرالامسىز؟
ـــ مانا ئېلىڭ كۆزلىرىمنى، ئەزىز مېھمىنىم.

خىزىر دېدى: قېنى ئوغۇل، سىنىڭچە قانداق؟
قارا، ئاناڭ ساڭا ئامراق توۋا، نەقەدەر.
جۈپ كۆزىنى ئېلىپ كۆزۈڭ ئورنىغا سالساق،
ئۇ كور بولسا ئۆرۈلمامدۇ باغرىڭغا خەنجەر؟!

ئۇن چىقارماي تۇردى ئوغۇل تىرناق تاتىلاپ،
ئانا تەڭلەپ كۆزلىرىنى قىلدى ئىلتىجا.
خىزىر ئېلىپ ئىككى كۆزنى سالدى ئاۋايلاپ،
لاپپىدىلا يورۇپ كەتتى زۇلمەتلىك دۇنيا.

لاپپىدىلا يورۇپ كەتتى زۇلمەتلىك دۇنيا،
ئانا ئۈچۈن يورۇق دۇنيا زۇلمەتتۇر ئەمما.
يۈزلىرىنى سىيلاپ تۇرۇپ ئوغلىنىڭ ئانا،
دېدى: ئوغلۇم راست كۆردىمۇ كۆزۈڭ، ئېيتقىنا؟

ـــ ھەئە! ـــ دېدى ئوغۇل، ـــ كۆردۈم ھەممىنى تولۇق،
ئەنە دەريا، ئالماس تاج تاغ، نۇرانە قۇياش.
مانا سەنمۇ ماڭا خۇشال قاراپ تۇرۇۋاتقانلىق،
دېمەيسەن ھە، مېنى كۆڭلى قارا، باغرى تاش.

ـــ قويە ئوغلۇم، ئۇنداق گەپنى ئېغىزغا ئالما،
سەن كۆردۈڭمۇ، ماڭا ئوخشاش، كۆرۈمەي ئۆزۈڭ.
ئايرىلمىقىم ئۆلۈم ئىدى، مېنى تاشلىما،
ھەر دەقىقە قۇلىقىمغا ئاڭلانسۇن سۆزۈڭ.

خىزىر غايىب بولغانىدى، كۆرمىدى ئوغۇل،
ئىزدەپ باقتى، تاپالمىدى، كەتكەن نىجاتكار.
يىگىت ناخشا ئېيتىپ راسا ئوينىدى ئۇسسۇل،
ئانا ئۇنىڭ شادلىقىدىن بولدى بەختىيار.

بىر تۈن بىلەن تاماملاندى قاباھەت كەچمىش،
تاڭلا ئوغۇل شاد ھەم ئانا شادتۇر قەۋەتلا.
ئانا ئۈچۈن ئالەم قارا، مۈشكۈلدۇر مېڭىش،
لېكىن ئانا مەيۈسلۈكنى سەزمەس پەقەتلا.

بۇ غەۋغايى ئۆتكۈن ھالدىن ۋاقىپسىز گۈل قىز،
خۇش مۇبارەك قەدەم تەشرىپ قىلدى،
جان ئانا،
پۇلاڭلىتىپ قولىنى دېدى: قىزىم قېنى سىز؟
يۈرىكىمگە تېگىۋالاي كېلىڭ، مەرھابا!

كور كۆزلەردىن سەسكەندى قىز، دېدى: ھۆ،ۋايجان،
جىن تەپكەندەك يۈگۈرگەنچە ماڭدى تالاغا.
كۆز ئورنىدىن تەپچىپ چىقتى ئىككى تامچە قان،
ئانا ئاھى لەرزە سالدى تاغۇ ـ دالاغا.

يىغلاپ قوغلاپ ماڭدى قىزنىڭ كەينىدىن شۇئان،
ئانا سېزىپ دېدى: قايتىپ كەلگىن جان بالام.
ئەكەلگۈدەك باھارىڭغا ئۇ قىز زىمىستان
ھەم قىلغۇدەك ئىككىمىزنىڭ بەختىنى ھارام.

لېكىن يىغىت بەس، دېگەنچە چىقتى ئىشىكتىن،
قىزغا يېتىپ پەشلىرىنى سۆيدى قۇچاقلاپ.
ھار ئالمىدى ئەركەكلىكى دەشنەم، سىلكىشتىن،
گويا دەمدەر ئۆنلىگەندەك كەتتى بۇقۇلداپ.

ـ خالمايمەن يىرىڭ كۆزگە كېلىن بولۇشنى،
يا قول يۇغىن مەندىن ۋەيا ئاناڭنى يوقات.
خىيال قىلما ئاناڭ ئۆلمەي ۋەسلىم قۇچۇشنى،
كورنى ماڭا كۆرسەتكىلى قىلمامسەن ئۇيات.

قىز بىر سىلكىپ كەتتى، ئوغۇل تولغاندى قىلدەك،
ئانىسىغا نەپرەتلەندى دەھشەت، بەك دەھشەت.
ھىجرى بەش كۈن ئۆتتى گويا تۈمەن مىڭ يىلدەك،
پۈتتى سەۋر، قىينالدى جان، قالمىدى تاقەت.

قەسەم بەردى يىگىت قىزغا ئايدىڭ كېچىدە،
قىزنىڭ شەرتى: ئانىسىنى كۆزدىن يوقۇتۇش.
ـ بەجا قىلاي، ـ دېدى يىگىت، ـ ئۈچ كۈن ئىچىدە،
مەيلى ۋىسال ئېلىپ كەلسە ئۇندىن قۇتۇلۇش.

ئويان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى ئوغۇل،
ئالداپ ـ سىلاپ ئانىسىنى مىندۇردى ئاتقا.
ئېلىپ كەلدى باياۋانغا بۇ ۋەھشىي ئۇدۇل،
ئەجەل بەرمەك بولدى ھايات بەرگەن ھاياتقا.

بىر بارخاننىڭ يانباغرىنى كولىدى بالا،
ئادەم بويى چوڭقۇرلۇقتا ئازگال قېزىلدى.
سەزدى شۇندا بىر تەقدىرى شۇملۇقنى ئانا،
ئىندىمىدى، لېكىن كۆڭلى قاتتىق ئېزىلدى.

ئات سەزگەندەك بىر نېمىنى قالدى چىرقىراپ،
تۇياقلىرى توپا سورۇپ كۆتۈردى بوغناق.
كىشنەپ كەتتى نەم كۆزىدە ئاسمانغا قاراپ،
بىر نېمىلەر دېمەكچىدەك ئات ئاللىقانداق.

ئاتنى باغلاپ قويۇپ بالا پۈتىغا مەھكەم،
ئانىسىنى ئېلىپ كەلدى ئازگال تۈۋىگە.
بىر كۈچەپلا ئىتتىرىۋەتتى ئانىنى شۇدەم،
كۆمدى،
توپا تىنىپ چىقتى ئانا بېلىگە.

توپا تولۇپ چىققان چاغدا تاكى كېلىغا،
ـ توختا بالام! ـ دېدى ئانا ـ سۆزۈمنى ئاڭلا،
خوش دەۋالاي، قىلىۋالاي مەن ساڭا دۇئا،
ساڭا بەخت، ئۆمۈر، تەۋپىق بەرسۇن ھەق ـ ئاللا.

خۇشال بولاي، مېنى مۇشۇ پېتى قويۇپ ماڭ،
چىقالمايمەن، ئاغزىمنى سەن ئوچۇق قويۇپ كەت.
مەن ئۆلمەن بەلكى يەنە ئاتماستا بىر تاڭ،
بەختىڭ تىلەپ قىلىۋالاي بىر تۈن ئىبادەت.

ئات كىشنىدى، ئات دېگەنمۇ ئەقىللىق جانىۋار،
بىر چىرقىراپ يۇلقۇنۇپلا چاپتى قويۇندەك.
بالا غۇلاپ تاشتىن - تاشقا سۆرەلدى دار - دار،
ئاڭا گويا زېمىن بىلەن ئالماشتى پەلەك.

ۋارقىرىدى: ۋايجان ئانا! ئانا! ئانا! دەپ،
يۈرىكىنى تىتما - تىتما قىلدى ئانىجان.
چۆلدە پاسىق ئۈستىخانلار قالدى بىر - بىرلەپ،
ئات سۆرىگەن ئىزنى بويلاپ ئىقىپ ماڭدى قان.

— ئاھ ئېزىزىم، جىگەر - پارەم، كۆزۈمنىڭ نۇرى،
ئېسىت، ئېسىت! ئۆلۈپ كەتتىڭ بەكمۇ ياش، بالام.
ساڭا تەگدى مەن ئۆلمىگەن قېرىنىڭ شورى،
بولماسمىدى مەن بۇرۇنلا ئۆلۈپلا قالسام.

ئۆمۈر شاخىڭ چېچەك قىسماي، بۇلبۇلمۇ قونماي،
يۇمران نوتا هاياتىڭنى سۇندۇردى بوران.
قانداق قىلاي، قانداق قىلاي، ئاھ، قانداق قىلاي،
ئاللا بىزنى كۆرۈشتۈرگەي باقىدا چاپسان.

ئاناشۇنداق يىغلاپ - يىغلاپ ئاخىر ئۈزدى جان،
بولدۇق- بۇلدۇق ياش ئايلاندى قايىنام بۇلاققا.
بۇلاق سۈيى ئاقتى قانىنىڭ ئىزىدىن راۋان،
سىماب ئېقىن ئارىلاشتى ئاھ، قىزىل بوياققا.

شۇم ئوغۇلنىڭ ئانا بەرگەن نۇرلۇق جۇپ كۆزى،
چاچراپ چىققان ئىدى تۆلپار قاچقاندا سۆرەپ.
شۇ ئىككى كۆز بولدى كۆللى سۇنىڭ يۇلتۇزى،
ئىنسانىيەت ئىسىم قويدى ئاڭا گۆھەر دەپ.

دەريا بىر پەس توختاپ قىلىپ سۆزلىدى يەنە:
قان ئارىلاشقان ياش بۇلىقى قوشۇلدى ماڭا.
هالا قان - ياش ئېقىتماقلىق بولدى ئەنئەنە،
ئاقتى مەندە سانسىز يىگىت، تالاي دىلرەبا.

تاشۇندىن سوڭ مەن سەسكەندىم ئىنسانىيەتتىن،
پەقەت رايىم قالماي قويدى ئاڭا قاراشقا.
شاۋقۇن سالدىم يىغلاپ ئۆتكەن شۇ مۇسىبەتتىن،
پاك ئېقىنىم غەرق بولۇپ كەتتى قان - ياشقا.

مەن تۆرەلگەن چەشمە - بۇلاق ئانىلار كۆزى،
ئاھ، مەرھۇملار ئەۋلادىم دەپ يىغلايدۇ شۇنداق.
سىڭگەن هامان ئاڭلىنىدۇ ئۇلارنىڭ سۆزى:
«كەپ قىلغىنە، نەسلىمىزنىڭ ئەھۋالى قانداق؟»

مەن ئۇقمىدىم، دەپلا تېزدىن ئۆتۈپ كېتىمەن،
يوق هاياتلىق ئەھۋالىنى بىلمىشكە رايىم.
شۇڭا بۇندا دەقىق تۇرماي ئوقتەك ئۆتۈمەن،
ئۇن ئاڭلاتماس قۇلىقىمغا شاۋقۇنۇم - ئاھىم.

ئانالق قانچە كەلمىدىمۇ تۈندە قىرغاققا،
سىڭدى ئىسسىق كۆز ياشلىرى دولقۇنىمغا ھەم.
ئۇ چاغ ئوخشاپ قالغانمىشقۇ ئالەم دوزاخقا،
مىڭ ۋەيلونغا چۆشكەنمىشقۇ هەر ياخشى ئادەم.

— ئۇلار ئۆتمۇش، ئۇلار كەلمەس ئۆتمۇش، ئەي دەريا،
تەكشى نەزەر سالە بۇگۈن يۇرتۇم قوينىغا.
پەرۋانىلەر نۇر قوينىدا ئوينايدۇ راسا،
بۇلبۇل قىزىلگۈل ئۈستىدە قىلىدۇ ناۋا.

ئاڭدا پارلاپ چىققان كۈندەك جۇشقۇن بۇھاياتە
هۇرئىقبالغا شەيدا بۇندا يالقۇنلۇق غايە.
تەبىئەتكە گۈل چەكمەكتە تۈمەن مىڭ پەرھادە
بىز قۇرماقچى بولغان جەننەت ئەمەس ھېكايە.

— دۇرۇس! يۇرتۇڭ گۈللىنىپتۇ، ئويغىنىپتۇ ئاڭ،
ئەنە مەكتەپ، تولغان ئاڭا ئوماق باللار.
نۇر ياغدۇرۇپ كېلىۋاتار يېپيېڭى بىر تاڭ،
بۇ خەۋەردىن ياپراپ كېتەر مەرھۇم ئانىلار.

دەريا چۇشۇپ ئۆز قىنىغا ئاقتى ئويناقلاپ،
يەتكۈزمەك بوپ شاد ھاياتنى مەرھۇملارغا تېز.
كۆل تاشلىدىم دولقۇنلارغا ئۇنى تارتۇقلاپ،
كۆزلىرىمدىن غايىب بولدى چېچەك ھايالسىز.

ئاھ، ئانىسىز ھايات بولماس، بولماستۇر ئەسلا،
بەختىمىزنى تىلەپ كەلدى ئىزىدىز ئانىلار.
بەھىر بەرگەچ ئانا دەريا، غەمخور ئانىلار،
چېچەكلىدى ھايات پەيزىن قۇچقان دالىلار.

ئانامدەكلا يېقىن ئىدى كۆڭلۈمگە دەريا،
دەريالاردا ئانىلاردەك سۆيگۈ - مېھرى بار.
ئۇنىڭ غالىب سېھرىي كۈچىن بىلمەيتتىم ئەمما،
بولدى پىنھان دەريا ئېيتقان سۆھبەتتىن ئىزھار.

قانچە تۈنلەر كەلگەندۇ - ھە، ئانام قىرغاققا،
ئاشۇ مۇدھىش غەلياندا خورلانغاندا ئەل.
سەتەم قۇتراپ دۇچ كەلسىمۇ سۆكەك پىچاققا،
يېڭىلگەندۇ پەرزەنت مېھرى ئالدىدا ئەجەل.

ئانا كۆزى تۆككەن ياشلار دەريا ياراتمىش،
ئانىلارنىڭ مېھرى بىلەن تويۇنغان ئېقىن.
قاراڭ، قىزىل① كۆرۈنىدۇ گويا قان قېتىش،
قان - ياش دىلنى قىلدى بولغاي دەرياغا يېقىن.

ئانام — دەريا، دەريا ئانام، ئىككىسى ئوخشاش،
ئۇلار بەردى ماڭا ھايات، ئويغاق سەزگۈ - ئاڭ.
سەجدە قىلىپ ئايىغىغا ئىندۇرىمەن باش،
ياراتسام - ھە، ئەجرى ئۇچۇن تاڭدىن پارلاق تاڭ!

VI باب

ۋەيران قىلدى دەريا ئېيتقان تىراگېدىيە،
خىياللىرىم ئېزىپ گويا بولدى سەرگەردان.
تۇرغۇزاي دەپ ئانامغا مەن روھىي ئابىدە،
جان سەمەندەر، مىسلى بۇدەم جىسمىم زورگۇلخان.

بۇ ئالەمدە ئانىغا تەڭ نېمە بار زادى؟!
نېمە تەققاس بولالايدۇ ئانىغا يەككە.
جاۋاب ئىزدەپ خىياللىرىم ھەريەرگە باردى،
تاپقانلىرىم لايىق كەلمەي قالدى تىلەككە.

مەغرۇر، قەيسەر ھەم بەرداشلىق خىسلىتىدە تاغ
ئانىلارنىڭ ئوبرازىنى قىلدى نامايىش.
ئانىلارنىڭ ھىممىتىنى مەندە كۆر، دەپ باغ
ئايان قىلدى كۆزلىرىمگە گۈلىستان — بېھىش.

قۇياش سۆيدى جامالىغا شۇنداق يېقىملىق،
نۇر زاھىدۇ - باتىنىمنى پاكلىدى، پاھ - پاھ.
چېھرىگە لىق نۇر تولدۇرۇپ ئاي باقتى ئىللىق،
دېدىم: ئانام باغرىدەك داغ باغرىن كۆرۈپ ئاھ!

شام يىغلىدى ئانىڭىزنى مەندە كۆرۈڭ، دەپ،
ئاناڭ مەندەك پىداكار دەپ ئۆرتەندى پەرۋان.
ئاناڭ قەلبى بۇدۇر، دەپ ئوت كۆيدى گۈرۈلدەپ،
ھېسلىرىمنى غەرق قىلدى دەريادا چۇقان.

مېنى يەنە كۆپ چاقىردى ئاللىنېمىلەر،
جىمى شەيئى بولسام دەيدۇ ئانىغا سۈپەت.
تەپەككۇردىن ئالەم كارۋان تارتقاندەك ئۆتەر،
تۇغۇلغان يەر—ۋەتەن ئوخشار ئانىغا پەقەت.

مەيلى دەريا، تاغۇ - ئورمان ۋەيايەر - ئاسمان،
ئانا ئۇچۇن لايىق سۈپەت بېرەلمەس يەكتا.
ئانا دېگەن جىمى ئەزگۈ جەملەنگەن جاھان،
تەبىئەتتە يوق نەرسىلەر بار ئۇندا ھەتتا.

---

① قىزىل دەرياسى.

ئانا دېمەك—ۋەتەن دېمەك، ۋەتەندۇر ئانا،
ئانىلارغا تەڭداش بارمۇ ئۆزگە بىر يەنە.
تۇندە يۇلتۇز، تاڭدا شەپەق پارلىغان ساما
ئانا مېھرى ئالدىدا، ھەي، ئەمەس ھېچ نېمە!

قۇياش بولماي ئاي بولامدۇ، بۇلاقسىز دەريا؟
باغلار چېچەك قىسالامدۇ تاغلار بولمىسا.
نۇرسىز پەقەت سۇ بىلەنلا كۆكلىمەس گىياھ،
بۇلبۇل قىلماس چېچەكسىز باغ قوينىدا ناۋا.

ۋەتەن دېمەك — ئانا دېمەك ئاي، قۇياشى بار،
ھەيۋەت، ھەيۋەت تاغلىرى بار كۆككە تاقاشقان.
يەلپۈنىدۇ كەڭ كۆكسىدە چەكسىز لالىزار،
سۈزۈك مونچاق، كېپىنەكلەر ئاڭا ياراشقان.

تارام - تارام دەرياسى بار، ھايات بېغىشلار،
دولقۇنلىنار تومۇرلاردا ئۇنىڭ ئۆركىشى.
ۋەتەن قوينى يۇلتۇزدەك كۆپ باغدۇر دىل خۇمار،
ئەسكە چۈشمەس رىۋايەتنىڭ جەننەت - بېھىشى.

ۋەتەن دېمەك—ئانا دېمەك، ئانىدۇر ۋەتەن،
ئانا ۋەتەن بىلەن ئانام بىر جان ھەم بىر تەن.
ۋەتەننى بىز شۇڭا ئانا يەر، دەپ ئۆگەنگەن،
بۇ مۇقەددەس ھېسنى بىزگە ئانىلار بەرگەن.

ئانا ۋەتەن مېھرى سىڭگەن ئانا سۈتىدىن،
كىرسىز دىلغا چىڭ پۈتۈلگەن بۇ ئىككى ئوبراز.
بەرھەق، يوقتۇر ئۇلۇغ مېھر ئانا مېھرىدىن،
ئىپتىخاردۇر ئانىغا جان بولسا پايانداز.

يالقۇن بەرگەن يۈرەكلەرگە ئانام ئەللىيى،
تۈن - تۈنلەردە بۆشۈكۈمدە مۆلدۈرلەپ ياتسام.
پۇشقاق تۇرگەن پۈتلىرىدا ئىتتىزنىڭ لېيى،
تويا قونغان لەۋلىرىدە سۆيەتتى ئاتام.

ئاشۇ ئەللەي، ئاشۇ تويا بىلدۈردى ماڭا،
ئانىلارنىڭ، ئانا يۇرتنىڭ خاسىيىتىنى:

ئەجداد ھىدى ئېلىپ كەلدى خىسلەتلىك تويا،
ئەللەي داستان قىلدى ۋەتەن ھېكايىتىنى.

ئاياغ بېسىپ مەن ئىزدىدىم كىندىك قېنىمنى،
شۇ قۇتلۇق قان سىڭگەن يەرنى سۆيدۈم قۇچاقلاپ.
كۆكسۈم يېقىپ يەرگە ئېيتتىم يۈرەك ئەھدىمنى،
تەن - تېنىمدە ئاقتى قېنىم قايناپ ۋاراقلاپ.

ۋەتەن ئانام سۈرىتىگە كىردى دىلىمدا،
پەرق ئېتەلمەي قالدىم ئانام بىلەن ۋەتەننى.
بىر ئېتىقاد بولدى بىركەم ئوتتۇز يېلىمدا،
ھەرلەھزە يۇرت مۈلكى بىلدىم جان بىلەن تەننى.

ئانا، ۋەتەن بەردى بىزگە قۇتلۇق ھاياتنى،
چېچەكلەتتى ئۆمۈر باغىن پاك مېھرى بىلەن.
بەردى ئەقىل - تەسەۋۋۇردەك سۇنماس قاناتنى،
قانات قاقساڭ ئۇن سەككىز مىڭ ئالەم ئۆزرەسەن.

ئانا ۋەتەن بىزلەر ئۈچۈن بەردى كۆپ بەدەل،
ئانا بەردى كۆزكى، ئەقلى، قەددى، ياشلىقىن.
ۋەتەن ئىنسان ھاجىتىنى قىلماق بولۇپ تەل،
يۈرىكىدىن ئالتۇنلارنى ئەيلىدى ئېقىن.

ۋاي دېمىدى بۇرغا تېشىپ يارسا باغرىنى،
مىڭ ئۇرسا ئىچ - كۆكسىگە بولمىدى خاپا.
بېغىشلىدى ھاياتلىققا ۋەتەن بارىنى،
تەھقىق ھايات پاسىبانى يۇرت بىلەن ئانا.

ئانا بەردى بىزگە سۆيگۈ ھەم پاك مۇھەببەت،
كەچمىشلەردىن دەرس بەردى ياشاش ھەققىدە.
دىلغا ۋەتەن ئىشقىدىن ئۇ سالدى ھارارەت،
چىمدىم تويا، ھەرگىزاھقا ئېيتتى قەسىدە.

بار مۈلكىمىز ئانىلارنىڭ، ئانا ۋەتەننىڭ،
ئاھ، ئۇلارغا نېمە بەردۇق، نېمە بەردۇق ئاھ؟!
ساناپ بولماس، ئۇلار بىزگە بەرگىنى مىڭ - مىڭ...
يۈزدىن بىرنى ياندۇرالماي كەلدۇق، دەرىخاھ!

مەن ئانامغا نىمە بەردىم؟
يوقتۇر ھىچ نەرسەم.
مەن بالامغا ئاتا، لېكىن ئانامغا بالا.
پېشانەمگە سۆيۈپ تۇرۇپ دەيدۇ: جان ئەركەم،
قۇلىقىمدىن تۇتۇپ ئۇننى سۆيۈپ قويغىنا!

مەن ئانامغا نىمە بەردىم سۆيۈشتىن باشقا؟!
قوللىرىغا قول بولدۇمۇ، پۇتلىرىغا پۇت؟!
ئادا ئەمەس ئەجرى يۇدۇپ بارسام قۇياشقا،
مەن ئەجرىمدىن بېغىشلىدىم ئاڭا نىچۇك قۇت؟!

مەن ئانامغا، ئانا يۇرتقا نىمە بىرەلىدىم؟!
بەرگەنلىرىم مەدھىيىدۇر، قەسەمدۇر تۇگەل!
مەن ئانامدىن ئانا يەرگە نىچۇك تۆرەلدىم؟!
ئاھ، ئويلايلى،
زادى قانداق ياشىماق ئەۋزەل؟!

سەن ئاناڭغا نىمە بەردىڭ؟!
ئۇ نىمە بەردى؟!
ئاقلاندىمۇ بىر تۈن بىدار چەككەن جاپاسى؟!
ئۇ بىر ئۆمۈر دەردىمىزنى يۇدۇپ كۆتەردى،
بولدۇقمۇ بىز مۇكچەيگەندە يولەك ـ ھاسىسى؟!

ئەنە تارىخ، دەريالاردا ئۆتمۈش سۈرىتى،
ئەقلى ئالىي ئەجداد سانى يۇلتۇزغا سانداش،
دانالارنىڭ ئانا يۇرتچۇن چەككەن مېھنىتى
ئەۋلاد روھى ئاسمىنىدا پارلاتتى قۇياش.

دەۋر قىلدى ئۆز ئۇقىدا توختىماي زېمىن،
بىر رىتىمدا ئالماشتى ھەم كۈن، تۈن بىتەخىر،
تارىخ شۇنداق تارىخ پېتى تۇرمىدى لېكىن،
يىللار ئەمەس يېڭىلاندى بىرقانچە ئەسىر.

تارىخ بولاي دېدى ئايدا ئادەمنىڭ ئىزى،
ئىنسانلارنى چىللىماقتا قوينىغا چولپان.
ئوت كەتكەندەك ۋىلىلدايدۇ پەقىرنىڭ يۈزى،
باقسا سوئال نەزەرىدە گاھى ئانىجان.

باقسام ئانام كۆزلىرىگە بىرخىل ئۆتۈنۈش ـ
يېزىپ تەسۋىر قىلىپ، بولماس تەقەززا ـ تىلەك.

كۆزلىرىدىن دىلغا سىڭسەم ئۆرلەپتۇ كۆيۈش،
مەندىن كۈتكەن ئۈمىدلىرى يۈكسەك، بەك يۈكسەك.

ئانا ۋەتەن ئۈمىدىدۇر ئانا ئۈمىدى،
ئەل ـ دىيارنىڭ قايغۇسىدۇر ئانا چەككەن مۇڭ.
قەدەم قويماق قەرز، ئانا قايان بۇيرىدى،
شان ـ نۇسرەتنىڭ مەنزىلىگە باشلار شۇ يولۇڭ!

مەن چۈشەندىم ئانام قەلبى ـ ۋەتەن قەلبىنى،
پارلاق بىر يول كۆز ئالدىمدا سامان يولىدەك،
قول سىلكىيدۇ چىللاپ مېنى ئىقبال سەنىمى،
باشلىرىمغا يۇلتۇزلارمۇ چاچار گۈل ـ چېچەك،

ئانام بەرگەن ئۈمىد مېنى يېتەكلەر ھامان،
ئەتە يەردىن يۇلتۇزلارغا تاخلاپ ئۇچىمەن.
تارىخ دېگەن تارىخ،
ئۆتمۈش ئۆتمۈش ھەرقاچان،
يېڭى تارىخ بەرپا قىلىپ زەپەر قۇچىمەن.

تارىخ دېگەن تارىخ!
ئۆتمۈش ئەگلى جۇل چاپان،
مەن چاپانغا ئەمەس، قادىر ئەجدادقا ۋارىس.
جەندە سۆرەپ چىقساڭ چوقۇم كۈلىدۇ جاھان،
ساھىب روھقا زەر ياقا تون يارىشار قالتىس.

ئەللەيدىكى مۇڭلار ئەينەن ئېسىمدە ھازىر،
ئانام تۆككەن ياشلار تامغان يۈرەكلىرىمگە.
دانا ئېيتۇر: تەدبىرلىگۈدىن يارىلار تەقدىر،
كۆمۈلگۈسى ئانام زەپەر چېچەكلىرىمگە.

دانىش، باتۇر ئەجداد روھى ئۇستازدۇر ماڭا،
تومۇرۇمدا ئايلىنىدۇ يۈزلىگەن قۇياش.
ئانام كۆزى تۆككەن زىيا ماڭا رەھناما،
مانا خىزىر مەنزىلىمدە ۋاپادار يولداش.

دەۋران روھى ئىرۇر مېنىڭ خىزىر دېگىنىم،
ئۇ بېغىشلار ھەر لەھزىدە ماڭا غەيۇرلۇق.
جۇشقۇن ھايات ئىچرە يۈكسەكلىنەر تىلىكىم،
ياشلىقىمنى ئۆز ئىلكىگە ئالدى جەسۇرلۇق!

مەن سورىدىم: گۈل قىسارمۇ ئەجرىمدىن تىلەك؟
قەترە سۈتكە لايىق قىممەت ياراتسام ئىدىم.
خىزىر دېدى: بارىكاللا غايەڭگە ئەركەك،
يۈزلۈك ئاياپ كەم يېرىڭنى تېخى دېمىدىم.

خىزىر دېدى: ئوغلۇم، سەندە ئىككى نەرسە كەم
ھەم چاپلاشقان ئىككى نەرسە بولۇپ رودېپاي.
سەندە مۇتلەق جان پىدا روھ، تىغ ئىرادە كەم،
سەن شۈكرىگە ھەم ئۆتمۈشتىن ماختىنىشقا باي.

بولمىسا گەر قۇربان بېرىش، جان بېغىشلاش روھ،
تاغنى تۈگۈل داڭگالنىمۇ كۆتۈرۈپ بولماس.
ھەرىكەت بولماي غايە قۇرۇق،
قەسەم دېگەن ھو،
تىنماي ئۇشكە قويغاچ تاشنى تېشىدۇ ئالماس.

خەۋپلىكتۇر ئارتۇق بولسا قانائەت ـ شۈكرى،
ئۇ، روھىڭنى بىخۇد قىلار بولۇپ مەرگىمۇش.
نىچۈك پەرۋاز قىلسۇن بىھوش ئادەمنىڭ پىكرى،
مەستنىڭ ئىشى سايىسىغا بۇتتەك چوقۇنۇش.

سەندە ئەقىل ـ پاراسەت بار، ئوتتەك يۈرەك بار،
كۆنگە قەدەم قويغۇدەك ھەم يۈكسەك تىلەك بار.

مەدەتكارىڭ ئاناڭ،
يۇرتۇڭ،
ساڭا يۆلەك ـ يار،
ئەجرىڭ ئەزىم دەريا بولسا چۆلدە چېچەك بار.

يانپاشلىنىپ ياتساڭ چۈش بار، خىيال بار، غەم بار،
پەقەت ئويدا مەۋجۇت، ئۇڭدا غايىب سەنەم بار،
ۋەسلى، جىسمى يوق سۆيگۈدىن جانغا ئەلەم بار،
ئۇنداق ھايات قىيامىدا قانداقمۇ تەم بار؟!

بۇگەپ ھەقتۇر، ھەرىكەت ـ بەرىكەت،
ھەرىكەتتە ھايات.
چاڭقاق قانماس مىڭ دەريانى چۈشىدە ئىچىپ،
يېنىڭدا قۇش تۈگۈل پاشا قاقمىغاي قانات،
باغ قىلمىساڭ تاغ باغرىدىن ئۆستەڭلەر چېپىپ.

*   *

ئەجدادلاردىن مەدەت ئېلىپ، زاماندىن ئۆرنەك،
ئانا ۋەتەن، ئانا يۇرتنى قىلساق گۈلۈستان؛
ئاپىرىن، دەر ئەزىز ئانا ـــ مېھرىبان يۈرەك،
يۇرتىمىزغا ھەۋەسلىنىپ ئىگىلگەي ئاسمان!

خاىدمه

ئۇزات مېنى ئىقبالىڭغا ئانا،
ئەي ۋەتەن،
يوللىرىڭغا ئالتۇن، كۈمۈش، ئالماس ياتقۇزاي!
دەشتىڭ تاڭلا بولسۇن مىسلى جەننەتتەك گۈلشەن،
چېچەكلەرگە دۇردانىدىن زۇننارلار ئاساي!

ئۆزلۈك بەرگەن ئەزىز جاننى ساڭا بېغىشلاي،
شۇدۇر ماڭا ئالىي ئارمان، بۈيۈك ئىپتىخار.
سېنىڭ زەپەر داستانىڭغا بىر مىسرا قوشاي،
ئاڭدەك پارلاق، كۈندەك يارقىن، ئايدەك جىلۋىدار!

سېنىڭ ھايات تومۇرۇڭدا قان بولۇپ ئاقاي،
لاۋا دەريا ئېقىنىدەك ھارارەت بىلەن.
ئۆلسەم قۇتلۇق قان تامغان يەر قوينىدا ياتاي،
خاكىم ئەجداد توپىسىغا قوشۇلغاي جەزمەن!

ئانا يەردىن قىزىل گۈل بوپ بىخلىنىپ چىقاي،
شاخلىرىمدا پورەك ئاچقاي غۇنچىدە چېچەك،
نەۋرىلىرىم خۇش ھويۇمدىن مېنى تونۇغاي،
گۈل ـ غۇنچەمنى چېكىسىگە قىسار كېلىنچەك!

1990 ـ يىل، فېۋرال.
ئۈرۈمچى

ئەرشىدىن تاتلىق

ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟

(ھېكايە)

ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ ھاۋاسى تۇتۇق، سوغۇق كۈنلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، قارشىددەت بىلەن ياغماقتا ئىدى. بۇ يەردە ئېچىلىدىغان پاك - دىيانەتلىك بولۇش چوڭ يىغىنى ئەتە ئېچىلاتتى، يىغىنغا قاتنىشىش ئۈچۈن مەلۇم ناھىيىدىن يېتىپ كەلگەن مەسئۇل كادىر ئابدۇراخمان ئۇشتۇمتۇت بىتاپ بولۇپ قالدى.

يىغىننىڭ تىببىي خادىمى ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى بايقاپ، ئۇنى شۇ ئەتراپتىكى چوڭ بىر دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. ئىچكى كېسەللەر دوختۇرى ئۇنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ:

— ئەتە ئەتىگەندە ناشتا قىلماي كېلىڭ، قان ۋە كىچىك تەرەتنى تەكشۈرۈپ كۆرەيلى، بىر قۇتا ئالغاچ كېتىپ، سەھەردىكى كىچىك تەرىتىڭىزدىن ئېلىپ كېلىڭ، — دېدى ۋە ئۈستىگە تەكشۈرۈلىدىغان سۈيدۈك قۇتىسى دېگەن خەت چاپلانغان كىچىك بىر قۇتىنى ئۇنىڭغا بەردى. شۇنداق قىلىپ ئابدۇراخمان ئۆزى چۈشكەن ھېلىقى مېھمانخانىغا بوشاشقان ھالدا قايتىپ باردى.

ئۇ تاماقتىن كېيىن ئىنجىقلاپ ياتقىغا چىقىپ، ساق يېرىمىنىڭ تايىنى يوق، ئاغرىق يېرىنىڭ ھالى يوق، دېگەندەك يېتىپ قالدى، كاشكى، — دېدى ئۇ ئىچىدە بېشى ياستۇققا تېگىشى بىلەن، — بۇنداق چاغدا ئۆز ئۆيۈمدە بولسامچۇ؟ بالىلىرىمنىڭ ئانىسى باش - كۆزۈمنى سىلاپ، پۇت قولۇمنى تۇتۇپ قويار ئىدى... ئۇ شۇ ئويلار بىلەن يېتىپ ئۇخلاپ قالدى.

كەچتە ئۆزىنىڭ خورىكىدىن ئۆزى چۆچۈپ كېتىپ ئويغاندى، ئەمما ئاشخانىغا چىقمىدى. ئازىراقلا پېچىنە بىلەن چاي ئىچىپ يەنە يېتىپ ئۇخلىدى. پۈتۈن بەدىنى ئۇرۇپ چېقىۋەتكەندەك سىرقىراپ ئاغرىيتتى.

گاھى، گاھى قورسىقىدا قانداقتۇر بىر نېمە مىدىرلىغاندەك قىلاتتى، ئارىلاپ ھۆ قىلغۇسى كېلەتتى، ئەمما زەرداپ سۇدىن باشقا ھېچ نېمە يانمايتتى، بۇنداق چاغلاردا ئۇ پات - پات سېسىق كېكىرىپ قوياتتى. ئۇ ئۆمرىدە بىرەر قېتىممۇ بۇنداق ئاغرىپ باقمىغانلىقىنى بىردىنلا ئەسلەپ، كۆڭلى سەل تىنىدى. لېكىن پۈتۈن بىر كېچىنى ئىنجىقلاپ دېگۈدەك ئا-

ئاران ئۆتكۈزدى.
تاڭ ئېتىشى بىلەنلا ئورنىدىن تۇردى،
ھېلىقى قۇتىنى ئېلىپ ھاجەتخانىغا چىق-
تى، كىچىك تەرتىدىن ئازراق قاچىلىدى.
چوڭ يەپ - چوڭ ئىچىپ ئۆگىنىپ قالغان
ئاشقازىنى غىزا تەلەپ قىلىپ، بۇچاغدا
ئۇنى خېلى ئالدىراتتى، كەچتە غىزالانماي
يېتىپ قالغانلىقىنى ئەسلەپ تۇرۇپ قال-
دى. قولىدىكى قۇتىغا كۆزى چۈشۈپ، دوخ-
تۇرنىڭ تەلىپىنى يادىغا ئالدى ۋە ئەت-
تىگەنلىك تاماقتىن يالتايدى. ئاندىن دەم
ئېلىش ئۈچۈن بىنانىڭ ئالدىغا چىقتى،
ھاۋا تۇتەك ئىدى. نېمە ئۈچۈندۇر بۇ
ھاۋا ئۇنىڭغا ياقمىدى. شۇنداق بولسىمۇ
بىنانىڭ ئالدىدا بىر دەم تۇرماقچى بولدى.
مېھمانخانىنىڭ ئايال كۈتكۈچىسى ئۆزى
قارايدىغان ئۆيلەرنى تازىلاۋاتاتتى. ئۇ، يان-
دىكى ھۇجرىدىن چىقىپ، قولىدىكى ئۇزۇن
دەستىنىبار سۈرتكۈچ لاتا بىلەن ئابدۇراخ-
ماننىڭ كارىۋىتىنىڭ تېگىنى سۈرتكەنىدى،
لاتىسى ھېلىقى سۈيدۈك بار قۇتىغا تېگىپ
كېتىپ، قۇتىنى ئۆرۈۋەتتى. قۇتادومىلاپ ئۇنىڭ
ئالدىغا چىقتى. چوكان قۇتىنى كۆرۈپ قو-
لىغا ئالدى، ھۇي بۇ سۈيدۈك قۇتىسىغۇ؟!
ئىچىدە ئازراقمۇ قالماپتۇ، سەت بوپتۇ...
ئۇ ئۆز - ئۆزىگە شۇنداق دەپ، ئۇنىڭغا
قاراپ تەڭلىكتە بىردەم تۇردى.
بىردىنلا بىرەر ئۇنۇملۇك چارە ئېسى-
گە كەلگەندەك قۇتىنى ئېلىپ ھاجەتخانى-
غا كىردى. ئىچىنى سۈيدۈك بىلەن تولدۇ-
رۇپ، چاندۇرماي ئۆز جايىغا قويۇپ قوي-
دى. ئۇ، كارىۋاتنىڭ تېگىنى ئاۋايلاپ يەنە
بىر قۇر سۈرتۈپ تازىلاپ قويۇپ چىقىپ
كەتتى.
ئۇنىڭ ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقتى بول-
غان ئىدى. ئۇ نۆۋەتچىگە ئىشنى ئۆتكۈ-
زۈپ بېرىپ، ئۆزى خاتىرجەم ئۆيگە كەت-
تى، ئابدۇراخمان مېھمانخانىنىڭ قورۇسىدا
بىردەم ئايلىنىپ يۈرۈپ ھاۋا يېدى، كې-
يىن ياتاققا كىرىپ كىيىمىنى يەڭگۈشلىدى.
سۈيدۈك قۇتىسىنى ئېلىپ ماشىنىغا چۈش-
تى، شوپۇرمۇ ئۇنى ھەش - پەش دېگۈچە دوخ-
تۇرخانىغا يەتكۈزۈپ قويدى. ئۇ قولىدىكى
قۇتا بىلەن قەغىزىنى تەكشۈرۈش بۆلۈمىگە
بەردى. ئۆزى ئىشىك تۈۋىدىكى كۈتۈش
ئورۇندۇقىدا كىچىك تەرىتىنىڭ نەتىجىسى
بىلەن قېنىنى تەكشۈرتۈش نەتىجىسىنى
كۈتۈپ ئولتۇردى. خېلىدىن
كېيىن سۈيدۈك تەكشۈرۈش بۆلۈمىدىكى
سېستىرالار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى
ئۇشقاش چىقىپ، ئابدۇراخمانغا يېنىشلاپ
قاراپ كىرىپ كېتىشتى، بۇئىش ئابدۇراخمان-
غا غەلىتە تۇيۇلدى. مەن قىز - چوكانلار-
نىڭ دىققىتىنى تارتقۇدەك كېلىشكەن يى-
گىت ئەمەسقۇ؟! تەڭنىدەك يوغان قورسى-
قىم تۆۋەنگە ساڭگىلاپ چۈشكەن، مەڭزىمى-
دىكى گۆشمۇ پولتىيىپ چىققان، كۆزۈم
پۈرۈلگەن چوڭ ياشلىق كىشىمەن، بۇلار
مېنىڭ نېمەمگە شۇنداق قىزىقىپ قارىدىكى-
نە؟! دېگەنلەرنى ئويلىدى ئۇ ئەجەب-
لىنىپ، قان تەكشۈرىدىغان سېستىرا قان
ئېلىش نۆۋىتى كەلگەنلىكىنى ئېيتىپ، ئۇ-
نىڭ قېنىنى ئېلىشقا كىرىشتى، قان ئېلى-
نىپ بولغاندىن كېيىن سېستىرا ئابدۇراخمانغا:
— نەتىجىسى ئەتە چىقىدۇ، — دېدى.
شۇ چاغدا يەنە بىر سېستىرا ئۇ-
نىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ، كىچىك تەرەت نەتى-
جىسى يېزىلغان قەغەزنى ئۇنىڭ قولىغا بەردى.
سېستىرانىڭ نازۇك قولى نېمىشقىدۇ تىترى-

گەندەك قىلاتتى، كۆزى بولسا ئابدۇراخماننى هازىرلا كۆرگەندەك بۆلەكچىلا ئايانىچ بىلەن قارايتتى، بۇ قاراشەۋ ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئانچە ياقمىدى. بەلكىم ئۇنىڭغا شۇنداق تۇيۇلغاندۇ. شۇڭا ئۇ بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراشقا پېتىنالمىدى، بۇنداق گۇمانلىق قاراش ئۇنىڭ بايىقى ئوي - خىيالى بىلەن بىرلىشىپ كەتتى.

ئۇ قەغەزنى كۆتۈرۈپ دوختۇرنىڭ ئىشخانىسىغا كىردى. ئۇنىڭ بەختىگە ئالدىنقى كۈندىكى دوختۇر بۈگۈنمۇ ئىشخانىدا بار ئىدى. قەغەزنى كۆرۈپ، دوختۇرنىڭ چىرايى بىردىنلا ئۆزگىرىپ، غەلىتە بىر تۈسكە كىردى، گەپ - سۆز قىلماي بىردەم ئولتۇردى. ئۇنىڭ شۇ تاپتا نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىنى بىلىش تەس ئىدى، ئاخىرى ئۇ قەغەزنى كۆتۈرۈپ تەكشۈرۈش بۆلۈمىگە چىقتى.

— بۇ تەكشۈرۈش ئوبيېكتى ئەركىشى تۇرسا سىلەر قانداق قىلىپ بۇنداق خۇلاسە چىقاردىڭلار؟! — دەپ سورىدى ئۇ قاتتىق ئەجەبلىنىپ.

— ئامال قانچە، — دېدى تەجرىبىلىك باش تەكشۈرگۈچى، — بىزمۇ بۇ چاققىچە بۇنداق هادىسىنى كۆرۈپ باقمىغان، ئۇنىڭ كىچىك تەرىتى ئەنە، بىز ئۇنى شۇ پېتى ئايرىم جايغا ئېلىپ قويدۇق. ئۆزىڭىزمۇ بىر قۇر تەكشۈرۈپ كۆرۈپ بېقىڭ.

باش تەكشۈرگۈچى دەرهال ئۇنىڭغا تەكشۈرۈش سايمانلىرىنى قوراشتۇرۇپ بەردى. ۋېراچ كىچىك تەرەتنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ كۆزىگە ئۆزى ئىشەنمەي قالدى. ئۇ بۇ نەتىجىنى ئېلىپ ئاياللار كېسەللىكى تەكشۈرۈش بۆلۈمىگە كىرىپ، ئۇلارنىڭمۇ بۇ هەقتىكى پىكرىنى ئېلىپ باقماقچى يولدى - يۇ، شۇ زامانلا بۇ نىيەتتىن يانىدى.

ۋېراچنىڭ بېشى هەقىقەتەن قاتتىقاندى. ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟! ئەلۋەتتە پاكىتقا هۆرمەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇ ئىشخانىسىغا قايتىپ چىقتى، ئۈستەلىگە كېلىپ، يەرگە قارىغىنىچە بىر دەم بېشىنى تۇتۇپ ئولتۇردى. كېيىن تەسلىكتە قەغەزنى قولىغا ئېلىپ ئۇنىڭغا:

— سىلىنىڭ بويلىرىدا بار ئىكەن!

دېدى.

بۇ غەلىتە سۆز ئابدۇراخمانغا بېشىغا چېقىلغان چۆشكەندەك بىلىندى.

— نېمە ... نېمە؟! — دېدى ئابدۇراخمان ئولتۇرغان ئورنىدىن يەل تولۇقا ئوخشاش قاڭقىپ تۇرۇپ — مېنىڭ بويۇمدا بارمىكەن؟!

ئۇ، دەرهال ئۆزي ئىچىگە قارىدى، خەيرى ئادەم يوق ئىدى.

— هە ... ئە ... شۇنداق، تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن قارىغاندا سىلە هامىلدار! — دېدى دوختۇر هەيرانلىق بىلەن.

ئۇ مىڭ جىڭ يۈكنى كۆتۈرگەندەك ئورنىدىن تەسلىكتە تۇردى. يۈزى قىزىرىپ ۋىلىلداپ كۆيدى، كۆزىدىن ئۇچقۇنلار چاچرىدى. شۇ هالەتتە دەلدەڭشىپ مېڭىپ بېرىپ ئىشىكتىن چىقتى. گاهى تامغا يۆلىنىپ، گاهى رىشاتكىنىڭ بالدىقىنى تۇتۇپ دېگۈدەك تۆۋەنگە چۈشتى، ماشىنىسىغا ئولتۇرۇپ ئۇدۇل مېهمانخانىغا قايتتى. ياتىقىغا كىرىپلا ئۆزىنى كارىۋىتىغا تاشلىدى. ئۇ ئاه ... ئۇه ... بىلەن ئۆزىنى هەر تەرەپكە ئۇرۇپ ئېغىنايتتى، بەزىدە هامىلدار ئاياللارنىڭ كېلەچەكسىز قورسىقىدەك ئالدىغا ئۆسۈپ چىققان كىندىكىنىڭ ئۈستۈن - تۆۋىنىنى سىلاپمۇ قويايتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ: راست شۇنداقمىدۇ — هە، دەپ ئۆزىگە پىچىرلايتتى.

ئۇ بىردەم مۇشۇنداق ئاۋارە بولغان-

دىن كېيىن، بۇ ئىشنىڭ سەۋەبىنى ئويلاشقا
باشلىدى، توغرا، سەۋەبسىز توخۇمۇ قونداققا
چىقمايدۇ، كېيىنكى كۈنلەردە تۇرلۇك
كىشىلەردىن ھەر خىل يوللار بىلەن كەلگەن ـ
لىكى، نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئېرى ـ بېرى ـ
سىنى سۈرۈشتۈرمەيلا پاك ـ پاكىزە كېكىردەك ـ
كە سوقۇۋەتتىم. ئېكىن بۇلارنىڭ ئارىسىدا
ماڭا ئوخشاش يېسە ھاملىدار بولىدىغان
بىرەر گۇمانلىق نەرسە يوقتەك قىلاتتىنغۇ ـ ھە؟!
بىرەر ھارامزادە مېنى شەرمەندە قىلىش
ئۈچۈن قەستەن شۇنداق شۇملۇقنى قىلغان
بولسىچۇ؟! ھەي ئادىمى شەيتان! بۇنى
ھېچنېمە دەپ بولمايدۇ. ھەي نەپسىم،
ھەي گال، ھېلىمۇ ياخشى، كونىلار سېنى
بىلگەندە كىلا «گال» دەپ قويۇپتىكەن. «ئىت ـ
تىك» دېگەن بولسا گەپ بار ئىكەن ـ دە...
ھەي! بۇ كەلگەن نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنىلا
مەن يالغۇز يېمىدىم ـ غۇ! چوڭلارغىمۇ كەت ـ
تىنغۇ؟! ئۆيدىكى باللارنىڭ كىچىكمۇ دەيلى،
ئۇنىڭ ئاپىسىچۇ؟! مۇشۇ كۈنلەردە ئۇ ھېچنېـ
مىدىن خەۋىرى يوق ئادەمدەك بىغەم يۈرمەمـ
دۇ؟! بوپتۇ... مەيلى ئۇنىڭمۇ مۇشۇ كۈنلەردە
قورسىقىدا بار دەيلى، ئۇنىڭغا بۇ ئىش
ھېچقانداق ئەيىب ئەمەس، چۈنكى ئۇنىڭ
مەنىدەك ئەل ئىچىدە نوپۇزلۇق ئىېرى بار!
مېنىڭچۇ؟! ئۇنىڭ مېڭىسى بىردىنلا ئىشلەش ـ
تىن توختىدى.

ئابدۇراخمان خېلى ۋاقىتقىچە تورۇسقا قاراپ
مىدىر ـ سىدىر قىلماي ياتتى. ئۇنىڭ كۆزى
ئوچۇقتەك كۆرۈنگىنى بىلەن ئۆلۈكنىڭ كۆزى ـ
دەك نۇرسىز ئىدى، ئاغزىمۇ ئابدالنىڭ
يانچۇقىدەك ئوچۇق ئىدى. بىردەمدىن كېيىن
ئۇ ئېسىنى يىغدى. تۆۋەندىن ھەر خىل
يوللار بىلەن تۈرلۈك مۇددىئا ۋە مەقسەتتە
كەلگەن ماددىي نەرسىلەر ئىچىدىكى يېمەك ـ
لىكلەردىن سورالغان گۆش، تاي گۆشى،
كالا ۋە موزاي گۆشى، پۈتۈن ـ پۈتۈن پاق ـ
لان گۆشى، ئۆلار، قىرغاۋۇل، كەكلىك، توش ـ
قان، چىل، غاز، ئۆردەك، ھەر خىل تۇخۇملارنى،
ئىچىملىكلەردىن قىمىز، دورىلانغان ئېسىل
ھاراقلارنى كۆز ئالدىدىن بىرمۇ بىر ئۆت ـ
كۈزدى.

— ئەستەغپۇرۇللا! ـ دېدى يوتقان ساقـ
لىنى سىلاپ تۇرۇپ ئۈنلۈك ئاۋازدا، — بۇ
نېمىدېگەن رەسۋاچىلىق! بۇ، ئوررۇق قىمىز ـ
دىمۇ ياكى مەن پىشۇرماي خام يېتى چېلىپ
ئىچكەن تۇخۇملاردىمۇ؟! بۇ نەرسىلەرنىڭ
مېنى بۇنداق شەرمەندە قىلىدىغانلىقىنى
بۇرۇنراق بىلگەن بولسام ھەرگىزمۇ ئىچمەي ـ
دىكەنمەن. ھەي دەردى بالا نەپسىم، ئىچ ـ
كەنگە، يېگەنگە تويۇڭ!

ئابدۇراخمان ئىككى قات ئايالنىڭكىدەك
تومپىيىپ تۆۋەنگە ساڭگىلاپ چۈشكەن قورسـ
قىنى ئېھتىيات بىلەن سىلىدى، دەل شۇ
چاغدا ئۇنىڭ قورسىقىنىڭ تۆۋەن تەرىپىدىكى
ئۈچىيىدە بىر نەرسە مىدىرلىغاندەك بولدى.

گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئەر ـ
ۋايى ئۇچتى، بەدىنى تىكەنلىشىپ، يۈزىنى تەر
باستى، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟! بۇ
سوئالغا ھازىرچە ئۆزى جاۋاب تاپالمىدى.
ئادەمنى نەس ياكى تەشۋىش باسسا قول ـ
پۇتى، بەزىدە مېڭىسىمۇ كارغا كەلمەي قا ـ
لىدۇ. ئۇ ئەنە شۇ ئەھۋالنىڭ نەق ئۆزىدە
ئىدى. ئۇنىڭ باشقا دوختۇرغا بېرىپ كۆ ـ
رۈنگىسىمۇ يوق، ئۇ بۇ ئىش ئاشۇ دوختۇر
بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدىلا قالغىنى تۈ ـ
زۈك، دەيتتى ئۆز ـ ئۆزىگە. شۇڭا بۇ ئىش ـ
نى باشقا بىرسىگە ئېيتىپ مەسلىھەت ئې ـ
لىشقا زادى كۆڭلى تارتمىدى، يېپىقلىق
قازاننىڭ يېپىقلىق تۇرۇشىنى ئەۋزەل كۆر ـ

دى. بۇرۇن ئايالالارغا سوقا سەندەلدەك بويىنى
كۆرستىپ كېرىلىپ، تىكىلىپ ماڭىدىغان
ئابدۇراخماننىڭ ئەمدى بېشى چۈشۈپلا
كەتكەنىدى.

ئۇ يىغىن باشلىنىپ تۈگىگىچە بول-
غان كۆنلەرنى غەم - غۇسسە، تەشۇش، ئەن-
دىشە بىلەن بەك بىئارامچىلىقتا ئۆتكۈزدى.
مۇزاكىرىلەرنىمۇ پىكىر قىلماي تۇگەتتى.
يىغىن ئارىلىقىدا ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشكىلى
كەلگەنلەرنى «هازىر مېنىڭ تاۋىم يوق!»
دەپ قايتۇردى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىگە ئاتاپ
ئېلىپ كەلگەن سوۋغاتلىرىنىمۇ بەرمىدى، ئۇ
بۇ يىغىننىڭ تېزرەك تۈگىشىنى كۈتەتتى.
يىغىن ئاخىرلاشقان كۈنى هېچكىم بىلەن
خوشلاشمايلا يولغا چىقتى. بۇ قېتىم خو-
تۇن - بالىلىرىغىمۇ بۇيرۇتما ۋە بازارلىق
ئالماي قايتىۋاتاتتى.

ئۆيگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن، ئەم-
دى كىشىلەرنىڭ ماڭا بۇنداق بىئاراملىق
تېپىپ بېرىدىغان غەرەزلىك نەرسىلىرىنى
ئالمايمەن، بولۇپمۇ يەيدىغان نەرسىلەرگە
كۆز قىرىنى سالمايمەن. هۇ نائەھلىلەر،
ماڭا يېگۈزىدىغاننى يېگۈزۈپ بولۇپ، ئۇنىڭ
تاماشىسىنى قاچان كۆرەرمىزكەن دەپ ما-
رىلاپ يۈرىشىدىغانسەن - ھە!؟ قېنى، كىم-
كىمنىڭ تاماشىسىنى كۆرىدۇ، بۇنى كېيىن
كۆرىمىز. ئالدىرىماي تۇرۇش...دەيتتى ئۇ
ئۆز - ئۆزىگە. ئۇھ...ۋايەي... ئەجەب سەت
ئىش بولدى - ھە بۇ! بويۇمىدىكى تۆرەل-
منى بىچارە ئايالىمغا قانداقمۇ ئۇقتۇرار-
مەن. ھەمىشە كۆلۈمسىرەپ يۈرىدىغان
خۇش خۇي خوتۇنۇم هازىرقى ئەھۋالىمنى
ئۇقسا قانداق قىلار، ئۆزىنى يوقىتىپ قوي-
ماسمۇ؟! مەن ئەمدى ئۇنىڭ يۈزىگە قان-
داقمۇ قارارمەن! باللىرىمغا نېمەمۇ دەر-
مەن؟! ئەھلى — مەھەللە، ئىدارە - جەمئىيەت
كادىرلىرى، مەن بىلەن هەردائىم باردى -
كەلدى قىلىشىپ تۇرىدىغانلارچۇ؟! ئېسىت،
ھەي - ئېسىت! ھەي بۇ پاك دىيا-
نەتلىك بولۇش چاقىرىقى نېمىشقا بۇرۇنراق
چىقمىغاندۇ. بۇ يىغىن نېمىشقا بۇرۇنراق
ئېچىلمىدى - ھە؟! ئەمدى كېسەلنى
داۋالاپ، ئادەمنى قۇتقۇزىمىز دەپ ئاچ-
قان يىغىننىڭ نېمىمۇ پايدىسى بار؟!

ئۇنىڭ خىيالى يەنە چىگىشىلىشىپ
كەتتى، بېشى شۇنچىلىك قايدىكى، ئۆيگە
ساق - سالامەت يېتىپ بېرىشقا كۆزى يەت-
مەي قالدى. ئۇ ئۆزىنى بولغۇسى «ئانا»
قاتارىغا قويغاندا ئۆز - ئۆزىدىن چۆچۈپ
كەتتى، شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرى بىردىنلا
روشەنلىشىپ چاقناپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېسىگە
كىچىك چېغىدا دادىسى ئېيتىپ بەرگەن بىر
چۆچەك چۈشكەن ئىدى: بۇرۇنقى زامانلار-
نىڭ بىرىدە لوقمان هېكىم ئىسىملىك دانىش-
مەنلىك ھەم تىبابەتچىلىكتە تەڭدىشى يوق
بىر كىشى ئۆتكەن ئىكەن، ئۇ بارلىق تې-
ۋىپ - هۆكۈمالارنىڭ پىرى — ئۇستازى ئىكەن.
ئالدىغا بارغان ھەرقانداق ساقايماس ئاغ-
رىق، مەرەز بىلەن ئاغرىغان كىشى بولسىمۇ
ئۇنىڭ قولىدا شىپالىق تاپىدىكەن.ئاشۇ لوقمان
هېكىمنىڭ ئالدىغا يېقىن بىر دوستى ئاغرىپ
ئىششىپ كەتكەن كۆزىنى كۆرسەتكىلى كې-
لىپتۇ،لوقمان هېكىم دوستىنىڭ كۆزىنى كۆڭۈل
قويۇپ ئىنچىكىلەپ تەكشۈرۈپ كۆزىتىپتۇ،
كېيىن:

— دوستۇم، سىز كۆزىڭىزنىڭ يان
تېرىسى بىلەن پەردىسىنى قولىڭىزدا ھەد-
دىدىن زىيادە ئۇۋۇلاپ - ھىمىرىپ زەخمە -
لەندۈرۈپسىز، بۇنىڭغا مۇۋاپىق تەدبىر قول-
لانمىساق، ئاۋۋال كۆزىڭىزنىڭ پەردىسى،

كېيىن قارىچۇقى نابۇت بولىدۇ، ــ دەپتۇ.

كۆزى ئاغرىق ئادەم بۇنىڭغا جاۋابەن:

ــ سىزدەك دانا تېۋىپ دوستۇم بار يەردە مەندەك نادانىدا نېمە چارە بولسۇن؟ ھەرنېمە قىلسىڭىز مەيلى، كۆزۈمنى ساقايتىڭ! ــ دەپتۇ.

بۇ چاغدا لوقمان ھېكىم ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ كۆرۈۋاتقان ئىكەن، ئۇ بىردىنلا تومۇر تۇتۇپ تەكشۈرۈشنى توختىتىپتۇ-دە، جىددىي قىياپەتتە ئۇنىڭغا دەپتۇ:

ــ دوستۇم، ئىشىڭىز چاتاق، سىزنىڭ بويىڭىزدا بار ئىكەن!

ئۇ، ئادەم ئۈكۈپلا:

ــ بۇرادەر، سىز نېمىدەپ بىلجىرلاۋاتىسىز؟! بۇ گېپىڭىز چاقچاقمۇ ياكى مەسخىرىمۇ؟! دانىشمەن ئادەممۇ ئەڭ يېقىن دوستىغا شۇنداق تېتىقسىز گەپ قىلامدۇ؟! بۇ سۆز سىزنىڭ ئاغزىڭىزغا قانداق پاتتى! ــ دەپتۇ.

ــ ياقەي! ــ دەپتۇ لوقمان ھېكىم، ــ ھازىر مېنىڭ سىزگە چاقچاق قىلىدىغان ۋاقتىم ئەمەس، بۇ ئورۇنمۇ ئۇنداق ئورۇنلاردىن ئەمەس.

ــ ئۇنداق بولسا، ئەمدى مەن قانداق قىلسام بولىدۇ؟! دوستۇم، مەن بۇ يۈزۈمنى نەدىمۇ كۆتۈرۈپ يۈرەرمەن! ــ دەپتۇ لوقمان ھېكىمنىڭ دوستى يىغلىغۇدەك بولۇپ.

ــ بۇنىڭ چارىسى ئاسان. سىز بىر ھەپتىگىچە قولىڭىز بىلەن قورسىقىڭىزنى ئۈستۈن تەرەپتىن تۆۋەنگە قارىتىپ بېسىپ سىرىپ بېرىڭ! شۇ چاغدا تۈرەلمە يوقايدۇ، ــ دەپتۇ لوقمان ھېكىم دوستىغا چۈشەندۈرۈپ.

ئۇ كىشى لوقمان ھېكىمنىڭ ئالدىدىن ئىنتايىن پەرىشان ھالدا قايتىپتۇ، بىر ھەپتىگىچە كۆزى بىلەن كارى يوق، قورسىقىنى ئۈستۈندىن تۆۋەنگە سىرىپ بېرىپتۇ، ھەپتىدىن كېيىن لوقمان ھېكىمنىڭ ئالدىغا بېرىپ كۆرۈنۈپتۇ.

لوقمان ھېكىم ئالدى بىلەن ئۇ كىشىنىڭ كۆزىنى تەكشۈرۈپتۇ. ئاندىن كېيىن تومۇرىنى تۇتۇپ تۇرۇپ:

ــ دوستۇم، سىز تەلەيلىك ئىكەنسىز. كۆزىڭىز ھەقىقەتەن ياخشىلىنىپ، بالدۇرقى ھالىتىگە كېلىپتۇ، ــ دەپتۇ.

ھېلىقى كىشى ئالدىراپ-تېنەپ:

ــ بۇرادەر، قورساقتىكى تۈرەلمىچۇ؟! ــ دەپ سوراپتۇ. لوقمان ھېكىم كۈلۈپ تۇرۇپ:

ــ ئەسلىدە بۇ سىزنىڭ قولىڭىز بىلەن كۆزىڭىزنى قايتا قاتتىق ئۇۋۇلاپ سالماسلىقىڭىز ئۈچۈن ئويلاپ تاپقان چارە ئىدى. سىزگە بۇنىڭدىن باشقا ھەرقانداق گەپ-سۆز بۇنىڭدەك ياردەم قىلالمايتتى. سىزنىڭ قورسىقىڭىزدا زادىلا بالا يوق. شۇنداق ۋەھىمىلىك چارە بىلەن سىزنىڭ قولىڭىزغا ئىش تېپىپ بەرمىسەم بولمايتتى. قولنى ھەرقانچە پاكىز دېگەن بىلەنمۇ، ئۇنىڭدا يەنە بەزىبىر زىيانلىق نەرسىلەرنىڭ يۇقۇندىسى قالىدۇ. بۇ نەرسە كۆزىڭىزنىڭ ئىششىقىغا تەگسە، ئۇ، يەر يېرىڭداپ، ئىششىپ، ئىش چوڭىيىدۇ، شۇنىڭ بىلەن كۆز داۋالاپ ساقايتقۇسىز دەرىجىگە بېرىپ قالىدۇ. ئەمدى بولدى، خاتىرجەم قايتىڭ، مېنىڭ بۇ چارەم ياخشى ئۈنۈم بېرىپ كۆزىڭىز ساقايدى! ــ دەپتۇ.

ھېلىقى كۆزى ساقايغان كىشى دوستى لوقمان ھېكىمدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ئۈستىدىن بىر تاغنى ئېلىۋەتكەندەك خۇـ

شال بولۇپ:

ــ ئۇھ! . ئەمدى مېنىڭ يۈرىكىم جايىغا چۈشتى. سىز مېنى شۇنداقمۇ ئاۋارە قىلامسىز!؟ مۇشۇ بىر ھەپتە ئىچىدە كېچە ـ كۈندۈز غەم ـ ئەندىشە بىلەن ئۆزۈمنىمۇ ئۇنتۇپ كېتەيلا دېدىم، ــ دەپتۇ.

بۇ چۆچەك ئابدۇراخماننى يەنە ئويغا سالدى. توختا! لوقمان ھېكىمغۇ دوستى قولىدا كۆزىنى يەنە ئۇۋۇلاپ قويۇپ كېسەلنى ئېغىرلاشتۇرۇۋالمىسۇن ئۈچۈن شۇنداق دەپتۇ، بۇ دوختۇرچۇ؟ ئۇ مېنى تونۇمايدۇ، بۇرۇنمۇ كۆرمىگەن، ئۇ مېنىڭ ھېچنېمە ـ دىن يانمايدىغانلىقىمنى بىلىپ قېلىپ سەنمۇ ئالدىڭغا كەلگەن نەرسىنىڭ قايسىسى يوللۇق، قايسى يولسىز، قايسىسى ھالال. قايسىسى ھارام. كۆزۈڭنى يۇمۇۋېلىپ، گاللىدىن ئۆتكەن نېمەت، دەپ ئالغىلى قارا ـ قويۇق يەۋەرمە! ئۇنىڭغا يەنە بەزى يامان غەرەزلىك كىشىلەر نېمىلەرنى ئاربلاشتۇرغان، بۇنىڭدىن مەقسىتى نېمە؟! سېنى مۇشۇنداق رەسۋا قىلىشمۇ؟! كۆرۈپ بېقىپ يېگىن دېگىنىمۇ ـ يە؟! ھە... بۇمۇ بىر ئويلىنىپ بېقىشقا ئەرزىگۈدەك. بىراق ماڭا دوختۇر بۇ گەپنى كىچىك تەربىيەمنىڭ نەتىجىسىگە قاراپ بەك خىجالەتچىلىكتە دېدىمۇ؟! ئۇنىڭ ئالدىغا ماڭا ئوخشاش كېسەلدىن بۇرۇن كېلىپ باقمىغان بولسا كېرەك، ئەتىمالىم. ئۇ بەكلا جىددىيلىشىپ كەتتى.

ئۇ بېشىنىڭ ئوقۇلداپ ئاغرىۋاتقانـ ـلىقىنىمۇ سەزمىدى. ئۆيگە يېقىنلاشقانسېرى بېشى ئېغىرلىشىپ تاشتەك قاتتى، كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىۋاتقاندەك قىلاتتى. شۇ چاغدا ئۇ ئۆزىنىڭ تونۇش كوچىلارنىڭ بىرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى پەملىدى. بەزى تونۇش كىشىلەرنىڭ ئۇنىڭغا قاراپ پىچىرلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك بولدى. ئوغرى گۇمانخور دېگەندەك، بۇلار نېمە دېيىشىۋاتىدىغاندۇ؟! مېنىڭ ئىشلىرىمنى بىلىپ قالدىمۇ ـ يە؟! دەپ ئويلايتتى ئۇ گۇمان ۋە ئەندىشە ئىچىدە.

بىر توپ كىشىلەر ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ كېلىپ بىر ـ بىرىگە ئۇنى ئىشارەت قىلىپ كۆرسىتىپ: ھە، بىزنىڭ باشلىق ئورۇۋەچىدىكى بۇ قېتىمقى يىغىندىن ھامىلدار بولۇپ قايتىپتۇ! دېيىشىۋاتقاندەك قىلىشتى.

ئۇنىڭ قورقۇدىغىنىمۇ شۇ ئىدى. بۇ قورققانغا قوش كۆرۈنۈپتۇ، دېگەندەك ئىش بولدى. شۇدەم ئۇنىڭغا ئاسمان يىراق، يەر قاتتىق تۇيۇلدى، ئۇ ئەمدى قانداق قىلشى كېرەك؟!

مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

نىياز ئىمىن

ئەسەرلەر

ئۆرۈك چېچەكى

مەن باھارنىڭ ناتىۋان ئەلچىسى. مەن بۇ دۇنياغا باھار ئاپتىپى بىلەن ئاپىرىدە بولغان، شۇڭا مەن ھۆسنۈمگە تولغۇچە سېخى قۇياش ئالتۇن نۇرلىرى بىلەن باش-كۆزۈمنى سىلايدۇ. زۇمرەت ئاسمان مەن ئۈچۈن زەنگەر پەردە تارتسا، باھار قۇشلىرى مەن ئۈچۈن زوق-شوق بىلەن ناخشا ئېيتىدۇ. مەن باغلارنىڭ گۈل تاجىسى، مەن تازا ئېچىلىپ ۋايىمغا يەتكەندە باغلار شاپتۇل چېچەكى گىرىپ كۆكلەك كىيگەن قىزلاردەك گۈزەللىشىپ كېتىدۇ. مۇنداق چاغلاردا مەستخۇش بولغان ئوماق قىزلار ئامراق جۈپتىلىرى بىلەن مېنى يانلىرىغا ئېلىپ سۈرەتكە چۈشۈشىدۇ. بۇ ئۇلارنىڭ مېنى ياخشى كۆرگەنلىكىدىنلا ئەمەس، بەلكى ماڭا ئوخشاش ئەلگە مېۋە بېرىشنى كۆڭلىگە پۈككەنلىكىدىندۇر.

ئىنسانلارنىڭ كۆلكىسى بەختتىن دېرەك بەرگىنىدەك، مېنىڭ مەۋجۇتلۇقۇم مېۋىدىن دېرەك بېرىدۇ. بولمىسا ياپراقسىز شاختا مۇنداق ئېچىلىپ تۇرغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟ دېمەك مەن مېۋىگە ھامىلدار بولۇپ ياشايمەن. مەن كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچە ئۆتۈپ كېتىدىغان ھاياتىمنى مېۋەم ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ ئېسىگە سالىمەن، مېۋەمنىڭ خاسىيىتى بىلەن ئۇلارنىڭ سۆيۈپ ئىززەتلىشىگە سازاۋەر بولىمەن. شۇڭا پەرىلەر مېنى ئەتىۋارلاپ چېكىسىگە قىستۇرسا، نازىنىنلار پۇراپ قانمايدۇ، لېكىن ئۇلار ھۆسنى چىرايلىق، ئەمما مېۋىسى يوق ئازغان چېچىكىگە كۆز قىرىنىمۇ سېلىپ قويمايدۇ. بۇ ئالەمگە يارالغان مەۋجۇداتلارنىڭ ھاياتى مەڭگۈلۈك بولمىغىنىدەك، مېنىمۇ پات ئارىدا بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىمەن، لېكىن مەن ئۆمرىنى بىكار ئۆتكۈزۈپ، ئاخىرىدا پۇشايمان ئىلكىدە ھەسرەت-نادامەت يېيىشنى تۆكىدىغانلارغا ئوخشىمايمەن. چۈنكى، مېۋە مېنىڭ چەككەن رىيازەتلىرىمنىڭ مەھسۇلى، مېۋە-مېنىڭ قەدىر-قىممىتىمنىڭ شاھىدى، مېۋە — مېنىڭ شادلىقىم، لېكىن مەن ھېچقاچان ۋىسال شادلىقىمنى مەنپەئەت تەمەسىگە تېگىشىپ قويغان ئەمەسمەن، شۇڭا مەن ئەجرىم مېۋىسىنىڭ چېكىسىگە چاكىنا نەپ بېزەكلىرى تاقاپ باقمىدىم.

مەن ئاستا يەرگە چۈشكەندە سەپ سېلىپ قاراپ بېقىڭلار، چېھرىمدىن تېخىچە پەخىرلىنىش تۇيغۇسىنىڭ ئوماق جىلۋىسى كەتمىگەنلىكىنى كۆرەلەيسىلەر. مەن گۈللەردەك ئۇزاق ئۆمۈر كۆرمىسەممۇ نامۇ-نىشانسىز تۇزۇپ كەتمەيمەن. مېنىڭ شاخ بىلەن خوش-

لىشىشىم مېۋىنىڭ تۇغۇلۇشى ئۈچۈن، شۇڭا مەن بۇ دۇنيادىن ئارمانسىز كېتىمەن. جىس-
مىمغا ئانا يەر باغرى قۇچاق ئاچىدۇ، مايسىلار يېشىل مەخمەلدىن پاياندار سالىدۇ.

ھايات پەسلى

قەدىرلىكىم، سەن باھار قۇياشى ئۇپۇقتىن بالقىغاندا باغۋەن چېكىسىدىكى تەر تامچى-
سىنىڭ كۆمۈشتەك كۆزنى قاماشتۇرغانلىقىنى كۆرگەنمىدىڭ؟ بىز باغلاردا ۋىسال قۇچۇپ
يۈرگىنىمىزدە بۇلبۇللارنىڭ چاڭىلداپ سايرىغانلىقى ئېسىڭدىمۇ؟ چېچەكلەرنىڭ ئىپاردەك
پۇرىقى چاڭقىغان كۆڭلىمىزنى شېرىنلىك بولىقىنىڭ چەشمىلىرىدە قاندۇرغانلىقىچۇ؟ بىلەمەن،
قۇياش نۇرىنى قانغۇچە سۆيگەن ئاشۇ ھال رەڭ چېچەكلەر شەبنەمدەك ساپ تەرنىڭ ئاپې-
رىدىسى، شۇڭا پەرىلەر ئۇنى پۇراپ قانمايدۇ، ھەسەل ھەرىسى سۆيۈپ ھارمايدۇ. ئۇ جۇش
ئۇرۇپ تۇرغان ياشلىقنىڭ سىماسى.
پاھ، كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچە ياز كەپتۇ! سۆيۈملۈكۈم ئاڭلىدىڭمۇ؟ كاككۇك سايراۋاتى-
دۇ. جۇر، باغقا كىرەيلى، گۈللەر يىلتىزىنى سۆيۈپ ئابى كەۋسەردەك ئېقىۋاتقان سۈپ-
سۈزۈك بۇلاق سۈيىدىن قانغۇچە ئىچەيلى، شادلىق بوستانىدا قاقاقلاپ كۈلەيلى، ئاۋۇ ئا-
نار شېخىغا قارا، ناخشىچى قىزدەك ئىككى يانغا ئىرغىنىپ، ناز بىلەن كاككۇك سايراۋاتىدۇ.
ياق، ئۇ باغۋەننىڭ ئەمگىكى بەرپا قىلغان ھايات بېغىغا مەدھىيە ئوقۇۋاتىدۇ. بىلەمەن
ئامرىقىم، كاككۇك قۇرۇق شاختا سايرىمايدۇ. چۆلنى يېشىل بوستانغا پۈركىگەن ياز — مە-
نىلىك ئۆتكەن ھايات پەسلىنىڭ قىران مەۋسۇمىگە ئوخشايدۇ.
قولاق سال، كۈز شەپىسى كېلىۋاتىدۇ.
ئىختىيارسىز ھايات پەسلىم كۆڭۈل ئېكرانىمدا گەۋدىلەندى. قارىسام باھار چېغىم
كۆز يەتكۈسىز ئارقامدا — يىراق تۇمانلار ئارىسىدا قاپتۇ. ھازىر تازا ياز پەسلىنىڭ چىمەن-
لىكىدە كېتىۋېتىپتىمەن. ئەقىل كۆزۈم بىلەن ھوسۇل بېغىمغا سەپ سالسام، ئۈمىد شاخ-
لىرىمدا ئەلگە ئاتا قىلغۇدەك تۈزۈكرەك غورىمۇ يوقكەن، شۇڭا يىللار ئالدىدا پۇشايمان دەر-
ياسىغا چۆشۈپ كەتكەن مەجنۇنتالدەك تولغاندىم. باغنىڭ قىممىتى مېۋىدە، ئادەمنىڭ قىم-
مىتى ئەلگە قوشقان تۆھپىسىدە ئەمەسمۇ؟ مەن بۇ دۇنياغا يېگىلى، ئىچكىلى كەلگەنمۇ؟
قېنى مېنىڭدىكى ئىرادە؟ قېنى مېنىڭ ھايات پەسلىمنىڭ مېۋىسى؟ ئەكس سادايىمدىن
يەر تەۋرىدى. كۆل سۈيى ئۆگدەپ ياتقان غەپلەت قىرغىقىغا قەھرى بىلەن ئۇرۇلدى.
سۆيۈملۈكۈم، ئەمدى ئۇقتۇم، مېنىڭ شىجائەت تۇلپارىمغا ھۇرۇنلۇق شامىلى دارىپتىكەن.
شۇڭا لايىغەزەللىك كۆرپىسىدە ئۆگدەپ قاپتىمەن. كۆردۈڭمۇ؟ بېشىمنى سىلكىپ ئۇيقۇمنى
ئاچتىم. مەن ئەمدى كۆز يۇمۇپ ئاچقۇچە يېتىپ كېلىدىغان كۈز پەسلىدە، ماڭلاي تەرىم
بىلەن ئۈمىد مېۋىلىرىمنى ئەلگە تەقدىم قىلىش ئۈچۈن بېلىمنى مەھكەم باغلىدىم.

يول

مەن ئۈچ ئاچا يول ئالدىغا كېلىپ، قايسى يولغا مېڭىشنى بىلەلمەي تېڭىرقاپ قال-
دىم. كەينىمدىن گۈپۈرلىگەن ئاياغ شەپىسى ئاڭلاندى. قارىسام توپا - چاڭ توزۇتۇپ، يو-

لۇچىلار كېلىۋېتىپتۇ. ئاشۇلاردىن سوراپ ماڭارمەن، دەپ ئويلىدىم. سەپ سالسام قا-
زاندەك سەللە ئورىغان بىر توپ ئادەمنى باشلاپ، ئوك تەرەپتىكى توپا يولغا
چۈشتى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا بېشىغا تەقىي دوپپا كىيگەن، قولىدا ساپايى تۇتقان بىر بوۋاي
گۆرەن تومۇرلىرىنى كۆپتۈرۈپ، بوغۇلۇپ يىغلاپ تەلقىن ئېيتاتتى. «ھەي ئەخمەق،
سەن ئۆلمەمسەن؟ جۆرە بىز بىلەن، بۇ يول ئۇدۇل جەننەتكە ئاپىرىدۇ». مەن ئۇ كىشىگە
قارىدىم. ئۇنىڭ يالڭاياق پۇتلىرى سېغىزدەك يېرىلىپ كەتكەن بولۇپ، قاقتەك قورۇلۇپ
كەتكەن يۈزىدە تەسۋىي ئورۇقىدەك پىلدىرلاپ قالغان كۆزى ئۈمىد بىلەن چاقنايتتى.
ئاھ بىچارە... دېدىم ئىچىمدە. مەن باقىي ئالەم ۋەھىمىسىگە ۋاقىت سەرپ قىلىش نىيى-
تىم بولمىغاچقا بۇ يولغا مېڭىشنى خالىمىدىم.

بىردەمدىن كېيىن ماتور ئاۋازى ئاڭلاندى. يىرقىراپ كېلىۋاتقان رىقابەت چاقىنى
كۆرۈپ، ئۆزۈمنى چەتكە ئالدىم. زامانىمىزنىڭ ئۈچ دەرىجىلىك بايلىرى ماشىنا، موتې-
ىكلىت، قول ھارۋىسىدا گۈلدۈر-تاراقلاپ، ئۇدۇل ئوتتۇرىدىكى يولغا ماڭدى. ئەقلىم
ھەيران، بۇ يولدا كېتىۋاتقانلارنىڭ پاتاڭلىرى يۇتازىدەك تۈرۈلۈپ كەتكەن، چىرايى
ياغلاپ قويغان توقاچتەك پارقىرايتتى. بىردىنلا ماشىنىغا يىكاپ سوقۇلدى. ئىككى ئادەمگە
بۇ داغدام يولنىڭ نەرى تار كېلىپ قالغانلىقىنى بىلمىدىم. كابىنكىدىن ئېتىلىپ چىققان
بۇدۇر چاچ يىگىت ساقاللىق ئادەمنىڭ ياقىسىدىن ئالدى. ئۇنىڭ ئامبۇردەك بارماقلىرىدى-
كى ئالتۇن ئۈزۈكلەر كۆز قاماشتۇراتتى. كۆزلىرى چەكچەيگەن ئىككى ئادەم يولنى تال-
شىپ بوغۇشماقتا. قول ھارۋىسىدا كېتىۋاتقان كىشى ماڭا قاراپ ۋارقىرىدى: «ھەي ئاداش،
ئوقەت قىلامسەن؟ ھارۋامغا چىقسىۋال، بۇ يول پايدا قەسرىگە تۇتىشىدۇ». ھارۋىدىكى
ئادەمنىڭ گېپى قۇلىقىمغا خۇش ياقتى. قارىسام ئالدىمدىكى يول كۆمۈشتە ياسىغاندەك
كۆز قاماشتۇراتتى، پاساھەت جاغچىسىدەك ئادەمنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلاتتى. مەن بىر قە-
دەم چامداپ بولىۋاراق ئويلىنىپ قالدىم. مەن نېمىشقا بۇ يولغا ماڭىمەن؟ ئەكس
سادايىمدىن تاغلار تىترىدى، دەريا دولقۇنى پەلەككە كۆتۈرۈلدى. مەن چاقماقتەك تېز
ئۆتۈپ كېتىدىغان ھاياتىمنى ئۇ ئالەمنىڭ ھۆر-پەرىلىرىگە، بۇ ئالەمنىڭ سىرلىق تۇتىيا-
سى — پۇلغا تېگىشمەيمەن، دەپ خىتاپ قىلدىم. شۇ ھامان يۈرىكىم ئادەمنىڭ يۈرىكىدەك
گۈپۈلدەپ سالدى. قانلىرىم ئۇرغۇدى. مەن يەنە بىر يولغا سەپ سالدىم. قورام تاشلار
بىلەن قاپلانغان، يىلان باغرى يولدا كىتاب كۆتۈرگەن ئۈچ كىشى بىر-بىرىنى يۆلەپ
پىيادە كېتىۋاتاتتى. ئۇلارنىڭ چېھرى تاڭ شەپىقىدەك جەزىبىلىك، گەۋدىسى مەخمۇت
قەشقەرى، سەككاكى، فارابىدەك گىگانت ۋە جەسۇر ئىدى. يول مۈشكۈلات تېشىغا تۇتى-
شىپ كەتكەن، ئىككى چېتىنى ئوتقاشتەك ئېچىلىپ كەتكەن ياۋا گۈللەر قاپلىغانىدى. ئاس-
ماننى-پەلەك داۋان ئۈستىدە قۇياش نۇرى چاقنايتتى. مەن نادانلىق كېسىلىمنى داۋالاش
ئۈچۈن ئاشۇ ئىلمىي ھېكمەت داۋىسىدىن مېھرىگىيا يىغىش قارارىغا كەلدىم. شۇڭا مەن
دادىل قەدەم تاشلاپ، مەرىپەت يولىغا قاراپ ماڭدىم. ئاھ، ئادەملەر، سىلەرمۇ مەندەك
مۇشۇ يولغا ماڭغان بولساڭلار بىز دەسسەپ تۇرغان بۇ زېمىندە كېسەل دىدارى بولمىغان
بولاتتى، دەپ ئۇلۇغ — كىچىك تىندىم. مەن ماڭغان يولۇمدىن پەخىرلىنىپ، ئۈمىد بىلەن
كۆككە قاراپ قاقاقلاپ كۈلدۈم. تۇرنىلار ئۈستۈمدە پەرۋانىدەك ئايلاندى. زۇمرەتتەك ئاس-
مان نۇر ئىلكىدە چاراقلىدى. ئاۋازىم قۇياشقا سىڭىپ كەتتى.

ئادىلجان تۆمنىياز

كۆڭۈل گۇلدەستىلىرى

(نەسىر)

1

ئەي قىز، قولۇمدىكىنى تارتىۋالماي ئال! سەن ئىشىكىمنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ مەندىن ئۇسسۇزلۇق سورىدىڭ، مەن لام ـــ جىم دېمەستىن، شەرۋەتلىرى ئېقىپ تۇرغان يوغان بىر ئانارنى ئەپچىقىپ بەرگىنىمدە، سەن ئۇنى قولۇمدىن ئالماي شۇبھە بىلەن تىكىلدىڭ، ئىشەنگىنىڭكى، بىز بۇرۇنمۇ ناتونۇش ئىدۇق، بۇندىن كېيىنمۇ ناتونۇش پېتى قېلىۋېرىمىز. سەن ئۇسسۇزلۇقۇڭنى قاندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن مەن ھەرگىز ئارقىڭدىن قوغلاپ بېرىپ، ئەي يولۇچى، يۈرىكىمنى قايتۇرۇپ بەرگىن، دەپ يۈزسىزلىك قىلمايمەن.

ئال ئەي قىز، ئۇسسۇغان بولساڭ قولۇمدىكى بۇ يۈرەكنى خۇددى ئانارنى ئېلىۋاتقاندەك تارتىنماستىن بىمالال ئېلىۋەر!

2

مەن مۇھەببىتىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيمەن، پەقەت سېنىڭ كۆزلىرىڭنىڭ باشقىلارنىڭ كۆزلىرىدىن نۇرلۇق ئىكەنلىكىنى، سېنىڭ ئادەتتىكى سۆزلىرىڭنىڭمۇ باشقىلارنىڭ ناخشىسىدىن تەسىرلىك ئىكەنلىكىنىلا بىلىمەن.

مەن مۇھەببىتىنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيمەن، ھەتتا گۈل بەرگىدىكى شەبنەم تامچىسىنىڭ نېمىشقا تىترەيدىغانلىقىنىمۇ، ئاي بىلەن كۈننىڭ نېمىشقا بىر ـ بىرىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرىدىغانلىقىنىمۇ بىلمەيمەن.

3

ئېيتقىنا، ئاناڭ ساڭا: ئۇنىڭ كۆزىدىن يىراق بول، كۆزلىرىڭ يۈرىكىڭنىڭ بىر تۇتام پاختا ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ قويىدۇ، دەپ ئاگاھلاندۇرامدۇ؟ داداڭ ساڭا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن پەخەس بول، يۈرىكىڭگە كۆزلىرى بىلەن چوغ تاشلاپ قويىدۇ دەپ جېكىلەمدۇ؟ سەن بۇلاق بويىغا سۇغا بارغىنىڭدا، ئېنىقكى، ئۇلارنىڭ ئەينى چاغدىكى ئىزلىرىدىن پەيدا بولغان نۇرغۇن چىغىر يوللارنى، ئېقىن بولۇپ ئېقىۋاتقان نازۇك تۇيغۇلارنى، سۇ ئاستىدىكى رەڭلىك تاشلارنىڭ ساڭا قاراپ كۈلۈمسىرەۋاتقىنىنى كۆرىسەن. دولقۇنلار سېنىڭ سۇرە-

تىگىنى تارتىپ، نېپىز پەردىلەرگە ئوراپ چايقىلىۋاتقان چەمبىرەكلەر بىلەن قوشۇپ مېنىڭ قولۇمغا تۇتقۇزۇش ئۈچۈن ئېقىتىپ كېتىدۇ. يالپۇزلار قولىدىكى چىرايلىق ھاۋارەڭ گۈللىرىنى پۇلاڭلىتىپ: ئېيخ قىز، بۇ گۈللەرنى بىزگە كىمنىڭ بەرگەنلىكىنى بىلەمسەن؟ دېيىشىدۇ، بىر ياۋا كەپتەر ئالدىمدىكى ئېقىنىدا نازۇك تۇمشۇقىنى سۇ ئاستىدىكى پارقىراق قۇمغا تەگكۈزۈپ سۇ ئىچىشكە باشلىغىنىدا يەنە بىرسى قىرغاقتا قاناتلىرىنى تىترەتكىنىچە ئىچكۈيەرلىك بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ تۇرىدۇ.

سەن شۇ بۇلاق بويىدا ئۆسكەن بۈك-باراقسان ئالمىدىن سوراپ باق، ساڭگىلاپ تۇرغان قىپقىزىل ئالمىلار ساڭا ئاناڭ بىلەن داداڭ ئۇچراشقان تۇنجى باھارنى — ئۆزىنىڭ زېمىن قەلبىگە ئۇرۇق بولۇپ سىڭىلىنغان كۈننى ئېيتىپ بېرىدۇ.

مۇنىرە خالىق

قەدەم

كىچىككىنە ئىنىم ئانا تۇپراققا تۇنجى قېتىم قەدەم باستى. ئەنە، ئۇ ئالدى-كەينىگە دەلدۈگۈنۈپ، تايتاڭلاپ مېڭىپ كەتتى.

مەن ئۇنىڭ قالدۇرغان كىچىككىنە قەدەم ئىزىغا تىكىلگىنىمچە ئىختىيارسىز ھالدا خىيال شامالىرىغا ئەگەشتىم.

مانا مەن ئۇلۇغ 90-يىللارنىڭ بەيگىچى ياشلىرى قاتارىدا ئەجدادلار ئىزىنى بويلاپ ئۇچقاندەك ئىلگىرىلەپ كېتىۋاتىمەن. شۇ تاپتا ئەجدادلار خىتابى ئارزۇ كۆلچەكلىرىمنى ھەقىقىي ھايات سۈيى بىلەن تولدۇرماقتا. شادلىق لەشكەرلىرى كۆكرەك قەپىسىمگە ئورۇلۇپ، يۈرىكىمنىڭ ھاياجانلىق تېپىرلىشى بىلەن بەسلەشمەكتە. مەن يىراق-يىراقلاردا قالغان ئۇنتۇلغۇسىز، ئۆچمەس قەدەم ئىزلىرىغا ھەم ئەجەبلىنىش، ھەم خۇشاللىق بىلەن نەزەر تاشلىدىم. مەنمۇ خىتاب قىلدىم: ئېھ، ئەجدادلار قەدىمى! مەنمۇ كېيىنكى ئەۋلادلار ئۈچۈن سىلەردەك ئۆچمەس ئىز قالدۇرىمەن. ئىزلىرىم ئەۋلادلارغا ئىلھام، مەدەت ھەم نۇرلۇق چىراغ بولۇپ قالغۇسى.

ئاھ، خىيال شامالىرى، مېنى نەگە ئېلىپ كەتتىڭلار؟ مەن خىيالدىن بېشىمنى كۆتۈرۈپ، كىچىككىنە ئىنىمغا قارىدىم. ئۇ، يىقىلىپ-قوپۇپ داۋاملىق ئالدىغا كېتىۋېتىپتۇ. مەن ئۇنىڭغا مەزمۇت قەدەم بېسىشنى ئۆگىتىش ئۈچۈن يۈگۈردۈم.

بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز

شائىر ئوسمان ئەخمەدى

ئوسمان ئەخمەدى 1944 - يىلى 4 - ئايدا قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ ياندۇما يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. باشلانغۇچ مەكتەپنى ئۆز يېزىسىدا تاماملاپ، 1960 - يىلغىچە ۋىلايەتلىك بىرىنچى ئوتتۇرا مەكتەپتە ۋە ۋىلايەتلىك تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتە، 1960 - يىلدىن 1962 - يىلغىچە بېيجىڭ مەركىزىي مىللەتلەر ئىنىستىتۇتىدا، 1968 - يىلغا قەدەر بېيجىڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل - ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئۇنىۋېرسىتېتنى پۈتتۈرۈپ 1983 - يىلى ئاقسۇ ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا سوتتا، 1986 - يىلى 11 - ئايغىچە ئاقسۇ ۋىلايەتلىك پارتكومدا ئىشلىگەن. 1986 - يىلى 11 - ئايدا ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە يۆتكىلىپ كېلىپ، بىرلەشمە پارتگۇرۇپپىسىنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى بولغان، ئۇ هازىر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى پارتگۇرۇپپىسىنىڭ ئەزاسى ۋە بىرلەشمىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. ئوسمان ئەخمەدى جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو ئازسانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ دائىمىي هەيئەت ئەزاسى.

ئوسمان ئەخمەدى كىچىك ۋاقىتلىرىدا قىزىق چۆچەك، رىۋايەتلەرگە زوق - مەنە ئىدى. ئۇ باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدىلا دىنىي جەھەتتە چىقارغان ساۋاتى ئارقىلىق «نامەهەق»، «سوپى ئاللايار»، «ناۋائى»، «خوجا هاپىز»، «هۆۋەيدا»، «قىسسەسۇل ئەنبىيا»، «سۇتۇق بۇغراخان»، «شاھ مەشرەپ» قاتارلىق كىتابلارنى ئوقۇغان. ئۇ ئوتتۇرا مەكتەپتە پۇشكىن، لېرمونتوۋ، ئابدۇللا توقاي، ئۆمەر مۇھەممەدى، ئىسمائىل ساتتاروۋ، لۇتپۇللا مۇتەللىپ، نىمشېھىت ئارمىيە ئېلى سايرامى، تېيىپجان ئېلىيېۋ، رەخىم قاسىم قاتارلىق شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشقان.

ئوسمان ئەخمەدى 1959 - يىلى ئۆكتەبىردە «قەشقەر گېزىتى» گە بېسىلغان «ئۆكتەبىر» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىيات - سەنئەت قوشۇنىغا كىرىپ كەلگەن. ئۇزۇن ئۆتمەي «سۇ»، «سۇچىمەن»، «كومسومول» قاتارلىق شېئىرلىرى ئېلان قىلىنغان. ئۇ 1960 - يىلى بېيجىڭغا ئوقۇشقا بارغاندىن كېيىن مەشھۇر خەنزۇ شائىرلىرىدىن دۇفۇ، لى

بەي، بەي جۈيىيى، گومۇرو، زاڭ كېجا، گۇشاۋچۇەن قاتارلىقلارنىڭ شېئىرلىرى بىلەن تونۇشقان.

ئىمىن ئەخمەدى پارتىيىمىزنىڭ 11 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 3 - ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن ئەدەبىي ئىجادىيەتنىڭ يېڭى باھارىغا ئېرىشتى. ھەرقايسى گېزىت-ژۇرناللارغا ئۇنىڭ «مىڭئۆي»، «ئارزۇ بوستانى»، «كۇچا كۆرپىسى»، «بوز تورغاي»، «قەبرە»، «ياشلىقىم سەندە قالسا ئىدى ۋەتەن»، «مېنىڭ قەلبىم دالىلاردا» قاتارلىق شېئىر، داستانلىرى كەينى-كەينىدىن بېسىلدى. «مۆلجەر تاغ بورانلىرى» (ئا. قەييۇم بىلەن بىرلىشىپ يازغان)، «بەخت ناخشىسى»، «گۈلگۈن دالىلار» ناملىق توپلاملىرى نەشىردىن چىقىپ، جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتى. بۇ جەرياندا ئۇ يەنە ئەدەبىي تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىپ، «يەتتە تال سەرەڭگە»، «دۇڭ سۇنرۇي»، «سازلىقتىكى كەچكى تاماق» قاتارلىق قىسقا ھېكايىلارنى، جۇ كېچىننىڭ «شىۋي ماۋ ۋە ئۇنىڭ قىزلىرى» رومانىنى (ئەيسا مۇسا بىلەن بىرلىكتە) تەرجىمە قىلىپ، كىتابخانلارغا سۇندى. ماۋدۇن مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن بۇ رومان جەمئىيەتتە ياخشى تەسىر پەيدا قىلدى.

ئىمىن ئەخمەدىنىڭ ئومۇمىي ئىجادىيىتىگە نەزەر سالساق، شېئىر ئىجادىيىتى، بولۇپمۇ لىرىكىلار ئۇنىڭ ئىجادىيىتىدە ئاساسىي ئورۇننى ئىگىلەيدۇ. ئۇنىڭ داستانلىرىمۇ لىرىك خۇسۇسىيەتكە ئىگە. ئۇنىڭ لىرىكىلىرىنىڭ مەركىزىدە ئىنسان گۈزەللىكى چاقنايدۇ. تەبىئەت گۈزەل، پاك، سەممىمىي ۋە مىننەتسىز، شۇڭا شۇ تەبىئەت ئانا تۇغۇپ تەربىيەلەپ چوڭ قىلغان ئىنسانمۇ پاك، سەممىمىي، مىننەتسىز ۋە گۈزەل بولۇشى كېرەك، دېگەن تۈپ ئىدىيە نۇر چاچىدۇ.

ئىمىن ئەخمەدىنىڭ ئا. قەييۇم بىلەن بىرلىشىپ يازغان «مۆلجەر تاغ بورانلىرى» ناملىق دىراممىسى مەدەنىيەت مىنىستىرلىكى، مەملىكەتلىك مىللىي ئىشلار كومىتېتى تەرىپىدىن «ئىنتىپاق» مۇكاپاتىغا ئېرىشىپ، سەھنىلەردە ئوينالغان ھەم تېلېۋىزوردا كۆرسىتىلگەندىن كېيىن، تاماشىبىنلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشتى.

ئىمىن ئەخمەدى يېقىنقى يىللاردىن بۇيان يېڭىچە شېئىرلارنىڭ بەزى ئارتۇقچىلىقلىرىنى قوبۇل قىلدى، يەنى پىكىرنى قېلىپلاشقان، ئۇقۇملاشقان، شوئار ۋە چۈشەندۈرمە ھالەتتە ئىپادىلىمەي، چوڭقۇر ئىچكى ھېسسىيات، سىمۋولىستىك ۋاسىتىلەر بىلەن ئىپادىلەش يولىنى تاللىۋالدى. ئۇ بۇرۇن يازغان «بوز تورغاي»، «مۇقەددەس سېپىل»، «مىلتىقىمنى سىنىمغىن قار» قاتارلىق خېلى كۆپ شېئىرلىرىدىمۇ پىكىرنى مۇشۇنداق ئىپادىلەشكە تىرىشقانىدى. بىز ئۇنىڭ ئىزدىنىش روھىنى داۋاملىق جارى قىلدۇرۇپ، تېخىمۇ يېڭى، تېخىمۇ مول نەتىجە يارىتىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

شائىر، ئەدەبىي تەنقىدچى ماخمۇتجان ئىسلام

ماخمۇتجان ئىسلام 1947-يىلى 7-ئايدا قەشقەر يېڭىشەھەر ناھىيىسىنىڭ تەلۋىچۇك دەرياسى بويىدىكى يايلاق يېزىسىدا دېھقان ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1955-يىلدىن 1963-يىلغىچە باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپلەردە، 1963-يىلدىن 1968-يىلغىچە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات پاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن، شىنجاڭ قاتناش نازارىتىنىڭ قەشقەر تاشيول بىرىنچى قۇرۇلۇش ئەترىتىدە ۋە قىزىلسۇ تاشيول باش ئۆچاستكىسىدا تەرجىمانلىق ھەم ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان، ئىشچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ خىزمەتلىرىنى ئىشلىگەن. 1980-يىلى 9-ئايدا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىگە يۆتكىلىپ مۇھەررىر بولغان. 1982-يىلى «باھار قوشاقلىرى»، 1988-يىلى «يۈرەك كۈيلىرى» ناملىق شېئىر توپلاملىرى، 1987-يىلى «تاڭ شەبنەملىرى» ناملىق ئەدەبىي ئوبزورلار توپلىمى، 1990-يىلى «كاككۇك قونغان تال» ناملىق نەسر، ھېكايىلار توپلىمى ۋە «ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدىبلىرى» (ئابلىمىت ئىسمايىل بىلەن بىرلىشىپ ئىشلىگەن) ناملىق كىتابىنىڭ 1-تومى نەشر قىلىنغان، بىر قىسىم ئەسەرلىرى «باھار جىلۋىسى»، «توي چاچقۇسى»، «قەشقەر ناۋاسى»، «ئەدەبىي ئىجادىيەت ھەققىدە مۇلاھىزىلەر»، «ئۇيغۇر رومانچىلىقى توغرىسىدا» قاتارلىق كوللېكتىپ توپلاملارغا ۋە ئوتتۇرا مەكتەپ ئەدەبىيات دەرسلىكلىرىگە كىرگۈزۈلگەن. «دوستلۇق كۈيى» ناملىق شېئىرى 1981-يىلى ئاپتونوم رايون بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن ئاز سانلىق مىللەت يازغۇچىلىرىنىڭ ئوتتۇز يىلدىن بۇيانقى مۇنەۋۋەر ئەسەرلىرىنى باھالاش، مۇكاپاتلاش پائالىيىتىدە 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا. «مۇئەللىمىم-ئۇستازىم» ناملىق ناخشا تېكىستى 1986-يىلى مەملىكەت بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن «كىچىك بۇلبۇل» ناخشا مۇسابىقىسىدە 3-دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن.

ماخمۇتجان ئىسلام ئۆسمۈر چاغلىرىدىلا ئەدەبىياتقا ئىشتىياق باغلىغان. يازنىڭ ئايدىڭ كېچىلىرىدە كىشىلەر بوستانلار، ئېرىق-ئۆستەڭ بويلىرى ۋە ھويلىلارغا جەم بولۇپ ھېكايە، چۆچەك ئېيتىشقاندا، ئۇ ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا قۇلاق سالغان ۋە ئاڭلىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئېسىدە تۇتۇۋېلىشقا تىرىشقان. باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان مەزگىلىدە ئۆگىنىش، ئەخلاق، ئەمگەك توغرىسىدا ئاددىي قوشاقلارنى توقۇشقا باشلىغان. ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندىن كېيىن كىتاب ئوقۇشقا بېرىلىپ، جۇڭگو ھەم چەتئەل يازغۇچىلىرى-

نىڭ نۇرغۇن داڭلىق ئەسەرلىرىنى ئوقۇپ چىققان، بولۇپمۇ پۇشكىن، لېرمونتوۋ، خەمىت ئالىمجان، ئۇيغۇن، ئۆمەر مۇھەممەدى، لۇتپۇللا مۇتەللىپ، نىمشېھىت، تېيىپجان ئېلىيېۋ قاتارلىق شائىرلارنىڭ شېئىر، داستانلىرىنى سۆيۈپ ئوقۇپ، ئۇلاردىن مول بەدىئىي زوق ئالغان.

ماخمۇتجان ئىسلام 1960 - يىلى 6 - ئايدا «شىنجاڭ ئۆسمۈرلىرى» گېزىتىدە ئېلان قىلىنغان «مەكتىپىم — گۈلزار بېغىم» ناملىق شېئىرى بىلەن ئەدەبىيات سېپىگە كىرگەن. شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇنىڭ قۇياش نۇرىغا چۆمۈلگەن ئالتۇن بۆشۈك ئانا ۋەتىنىنى، ھەر مىللەت خەلقىنىڭ نىجاد يۇلتۇزى كومپارتىيىنى، سوتسىيالىزم يولىدا مۈرىنى - مۈرىگە تىرەپ ئالغا بېسىۋاتقان ھەر مىللەت خەلقىنى، ۋەتەن قەھرىمانلىرى ۋە يېڭى، بەختىيار تۇرمۇشنى كۈيلەيدىغان، رېئالىزملىق روھ ۋە يېڭى دەۋر جۇشقۇنلۇقى بىلەن تولغان شېئىرلىرى مەتبۇئاتلاردا ئارقا - ئارقىدىن كۆرۈنۈشكە باشلىغان.

شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىل ماخمۇتجان ئىسلامنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتىنىڭ يۈكسىلىشىدە ناھايىتى مۇھىم رول ئوينىغان. بۇ مەزگىلدە ئۇ «باھارغا يار بىزنىڭ قەلبىمىز»، «سەۋرى قىل، يىگىت»، «ۋەتەن»، «سۆزۈم» «پارتىيە شەنىگە» قاتارلىق شېئىرلاردىن باشقا يەنە «كاككۇك قونغان تال»، «سۆيگۈ خەتلىرى»، «ئۇيغۇر قىزى»، «ياشلىق سىرى» قاتارلىق ھېكايىلارنىمۇ يازغان.

«تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ مەدەنىيەت مۇستەبىتچىلىكىگە خاتىمە بېرىلگەندىن كېيىن، ماخمۇتجان ئىسلام شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا يۆتكىلىپ، ئىجادىيەتتە كەڭ زېمىنگە ئىگە بولغان، ئۇنىڭ شېئىرلىرى مەزمۇن ۋە ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە بېيىغان، چىنلىققا تېخىمۇ يېقىنلاشقان. «قۇياشقا باققاندا»، «باھارگۈل، ئەسلىدىم سېنى باھاردا» «باھار كۈيلىرى»، «دوستلۇق كۈيى»، «سېنىڭ قەبرەڭ بىزنىڭ يۈرەكتە»، «باھار سۆيگۈسى» قاتارلىق شېئىرلىرى بۇنىڭ روشەن دەلىلى.

شائىر ماخمۇتجان ئىسلام 80 - يىللاردىن باشلاپ ئاساسىي زېھنىي كۈچىنى ئەدەبىيات تەتقىقاتىغا قاراتقان. ئۇ ئىلگىرى - ئاخىر «ئەدىبنىڭ بۇرچى»، «ئوبزورچىلىقىمىزدىكى بەزى ئېغىشلار توغرىسىدا»، «جانلىق يارىتىلغان ئوبراز»، «ئەلقەم ئەختەم ۋە ئۇنىڭ لىرىك شېئىرلىرىنىڭ بەدىئىي ئالاھىدىلىكلىرى»، «رومانچىلىقىمىزنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدىكى بەزى قاراشلىرىم»، «ئىسلاھاتچىغا خاس روھتا يېزىلغان ياخشى ئەسەر» قاتارلىق ئوتتۇز نەچچە پارچە ئەدەبىي ئوبزورىنى ئېلان قىلىپ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئاجىز ھالقا بولۇپ كېلىۋاتقان ئەدەبىي ئوبزورچىلىقنى راۋاجلاندۇرۇشقا مۇناسىپ ھەسسە قوشقان.

ئەدەبىي تەرجىمە — ماخمۇتجان ئىسلامنىڭ ئەدەبىي پائالىيىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى. ماخمۇتجان ئىسلام شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە ئەدەبىيات بىلىملىرىنى تىرىشىپ ئۆگەنگەندىن باشقا خەنزۇچە ئۆگىنىشنىمۇ ئىنتايىن چىڭ تۇتقان، بىر نەچچە يىل ئىچىدىلا ئەدەبىي ئەسەرلەرنى مۇستەقىل تەرجىمە قىلالايدىغان سەۋىيىگە يەتكەن. ئۇ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ئەدەبىي تەرجىمە بىلەن ئىزچىل شۇغۇللىنىپ، جۇڭگو ھەم چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ «قۇياش ئىللىتقان باھار»، «دالىن ۋە شياۋلىن» «قىردىق

بېرىدىغان ئۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان كۆپلىگەن ئەسەرلەرنى ... «مارىنا بېرىنچى»، «ئابروپى تۆكۈلگەن كاتالىنا»، «گۈل ئېمىشكە مۇنچىۋالا قىزىل»، «مارىنا بېرىنچى»، «نىقاب ئاستىدىكى مۇھەببەت»، «تەشنالىق»، «نىلىسنىڭ غازغا مىنىپ ساياھەت قىلىشى»، «چۈشكۈن ئايال»، «ياش ۋە كۈلكە»، «گۈلخان»، «ھەش - پەش دېگۈچە»، «ئەيىچىلىك شېئىرلىرىدىن تاللانما» قاتارلىق كۆپلىگەن رومان، پوۋېست، ھېكايە، شېئىر ۋە سەھنە ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلغان. بۇ ئەسەرلەر كىتابخانىلارغا مول مەنىۋى ئوزۇق بېرىپلا قالماستىن، بەلكى يازغۇچى، شائىرلار ۋە ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى ئۈچۈنمۇ ئوبدان ماھارەت ئۆگىنىش قوللانمىسى بولۇپ قالغان.

ماخمۇتجان ئىسلام ئەدەبىي تەھرىرلىك ساھەسىدىمۇ بەلگىلىك ئەمگەك سىڭدۈرگەن. ئۇ «ئۇيغۇر خەلق ناخشىلىرى»، «ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى»، «ئەھمەد زىيائى ئەسەرلىرى»، «ئەمىر تۆمۈر كوراگان ھەققىدە قىسسە»، «خارلانغانلار»، «يېزىقچىلىق بىلىملىرى»، «ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا پروزا» قاتارلىق نۇرغۇن ئەسەرلەرنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىنى ئىشلىگەن. 1988 - يىلى مەملىكەت بويىچە ئازسانلىق مىللەتلەرنىڭ مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى تەھرىرلىك نۇقتىسىدىن باھالاشتا ئۇنىڭ «يېزىقچىلىق بىلىملىرى» ناملىق كىتابى 2 - دەرىجىلىك تەھرىرلىك مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

ماخمۇتجان ئىسلام جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ، جۇڭگو ئازسانلىق مىللەت يازغۇچىلىرى ئىلمىي جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى، جۇڭگو خەلق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئەزاسى. كاندىدات ئالىي مۇھەررىر. ئۇ 1989 - يىل 1 - ئايدىن باشلاپ «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىدە ئىشلەۋاتىدۇ.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

تەھرىر ئىلاۋىسى:

جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شۇجىچۇسى يېقىندا ئۇيغۇر ئەدىبلەردىن مەھەممەت شاۋۇدۇن، ئىمىن ئەخمىدى، ماخمۇتجان ئىسلام، ئارسلان قاتارلىق تۆت نەپەر يولداشنى جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزالىقىغا قوبۇل قىلدى. ژۇرنىلىمىزنىڭ بۇ سانىدا ئۇلاردىن ئىككىيلەننى تونۇشتۇردۇق.

قېرىنداش مىللەتلەر ئەدەبىياتىدىن

جاڭ گۇيتىڭ (خۇيزۇ)

ۋەتەنگە مەدھىيە

داپ ۋە نەيگە دومبىرانى جور قىلىپ چالسام راۋان،
شاد ـ خۇراملىقتىن سەھىپە ئاچتى ئىلھامىم شۇئان.
توقسىنىنچى يىل بېشىدا كەلدى تۇنجى نەۋ باھار،
ئېيتىمەن ناخشا ۋەتەننى تائەبەد بول دەپ ئامان.

بىز ئەزەلدىن بىر ئانا پەرزەنتى، قوشماق، جان ـ جىگەر،
مېھرىبان سۆيگەن دىيار بەرگەچكە ئاش، سۇ ھەممە نان.
ھەم ھاياتلىق، ھەم ماماتلىقتا قوشۇلدۇق ئەتە ـ كەچ
تەڭرىتاغنىڭ قۇچىقىدا نەچچە مىڭ يىل يانمۇيان.
ياندى تارىخ ساھىلىدا سان ـ ساناقسىز جەڭ ئوتى،

يەڭ شىمايلاپ ئۆتتى قانچە قەلبى بىر مەرد ـ قەھرىمان.
جەڭگە چۇشتۇق بىزنى پارە ئەيلىگەنلەر دەستىدىن،
زەربىمىزدىن شۇم رەقىبلەر بولدى تەسلىم، بەردى جان.
بىر سېنىڭ ئىشقىڭدا يامغۇردەك تۆكۈلدى ياش ۋە تەر،
ئۇيىنتىپ باققان بېغىڭغا لالە رەڭلىك ئاقتى قان.
ئانا تۇپراق بىرلىكىگە قىلدى ئەجداد جان پىدا،
گەۋدىسىدىن تام سوقۇپ، ئەۋلادلىرىغا قۇچتى شان.
ھەر تىنىق، ھەربىر قەدەمدە قوش يۈرەكنىڭ رىشتى بار،
نەچچە مىللەت قىز ـ ئوغۇلنىڭ بەختى سەندىن ھەر قاچان.

يېڭى جۇڭگو بىزنى ئوخشاش ئالدى ئىللىق باغرىغا،
ھەرنە ئارمان، غايىنى قىلدىڭ بالاڭغا ئەرمىغان.
بىزگە تەڭلىك، ئىتتىپاقلىق، ھەمنەپەسلىك بولدى يار،
بىزنى روناق تاپسا، كۈچلۈك بولسا دەپ يۈردۈڭ ھامان.

بىز ئېرىشكەن ھەر زەپەردىن كۈلكە تاپتى يۈزلىرىڭ،
ھەر نەتىجە نۇرغا رەڭداش، بولدى ھۆسنۈڭدىن ئايان.
ھۇر ـ پاراغەتتە خەتەرنى ئويلىماسلىق كۆپ خەتەر،
بۇ قەدىم سۆزلەرنى ئۇنتۇش بىز ئۈچۈن زىنھار يامان.
كۆكتە دائىم تاڭ قۇياشى، ئاق بۇلۇت بولغان ئەمەس،
يىغلىتۇر گاھى تۇيۇقسىز سوغ ئېقىم، مۇدھىش تۇمان.
يولدا بەزەن گۈل ۋە شادلىق، بەزى چاتقال، بەزى دۆڭ،
قىلمىساڭ پەرۋا، چىرايىڭ سارغىيىپ بولغاي سامان.

ئابى كەۋسەر سۈلىرىڭدۈر تەنگە قۇدرەت، ئەلگە كۈچ،
كۈنگە ئوخشاش ھىممىتىڭدىن بىزگە قايىل كەڭ جاھان.
بىزنى چوڭ قىلدىڭ كىچىكلىكتىن قاتارغا تۇرغۇزۇپ،
سال نەزەر، ئۆسمەكتىمىز بۇ يۇرتتا زەپمۇ شادىمان.
بىزنى بۈركۈت چاغلىغىن، پەرۋاز ئۈچۈن قاقتۇق قانات،
ئەمدى ئاسمانغا بولالماس جۇت-بورانلار ھۆكۈمران.
بىزنى يايلاق بىل ئەگەر، ھەربىر گىياھ قەلبى دېگىنىز،
بىر ساداقەت مەيدىنىدە لالە يەڭلىغ بىپايان.
بىز ئەزىم دەريا، ئىبدىرلىق تامچىمىز گۈل تاجىسى،
ئايىغىڭغا باش قويۇپ دولقۇن ياسايمىز بىگۇمان.
بىز ئىگىز تاغلار كەبى ھەمدەم بولۇرمىز ھەر مىنۇت،
بۇ مۇقەددەس چېگرا بەختىگە ئۆمۈرلۈك پاسىبان.

توقسىنىنچى يىل بېشىدا كەلدى تۇنجى نەۋ باھار،
ئېيتمەن ناخشا ۋەتەننى تائەبەد بول دەپ ئامان.

ئىمىن ئەخمىدى تەرجىمىسى

ئاتىكەم زەمىرى (تاجىك)

باھار ئىلھامى

ئىپار چاچقان باھار شامىلى
يەلپۈپ ئۆتەر سىكىلەكلەرنى.
كۈلكە تۆككەن رەڭمۇرەڭ گۈللەر
مەپتۇن قىلار كېپىنەكلەرنى.

باھار بىلەن جانلىنار زەپمۇ
ئانا زېمىن، ئانا تەبىئەت.

قونۇپ قاپتۇ چىمەن قىرغاققا
ئالتۇن شولا، ئالتۇن مۇھەببەت.

ئاشىقانە باقتىم جاھانغا،
چېچەك تەردىم، گۈللەرنى تەردىم.
باھار مېنى شائىر بول دېدى،
مەيلى دېدىم، قەلەم كۆتەردىم.

پارچە

بەزىلەر دوستمەن دەپ يۈرمىگەن بىلەن، بەزىلەر «دوست» كەبى سىرداشقان بىلەن.
شادلىقىڭ، قايغۇڭغا تەقدىرداش ئىكەن. ئالدىڭدا گۈل ئىكەن، كەينىڭدە تىكەن.

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى مەمتىمىن بارى

بىر سىقىم تۇپراق

تۇرغانباي ئىلەچىبېك (قىرغىز)

(ھېكايە)

بىزنىڭ بۇ يەرنى تاغلار قورشاپ تۇرىدۇ. يىلنىڭ قايسى مەۋسۇمى بولمىسۇن ئاقباش تاغ چوققىلىرى كۈن نۇرىدا چاقناپ كۆزنى قاماشتۇرىدۇ. تەپتەكشى سوزۇلۇپ ياتقان قاتار تاغلارنىڭ ئارىلىرىغا ئاۋۇل ـ قىشلاقلار جايلاشقان بولۇپ، ئۇ يەردە ھەر مىللەت كىشىلىرى ياشايدۇ. مانا شۇنداق ئاۋۇلنىڭ بىرسى ئەرمەنبۇلاق.

ئەرمەنبۇلاققا قوشنا مەملىكەتلەردىن تۇغقان يوقلاشقا كەلگەنلەر توغرىسىدا خەۋەر تارقالدى. بۇ يەردىكى ئادەملەر ئادەتتە چارۋىلار ۋە زىرائەتلەرنىڭ ئەھۋالى، بۇغا ـ ماراللارنىڭ كۈنسېرى ئازلاپ كېتىۋاتقانلىقى، ياكى بولمىسا كىملەرنىڭ بوزاخور، ھاراقكەش ئىكەنلىكى، كىملەرنىڭ بىر ئولتۇرۇشتا قانچىلىك گۆش يەۋېتەلەيدىغانلىقى، قانچە ئاپقۇر قىمىز ئىچىۋېتىدىغانلىقى توغرىسىدىكى پاراڭلار بىلەن بىكار ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋېتەتتى.

قوشنا ئەلدىن تۇغقان يوقلاپ كېلىدىغانلار توغرىسىدىكى خەۋەر تارقىلىشى بىلەنلا بايىقىدەك ئەپقاچتى پاراڭلار نەلەردە قېلىپ، ھەممىلا كىشى شۇ ھەقتە غۇلغۇلا قىلىشتى.

— قىمىنداي موماي بالىسى بەردىگە بىلەن بىللە كېلىۋېتىپتىمىش.

— ئۇ تېخى ھاياتمىكەن؟

— ھايات بولغاچقا كېلىدۇ ـ دە.

— نەزامانلاردىكى ئايال ئۇ. ئۇنىڭ توغرىسىدىكى خەۋەر خاتا بولمىسۇن دەيمىنا؟

— ھوي، راست ئىكەن، شەھەرگە بارغانلار كۆرۈپتۇ، بەك تېتىكمىش. ئوغلىنى قايرىپ قويۇپ، ئۇچرىغانلىكى قىرغىزغا سىنچىلاپ قاراپ، ئەرمەنبۇلاقتىن كەلگەنلەر بارمۇ، دەپ سوراپ يۈرگۈدەك تېخى.

— يېشى توقسانغا بېرىپ قالدىغۇ دەيمەن.

— ئېشىپمۇ كەتتى، قىزى جۇرما چېغىدا قېرىغىنىدىن مۆكچىيىپ، ئولتۇرسا قوپالماس بولۇپ قالغان تۇرسا.

شۇ خىلدىكى گەپ-سۆزلەر ئۇ موماينىڭ ئېتىنى بىرىنچى قېتىم ئاڭلاۋاتقان ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىقلار ئارىسىدىلا ئەمەس، پۈتۈن ئاۋۇل خەلقى ئارىسىدا دەبدەبىلىك ھاياجان قوزغىۋەتتى. موماينىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرى، ئەۋرە-چەۋىلىرى موماينىڭ ئالدىغا كېتىپتۇ،دېگەن گەپ تارقالدى. بۇ خەۋەر زېرىكىپ تۇرغان ئادەملەرگە ئەرمەك بولدى. پۈتۈن ئاۋۇل خەلقى قوزغىلىپ، موماينىڭ ئالدىغا ئاتلاندى. بوۋايلار ئات ئۈستىدە قىمىنداي موماي توغرىسىدا سۆزلەشكەچ ماڭسا، يەنە كىملەردۇر ئۆزلىرىنىڭ ئاتىلىرىنىڭ نەسلىنى، يۈرۈشلىرىنى ماختىشاتتى.

— مەن ئەرمەنبۇلاق بويىدا تۇغۇلغان، قېرىغاندا كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن يەرنى تاشلاپ نەگە بارىمەن، دەپ كۆز يېشى قىلغانىدى، لېكىن ئۇنى ئوغلى بەرىدىگە ئۇنىماي تۇرۇۋېلىپ ئېلىپ كەتكەنىدى،— دېدى سېرىق ۋە سېمىز كەلگەن بىر بوۋاي.

— ئۇ زامانلار تولىمۇ تار زامانلار ئىدى. قىمىنداي مومايىنى كېتىدىكەن دەپ ئاڭلىغان ئاپام مېنى ئەگەشتۈرۈپ خوشلىشىشقا بارغانىدى، موماي مېنىڭ قولۇمدىن سۆيۈپ، ئاپام بىلەن قۇچاقلىشىپ يىغلاپ خوشلاشقان، ئەسلىدە تۇرارسەن دەپ ئاپامغا بىر تال ئۈيمىقىنى بەرگەنىدى. شۇ چاغدا «يەتمىش ياشتىمەن» دېگىنى ئېسىمدە،— دېدى ئېتىنى يورغىلىتىپ كېتىۋاتقان قىزىل يۈزلۈك بىر كىشى.

— مەن ئۇ چاغدا ئاۋۇل ئاكتىپى ئىدىم، ئاپامنى كۆرۈشۈۋېلىشقا ئەۋەتمىگەنىدىم. كېيىن ئاڭلىسام قىمىنداي موماي خاتىرە بولسۇن دەپ قىزلىرىدىن ئىككى تال يىڭنە ئەۋەتىپتۇ، مەرھۇم ئاپام ھەر دائىم شۇ توغرۇلۇق تاپا قىلىپ كايىپ يۈرگەنىدى، — دېدى چاچ-ساقىلى كۆل رەڭگە مايىل، مەمەدانىراق كەلگەن ياداڭغۇ بىربوۋاي.

بىز يىراقتىن كېلىۋاتقان مومىسىنىڭ ئالدىغا كەتكەن چوڭ توپقا ئۇلار توغرا ئېقىندىن ئۆتۈۋاتقان چاغدا يېتىشىۋالدۇق. ئۇلار ناھايىتى جەمەتلىك خەق ئىدى، بىزنىڭ قوشۇلۇشىمىز بىلەن بۇ توپ تېخىمۇ زورىيىپ كەتتى.

قۇرغاق توپا يولدىن كۆتۈرۈلگەن قويۇق چاڭ-توزان كۆكنى قاپلاپ، توپنىڭ ئارقىسى قېلىن توپا-تۇمان ئىچىدە قالدى. بىركەمدە يىراقتىن چاڭ كۆتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقان ماشىنىنىڭ قارىسى كۆرۈندى، بىزنىڭ توپىمىز تىزگىن تارتىپ جايىدا توختىدى. شۇ ئارىدا ماشىنىمۇ يېتىپ كەلدى. قارىساق دەرۋەقە شۇلار ئىكەن. كىمدۇر بىرى چاچلىرى كۈمۈشتەك ئاقارغان، قورايدەك ئورۇق ۋە ۋىجىك بىر قارا موتۇق مومايىنى كەپىنىكىدىن يۆلەپ چۈشۈردى. بىزنىڭ توپىمىزدىن ئىككى ئۈچ موماي «ئاپا...» دېگىنىچە يۈگۈرەپ بېرىپ ھېلىقى ئاقباش موماينىڭ ئالدىغا يىقىلدى. بۇ مومايلار قىمىنداي موماينىڭ قىزلىرى ئىكەن.

— بارمۇسەن، قارىچۇقۇم، ئامان كەلدىڭمۇ جان ئاپا...! — دېگەن بوزلاشلار كۆكنى تىترەتتى.

— ئۇسسۇزلۇق بېرىڭلار!— دېدى كىمدۇر بىرى.

— ئۇ چوڭ ئانىمىز تۇغۇلغان يېرى-
نىڭ تۇزى تارتىقاچ ئۆز يېرىگە ئامان-
ئېسەن قايتىپ كەلدى.
— ئۆپكە قېقىۋېتىڭلار،— دېدى يەنە
بىرى. شۇ ئارىدا كىمدۇر بىرسى ئالغاچ
بارغان سېرىق ئوغلاقنى بوغۇزلاپ، ئۆپكى-
سىنى سۇغۇرۇپ تەييار قىلىپ تۇرغاندى.
ئۇ يۈگۈرۈپ كېلىپ، قېرىنىدىن غورۇلاي-
دەك كىچىكلەپ كەتكەن مومايىنىڭ غولىغا ۋە
مومايىنىڭ ئاللىقاچان بوۋاي بولغان ئوغلىنىڭ
غولىغا ئوغلاق ئۆپكىسىنى قاقتى، ئاندىن ئۆپكى-
نى تاشلىۋەتتى. ئاۋۇل خەلقى مومايىنىڭ ھۆر-
مىتىگە ئوغلاق تارتىپ ئاۋۇل تەرەپكە
قاراپ چېپىپ كېتىشتى، ھايت-ھۇيت
دېگۈچە توپ شالاڭلاپ قالدى. مەن قىمى-
داي مومايىنىڭ جىيەنىنىڭ جىيەنى بولغىنىم
ئۈچۈن ئۇرۇق-تۇغقانلار بىلەن مومايىنىڭ
قېشىدا قالدىم، ئۇنىڭ ئۇستىگە مېنىڭ
مىنگەن ئېتىممۇ ئوغلاق تارتىشقا يارىمايت-
تى، ئاتلىق جامائەت يىراقلاپ كەتكەندىن
كېيىن قىمىنداي ئانىمىز بىلەن بىر-بىر-
لەپ تىنچلىق-ئامانلىق سوراشتۇق. مەن
مومايىنىڭ قولىنى تۇتۇپ، ئۆزۈمنىڭ كىملى-
كىنى ئۇنىڭغا تونۇشتۇرغاندا، موماي:
— ئەللىك يىلدا ئەل يېڭىلىنار،
دېيىشىدۇ، سىلەر ياشلارنى دېگەندەك پەرق
ئېتەلمەيمەن، ئامان بولۇڭلار،— دەپ تىت-
رەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن قولۇمنى سى-
لىدى، پېشانەمگە سۆيۈپ قويدى. مومايىنىڭ
لەۋلىرى يۇمشاق ۋە سوغۇق ئىدى، ئۇنىڭ
كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ قارىچۇقى پىلدىرلاپ
قالغانىدى. بىز ئولتۇرۇپ، ئالايىتەن ئېلىپ
كەلگەن قاتتىق-قۇرۇقلارغا ئېغىز تەگكۈز-
گەندىن كېيىن، ئاۋۇلغا قاراپ يول ئالدۇق.
مېنىڭ ئېتىم ماشىنىدىن ئۈركۈمەيتتى، شۇڭا
مەن ئاستا كېتىۋاتقان ماشىنىغا يانداشىپ
كېتىۋاتاتتىم، بىز توغرا ئېقىنىغا يېتىپ
كەلدۇق، ماشىنا توختىدى، بىر كەمدە
موماي قولىنى سىلكىپ ئىشارەت قىلدى،
مەن ئۇنىڭ يېنىغا باردىم. موماي ماڭا قاراپ:
— ئوغلۇم، ئاۋۇ سۇدىن بىر ئاپقۇر
ئېلىپ بەرگىن، بىر ئوتلىۋالاي، ئاپام
كېچىپ، ئاتام ئىچكەن سۇ ئەمەسمۇ...—
دېدى پەس ئاۋازدا. ئۇنىڭ ئاۋازى تىترەپ
چىقتى، مەن ئاتتىن چۈشۈپ مومايغا بىر
چاشكا سۇ ئېلىپ بەردىم، موماي تىترى-
گەن قوللىرى بىلەن چاشكىنى ئېلىپ،
مۇزدەك سۇنى ئاجايىپ ھۇزۇرلىنىپ سۈمۈردى.
— سوغۇق سۇ بەرمە!— دەپ چۇقۇ-
راشتى ئەتراپتىكىلەر ماڭا قاراپ.
موماي سۇنى ئىچىپ بولۇپ، ياغلىق-
نىڭ ئۇچى بىلەن لەۋلىرىنى سۈرتتى، را-
ھەتلىنىپ ئۇھ تارتتى ۋە:
— كۆيۈپ تۇرغان يۈرىكىم بىر ياشار-
دى، خاسىيىتىڭدىن ئايلىناي تاغ سۈيى،
مۇشۇ سۇنى دەپ كەلسەم، بەرمە! دېيىش-
كىنىنى قاراڭلار، كۆپ ياشا، بالام، مەندەك
ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگىن...— دەپ ماڭا دۇئا
بەردى ئۇ.

* *

ئەرمەنبۇلاق ئاۋۇلىدىكى ئەرمەك-
باينىڭ ئۆيى مەن ئەقلىمنى بىلگەندىن
بېرى بۇنچىلىك قىزىمىغانىدى، ماشىنا
ئىشىك ئالدىغا يېتىپ كېلىشىگە تۇشمۇ
تۇشتىن ئادەملەر يىغىلىشقا باشلىدى. كىش-
لەر يىراقتىن كەلگەن مومايىنى تۆردىكى
قاتمۇ قات كۆرپىنىڭ ئۇستىگە ئولتۇر-
غۇزدى. ساماۋارلارغا ئوت يېقىلىپ، ماللار
سويۇلدى. بەجايىكى توي بولۇۋاتقاندەك
ئىدى، داستىخان سېلىنىپ چاي ۋە تات-

لىق ـ تۇرۇملەر تارتىلدى، چايدىن كېيىن
مومايىغا سالام بەرگۈچىلەر بىرىنىڭ ئارقىـ
دىن بىرى مومايىنىڭ ئالدىدىن ئۆتتۇشتى.
ئاۋۇلـدا 70 — 80 ياشتىن ئاشقانلار كۆپ
ئەمەس ئىدى.

— مېنى تونۇدىڭىزمۇ چوڭ ئانا...

— قارىپ ئاتىنىڭ ئەۋلادىدىن ئوخشىـ
مامەن، ئاۋازىڭ ئوخشاپ تۇرىدۇ.

— تاپتىڭىز، شۇ كىشىنىڭ نەۋرىسى
بولىمەن...

— دۇرەك ئاكىنىڭ بالىلىرى ئوخشايـ
سەن، ئاۋازىڭ گۆركىرەپ چىقىۋاتىدۇ.

— ھە... شۇ ئادەمنىڭ كىچىك ئوغـ
لىمەن.

— بۇ چوڭ ئانامنىڭ چىچەنلىكىنى
قارا، ھەممىسىنى دەل تېپىۋاتقىنىنى...

— كونىلار ئەقىللىق بولىدۇ ئەمەسمۇ.

تۇشمۇ تۇشتىن مانا مۇشۇنداق سۆزـ
لەر ئاڭلىنىپ تۇراتتى. موماي بىلەن ئامانـ
لاشقانلار سەل سېلىككەندىن كېيىن، قىمىنـ
داي موماي ئۆز كۆڭلىدىكى ئادەملەرنى
بىر ـ بىرلەپ سورىدى، مومايىنىڭ قىزى
ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى مومايغا ئېزىپ چۈشەنـ
دۈرۈپ ئولتۇردى، قازا قىلغانلارنىڭ ئىسـ
مى چىققاندا قىمىنداي موماي:

— ئىمانى بىللە بولسۇن، ياتقان
يېرى جەننەتتە بولسۇن، — دەپ پەيلىرى
بۆرتۈپ تۇرغان ئورۇق قوللىرى بىلەن
يۈز ـ كۆزىنى سىلاپ دۇئا قىلدى ۋە «كې
پەن كىيگەندىن ئۈمىد ئۈز، مۇساپىر بو
لۇپ كەتكەندىن ئۈمىدىنى ئۈزمە» دېگەن
سۆز بار، مۇساپىر بولۇپ كەتكەنلەردىن
ئۈمىد ئۈزۈش توغرا كەلسە مەندىن ئۈزـ
سەڭلار توغرا بولاتتى، ئۆلۈش توغرا
كەلسە مەن ئۆلسەم بولاتتى، لېكىن مانا
مەن تېنىچ ـ ئامان قايتىپ كەلدىم، — دەپ
ئۇھسىنىپ قوياتتى.

موماي ئۆزى بىلىدىغان قىرغىزلارنىڭ
ھەممىسىنى سوراپ بولدى بولغاي، تۇساتـ
تىنلا، — ناقىسبەك دېگەن قازاق بارمۇ؟ —
دەپ سوراپ قالدى. ئولتۇرغانلار ھاڭ ـ تاڭ
بولۇپ بىر بىرىگە قاراشتى، قايسى ناقىسـ
بەكتۇ؟ دېيىشىپ بىر بىرىدىن سوراشتى
ۋە كىملىكىنى ئاڭقىرالماي جىم بولدى،
ئارىغا جىم ـ جىتلىق چۈشتى، شۇ ئەسنادا
بىر ئەيلەن:

— قايسى ناقىسبەككى؟ بىز بىلىدىـ
غان ناقىسبەك ياش ئادەم. سىزنىڭ قايسى
ناقىسبەكنى دەۋاتقانلىقىڭىزنى بىلەلمىدۇق،
چوڭ ئانا، — دېدى.

— ھەي ئۇمۇ ۋاپات بولىدىمىكەن،
ناقىسبەك دېگىنىمىز ناخشىچى ئىدى، قىزىل
بەلباغ باغلاپ، تۇلكە تۇماق كىيىپ يۈـ
رەتتى، چوڭ ـ چوڭ سورۇنلاردا ناخشا
توۋلاپ، قىزىقچىلىق قىلىپ، كىشىلەرنى
كۈلدۈرۈپ يۈرەتتى.

سېنىڭ گۈزەل جامالىڭ
كۆلۈپ تۇرغان كۈن ۋە ئاي.
ئۇچۇشقا قاناتىم يوق،
ئەمدى مەن قانداق قىلاي.

دەپ توۋلىسا، ھەممىمىز ئاغزىغا قاراپ
قالاتتۇق، ئۇ چاغلاردا تازا تولغان كېلىنـ
چەك ۋاقتىلىرىمىز ئىكەن.

موماي قوللىرىنى ئۇۋۇلاپ ئۇھ تارتـ
تى، مومايىنىڭ ياشلىقىنى ئەسلەۋاتقانلىقىنى
چۈشىنىپ، ئىچىمىز سىيرىلىپ، جىممىدە
ئولتۇرۇپ قالدۇق، سەكسەن بىر ياشقا
كىردىم، دەپ ماختىنىپ مەيدىسىگە مۇشتـ
لاپ يۈرىدىغان سىيرىق ئۆڭ بوۋاي:

— ۋاي چوڭ ئانا، ھېلىقى ناخشىچى

ناقىسىـەكنى سوراۋېتىپسـەن - دە، ئۇ، سىـ
لەر قوشنـا ئەلـگە چىقىپ كەتكەن يىلى
قازا تاپـقان، ئۇنىڭ بالىلىرى بار، ھېلىقى
ئىشـلار ھېلـىمۇ يادىڭدا ئىـكەن - دە، ئۇ
بەچچىغەر.

— تىنىچ ئولتۇر، كونا خاماننى سوروۇپ
ئالىجـىـماي، كـۆرگەن - بىلگەن قۇرداش -
تەڭتۇشلار كىشىنىڭ يادىغا كېچىپ قالىدىـ
كەن. شۇنداقلا سوراپ قويغىنىم، — دېدى
قىمىنـداي ئانا قولـىنى پېشانىسىگە قويۇپ
كـۆزىنى يوروۇقـتىن قـاچۇرۇپ. ھەممىمىز
كۈلۈمسىرەپ بىر - بىرىمىزگە قارىدۇق، شۇ
تاپتا ياشلىق ئەستىلىكى ھەر كىمنىڭ كالـ
لىسـىدا ھەر خىل خىياللارنى تۇغقاندەك
بولۇۋاتاتتى، گەرچە ھېچكىم ئۇنى ئېيتمىـ
سىمۇ، كۆڭۈللەردىكى ئوخچۇشلار كىشلەر-
نىڭ چىرايىدا جىلۋىلەنمەكتە ئىدى.

— ئىـمانى تازا بولسـۇن، ناخشىچى،
نەغمىچى، چاقچاقچى يىگىت ئىدى،— دېدى
قىمىنداي ئانا چىرايىنى ئۆزگەرتمەي.

گـويـا بـۇ گـەپـلـەرنـىڭ تېـ-
گـىـدىكـى سىرلار يېـيىلىپ كەتمىسـۇن
دېگەندەك، كىشلەر مومايىنىڭ سۆزىگە ئۇنـ
چىقماسلىق بىلەن جاۋاب بەردى.

— مىيخۇا تەيتەي بارمۇ؟ بوۋىيى ۋە
بالىلىرىچۇ؟— ئۇشتۇمتـۇت سوراپ قالـدى
قىمىنداي ئانا.

— مىيخۇا تەيتەي ۋە ئۇنىڭ بوۋىيى
ئىككىلىسى تەڭلا ئۆلۈپ كەتكەن، بالىلىرى
تىلماچ بولۇۋالدى، ئالدى ئۇرۇمچىدە، كەينى
ۋىـلايەتـتە، — دەپ جاۋاب بەردى سېرىق
ئۆكلۈك بوۋاي.

— ياتقان يېرى ئامان بولسۇن، چىـ
قىشقاق، ئادەمـگەرچىلىكى بار ئادەملەر ئىـ
دى. ئىلگىرى مەن ئاغرىپ قېلىپ، يىراقـ
تىكى بىرتېۋىپقا تومۇر تۇتقۇزسام «سېرىق
كېسەل بولۇپسەن، ئىسسىق ئۆتۈپ كېتىپتۇ،
سۇ ئىچكىن» دەپ، دورا چۆپلىرىنى بېرىپ
يولغا سالدى. قايتىشىمىزدا يامغۇر يېغىپ
كەتتى، يـول بويىدا بېلىگە قارا لاتا باغـ
لىۋالغان بىر خەنزۇ ئايال توخۇلىرىنى قوغـ
لاپ يۈرۈپتىكەن، يامغـۇردىن پاناھ قىلىپ
ئۆيىـگە كىرىۋالدۇق. ئۇ يەرلىك تىلنى ياخـ
شى بىلىدىكەن، بىزدىن سىپايىغىنە تىنچلىقـ
ئامانلىق سوراپ، ئالـدىـمىزغا چاي قۇيۇپ
كۈتۈۋالدى، بوۋىيى تېۋىپلىقنى بىلىدىـغان
ئادەم ئىكەن، تومۇرۇمـنى تۇتۇپ «سـلەر
سېرىق كېسەل دەيسلەر، كېسەل جىگەردە،
مەن داۋالاپ باقاي، مۇشۇ ئەتـراپتا بىر-
نەچچە كۈن تۇرۇڭلار» دېدى. شۇنداق قىـ
لىپ بىز سىـرتقا ساتـما ياساپ، شۇ يەردە
تۇرۇپ قالدۇق، گۆش - ياغ يېمىگىن دەپ
شۇۋگۇرۇچتە باقتى، خەنزۇ بوۋاي شەھەرگە
كىرىپ مەن ئۈچۈن دورا دەرمەك سېتىۋېـ
لىپ چىقتى، قاينىتىپ ئىچـكۈزدى، شۇنىڭ
بىلەن تېزلا ساقىيىپ كەتتىم. شۇندىن ئېـ
تىبارەن سىرداش، مۇڭداش، دوست - ئاغىنە
بولۇپ كەتكەنىدۇق. مەن ساقايغانـدا خۇش
بولۇپ ئوغلاق سويۇپ، تېۋىپ بوۋايغا ئات
تەقدىم قىلغانىدۇق، مەرھۇم بوۋاي ئاتـنى
ئالغىلى ئۇنىماي تەسـلىكتە بىر قوي ئالغاـ
نىدى، بۇ جاھاندا ھەرخىل ئادەملەر تېپىـ
لىدىكەن، مەن ھاياتىمدا ياخشى ئادەملەرنى
كۆپ كۆردۈم.

— توغرا ئېيتتىڭ، مەن سېنى يوقـ
لاپ كەلگەن چاغـدا ئۇ بوۋاي ساڭا دورا
قاينىتىپ ئىچكۈزۈپ ئولتۇرغان ئىكەن، شۇـ
نىڭدىن كېيىن بىزمۇ ئارىلىشىپ ئۆتـتۇق.
سەن ئېيتقانـدەك، ياخشى ئادەملەر ئىدى،
ھويلىسىنىڭ ئورنى ھېلىمۇ بار.

— زەگىدى موماي بارمۇ؟ بالىلىرىچۇ؟

— موڭغۇل زۇرغان سۇمۇننى دەيسىزغۇ؟ ئۇ ئادەم ئۇزاق ياشىدى، ئۇنىڭ قازا تاپقىنىغا تېخى ئىككى يىل بولدى، ئۇنىڭ باللىرى بار.

— هېلىقى ئاچارچىلىق يىللىرى ئىككىمىز ئۆچكە بېقىپ، ئىككى يىل قوشنا ئولتۇردۇق، شۇ چاغدا «كومموُ نالاشتۇق» دەپ باللارنى ئۆيگە كەتكۈزمەي كېچە - كۈندۈز تام قوپارغۇزدى. بىچارە زەڭگىدى تازا كۈن قىزىلى بولغان مەھەلدە قايىنتىۋاتقان چېيىدىن بىر ساپلىق ئېلىپ، بېشىدىكى قارا قالپىقىنى سول قولىدا تۇتۇپ بىر نېمىلەرنى ئوقۇپ، ساپلىقتىكى چاينى كۈنگە قارىتىپ چېچىپ تىلەك تىلەيتتى، ئاندىن ئۆچكىلەرنى قوشاغداپ، ئىككىمىز تەرەپتىن سېغىشقا باشلايتتۇق، ئۆچكىنىڭ سۈتىنى پوشۇرغاچ ئۆزىچە «كۈن ئالماق تەسلىشىپ كەتتىغۇ، باللىرىمىز ئامان بولسۇن» دەپ قورۇق باسقان پېشانىسىدىكى تەرلىرىنى سۈرتۈپ شۈبىرلايتتى ۋە سۈت پىشقاندا پىششىق سۈتنىڭ باش بۇرنىدىن بىر ساپلىق ئېلىپ، بايىقى ئايەتلىرىنى قايتىلاپ ئوقۇپ، كۈنگە قارىتىپ چاچاتتى، ئاندىن ئېغىر ئۇھ تارتىپ قويۇپ، ئۆز ئىشىغا كىرىشىپ كېتەتتى. ئىككىمىز قېتىق ئۇيۇتاتتۇق، سۈزمە سۈزەتتۇق. كۆك ئۆكۈزگە قېتىق قايماقلىرىمىزنى ئارتىپ باللار ئىشلەۋاتقان تەرەپكە جۆنەيتتۇق.... — قىمىنداي ئانا يېنىدا ئولتۇرغان قىزلىرىنى ۋە ئەگەشتۈرۈپ كەلگەن ئوغلى بەردىگە بوۋاينى كۆرسىتىپ قويدى، — ئۇ چاغدا بۇلار سەن قالماق، بىز قىرغىز، دېمەستىن قېتىق - ئايران تۇتۇشۇپ ئىچكەچكە كۈن بويى بىلەنگىچە لاي كېچىپ، كېسەك تۆكۈپ يۈرسىمۇ يۈزلىرىدىن قىزىللىق كەتمىگەنىدى. شۇ يىل-

لىرى مەن زەڭگىدىن قايماقتا ئۆرۈم دېگەن تائامنى ئېتىشنى ئۆگەنگەنىدىم، قوشنا ئەلگە چىققاندىن كېيىن پۇت - قولۇمدا ماغدۇرۇم بار چاغلىرىمدا باشقىلارغا ئۆرۈم ئېتىپ بەردىم. موڭغۇل خەلقى ئۆزلىرىنىڭ چاغان ئايىمىدا بىر - بىرىنىڭ ئۆيىگە ئۆرۈمدە تاۋاق قىلىپ باراتتى، ئۇ تائامنى ئۇدۇل كەلگەن كۈندىلا ئېتىۋەرمەيتتى. كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن بۇ ۋەتەندە ھەر مىللەت كىشىلىرى بىلەن بىللە ياشاپ، ئىناق ئۆتكەنىدىم، شۇلارنى سېغىنىپ، كۆرسەم، ئۇلارنىڭ ھالى - كۈنىنى بىلسەم دەپ كەلدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن سوراۋاتىمەن باللىرىم...

ئېتى سىزىلىپ قاق سۆڭەك بولۇپ قالغان ئاق چاچ ئانا يەنە شۇنچە تېتىك ئولتۇراتتى، مومايىنىڭ سورايدىغانلىرى تېخى تۈگىمىگەندەك ئىدى، لېكىن قازاندىكى گۆش پىشىپ كەتكەچكە، داستىخان تارتىلىپ، سۆز ئۈزۈلدى. مېھمانلار تاماقتىن كېيىن مومايىنى دەم ئالسۇن دېيىشتى بولغاي، جەممىدىلا تارقاشتى.

* *

بىز ئەرمەن بايغا قوشنا ئىدۇق. ئەتىگەن تۇرۇپ تالاغا چىقسام قىمىنداي ئانا، ئەرمەن باينىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىدا مەخمەل پەلتۇسىنى يېپىنچاقلاپ ئولتۇرغان ئىكەن، تاغ بېشىدىكى ئېرىمەس قارلار ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈۋاتقان كۈننىڭ قىزغۇچ نۇرىدا تاۋلىناتتى.

— چوڭئانا ياخشى تۇردىڭىزمۇ، — دېدىمەن، مومايغا سالام بېرىپ.

— ياخشى قارىچۇقۇم، ياخشى، ئەزايى بەدىنىم يەڭگىللەپ تېتىكلىشىپ قاپتىمەن،

كۆڭلۈمىمۇ شۇنچە ئوچۇق ... خاسىيەتلىكئدىن
ئايلىناي تۇغقان يەر، تۇپرىقى ئالتۇن،
سۈيى دورا، دېگەن شۇ، تۈنۈگۈن ئىچكەن
توغرا سۇنىڭ سۈيى يېقىپتۇ،— دېدى مو-
ماي قولىنى پېشانىسىگە قويۇپ، قارلىق تاغ
چوققىلىرىغا كۆز يۈگۈرتۈپ،— ئاۋۇ ئەۋلىيا
چوققا، ئاۋۇ كۆك ئوتلاق، ئاۋۇسى بولسا
تىك قىيا، ئاۋۇنى سېرىق قاپتال دەيمىز،
مانا ھەممىسى بۇرۇنقىدەك كۆزۈمگە ئىللىق
كۆرۈنۈۋاتىدۇ، نەقەدەر كاتتا يەر بۇ؟!

— بەكلا سېغىنىپسىز - دە؟

— ۋاي - ۋۇي قۇلۇنۇم، سېغىنىمامدى-
غان، كۆزۈم تېشىلگۈدەك بولۇپ كەلدىم،
ياراتقان ئاللا تېلىكىمگە يەتكۈزسە، ئاتا-
بوۋىلىرىمنىڭ يېنىدىكى ئىللىق تۇپراقتىن
ئورۇن ئالسام تولىمۇ ئۇلۇغ ئىش بولاتتى.

— ئۇنداق دېمەڭ موما، يۈز يىل يا-
شاشقا نېسىپ قىلار.

— ۋاي چىراغىم، ئەمدى ئىككى پۇ-
تۇم گۆرگە ساڭگىلىدى دېگىنە!

بىز سۆزلىشىپ تۇرغىنىمىزدا ئەرمەك
باينىڭ ئايالى يېنىمىزغا كەلدى.

— يۈر بالام، مېنى ئەرمەنبۇلاققا
ئاپىرىپ كەلگىن، بۇ بالامىمۇ بار ئىكەن،
ئىككىڭلار ماڭا ياندىشاڭلارلا بولىدۇ، ئۆ-
زۈم ماڭالايمەن.

قىمىنداي ئانا ھاسىسىغا تايىنىپ، مۈك-
چەيگىنىچە يۈرۈپ كەتتى. بىز مومايغا ئە-
گەشتۇق، ئەرمەنبۇلاق قىشلاقىنىڭ چېتى-
دىكى پاكارغىنە كۆك قۇملۇق يارنىڭ تۈ-
ۋىدىن سىزىپ چىقىپ دەرياغا قۇيۇلاتتى،
بۇلاقنىڭ كۆزى تولىمۇ سۈزۈك بولۇپ، چۆ-
رىسىنى ئەرمەن قاپلاپ كەتكىنى ئۈچۈن
«ئەرمەنبۇلاق» دەپ ئاتىلىپ قالغانىدى.
كەمپىر بۇلاق بېشىنى ھېچ تەمتىرىمەيلا

تېپىۋالدى. ئۇ بۇلاق بېشىدىكى يالپاق
كۆك تاشقا ئولتۇردى - دە، سۆزلەپ كەتتى.

— خاسىيەتلىكئدىن ئايلىناي، سۈزۈك
بۇلىقىم، كۆزى بۇزۇلماپتۇ. بۇ تاشمۇ بۇ-
رۇنقىدەك تۇرۇپتۇ، مەرھۇم بوۋىيىم كۆز
يۇمىدىغان چاغدا مۇشۇ بۇلاقنىڭ ئوخچۇپ
چىققان سۈيىدىن بىر ئىچسەم دەپ ئارزۇ
قىلىۋىدى، مەن مۇشۇ بۇلاقنىڭ كۆزىدىن
بىر تولۇپ سۇ ئېلىپ بېرىپ ئۆز قولۇم
بىلەن ئىچۈرۈۋىدىم، جېنى ئارام تېپىپ،
راھەتلىنىپ كۆز يۇمغانىدى. شۇ ئىشقا
قىرىق يىل بوپتۇ، ئۆلمىگەن ئادەم جۇپتى-
دىن ئايرىلار دېگەن شۇكەن، مانا ئەمدى
شۇ چەشمىدىن ئۆزۈم قولۇم بىلەن ئېلىپ
بىر يۇتاي، بوۋىيىمنىڭ روھى قوللاپ مۇ-
شۇ يەردە جان ئۈزسەم ئەجەب ئەمەس،—
كەمپىر پەي قوللىرى بىلەن بۇلاق سۈيى-
دىن ئارقىمۇ ئارقا ئۈچ ئوچۇم ئىچتى،—
پاھ چېكەمگە چىقتىغۇ ... مۇزدەك ئىكەن،
تۇغۇلغان يەرنىڭ سۈيىنىڭ تەمى باشقىچە
ئىكەن - دە! — موماي يۈز - كۆزىنى يۇيۇپ،
چېكە چاچلىرىنى سىپىدى، تومۇز ئىسسىق-
دىمۇ مۇزدەك سوغۇق بولىدىغان بۇلاق سۈ-
يى بۇ كەچكۈزدە قولىنىڭ ئۇچىنى مۇزلى-
تىپ ئۇيۇشتۇرىدىغىنى ھەممىمىزگە مەلۇم
ئىدى، بىراق توقسان ياشلىق ئاق چاچ ئا-
نىنىڭ سېغىنىشى يەڭدىمۇ، ئۇ يۈزىنى يۇ-
غىچە قىلچە شۈركەنمىدى. بىر چاغدا مو-
ماي قولىنى سۇدىن تارتتى ۋە،— ئىچ-
باغرىمنى سوۋۇتۇپ، تىنىمنى يايرىتىۋەتتى،—
دېگىنىچە بېرىپ كۆك تاشقا ئولتۇردى، ئان-
دىن ماڭا قاراپ:

— ئاۋۇ يالپۇز بىلەن ئەرمەندىن يۇ-
لۇپ كەلگىن، پۇرۇۋالاي،— دېدى. مەن يۇ-
گۈرۈپ بېرىپ ئەرمەن ۋە يالپۇزدىن بىر

تۇتام يۇلۇپ كەلدىم. قىممىنداي ئانا يالپۇز
بىلەن ئەرمەننى ھەۋەس بىلەن پۇراپ بىر
ھازارغىچە ئولتۇرۇپ كەتتى، ئاندىن ئۆز -
ئۆزىگە سۆزلىدى:

— مۇشۇ ئەرمەن بىلەن يالپۇزنىڭ پۇ-
رىقى دىمىقىمدىن زادىلا كەتمىدى، ئەمدى
ئارمىنىم يوق.

قىممىنداي ئانا قولىدىكى چۆپنى پۇ-
راپ ئولتۇرۇپ ئەتراپتىكى چوققىلارغا كۆز
يۈگۈرتتى، تاغ چوققىلىرى دەسلەپكى قار
بىلەن ئاپئاق بېزىلىپ مەغرۇرانە قەد كۆ-
تۈرۈپ تۇراتتى، كەمپىر ئاۋازىنى
كۆتۈرۈپ:

—ياش ۋاقىتلىرىمدا ئەتىگەندە بۇلاققا
سۇغا كەلگىنىمدە چوققىلار مانا مۇشۇنداق
چاقناپ تۇرىدىغان، ھېلىھەم شۇ پېتى چاق-
ناپ تۇرۇپتۇ، خاسىيەتلىك چوققىلار مۇ-
شۇنداق تىپتىنچ ھالىتىدە قانچىلىگەن ئا-
دەملەرنى ئۇزاتتىكىن؟— دېدى. بىر ئاز
تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ سوئالىغا ئۆ-
زى جاۋاب بېرىپ دېدى،— ساناقسىز، سا-
ناقسىز ... شۇلارنىڭ بىرى مانا مەن ...— بۇ
سۆزلەرنى قىلىۋاتقاندا مومايىنىڭ ئاق چاچ-
لىق بېشى خۇددى ئاشۇ ئاقباش چوققىلار-
دەك چاقناپ كەتتى، بىز مومايغا سوغۇق تې-
گىپ قالمىسۇن دەپ ئۇنى يۆلەپ ئۆي تە-
رەپكە قاراپ ماڭدۇق، دۆڭدىن كۆتۈرۈلۈۋات-
قان چېغىمىزدا موماي ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ
قاراپ سازلىقنىڭ بويىنى كۆرسەتتى:

— مېنىڭ كىندىك قېنىم تۆكۈلگەن
يەر— ئاشۇ سايىنىڭ ياقىسى. كىچىك ۋاق-
تىمدا ھەر قېتىم سۇغا كەلگىنىمىزدە ئاپام
ئۇ يەرنى ماڭا كۆرسىتىپ قوياتتى. سېغىن-
غان يېرىمنىڭ سۈيىنى ئىچىپ، ئەرمەن پۇ-
رىقىنى پۇرىدىم، تۇغۇلغان جايىمنى كۆرۈ-
ۋالدىم، ئىچىم بوشاپ كۆڭلۈم تىندى.

قىممىنداي ئانا مۈدۈرۈپ چوقۇرۇپ
ئۆزىلا مېڭىپ كەتتى، ئۆيگە يېتىپ كەلگى-
نىمىزدە، كىشىلەر مال - ۋارانلىرىنى جوڭقۇ-
رۇپ، ناشتىغا تەرەددۇتلىنىپ تۇرغان ئىكەن.

* *

قىممىنداي ئانا كەلگىنىگە بىر ھەپتە
بولدى دېگەن كۈنى تاڭ سەھەردە ئىشىك
چېكىلدى. ئىشىكنى ئاچسام ئەرمەكباي بو-
ۋاي ئىكەن، ئۇنىڭ ئۆڭىسىلى يوق كۆرۈ-
نەتتى، ئۇ ئالدىراپ:

— دوختۇرغا بېرىپ كەلسەڭچۇ؟ موماي
ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى،— دېدى.

— قايسى موماي؟

— قېيىنئانام.

— خاسىيىتىڭدىن ئايلىناي، مومايغا
ئۆز يېرىنىڭ تۇپرىقى بۇيرىغاندۇ، نېمىشقا
دوختۇرغا بارىمىز؟

— بارغىن، بېرىپ دوختۇرنى چاقىرىپ
كەلگىن!— دېدى ئەرمەكباي قوشۇمىسىنى
تۈرۈپ.

مەن كىيىنىپ دەرھال يولغا چىقتىم.
ئاۋۇلدىكى دوختۇرمۇ يىراق ئەمەس ئىدى.
مەن دوختۇرنى ئەگەشتۈرۈپ ئۆيگە يېقىن-
لاپ كەلگىنىمدە يىغا - زارە كۆتۈرۈلدى.
دوختۇر ئىككىمىزمۇ يىغىغا قوشۇلۇپ كەت-
تۇق. ئەتراپقا خەۋەرچىلەر ئەۋەتىلدى.
ئاياللار ئەرمەكباينىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كى-
گىز ئۆي تىكىشتى، بۇ يەردە مېيىتنى كى-
گىز ئۆيدىن ئۇزىتىش ئادەتكە ئايلىنىپ
كەتكەنىدى، كىگىز ئۆي تىكىلگەندىن
كېيىن ئاياللار «كۆپ ياشىغان ئانىدىن تەۋە-
رۈك ئالىمىز» دەپ قىممىنداي ئانىنىڭ خالتى-
لىرىنى ئاقتۇرۇشۇپ، قەن - گېزەك، يىپ -
يىڭنە، تۆگمە، توپچىغا ئوخشاش نەرسىلەر-

نى ئىرىملىك ئۇچۇن تالىشىپ ئىلىۋېلىشتى. مومايىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن كىچىككىنە بىر تۇگۈنچەك چىقىپ قالدى، يالتىراقتا ئورىلىپ يېپ بىلەن مەھكەم چىگىلگەنىكەن، مومايلار ئالتۇن تېپىۋالغاندەك بولۇشۇپ، تۇگۈنچەكنى شۇ ھامانلا يەشتى، يالتىراقنى يەشكەندىن كېيىن ئاق لاتا كۆرۈندى. لاتىمۇ ئېچىلدى، لاتا ئىچىدە قوڭۇر رەڭلىك بىر سىقىم ئۇۋاق نەرسە كۆرۈندى، — دورا - دەرمەكمۇ، نېمە؟ چوڭ ئانىمىز شۇنچىۋالا ئەتىۋارلاپ ساقلىغان ئىكەن، ئەرزىمەس نەرسە ئەمەس - تە، — دېيىشىپ بىر - بىرلەپ كېلىپ ھېلىقى ئۇۋاق نەرسىنى تىلىغا ئېلىپ تېتىپ بېقىشتى.

— تەمىگە قارىغاندا تۇپراق ئوخشايدۇ...

— تۇپراقنىمۇ شۇنچىۋالا سىر تۇتۇپ ساقلىغان بارمۇ؟

—دورا بولمىسۇن - يەنە؟

ئەر - ئاياللار ئاق تۇگۈنچەك ھەققىدە بەس - بەس بىلەن ئۆز قىياسلىرىنى ئېيتىشىپ تالىشىۋاتقاندا، قىمىندا ئانىنى جايلاشتۇرۇپ قول - پۇتلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ يۈرگەن سېرىق ئۆڭلۈك بوۋاينىڭ كەمپىرى شارىخان توپنى يېرىپ كىرىپ، كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرغان ئاق تۇگۈنچەكنى قولىغا ئېلىپ يۇقىرى كۆتۈردى. مومايىنىڭ قوللىرى تىترەپ كۆزلىرىدىن ياش قۇيۇلدى، مومايىنىڭ ئاۋازى يىغىدىن بوغۇلغان، لېكىن سۆزى ئېنىق ئىدى.

— مەرھۇم يەڭگەم ئەينى ۋاقىتتا چېگرىدىن ئۆتەر چېغىدا مېنى ئەگەشتۈرۈپ تۇپراق بېشىغا بارغانىدى، ئۇ شۇ چاغدا بىلگەن دۇئاسىنى ئوقۇپ، روھ - ئەرۋاھلار بىلەن خوشلىشىپ قايتاردا ماڭا «ياخشى كۆرگەن تۇغقىنىم ئىدىڭ، ئاتا - ئانام ياتقان يەرنىڭ تۇپرىقىدىن بىر سىقىم تۇگۈپ بەرگىن، تىرىكلىكىمدە پۇراپ، ئۆلگىنىمدە بىللە ياتاي» دېگەنىدى. شۇ چاغدا مەن تۇپراق بېشىدىن مۇشۇ بىر سىقىم تۇپراقنى ئېلىپ تۇگۈپ بەرگەنىدىم. شۇنىڭدىن بۇيان تالاي يىللار ئۆتتىمۇ، ئېچىگىرى تىقىپ ساقلاپ كەپتۇ، ئەمدى ئانىمىزنى يەرلىككە قويغاندا بېشىغا سېپىپ قويۇڭلار، ياستۇق بولسۇن، — دېدى.

ئەتراپتا تۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ئاق تۇگۈنچەكتىكى بىر سىقىم تۇپراقنى كۆرۈپ بوششىپ، خىيالغا چۆكۈشتى. غورىلايچىلىك قالغان بۇ مومايىنىڭ ئانا ۋەتىنىگە، تۇغۇلغان يېرىگە بولغان ھەقىقىي سۆيگۈسىنىڭ پاكىتى بولمىش بىر سىقىم تۇپراق جىمى كىشىنىڭ يۈرەك تارىنى چەكتى. كىشىلەرنىڭ بۇ ئاق چاچلىق ئانىغا بولغان ھۆرمىتىنى ئاشۇرۇپ ئۇلارنىڭ كۆز - يېشىنى يامغۇردەك تۆككۈزدى.

مېيىت تۇپراق بېشىغا ھەيۋەتلىك ئۇزىتىلدى، ئاسمانغا تاقاشقان ئاقباش چوققىلار ئاق چاچ ئانىغا ئەل بىلەن بىللە ھازا بىلدۈرۈپ، توپ يېنىغا يېقىنلاپ كېلىۋاتقاندەك ئىدى. ئاق تۇگۈنچەكنى مەھكەم تۇتقان ئەرمەكباي بوۋاي ھازا توپنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتاتتى.

تۈزۈپ چىقارغۇچى: مۇھەممەت باغراش
مەسئۇل مۇھەررىر ئارسلان

مۇھاكىمە ۋە تەتقىقات

ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى توغرىسىدىكى بەس - مۇنازىرە

يۈي پياۋ

بۇرژۇئاچە ئەركىنلەشتۈرۈش پىكىر ئېقىمى يامراپ كەتكەن چاغلاردا، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئىنكار قىلىدىغان ۋە ئۇنىڭغا ھۇجۇم قىلىدىغان بىر تەتۈر قۇيۇن كۆتۈرۈلگەنىدى. بۇ تەتۈر قۇيۇن ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدە «يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق»نى، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنى ئىنكار قىلىشتا گەۋدىلىك ئىپادىلەندى. لىيۇبىڭيەن: «ھەق - ناھەقنى ئېنىق ئايرىش، جەڭگە تەييار تۇرۇش، جۇڭگو تارىخىغا چوقۇم قايتىدىن باھا بېرىش، ماۋ زېدۇڭنى چوقۇم ئۇزۇل - كېسىل ئىنكار قىلىپ، ماۋزېدۇڭنىڭ خاتالىقلىرىدىن يېڭىباشتىن ھېساب ئېلىپ، ئۇنىڭ ئەرۋاھىدىن تولۇق قۇتۇلۇش كېرەك» دېدى. فاڭ لىجىز ۋە ئۇنىڭ خوتۇنى: «جۇڭگو ماۋزېدۇڭغا قاچان ئاشكارا، تولۇق باھا بېرەلەيدىغان ۋە ئۇنى پەيپەن قىلالايدىغان بولسا، بۇ جۇڭگودىكى ماھىيەتلىك ئىلگىرىلەش بولغان بولىدۇ» دېدى.

ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغىنى شۇكى، بەزى گېزىت - ژۇرناللار ئۆتكەن يىلى ئەتىياز بىلەن ياز ئارىلىقىدا يۈز بەرگەن سىياسىي ۋەقەدىن كېيىنكى كۈنلەرگىچە ماقالىلەرنى ئېلان قىلىپ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە ھۇجۇم قىلىدىغان سەپسەتىلەرنى داۋاملىق بازا بىلەن تەمىنلەپ كەلدى. بەزى ماقالىلەردە ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى «سۇيىقەستلىك ئەدەبىيات - سەنئەت»نىڭ يىلتىزى، بۇ ئىدىيە «زامانىمىزدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىگە تىنچسىزلىق ئامىلىنى ئېلىپ كەلدى» دېيىلسە، بەزى ماقالىلەردە ماۋزېدۇڭ «فېئودالىق ئاڭ»غا تەسلىم بولدى، «نەتىجىدە، زىيالىيلارنىڭ ئۆزىگە خاس كىشىلىك قەدىر - قىممىتى، ئىجادكارلىق روھى يوقالدى» دېيىلدى. يەنە بەزى ماقالىلەردە ماۋزېدۇڭ «4 - ماي ھەرىكىتى ۋاقتىدىكىدىنمۇ كۆپ ئارقىدا قالغان ئىدىيىۋى، نەزەرىيىۋى قوراللارنى ئىشقا سالدى»، شۇنىڭ بىلەن «4 - ماي ھەرىكىتىنىڭ بارلىق مەنىۋى مىراسلىرى ئۇزۇل - كېسىل دەپنە قىلىندى، جۇڭگو جەمئىيىتى 4 - ماي ھەرىكىتىدىن ئىلگىرىكى مەدەنىيەت ھالىتىگە چېكىندى» دېيىلدى.

ئۆتكەن يىلىنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن بۇيان، «جۇڭگو يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت ئىلمىي جەمئىيىتى»، «ماركسىزملىق ئەدەبىيات سەنئەت نەزەرىيىسىنى تەتقىق قىلىش ئورنى» قاتارلىق ئورۇنلار يۇقىرىقى ئەھۋاللارنى نەزەردە تۇتۇپ، سۆھبەت يىغىنلىرىنى ئېچىپ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە توغرا باھا بېرىش مەسىلىسىنى مۇھاكىمە

قىلدى. نۇرغۇن گېزىت ـ ژۇرناللار ماقالە ئېلان قىلىپ، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى بۇرمىلايدىغان، ئىنكار قىلىدىغان سەپسەتىلەرگە دەسلەپكى قەدەمدە رەددىيە بەردى. بۇ ئىددىيە، نەزەرىيە جەھەتتە ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشقا تېگىشلىك مۇھىم تەرەپ، شۇڭا مۇنداق مۇھاكىمىنى يەنىمۇ چوڭقۇرلاشتۇرۇش كېرەك.

مۇھاكىمىدىكى مۇھىم نۇقتىئىنەزەرلەرنى تۆۋەندىكىچە تونۇشتۇرۇپ ئۆتىمىز:

1. ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مەسىلىسى توغرىسىدا

بىرمۇنچە يولداشلار ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى تەتقىق قىلغاندا ۋە ئۇنىڭغا باھا بەرگەندە، ئالدى بىلەن ئۇنىڭ ئەسلى قىياپىتىگە ھۆرمەت قىلىش كېرەك، دەپ كۆرسەتتى. بۇ بىرىنچىدىن، ئەسلى ئەسەرنىڭ ئەسلىدىكى مەزمۇنىنى، ئۇنىڭدا ئىپادىلەنگەن بىر پۈتۈن ئىدىيىنى، ئىككىنچىدىن، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى كېلىپ چىققان ۋە راۋاجلانغان كونكرېت تارىخىي شارائىتنى، ئۇ ئىدىيىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئەمەلىيىتىگە كۆرسەتكەن كونكرېت تەسىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مانا بۇلارنىڭ ھەممىسى ئىلگىرىكى ئەمەلىيەت. بەزى ئادەملەر ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىگە ھۇجۇم قىلىشنى ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىشنى تارىخنىڭ قىياپىتىنى بۇرمىلاشتىن باشلىدى. بەزىلەر قەستەن ئويدۇرمىچىلىق قىلدى، بەزىلەر ساختىپەزلىك ۋاسىتىلىرى بىلەن يالغان ـ ياۋىداق گەپلەرنى تارقاتتى. شۇڭلاشقا، ئالدى بىلەن ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ ئەسلى قىياپىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشىمىز كېرەك.

جىڭ بۇنىڭ: «ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى توغرىسىدا مۇنازىرە» دېگەن ماقالىسىدە مۇنداق دېيىلگەن: ئالدى بىلەن ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسىنى بۇرمىلاش ۋە خۇنۇكلەشتۈرۈشنى تۈزىتىپ، ئۇنىڭ ئىلمىي قىياپىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش كېرەك. بەزى ئادەملەر ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئىنكار قىلىش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن، پاكىت ئويدۇرۇپ چىقىرىش، تارىخنى ئۆزگەرتىش ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىشتىن يانمىدى. ئۇلار يولداش ماۋزېدۇڭنىڭ سۆزلىرىنى سۇبيېكتىپ ئېھتىياجى بويىچە خالىغىنىچە ئۆزگەرتتى، ئاندىن بۇ ئۆزگەرتىلگەن سۆزلەرنى مەسخىرە قىلدى ۋە ئەيىبلىدى. بۇ بىرنەچچە يىلدا ماركسىزم، لېنىنىزم، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى تەشۋىق قىلىش، ئۆگىنىش ئىشلىرى بەك بوشاشتۇرۇۋېتىلگەنلىكى، بۇ خىل ئويدۇرمىلار ھەر خىل جامائەت پىكرى قوراللىرى ئارقىلىق تەكرارلىنىۋەرگەنلىكى ئۈچۈن بەزىلەر بۇنىڭغا ئىشىنىپ قېلىپ، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى راستىنلا بەزىلەر ئېيتقاندەك شۇنداق ئاددىي، قوپال، دوگما، قورقۇنچلۇق نەرسە ئوخشايدۇ دېگەن تونۇشقا كېلىپ قالدى. مەسىلەن، بەزىلەر گويا راستەك ماۋ زېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئىدىيىسى «بەش شەمشەر» دېمەكتۇر، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئالدى بىلەن دېھقانلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى، ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەرنىڭ تەشكىللىك، رەھبەرلىكى بولغان كۈرىشىنىلا ۋە ئۇلارنىڭ قەھرىمانلىرىنىلا يېزىش كېرەك، دېگەنلەرنى تەشەببۇس قىلدى. ئاتالمىش «بەش شەمشەر» ئەسلىدە خۇفېڭنىڭ 50 ـ يىللارنىڭ باشلى-

ردىدا لىن مۇخەن بىلەن خې چىفاڭنىڭ ئىككى پارچە ماقالىسىدىكى نۇقتىئىنەزەرلەر توغـ
رىسىدىكى يەكۈنى ئىدى. بۇ يەكۈن لىن مۇخەن بىلەن خې چىفاڭنىڭ مۇددىئاسىغا ئۇيـ
غۇن بولۇپ، تەتقىق قىلىشقا تولىمۇ ئەرزىيتتى... بىراق، بۇ يىل 7 ـ ئايغا كەلگەندە، بەـ
زىلەر سېھىرگەرلىك قىلىپ، «بەش شەمشەر»نى كەشىپ قىلىش ھوقۇقىنى يولداش ماۋ زېـ
دۇڭغا تەۋە قىلىپ قويدى. ئۇلار بۇ «بەش شەمشەر» باشقا يەردىن ئەمەس «نۇتۇق»تىن
كەلگەن دەۋالدى. ئەگەر شۇنداق بولغان بولسا، مىسالدىن بىر نەچچىنى كەلتۈرۈپ، ئۆزـ
لىرىنىڭ بۇ گېپىنىڭ توغرىلىقىنى ئىسپاتلىسا بولماسمىدى؟ لېكىن ھېچقانداق مىسال
كەلتۈرەلمىدى. يولداش ماۋزېدۇڭ «بەش شەمشەر» دېگەننى قاچان ئوتتۇرىغا قويۇپتىـ
كەن؟ يولداش ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئالدى بىلەن ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر
ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەك، دېگەننى ئوچۇق ئېيتقان. ئۇ ئىشچىلار سىنىپى ـــ رەھبىرىي
سىنىپ، جىددىي مەسىلە ـــ دېھقانلارنى تەربىيىلەش مەسىلىسى، دېگەننى ئېنىچىل تەكىتلىـ
گەنىدى. ئەدەبىيات ـ سەنئەت ئالدى بىلەن دېھقانلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىشى كېرەك،
دېگەن گەپنى نەدە دەپتۇ؟ «نۇتۇق»تا: «ئەدىبلەر، سەنئەتكارلار بارلىق كىشىلەرنى، بارـ
لىق سىنىپلارنى، بارلىق ئاممىنى، بارلىق جانلىق تۇرمۇش ۋە كۈرەش شەكىللىرىنى كۆـ
زىتىشى، ئۆگىنىشى، تەتقىق قىلىشى ۋە تەھلىل قىلىشى كېرەك» دەپ ئوچۇق بايان قىلىنـ
غان، يەنە: «ئەدىبلەر، سەنئەتكارلار ئەمەلىي تۇرمۇشقا ئاساسەن خىلمۇخىل ئوبرازلارـ
نى يارىتىشى كېرەك» دېيىلگەن. يولداش ماۋزېدۇڭ ئەزەلدىن ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە «ئىشـ
چى، دېھقان، ئەسكەرلەرنىڭ تەشكىللىك، رەھبەرلىكى بولغان كۈرىشىنىلا ۋە ئۇلارنىڭ
قەھرىمانلىرىنىلا يېزىش كېرەك» دەپ چەكلىمە قويغان ئەمەس.

بۇ ماقالىدە يەنە مۇنداق دېيىلگەن: «بەزىلەر دۆلىتىمىز قۇرۇلغان دەسلەپكى مەزـ
گىللەردە، پارتىيە ۋە يولداش ماۋزېدۇڭ ئەدىبلەر ۋە سەنئەتكارلارنى ‹ياخشى ئۆزگەرـ
گەنلەر، ئۆزگەرتىمىسىمۇ بولىدىغانلار، ئۆزگەرتىلسىمۇ ئۆزگىرىشى ياخشى بولمىغانلار، ئۆزـ
گەرتىلمىگەنلەر› دەپ تۆت خىلغا ئايرىغان، دەپ بىلجىرلىدى. بۇ ھەم ئويدۇرما ھەم
بۆلگۈنچىلىك. ئۇلاردىن بۇ گېپىڭنىڭ نېمە ئاساسى بار؟ قايسى ھۆججەتتە مۇشۇنداق
دېيىلىپتىكەن؟ قايسى باشلىقمۇشۇنداق دەپتىكەن ياكىقايسى ‹ئىچكى ماتېرىيال›دا مۇشۇنداق
دېيىلىپتىكەن؟ دەپ سورىسىڭىز، جاۋاب بېرەلمەيدۇ. ماركسىزمنىڭ پرىنسىپى
بويىچە بولغاندا، كىشىلەر ئوبيېكتىپ دۇنيانى ئۆزگەرتىش جەريانىدا،
سۇبيېكتىپ دۇنياسىنىمۇ ئۆزگەرتىپ تۇرۇشى كېرەك. يولداش ماۋ زېدۇڭ
بۇ پرىنسىپتا ئىزچىل چىڭ تۇردى. ئۇ ئۆزىنىڭ ‹نۇتۇق›ىدا، ئۆز ئىدىيىسىنىڭ
ۋە ھېسسىياتىنىڭ ئۆزگىرىش جەريانى ئۈستىدە مەخسۇس توختالغانىدى. ئۇ تەشۋىقات
خىزمىتى يىغىنىدا سۆزلىگەن سۆزىدە ھەممە ئادەم ئۆگىنىشى ھەممە ئادەم ئۆزىـ
نى ئۆزگەرتىشى كېرەك، مەن دېگەن ھەممە ئادەم بىزنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ، دەپ ئوـ
چۇق ئوتتۇرىغا قويغانىدى. ناھايىتى روشەنكى، يولداش ماۋزېدۇڭ ئەزەلدىن بىر قىسىم
كىشىلەر باشقىلارنىلا ئۆزگەرتىدۇ، ئۆزىنى ئۆزگەرتمىسىمۇ بولىدۇ، دەپ قارىغان ئەمەس».

2. ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنى تۇرغۇزۇش توغرىسىدا

نۇرغۇن يولداشلار، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى — ماركسىزمنىڭ جۇڭگونىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتى بىلەن بىرلەشتۈرۈلگەنلىكىنىڭ مەھسۇلى، 4 - مايدىن بۇيانقى جۇڭگو يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ تارىخىي تەجرىبىلىرىنىڭ ئىلمىي يەكۈنى، جۇڭگونىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتىنىڭ ئىلمىي بايانى، شۇنداقلا ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەتنى راۋاجلاندۇرۇشنىڭ نەزەرىيىسى، فاڭجېنى ۋە سىياسىتى، بۇ ئىدىيە مەيلى ئىلگىرى بولسۇن ياكى ھازىر بولسۇن، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەتنى غەلىبىگە يېتەكلەيدىغان قىبلىنامە، دېگەن قاراشقا قوشۇلدى.

ئۆتكەن يىل ئەتىياز بىلەن ياز ئارىلىقىدا، بەزىلەر ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە «ئەمەلدارلار ئاساس قىلىنغان ئەدەبىيات قارىشى» دەپ ھۇجۇم قىلىپ، ئۇنىڭدا «ھوقۇق ئۆلچىمى بار» دېدى. بەزى يولداشلار بۇ خىل سەپسەتىنى نەزەردە تۇتۇپ مۇنداق دېدى: ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى ھەرگىزمۇ بىرەر ئادەم جۇڭگودىكى ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەرگە تاڭغان نەرسە ئەمەس.ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ جۇڭگو زېمىنىدا پەيدابولۇشى تارىخىي مۇقەررەرلىك ئىدى. ئۇ مۇئەييەن تارىخىي ئېھتىياجنىڭ مەھسۇلى بولۇپ، مۇئەييەن تارىخىي ئېھتىياجنى قاندۇرغانىدى. جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ پېشىۋالىرى ۋەتەننى، مىللەتنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن، قايتا - قايتا ئىزدىنىش ۋە سىناق قىلىش ئارقىلىق ماركسىزمنى تېپىۋالدى ۋە ئۇنى قوبۇل قىلدى. ماركسىزمنى جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈش جەريانىدا، نۇرغۇن مۇۋەپپەقىيەتلەرنى ۋە ئوڭۇشسىزلىقلارنى باشتىن كەچۈرۈش، ئىجابىي ۋە سەلبىي جەھەتتە مول تەجرىبىلەرنى توپلاش ئارقىلىقلا تونۇش جەھەتتە سەكرەش ھاسىل قىلىپ، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى، جۈملىدىن ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنى بارلىققا كەلتۈردى. «يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» ئېلان قىلىنغان چاغدا، پارتىيىمىز تېخى ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيە ئەمەس ئىدى. ئۇ چاغدا مەملىكەت بويىچە ئارمىيە، ھۆكۈمەتنىڭ چوڭ ھوقۇقى تېخى گومىنداڭنىڭ قولىدا ئىدى. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، نېمە ئۈچۈن نۇرغۇن ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى گومىنداڭغا ئەگىشىپ ماڭماي يەنئەنگە كەلدى؟ ئۇلارنى يەنئەنگە ھەقىقەتنىڭ تەسىرلەندۈرۈش كۈچى ئېلىپ كەلمەي زورلۇق كۈچى ئېلىپ كەلگەنمۇ؟ نۇرغۇن ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى «نۇتۇق» باشلىغان يولغا چىن دىلىدىن قايىل بولۇپ ماڭماي مەجبۇرىي ماڭغانمۇ؟ مەن «يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە قارشى ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە سۆزلەر» دېگەن ماقالەمدە: ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى ھەرگىزمۇ «ئەدەبىيات- سەنئەت ئەمەلدارلىرى بەلگىلىگەن ... ئەدەبىيات - سەنئەت قانۇنىنى ... سەنئەت پائالىيىتى قىلىدىغان ئوبيېكتىپ قانۇنىيەت ئەمەس»، ئۇ «يازغۇچىلارنى، سەنئەتكارلارنى ئەدەبىيات -

سەنئەتنىڭ ئوبيېكتىپ قانۇنىيەتلىرى بويىچە ئىجاد قىلىشقا يېتەكلەيدىغان، ئەمەلىيەتنىڭ
ئۇزاق سىنىقىدىن ئۆتكەن، ئەدەبىيات - سەنئەتنى خەلق بىلەن زىچ بىرلەشتۈرۈدىغان بە-
دىئىي ئىلمىي پرىنسىپ» دېگەنىدىم.

بەزىلەر ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى «تاشقى قانۇنىيەت»كىلا ئەھمى-
يەت بېرىدۇ، «ئىچكى قانۇنىيەت»كە ئەھمىيەت بەرمەيدۇ، دېدى. ھەتتا ئۇنىڭغا ئەدەبى-
يات - سەنئەتنىڭ «ئېستېتىك ماھىيىتى»گە خىلاپلىق قىلدى، دەپ ھۇجۇم قىلدى. بە-
زى يولداشلار بۇ سەپسەتىلەرنى نەزەردە تۇتۇپ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى:
«ئىچكى قانۇنىيەت»، «تاشقى قانۇنىيەت» دەپ ئايرىش ئىنتايىن بىمەنى-
لىك. قانۇنىيەت دېگىنىمىز شەيئىلەرنىڭ ئىچكى، مۇقەررەر ۋە ماھىيەت جەھەتتىكى باغ-
لىنىشىدۇر. ئەگەر تاشقى ھادىسىنىلا ئېچىپ بېرەلىسە ئۇنى قانداقمۇ «قانۇنىيەت» دېگىلى
بولسۇن؟بىز ئىنسانىيەت ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئورتاق قانۇنىيىتىنى تەتقىق قىلىپلاقالماستىن،
جۇڭگونىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئالاھىدە قانۇنىيەتلىرىنىمۇ تەتقىق قىلىشىمىز
كېرەك. «نۇتۇق»تا ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك قانۇنىيەتلىرى شەرھىلەنگەن
بولۇپ، جۇڭگونىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ ئالاھىدە قانۇنىيەتلىرى نۇقتىلىق
ھالدا مۇھاكىمە قىلىنىغان. ئەدەبىيات - سەنئەت خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى ۋە ئارزۇسىنى ئەكس
ئەتتۇرىدۇ، دەۋر روھىغا باي يېڭى پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىدۇ بۇ ھەم دەۋرنىڭ
ئەدەبىيات - سەنئەتتىن كۈتكەن تەلىپى، ھەم تەرەققىي قىلىۋاتقان ئىنقىلابىي ئەدەبىيات -
سەنئەتنىڭ ئۆزىگە خاس تەلىپى. بۇنى قانداقمۇ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ سىرتىدىكى ئىش
دېگىلى بولسۇن؟ يەن جاۋجۇ «بىزگە قانداق ئېستېتىكا كېرەك» دېگەن ماقالىسىدە: «‹ئېس-
تېتىكا دۇنياسى› مۇ ئۇنداق ئىناق، تىنچ يەر ئەمەس، ئۇ يەردىمۇ ئەزەلدىن ماتېرى-
يالىستىك ئېستېتىكا بىلەن ھەر خىل - ھەر رەڭدىكى ئىدېئالىستىك ئېستېتىكىنىڭ ئايرىم-
چىلىقى ۋە قارىمۇ قارشىلىقى مەۋجۇت بولۇپ كەلدى»دەپ يازدى. ئۇ مۇنداق دېدى:
«ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى مول ھەم چوڭقۇر ئېستېتىكىلىق مەزمۇنغا ئىگە،
يولداش ماۋزېدۇڭ ‹يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق›
ىدا ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ئېستېتىكىلىق مەسىلىسى توغرىسىدا كۆپ توختالدى، ئەدە-
بىيات - سەنئەتنىڭ ئېستېتىكىلىق خۇسۇسىيەتلىرىگە ۋە ئېستېتىكىلىق تەلىپىگە ئىنتايىن
ئەھمىيەت بېرىپ، ماركسىزمنىڭ ماتېرىيالىستىك ئېستېتىكا پرىنسىپىنى ئوچۇق ئىزچىل-
لاشتۇردى. مەسىلەن ‹نۇتۇق› تا: رېئال تۇرمۇش بىلەن ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ ھەر
ئىككىلىسى گۈزەل بولسىمۇ، لېكىن ئەدەبىيات - سەنئەت ئەسەرلىرىدە ئەكس ئەتتۈرۈل-
گەن تۇرمۇش ئادەتتىكى ئەمەلىي تۇرمۇشقا قارىغاندا تېخىمۇ يۇكسەك، تېخىمۇ يارقىن،
تېخىمۇ يىغىنچاق، تېخىمۇ تىپىك، تېخىمۇ غايىۋى بولىدۇ ۋە شۇنداق بولۇشى كېرەك.
شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تېخىمۇ ئومۇمىي خاراكتېر ئالغان بولىدۇ، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات- سەن-
ئەت ئەمەلىي تۇرمۇشقا ئاساسەن خىلمۇخىل ئوبرازلارنى يارىتىپ، ئاممىنىڭ تارىخنى
ئالغا سۈرۈشىگە ياردەم بېرىشى كېرەك› دېيىلگەن.بۇسۆز رېئاللىقنىڭگۈزەللىكى بىلەن سەن-
ئەتنىڭ گۈزەللىكىنىڭ دىئالېكتىكىلىق مۇناسىۋىتىنى توغرا يورۇتۇپ، ماركسىزملىق ئېس-
تېتىكىنىڭ بىر ئاساسىي قائىدىسىنى شەرھلەپ بەردى.»

**3. «نۇتۇق» ئېلان قىلىنغاندىن بۇيانقى ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت ئەمە-
لىيىتىگە توغرا باھا بېرىش مەسىلىسى توغرىسىدا**

ھەقىقەتنىڭ بىردىنبىر ئۆلچىمى ئەمەلىيەت. ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدى-
يىسىگە باھا بەرگەندە، «نۇتۇق» يېتەكچىلىكىدىكى ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت ئەمە-
لىيىتىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇشقا بولمايدۇ. بەزىلەر ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت
ئىدىيىسىنى ئىنكار قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا، «نۇتۇق» ئېلان قىلىنغاندىن بۇيانقى ھەتتا
«سول قانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى»دىن بۇيانقى ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت تارىخىنى
پۈتۈنلەي ئىنكار قىلدى. بەزىلەر مۇنداق دېدى: «يېڭى دەۋردىن ئىلگىرىكى جۇڭگو
ھازىرقى زامان ئەدەبىيات تارىخىغا نەزەر سالىدىغان بولساق، ئەدەبىياتىمىزنىڭ باشتىن
ئاياغ دېگۈدەك ئىلگىرىلىشىنىڭ قىيىن بولغانلىقى، ھەتتا توختاپ قالغانلىقى، ئارقىغا چېك-
ىنگەنلىكىنى ... ئەدەبىياتنىڭ ئۆز خىسلىتىنى ۋە سۇبيېكتىپلىقىنى يوقىتىپ قويغانلىقىنى،
روھىي دۇنيا ئىنژېنېرلىرىنىڭ روھىي دۇنياسىنىڭ بۇرمىلىنىپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. بۇ-
رۇن ئەدەبىيات ساھەسىدە داڭ چىقارغان نۇرغۇن تالانتلىق يازغۇچىلار ۋە شائىرلار ئەمە-
لىيەتتە ھېچنېمە يازالمايدىغان بولۇپ قالدى. ھازىرقى ئەدەبىيات ساھەسىدىكى سەر-
خىللارنىڭ ئەقىل - پاراستى تۇيۇقسىزلا ئىنتايىن تۆۋەنلەپ كەتتى ... خەلق ئەدەبىياتى
خەلق ئىنقىلابى غەلىبە قىلغان يىللاردا مۇشكۈل ھالغا چۈشۈپ قالدى، بۇنى زادىلا
چۈشەنگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن بۇ ئىنكار قىلىپ بولمايدىغان ئېچىنىشلىق پاكىت».

نۇرغۇن يولداشلار مۇنداق ھېسابلىدى: ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتى-
مىزدە ھەر خىل سەۋەنلىكلەر، ھەتتا ناھايىتى ئېغىر سەۋەنلىكلەر كۆرۈلگەن بولسىمۇ،
لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن پۈتكۈل ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئەت تارىخىنى مەغلۇبىيەتلىك
تارىخ دېيىشكە بولمايدۇ، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنى خاتا دېيىشكە تې-
خىمۇ بولمايدۇ. جۇڭگونىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئىتى يوقلۇقتىن بارلىققا كەلدى،
كىچىكلىكتىن زورايدى، خاملىقتىن بارا - بارا پىشىپ يېتىلدى، بۇ ھېچكىم يوققا چىقىرالماي-
دىغان تارىخىي پاكىت. جۇڭگونىڭ ئىنقىلابىي ئەدەبىيات - سەنئىتىنىڭ راۋاجلىنىشى ۋە
زورىيىشىنى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ توغرا يېتەكچىلىكىدىن ئايرىپ
قاراشقا بولمايدۇ.

مەن «مۇلاھىزە» دېگەن ماقالەمدە مۇنداق دېگەنىدىم: «بىزنىڭ قارىشىمىزچە، ماۋ-
زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى ئەدەبىيات - سەنئەتنى ‹مۇشكۈل ھالغا چۈشۈرۈپ›
قويمايلا، ‹خارابلىشىش› يولىغا باشلىمايلا، ‹ئېغىر چىقىم›غا ئۇچراتمايلا قالماستىن، بەلـ-
كى ئېلىمىز خەلقىنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىنىڭ راۋاجلىنىشى ئۈ-
چۈن توغرا نىشان كۆرسىتىپ بەردى ۋە كەڭ يول ئېچىپ بەردى. ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات-
سەنئەت ئىدىيىسى ئېلىمىزدىكى بىرنەچچە ئەۋلاد يازغۇچى، سەنئەتكارلارنى ئۆسۈپ يېتى-
لىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى، دۆلىتىمىزنىڭ ئازاد رايونلىرىدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت-
چىلەرنىڭ جاھانگىرلىككە، فېئودالىزمغا ئۇزۇل - كېسىل قارشى تۇرۇش يولىدىكى يېڭى

دېموكراتىك ئىنقىلابنى ئورۇنداپ، ئۆچمەس تۆھپىلەرنى يارىتىشقا يېتەكچىلىك قىلدى.
دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىنكى ئەدەبىيات - سەنئىتىمىزنىڭ خەلقنىڭ سوتسىيالىستىك ئىنـ-
قىلاب ۋە قۇرۇلۇش ئېلىپ بېرىشى، ياشلارۋە ئۆسمۈرلەرنىڭ سوتسىيالىستىك ئەخلاقىي پەزىـ-
لەتنى يېتىشتۈرۈشى، خەلقنىڭ ھەر جەھەتتىكى ئېستېتىكىلىق تەلىپىنى قاندۇرۇشى، سوتسىـ-
يالىستىك مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنى كۈچەيتىشكە يېتەكچىلىك قىلىشى قاتارلىق جە-
ھەتلەردىكى مۆلچەرلىگۈسىز رولىنى جارى قىلدۇردى». مىن چيۇ «يەنە مەرىپەت ۋە ۋە-
تەننى مۇنقەرزلىكتىن قۇتۇلدۇرۇش توغرىسىدا» دېگەن ماقالىسىدە مۇنداق دېـدى: «ئەدە-
بىيات - سەنئەت خىزمىتىنىڭ ‹نۇتۇق› ئېلان قىلىنغاندىن بۇيانقى نەتىجىلىـرى ۋە سە-
ۋەنلىكلىرىنى كىشىلەر كۆرۈپ تۇرۇپتۇ ... ‹نۇتۇق› دۇنياغا كەلگەندە، پارتىيىمىز تېخى
ھاكىمىيەت بېشىدىكى پارتىيە ئەمەس ئىدى. ئۇ چاغدا، پارتىيىمىز رەھبەرلىك قىلغان يېڭى
ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىدىن باشقا، دۆلەت ئىچىدە يەنە ھەرخىل ئەدەبىيات - سەنئەت
ئېقىملىرى بار ئىدى. ئۇ چاغلاردا، قانداق ئەدەبىيات - سەنئەت تارىخىنىڭ ئىلگىرىلەش
يۆنىلىشىگە ۋەكىللىك قىلىپ، ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمىغا ئايلاندى؟
قانـداق ئەدەبىيات - سەنئەت خەلقنىڭ ساداسىنى ھەقىقىي تۈردە ئەكس ئەتتۈرۈپ، كەڭ
ئاممىنىڭ قىزغىن ھىمايىسىگە ئېرىشتى؟ ئەمەلىيەت بۇ مەسىلىلەر توغرىسىدا يەكۈن چىقار-
دى. بىرەر دەۋردىكى ئەدەبىيات - سەنئەت نەتىجىلىرىنى ئۆلچەشتە، ئاز ساندىكى ئېسىل
سەنئەت ئەسەرلىرىگە قارىغان بىلەنلا بولمايدۇ. ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتىمۇ ئەدەبىـيات -
سەنئەت خىزمىتىنىڭ مۇھىم مەزمۇنى. بولۇپمۇ جۇڭگودەك مۇنداق مەدەنىـيىتى ئارقـىدا
قالغان چوڭ دۆلەتتە، ئومۇملاشتۇرۇش خىزمىتى تېخىمۇ كەم بولسا بولمايدىغان خىزمەت.
ئەمما بىز پەقەت مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنىلا مىسالغا ئالساق، مۇنداق ئەسەرلەر ‹نۇتۇق›دىن
كېيىنمۇ ئۈزلۈكسىز بارلىققا كەلدى. ئېلىمىزدىكى نامايەندە خاراكتېردىكى تۇنجى ئو-
پېرا — ‹ئاق چاچلىق قىز› مۇ ‹نۇتۇق› تىن كېيىن بارلىققا كەلگەن. ئېلىمىزدىكى ئەڭ
ئاممىۋى خاراكتېردىكى سەنئەت — دراما ۋە ئەلنەغمە سەنئىتىنىڭ ئىسلاھ قىلىنىش نە-
تىجىلىرىمۇ ‹نۇتۇق›تىن كېيىن ئەڭ كۆپ بولدى. بولۇپمۇ دۆلىتىمىز قۇرۇلغانـدىن كې-
يىن، دراما ۋە ئەلنەغمە سەنئىتىنىڭ ئومۇميۈزلۈك راۋاجلىنىشى پۈتۈن دۇنيانى ھەيران
قالدۇردى. ئەدەبىي ئىجادىيەت جەھەتتىكى نەتىجىلەرنىمۇ كىشىلەر كۆرۈپ تۇرۇپتۇ.»

جاڭ جۈننىڭ «ماۋزېدۇڭ ۋە يېڭى جۇڭگو ئەدەبىياتى» دېگەن ماقالىسـىدە، يېڭى
جۇڭگو بارلىققا كەلگەندىن بۇيانقى ئەدەبىيات نەتىجىلىرى قىسقىچە يەكۈنلەنگەن. ماقالىدە
مۇنداق دېيىلىدۇ: 1949 - يىلدىن 1957 - يىلغىچە بولغان ئارىلىقتا ... مەيلى ئازاد
رايونلاردىن كەلگەن پېشقەدەم ۋە ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچىلار بولسۇن ياكى گومىنداڭ
ھۆكۈمرانلىقىدىكى رايونلاردىن كەلگەن پېشقەدەم ۋە ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچىلار بولسۇن،
نۇرغۇن ياخشى ئەسەرلەرنى يېزىپ چىقتى، كېيىن يېڭى جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ سەركەر-
دىلىرىدىن بولۇپ قالغان بىر تۈركۈم ياش يازغۇچىلار تېزلا يېتىشىپ چىقتى. شېئىرىيەت
ساھەسىدە ئەي چىڭ، تيەن جيەن، زاڭ كېجيا، گوشياۋ چۈەن، خې جىڭجى، ۋېـن

جىيى، جاڭ جېمىن، گوڭ لىۋ، لى يىڭ، يەنجىن قاتارلىق شائىرلار نۇرغۇن ياخشى شې-
ئىرلارنى يازدى. ھېكايىچىلىق ساھەسىدە، لىۋبەييۈينىڭ «يورۇقلۇق ئالدىمىزدا»، لىۋ
چىڭنىڭ «پولات ئىستىھكام»، سۈن لىننىڭ «دەسلەپكى بوران - چاپقۇن»، جاۋشۇلىنىڭ «سەن-
لىۋەن» ۋە لى جۈن، جۈن چىڭ، مافېڭ، ۋاڭ ۋىنچى، ۋاڭيۈەنجيەن، ۋاڭ مېڭ، لۇۋېنفۇ، لىۋ
شاۋتاڭ قاتارلىقلارنىڭ كىشلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىغان ھېكايىلىرى تىياتىر ساھەسىدە،
لاۋشېنىڭ «لۇڭشۈيگو جىلغىسى»، «چايخانا»، شايەننىڭ «سىناق»، ساۋيۈينىڭ «ئوچۇق
كۆن»، ئەن بۈنىڭ «باھار شامىلى نۇمىنخې دەرياسىغا يېتىپ كەلدى»، خۇكېنىڭ «كۆ-
رەش ئىچىدە ئۆسۈپ يېتىلىش»، چېن چىتۇڭنىڭ «مىڭلىغان تاغ - دەريالار»، ياڭ لۈيفاڭ-
نىڭ «كاككۇك يەنە سايرىدى» دېگەن ئەسەرلىرى خەلقنىڭ تۇرمۇشىنى، كۈرىشىنى ۋە
ئىدىيىۋى ھېسسىياتىنى پۇختا، چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ، سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتنىڭ
دەسلەپكى قەدەمدىكى گۈللىنىش نەتىجىلىرىنى نامايان قىلدى. تارىخ بۇ يازغۇچىلارنىڭ
مۇناسىۋەتلىك ئەسەرلىرىنىڭ تاكى ھازىرغا قەدەر ۋاقىتنىڭ سىنىقىغا بەرداشلىق بېرىپ
كەلگەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. روشەنكى، بۇ ئۇلارنىڭ ئەدەبىيات جەھەتتىكى تەربىيىلىنىشى،
ئەدەبىيات جەھەتتىكى تەجرىبىلىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ ماۋ زېدۇڭ
ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېتەكچىلىكىدىكى توغرا نىشان بويىچە ئىش قىلغانلى-
قىدىن ئايرىلمايدۇ... 1957 - يىلدىن 1966 - يىلغىچە بولغان ۋاقىت... يېڭى جۇڭگو
ئەدەبىياتى تارىخىدا... كۆز يۇمغىلى بولمايدىغان ئىنتايىن مۇھىم، شانلىق سەھىپىلەرنى
ئىگىلەيدۇ. ئېلىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىنىڭ كۆرۈنەرلىك نەتىجىلىرىنىڭ نامايەن-
دىسى بولغان نۇرغۇن ئەسەرلەر مۇشۇ ئون يىلدا بارلىققا كەلدى. ھېكايىچىلىق ساھەسىدە،
چۈي بونىڭ «چەكسىز ئورمان، قارلىق دالا»، ۋۇچياڭنىڭ «قىزىل قۇياش»، ياڭ مۇنىڭ
«ياشلىق ناخشىسى»، جۇلىبونىڭ «تاغلىق يېزىدىكى غايەت زور ئۆزگىرىش»، فېڭ دېيىڭ-
نىڭ «كۆسەي گۈلى»، لى جيەرېننىڭ «زور داۋالغۇش»، جۇ ئىرفۇنىڭ «شاڭخەينىڭ
سەھىرى»، لىۋچىڭنىڭ «ئىگىلىك تىكلەش قىسسىسى»، تىياتىرچىلىق ساھەسىدە، گومورو-
نىڭ «سەي ۋىنجى»، تيەن خەننىڭ «گۈەن خەنچىڭ»، ساۋيۈينىڭ «ئۆت ۋە خەنجەر»،
شېن شىمىڭ قاتارلىقلارنىڭ «رەڭگارەڭ چىراغ ئاستىدىكى قاراۋۇل» چېن يۈننىڭ «ياش
ئەۋلادلار»، كىنوچىلىق ساھاسىدە، لياڭ شىننىڭ «قىزىل ئاياللار قوشۇنى»، يې لىننىڭ
«لىن زېشۈي»، مافېڭنىڭ «يېزىمىزنىڭ ياشلىرى»، لى جۈننىڭ «پېشقەدەم جەڭچىنىڭ
يېڭى تەرجىمىھالى»، شۈي گۇاڭيياۋنىڭ «كىچىك ئەسكەر جاڭ گا»، باجىننىڭ «قەھرىمان
ئوغۇل - قىزلار»، لىن گۇ قاتارلىقلارنىڭ «سەھنىدىكى ئاچا - سىڭىللار»، دراما ۋە ئەلنەغ-
مىلەردىن «قۇمۇشلۇقتىكى ئۇچقۇن»، «قىزىل چىراغ»، «ۋېيخۇشەننى پەم بىلەن ئېلىش»،
«لى خۇينياڭ»، شېئىرلاردىن لى جىننىڭ «يۈيمىن شېئىرلىرى» ۋېن جيېنىڭ «قاساس
يالقۇنى»، گوشياۋچۈەننىڭ «گېنېرال تېردلوگىيىسى»، خې جىڭجىنىڭ «لېي فېڭ ناخ-
شىسى»، لىۋبەييۈي، چىڭ مو، ياڭ شۇ قاتارلىق نەسر يازغۇچىلىرىنىڭ مەشھۇر ئەسەر-
لىرىدىن دەۋر ھېسسىياتى ئۇرغۇپ تۇرىدۇ، سيۇژېت، تېما، شەكىل، ئۇسلۇب جەھەتتە
كەڭ ئىزدىنىش داۋامىدا، يازغۇچىلار ئۇزاق ۋاقىت چوڭقۇر ھېس قىلىنغان تۇرمۇش ۋە

كۆرەشنى تەسۋىرلەپ، دۆلىتىمىزنىڭ ئۇزاق تارىخى بىلەن ھازىرقى سوتسىيالىستىك جەمئىيىتىمىزدە ئوتتۇرىغا چىققان ھەرخىل پېرسوناژلار ئوبرازىنى ئىپادىلەپ، ھازىرقى زامان جۇڭگو ئەدەبىياتىنى كلاسسىك ئەدەبىيات بىلەن چەت ئەل ئەدەبىياتىنى ئەينەك قىلىش ئاساسىدا، مىللىيلىشىش، ئاممىۋىلىشىش يولىدا يېڭى پەللىگە چىقىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىپ، ئىدىيە ۋە بەدىئىي جەھەتتە تېخىمۇ ۋايىغا يەتكۈزدى. بۇ نەتىجىلەرنى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ نۇرغۇن تۈپ مەسىلىلەردە يازغۇچىلارغا يېتەكچىلىك قىلغانلىقىدىن، جۇئېنلەينىڭ بۇ دەۋردە سولچىل خاتالىقلارغا قارشى تۇرۇپ، 1959 - يىلى ۋە 1962 - يىلى ئىككى قېتىم ئەدەبىيات-سەنئەتتىكى «سولچىللىق» خاھىشىنى تۈزەتكەنلىكىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ.

«ماۋ زېدۇڭ ۋە يېڭى جۇڭگو ئەدەبىياتى» دېگەن ماقالىدە يەنە مۇنداق دېيىلىدۇ: يېڭى دەۋردىكى ئەدەبىي ئىجادىيەتتە ناھايىتى زور نەتىجىلەر قولغا كەلتۈرۈلدى... نەتىجىلەرنىڭ قولغا كەلتۈرۈلۈشىنى ئىدىيىنىڭ ئازاد قىلىنىشىدىن، سەنئەت دېموكراتىيىسىدىن، ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىدىكى ئومۇمىي ھەقىقەتنىڭ يېتەكچىلىكىدىن ئايرىپ قاراشقا بولمايدۇ. ئەي چىڭنىڭ «قايتىپ كەلگەن ناخشا» خې جىڭجىنىڭ «جۇڭگونىڭ ئۆكتەبىرى»، لېي شۇيەننىڭ «مايسىلار كۆيلىمەكتە»، شۇتىڭنىڭ «ئېھ ۋەتەن، سۆيۈملۈك ۋەتىنىم» قاتارلىق شېئىرلىرى، لى جۈننىڭ «خۇاڭخې شەرققە قاراپ ئاقىدۇ»، جۇ كېچىننىڭ «شۈي ماۋ ۋە ئۇنىڭ قىزلىرى»، لى گوۋېننىڭ «قىشتىكى باھار»، جاڭ جيەنىڭ «ئېغىر قانات»، چېن رۇڭنىڭ «ئادەم ئوتتۇرا ياشقا كەلگەندە»، جياڭ زىلۇڭنىڭ «زاۋۇت باشلىقى چياۋنىڭ ۋەزىپىگە تەيىنلىنىشى» قاتارلىق ھېكايە، پوۋېست-رومانلىرى، زوڭ فۇشيەننىڭ «تىمتاس ئەمەس بۇ ماكان»، سۇ شۇيالىڭنىڭ «قىزىل قەلب شەجەرىسى»، شايېشىننىڭ «شەھەر باشلىقى چېن يى»، لى بىنكۈي، تاڭ دۇڭلارنىڭ «تەڭرىتاغنىڭ ئېتەكلىرىدە» قاتارلىق درامىلىرىغا ئوخشاش يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ نامايەندىسى بولغان نۇرغۇن مۇنەۋۋەر ئەسەرلەر يازغۇچىلارنىڭ ئۇزاق ۋاقىت ئۆگەنگەن تۇرمۇشىنىڭ جەۋھىرى، شۇنداقلا يازغۇچىلارنىڭ خەلق بىلەن بىرلەشكەنلىكىنىڭ، خەلقنىڭ يۈرەك ساداسى ۋە ئارزۇسىنى بەدىئىي يۈكسەكلىككە كۆتۈرگەنلىكىنىڭ نەتىجىسى.

4. ماۋ زېدۇڭنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدىكى خاتالىقلىرىنىڭ ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى

ماۋ زېدۇڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئېغىر خاتالىق سادىر قىلىپ، ئىنقىلاب ئىشلىرىغا، جۈملىدىن ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىغا زىيان كەلتۈردى. ماۋزېدۇڭنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدىكى خاتالىقلىرىنىڭ ئۇنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىگە قانداق قاراش كېرەك؟ بەزىلەر: مەيلى يەنئەن ئەدەبىيات-سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا بەلگىلەنگەن پرىنسىپلار بولسۇن ياكى مەدەنىيەت ئىنقىلابىي دەۋرى-

دىكى «ئۈچنى گەۋدىلەندۈرۈش» پىرىنسىپى بولىشۇن. ھەممىسلا بىر ئۇرتاق مەزمۇننى ئەكىس ئەتتۈرۈپ، ھەممىگە باپ كېلىدىغان بىر خىل ئەدەبىيات قارىشىنى جاكارلىدى — بىز بۇنى ھازىرچە «ئەمەلدارلار ئاساس قىلىنغان ئەدەبىيات قارىشى» دەپ تۇرايلى» دېدى. يەنە بەزىلەر مۇنداق دېدى: ئۇلگىلىك تىياتىرلار كۆزنىڭ باشقىچە ئۇسلۇبتا ئىجاد قىلىنىش پرىنسىپى ۋە بەدىئىي ئۈرنەكلىكى بىلەن ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە ئىجادىي ۋە تۈزىتىش كىرگۈزمىگەن ھالدا چىڭ تۇردى ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇردى ھەمدە ئۇنى سوتسىيالىزم باسقۇچىغا كۆتۈردى، «نۇتۇق» مەدەنىيەت ئىنقىلابىدا جياڭچىڭنىڭ ئۇلگىلىك تىياتىر پرىنسىپى بىلەن قوشۇلۇپ، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنى يۇقىرى پەللىگە كۆتۈردى.

نۇرغۇن يولداشلار يۇقىرىقى سەپسەتىلەرگە قارىتا مۇنداق دېدى: ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى — بىر ئىلمىي ئىدىيىۋى سىستېما، پارتىيىنىڭ كوللېكتىپ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ مەھسۇلى. ماۋ زېدۇڭنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدىكى خاتالىقى، ئۆزى ئىلگىرى زور كۈچ بىلەن تەشەببۇس قىلغان توغرا تەشەببۇسلارغا خىلاپلىق قىلغانلىقىدا. شۇڭا، ئۇنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا سادىر قىلغان خاتالىقنى ئىلمىي ئىدىيە سىستېمىسى بىلەن ئارىلاشتۇرۇۋېتىشكە بولمايدۇ، لىن بياۋ، «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» نىڭ قىلغان تەتۈر ئىشلىرىنى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە دۆڭگەپ قويۇشقا، ھەتتا «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» دىكى بىمەنە ئىشلىرىنى بىرنەچچە ئون يىل ئىلگىرى ئېلان قىلغان «يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق» قا ئارتىپ قويۇشقا تېخىمۇ بولمايدۇ.

جىڭ بۇنىڭ «ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى توغرىسىدا مۇنازىرە» دېگەن ماقالىسىدە مۇنداق دەيدۇ: «يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى سۆزلىرىنىڭ ھەر بىر جۈملىسىنى ھەقىقەت دەپ كەتكىلىمۇ بولمايدۇ. يولداش ماۋ زېدۇڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا خاتالىق سادىر قىلدى. لېكىن بۇنى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىگە بولغان يېتەكچىلىكىنى رەت قىلىشنىڭ ئاساسى قىلىۋالماسلىق كېرەك.»

«ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسى دېموكراتىك ئىنقىلاب مەزگىلىدە شەكىللىنىپ، سوتسىيالىستىك ئىنقىلاب مەزگىلىدە تېخىمۇ بېيىغان ۋە راۋاجلانغان. يولداش ماۋ زېدۇڭ يەنئەندىكى ئىستىل تۈزىتىشنىڭ ئالدى - كەينىدە، پۈتۈن پارتىيىنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنى توپلاش ئاساسىدا، بىر قاتار ئەسەرلەرنى يېزىپ چىقىپ، جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ تەجرىبىلىرىنى جۇملىدىن جۇڭگو يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلىدى. ئۇنىڭ ‹يېڭى دېموكراتىزم توغرىسىدا›، ‹يەنئەن ئەدەبىيات - سەنئەت سۆھبەت يىغىنىدا سۆزلەنگەن نۇتۇق› قاتارلىق ئەسەرلىرى مانا مۇشۇ دەۋردە يېزىلغان ئەدەبىيات - سەنئەتكە دائىر ۋەكىللىك خاراكتېرگە ئىگە ئەسەر بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئۇ دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن كېيىن، ‹خەلق ئىچىدىكى زىددىيەتلەرنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش مەسىلىسى توغرىسىدا›، ‹تەشۋىقات خىزمىتى يىغىنىدا سۆزلەنگەن سۆز›، ‹مۇزىكانتلار بىلە

لەن سۆھبەت› قاتارلىق ئەسەرلەرنى ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلىپ، ئۆزىنىڭ دېموكرا-
تىك ئىنقىلاب مەزگىلىدە ئوتتۇرىغا قويغان ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى نۇقتىئىنە-
نەزەرلىرىنى راۋاجلاندۇردى. يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت مەسىلىسى توغ-
رىسىدىكى ھۆكۈملىرىدە ئاشۇرۇۋېتىلگەن يەرلەر بولسىمۇ، لېكىن ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات -
سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ ئىلمىي سىستېمىسى توغرا. ماۋ زېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنى
كەڭ خەلق ئاممىسى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، مىللەتنىڭ
ئىلمىي، ئاممىۋى يېڭى مەدەنىيىتىنى بەرپا قىلىش توغرىسىدىكي ئىدىيىسى، بارچە گۈللەر
تەكشى ئېچىلىش، ھەممە ئېقىملار بەس - بەستە سايراش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، ئەدە-
بىيات - سەنئەت خادىملىرىنى ئىشچى، دېھقان، ئەسكەرلەر ئاممىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈش
توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى ماركسىزمنى، جەمئىيەتنى ئۆ-
گىنىش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، تۇرمۇشنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ بىردىنبىر
مەنبەسى ئىكەنلىكى ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتى تۇرمۇشنى تىپىكلەشتۈرۈش كې-
رەكلىكى توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، ئەدەبىيات - سەنئەت ئىجادىيىتىدە ‹يېڭى ئادەم، يېڭى
دۇنيا› نى تىرىشىپ ئىپادىلەش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى، جۇڭگونىڭ ۋە چەت ئەللەرنىڭ
مەدەنىيەت مىراسلىرىغا تەنقىدىي ۋارىسلىق قىلىش ۋە ئۇنى ئەينەك قىلىش توغرىس-
دىكى ئىدىيىسى، ئەدەبىيات - سەنئەت خىزمىتىدە ئومۇملاشتۇرۇش بىلەن ئۆستۈرۈش مۇ-
ناسىۋىتىنى توغرا بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدىكى ئىدىيىسى... ئەمەلىيەتنىڭ ئۇزاق
سىنىقىدىن ئۆتۈپ، يىمىرىلمەس ھەقىقەت ئىكەنلىكى ئىسپاتلانمىغانمىدى؟ قالايمىقانچىلىق-
نى تۈزەش خىزمىتىنىڭ يەنە بىر غايەت زور نەتىجىسى شۇ بولدىكى، يولداش ماۋ زېدۇڭ-
نىڭ ئايرىم سۆزلىرىدىكى ئاشۇرۇۋەتكەن تەرەپلىرى، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدىكى خاتالىقلىرى
بىلەن ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ ئىلمىي سىستېمىسىنى پەرقلەندۇرۈپ، ھەم يولداش ماۋ زې-
دۇڭ سادىر قىلغان خاتالىقلارنى تۈزەتتى، ھەم ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ توغرا يادروسىنى
قوغدىدى، شۇنداقلا يېڭى تارىخىي شارائىتتا ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى راۋاجلاندۇردى.
يولداش دېڭ شياۋپىڭ مۇنداق دەيدۇ: ‹يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ خاتالىقى ئۆزىنىڭ توغرا
نەرسىلىرىگە خىلاپلىق قىلغانلىقىدا›، ‹بىز قالايمىقانچىلىقنى تۈزىگەنىدە، لىن بياۋ ۋە
تۆت كىشىلىك گۇرۇھنىڭ بۇزغۇنچىلىقى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىققان قالايمىقانچىلىقلارنى
تۈزىشىمىز، يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدىكى خاتالىقلىرىنى تەنقىد قىلىپ،
ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ توغرا يولىغا قايتىپ كېلىشىمىز كېرەك›. ‹دۆلىتىمىز قۇرۇلغاندىن
بۇيانقى پارتىيە تارىخىغا دائىر بەزى مەسىلىلەر توغرىسىدىكى قارار› دا يەنىمۇ ئىلگىرى-
لىگەن ھالدا مۇنداق دەپ كۆرسىتىلدى: ‹ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسى - ماركسىزم - لېنىنىزمنىڭ
جۇڭگودىكى تەتبىق قىلىنىشى ۋە راۋاجى، جۇڭگو ئىنقىلابىنىڭ ئەمەلىيەتتە ئىسپاتلانغان
توغرا نەزەرىيىۋى پرىنسىپلىرىنىڭ ۋە تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنى، جۇڭگو كوممۇنىستىك پار-
تىيىسىنىڭ كوللېكتىپ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى. پارتىيىمىزنىڭ بىر
مۇنچە مەشھۇر رەھبەرلىرى ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ شەكىللىنىشىگە ۋە
راۋاجلىنىشىغا مۇھىم تۆھپە قوشتى، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسى يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ

ئىلمىي ئەسەرلىرىگە مۇجەسسەملەشكەن.» «قارار» دا يەنە مۇنداق دېيىلىدۇ: «تارىخنىڭ ئۇزاق سىنىقىدىن ئۆتۈپ ئىلمىي نەزەرىيىگە ئايلانغان ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسىنى يولداش ماۋ زېدۇڭنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا ئۆتكۈزگەن خاتالىقلىرىدىن پەرقلەندۈرۈش كېرەك»، بىز ئېيتقان ماۋ زېدۇڭنىڭ ئەدەبىيات ‐ سەنئەت ئىدىيىسى يولداش ماۋ زېدۇڭ بەرپا قىلغان پارتىيىنىڭ كوللېكتىپ ئەقىل ‐ پاراسىتى مۇجەسسەملەشتۈرۈلگەن، ئېلىمىزنىڭ يېڭى ئەدەبىيات ‐ سەنئەت ھەرىكىتىنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى يەكۈنلەنگەن، ئەمەلىيەتتە توغرىلىقى ئىسپاتلانغان ماركسىزملىق ئەدەبىيات ‐ سەنئەت تەشەببۇسىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ماۋ زېدۇڭنىڭ نامىدىن ئايرىلمايدۇ، لېكىن ماۋ زېدۇڭنىڭ ئۆزىنىڭ قىلغان سۆزلىرىگە باراۋەر دېگەنلىكمۇ ئەمەس».

بۇ ماقالىدە يەنە مۇنداق دېيىلىدۇ: «ماۋزېدۇڭ ئەدەبىيات ‐ سەنئەت ئىدىيىسىنى ئىنكار قىلىدىغان بىر مۇھىم نەيرەڭ، مەدەنىيەت زور ئىنقىلابىدىكى ئىنتايىن سول پېكىر ئېقىمى بىلەن ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىشتىن ئىبارەت. «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن ئىلگىرى ئوتتۇرىغا چىققان بەزى «سول» نەرسىلەرنى يامان سۈپەت ئۆسمىدەك ئايىنتىۋەتتى، ئومۇمىي جەھەتتىن ئېيتقاندا، ئۇ ئىلگىرىكى ئون يەتتە يىلنى، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئۈزۈل ‐ كېسىل ئىنكار قىلدى. لىن بياۋ ۋە تۆت كىشىلىك گۇرۇھ «ئاق قېلىش نەزەرىيىسى»، «ئەدەبىيات ‐ سەنئەتتىكى قارا يىپ دىكتاتۇرىسى نەزەرىيىسى» نى ئويدۇرۇپ چىقىرىپ، پرولېتارىياتنىڭ «ئىنتېرناتسىئونال شېئىرى» دىن بۇيانقى ئەدەبىيات ‐ سەنئىتىنى ئاق ھالەتتە تۇرۇپ كەلدى، جۇڭگونىڭ ئوتتۇز يىلدىن بۇيانقى ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ‐ سەنئىتىنى «قارا يىپ دىكتاتۇرا يۈرگۈزدى» دېدى. ئۇلار «نۇتۇق» روھى گەۋدىلەندۈرۈلگەن سان ‐ساناقسىز مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى زەھەرلىك چۆپ قىلىپ قويىدى، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات ‐ سەنئەت لۇشيەنىدە چىڭ تۇرغان سان ‐ ساناقسىز يازغۇچىلارنى، سەنئەتكارلارنى جىن ‐ شەيتان قىلىپ قويىدى»، مانا بۇ پولاتتەك پاكىتلار، «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» ھەرگىزمۇ جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ‐ سەنئىتىنىڭ داۋامى بولماستىن، بەلكى جۇڭگو ئىنقىلابىي ئەدەبىيات سەنئىتىنىڭ نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيىتىنى ئۈزۈل ‐ كېسىل ئىنكار قىلىش ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغاندىن كېيىن، «ئەدەبىيات ‐ سەنئەتتىكى قارا يىپ دىكتاتۇرىسى نەزەرىيىسى» ئىنكار قىلىنغاچقا، زور تۈركۈمدىكى يازغۇچىلار ئاقلىنىپ، مەدەنىيەت ئىنقىلابىدىن ئىلگىرىكى ئون يەتتە يىللىق ئەدەبىيات ‐ سەنئەتنىڭ غايەت زور نەتىجىلىرى مۇئەييەنلەشتۈرۈلۈپ، ئەدەبىيات ‐ سەنئەتنىڭ ئىشلەپچىقىرىش كۈچى ئەسلىگە كەلتۈرۈلدى ۋە ئازاد قىلىندى.»

5. يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسىنى راۋاجلاندۇرغانلىقى توغرىسىدا

پارتىيىنىڭ يېڭى دەۋردىكى ئەدەبىيات - سەنئەت فاڭجېنى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ئىدىيىسى بىلەن قانداق مۇناسىۋەتتە بولۇپ كەلدى؟ بەزىلەر بىر تەرەپتىن، پارتىيىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت فاڭجېنىغا «نۇتۇق» نىڭ تەسىردىن قۇتۇلالمىدى، دەپ ھۇجۇم قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن، «ئىدىيىنى ئازاد قىلىش»، «ئىسلاھات ئېلىپ بېرىش، ئىشىكنى ئېچىۋېتىش» نى ماۋزېدۇڭ ئىدىيىسى بىلەن قارىمۇ قارشى ئورۇنىدا قويىدى، نۇرغۇن يولداشلار بۇ خىل سەپسەتىلەرنى نەزەردە تۇتۇپ، پارتىيىنىڭ يېڭى دەۋردىكى ئەدەبىيات - سەنئەت فاڭجېنى ــ ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېڭى تارىخىي دەۋردىكى راۋاجى، دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە چىڭ تۇرغانلىقنىڭ ۋە ئۇنى راۋاجلاندۇرغانلىقنىڭ گەۋدىلىك مىسالى، دەپ كۆرسەتتى.

«دېڭ شياۋپىڭنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى بايانلىرى» دېگەن كىتابنىڭ بىرىنچى قېتىملىق تارقىتىلىش مۇراسىمىدا! يولداش خې جىڭجىڭ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: «يولداش دېڭ شياۋپىڭ يېڭى تارىخىي شارائىتتا، ماركسىزملىق ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيىسىدە ۋە ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە بايرىقى روشەن ھالدا چىڭ تۇردى ۋە ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇردى، ئۇنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت نەزەرىيىسىگە دائىر ئەسەرلىرى ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ يېڭى تەركىبىي قىسمى». خې جىڭجىڭ يەنە مۇنداق دېدى: «يولداش دېڭ شياۋپىڭ جۇڭگونىڭ ئەھۋالىنى نەزەردە تۇتۇپ، ماركسىزملىق ئاساسىي پرىنسىپ، مەيدان، نۇقتىئىنەزەر ۋە ئۇسۇلغا ئاساسەن، يېڭى دەۋردىكى يېڭى ئەھۋاللارغا، يېڭى مەسىلىلەرگە، يېڭى تەلەپلەرگە، مەدەنىيەت - سەنئەت سېپىنىڭ ئون يىلدىن بۇيانقى يېڭى ئەمەلىيىتىگە بىرلەشتۈرۈپ، بىر قاتار يېڭى يەكۈن ۋە ھۆكۈملەرنى ئوتتۇرىغا قويىدى. مەسىلەن:

خەلقنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ ئانىسى ئىكەنلىكى، خەلقنىڭ سەنئەتكە، سەنئەتنىڭ خەلققە موھتاج ئىكەنلىكى؛

ئەدەبىيات - سەنئەت سىياسىيغا بېقىندۇ، دېگەن شوئارنىڭ ئەمدى ئوتتۇرىغا قويۇلمايدىغانلىقى، بۇ ئەلۋەتتە ئەدەبىيات - سەنئەت سىياسىيدىن ئايرىلسىمۇ بولىدۇ، دېگەنلىك ئەمەسلىكى، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ سىياسىيدىن ئايرىلىشى مۇمكىن ئەمەسلىكى؛

ھەر تەرەپنىڭ پىكرىگە كەمتەرلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ، پايدىلىق پىكىرلەرنى قوبۇل قىلىش ــ سەنئەتكارلارنىڭ داۋاملىق ئالغا بېسىشى، ئىقتىدارىنى داۋاملىق ئۆستۈرۈپ بېرىشىدا ھەرىكەتلەندۈرگۈچ كۈچ ئىكەنلىكى؛

ھەر دەرىجىلىك پارتكوملارنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەتكە ئوبدان رەھبەرلىك قىلىشى، پارتىيە رەھبەرلىكىدە چىڭ تۇرۇش، پارتىيە رەھبەرلىكىنى ياخشىلاش لازىملىقى؛

ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ «ئۆز ئەسەرلىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئۈنۈمىنى ئەستايىدىل، جىددىي ئويلىنىپ، خەلققە ئەڭ ياخشى مەنىۋى ئوزۇقلۇقنى يەتكۈزۈپ بېرىش ئۈچۈن تىرىشىش لازىملىقى؛

سەنئەت قانۇنىيىتىگە تولۇق ھۆرمەت قىلىش، نېمىنى يېزىش، قانداق يېزىشنى ئەدىبلەر، سەنئەتكارلار سەنئەت ئەمەلىيىتىدە ئىزدىنىش ۋە قەدەممۇ - قەدەم ھەل قىلىش، بۇ جەھەتتە قوپاللىق بىلەن ئارىلاشماسلىق؛

سىياسىي، ئىدىيىۋى سەپتە ۋە ئەدەبىيات - سەنئەت سېپىدە، ‹سول› چىللىققىمۇ، ‹ئوڭ› چىللىققىمۇ قارشى تۇرۇش، ۋەھاكازالار.»

ۋاڭ لياۋپىڭنىڭ «ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىدە چوقۇم چىڭ تۇرايلى» دېگەن ماقالىسىدە مۇنداق دېيىلىدۇ: «يولداش دېڭ شياۋپىڭنىڭ ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىگە قوشقان تۆھپىسى ئاز دېگەندە مۇنۇ ئۈچ جەھەتتە ئىپادىلىنىدۇ: بىرىنچىدىن، يېڭى تارىخىي دەۋردە ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنى يېڭىباشتىن مۇئەييەنلەشتۈردى، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا، ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ تارىخىي ئورنىنىمۇ مۇئەييەنلەشتۈردى. ئىككىنچىدىن، ماۋ زېدۇڭ ئىدىيىسىنى ئومۇميۈزلۈك، توغرا چۈشىنىش لازىملىقىنى كۆرسىتىپ بەردى. بۇ ماۋ زېدۇڭ ئەدەبىيات - سەنئەت ئىدىيىسىنىڭ مېتودولوگىيىسىنى تەتقىق قىلىشتا زور يېتەكچى ئەھمىيەتكە ئىگە. ئۈچىنچىدىن، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ يېڭى دەۋردىكى پروگراممىسى ‹جۇڭگو ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ تۆتىنچى قۇرۇلتىيىدا سۆزلەنگەن تەبرىك سۆز›نى ئوتتۇرىغا قويدى.»

(«ئەدەبىيات - سەنئەت گېزىتى» نىڭ 1990 - يىل 19 - ماي سانىدىن)

ساتتار ئابدۇللا تەرجىمىسى

ئابدۇشۇكۇر مۇھەممەتئىمىن

خەلقنى ئوبراز ئارقىلىق تەپەككۇر قىلىش ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى

ئەدەبىيات تىل - يېزىقنى ۋاستە قىلغان ئوبرازلىق تەپەككۇر شەكلى ئىكەنلىكى ھەممەيلەنگە مەلۇم. ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىنىڭ 80 - يىللاردا قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرى ئەدىبلىرىمىزنىڭ تۇرمۇش ۋە ئىدىيىنى ئوبرازلىق تەپەككۇر شەكلىدە ئىپادىلەش يولىدا كۆرسەتكەن تىرىشچانلىقلىرىنىڭ بەدىئىي مەھسۇلى سۈپىتىدە ئەدەبىياتىمىز تارىخىدىن مۇناسىپ ئورۇن ئالدى. مۇشۇ ئاساستا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ يېڭى سۈپەت قاتلىمىنى بەرپا قىلىش 90 - يىللارغا يۈزلەنگەن ئەدىبلىرىمىز ۋە كىتابخانلىرىمىزنىڭ ئورتاق تەلىپى بولۇپ قالدى.

ئەدەبىياتىمىزنىڭ 90 - يىللارغا خاس يېڭى سۈپەت قاتلىمىنى بەرپا قىلىش، مۇھىمى ئوبراز ئارقىلىق ئىپادىلەش ۋاستىلىرىنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنى ۋە ئەدەبىياتىمىزنىڭ خەلقنى تەپەككۇر قىلىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشنى تەقەززا قىلىدۇ.

كلاسسىك نېمىس مەرىپەتپەرۋەر شائىرى گيوتې: «ئەدەبىياتتىن ئىبارەت بۇ جەڭگاھتا نۇرغۇنلىغان نامسىز قۇربان بولغۇچىلارنىڭ جەسەتلىرى قالدى. ئۇلارنىڭ قازا تېپىشىدىكى سەۋەبلەر ھەرخىل بولسىمۇ، شۇ بىر ئەجەللىك جاراھەت ئۇلارغا ئورتاق ئىدىكى، ئۇلار ئۆز دەۋرىدىن ۋە خەلقىدىن ئايرىلىپ قالغانىدى» دەپ يازغان. گيوتې بۇ يەردە خەلق ئاممىسىدىن ئايرىلىپ، ئۆز ئىشىنى داۋاملاشتۇرۇۋەرگەن ئەدىبلەرنى نەزەردە تۇتقانىدى. بىز گيوتېنىڭ بۇ ھېكمەتلىك سۆزىنى ئوقۇغىنىمىزدا، ئىختىيارسىز گرېك ئەپسانىلىرىدىكى يەر ئىلاھىنىڭ ئوغلى قەھرىمان ئەنتەينى ئەسلەيمىز. ھېكلىس ئەنتەي بىلەن چېلىشقا چۈشكەندە، ئەنتەينى ئۇنىڭ كۈچ - قۇدرىتىنىڭ مەنبەسى بولغان ئانا زېمىندىن يۇلۇۋېلىپ، ماغدۇرسىزلاندۇرغاندىن كېيىنلا يېڭەلىگەن.

خەلقىمىزنىڭ بۈگۈنكى تارىخى رېئاللىقى ئۇنىڭ غايەت زور ئىجتىمائىي نەتىجىلەرگە ئېرىشىش بىلەن بىرلىكتە خېلىلا مۇرەككەپ، خېلىلا ئېغىر ئىجتىمائىي، مەنىۋى ۋە ئادەت كۈچلىرى بېسىمى ئاستىدىمۇ تۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرسەتمەكتە. كىشىنى زوقلاندۇرىدىغان ئاجايىپ يېڭىلىقلار بىلەن بىللە كىشىنى بىئارام قىلىدىغان غەلىتە ھادىسىلەر رېئاللىقىمىزدا ئوخشاشلا مەۋجۇت! خەلقىمىز ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈۋاتقان بۇ رېئاللىقنى ئەدەبىياتىمىزمۇ ئۆز بېشىدىن كەچۈرۈشى لازىم. كۆرۈش لازىم بولغان رېئاللىقنى كۆرمىگەن، ئېتىراپ قىلىش لازىم بولغان رېئاللىقنى ئىنكار قىلغان، تۈزەش لازىم بولغان رېئاللىقنى تۈزۈمىگەن ئىسلاھاتچى، ئىنقىلابچى ھەقىقىي ئىسلاھاتچى، ھەقىقىي ئىنقىلابچى ئەمەس. خەلق تۇرمۇشىدا مۇئەييەن ماھىيەتلىك رېئاللىق سۈپىتىنى ئالغان مەسىلىلەر بولمىغان بولسا، خەلققە ئىسلاھاتچىلار، ئىنقىلابچىلار ھاجەتسىز بولغان بولاتتى! ھەقىقىي ئىنقىلابچىنىڭ بىرىنچى پرىنسىپى خەلق تۇرمۇشىدا، خەلق روھىيىتىدە كۆل-

پەتىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ئېتىراپ قىلىشتىن ئىبارەت. بۇ مەسىلىدە بىز ئۆتكەنىدە باللارچە
سولچىللىقنىڭ ئەڭ ئېتىقسىز، يالغانچىلىق كېسىلىنى سادىر قىلدۇق. خەلقنىڭ ئەمەلىي كۆلپەتلىرى-
نى ئىنكار قىلىش خەلققە ۋاپاسىزلىق ھېسابلىنىشى كېرەك. تۇرمۇشىمىزدىكى كۆلپەتلىرىمىزنى
سوتسىيالىستىك تۈزۈم كەلتۈرۈپ چىقارغان دېگەن بوھتاننى ئۆزۈل - كېسىل رەت قىلغۇدەك
پاكىتلار تولۇپ يېتىپتۇ. پاشىدىن قورقۇپ ئېتىز - ئېرىق بېشىغا چىقىشنى چەكلەش تەلۋىلىك.

ئۆتكەن يىلى شەرقىي شىنجاڭ بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭنىڭ بىر قىسىم جايلىرىنى
ئارىلىدىم. بەزىدە مېھماندارچىلىقتىن ۋاز كېچىپ، مىليونلارغا ۋەكىللىك قىلىدىغان
ئاددىي ئۇيغۇر دېھقانلىرى، كاسىپلىرى، ئۆسمۈرلىرى ۋە خوتۇن - قىزلىرىغا سەپسېلىپ، ئۇلارنىڭ
جىسمانىي تۈزۈلۈش سۈپىتى، ئالدىراۋاتقان جىددىي ئىشلىرى، تىرەن ياكى ساددا خى-
ياللىرى، كېسەل ۋە كۆلپەتلىرىنى ئىز - دېرەكلەپ باقتىم. مەخسۇس تەتقىق قىلىش خىز-
مىتىگە چىققان يولداشلارنىڭ ئاغزىدىن بىر قىسىم ئېچىنىشلىق ھادىسىلەرنى ئاڭ-
لىدىم. مەن بۇلارنى تولىمۇ ئاددىيلىق بىلەن «قىسمەنلىك»، «ئايرىم ئەھۋال» دېگىنىم
يوق. چۈنكى ئۇ گەرچە بىرىنچى دەرىجىلىك ئاساسىي ھادىسە بولمىسىمۇ، نەچچە ئون
پىرسەنتنى تەشكىل قىلىدىغان ئىككىنچى، ئۈچىنچى، تۆتىنچى دەرىجىلىك سالماقلىق مە-
سىلە ئىدى. يېزا ئاياللىرىنىڭ كۆپ قېتىملىق نىكاھلىنىش مەسىلىسى، ياشلار ئارىسىدا خې-
لىلا باش كۆتۈرگەن زەھەرلىك چېكىملىك چېكىش ۋە قىمارۋازلىق ھادىسىسى، باللاردىكى ئوقۇش-
تىن سوۋۇش ۋە سالمىقى بۇنىڭدىن تۆۋەن بولغان يەنە بىر قىسىم ناباپ ھادىسىلەر بىز-
نىڭ دىققىتىمىزنى جەلپ قىلماسلىقى لازىممۇ؟ بىز خەلقىمىزنىڭ تېنىنى، ئېڭىنى، روھ-
ىيتىنى، ئادىتىنى، تۇرمۇشىنى چىرمىۋالغان مۇشۇنداق سالماقلىق ھادىسىلەرگە كۆز يۇمۇپ
«ئالتۇن تاغلار»، «ئېتەكلەرگە زەر تۆكۈپ»، «تىزىپ گۈل - غۇنچە»، «چاپتۇرۇپ دۇل-
دۇل»، «جەننەتتىكى جەننەتكە قاراپ» دەپ كېتىۋېرىمىزمۇ ياكى ھارغانغا ھاپاش بولۇۋال-
غاندەك، يېتىمنى كۆرۈپ دېدەك قىلىۋالغاندەك، خەلقنى ئۆز بەدىنىنى چىرمىۋالغان ئىل-
لەتلەرگە قارشى ئاتلاندۇرماي، جاراھەت ئۈستىگە چىۋىن قوندۇرۇپ، «نوچى - گاڭگۇڭ-
لۇق»، «شەھۋانە - سەتەڭلىك» ھېكايىلىرىنى توقۇپ چىقىپ، بۇ ئىللەتنى ئوبرازلىق ۋاس-
تىلەر ئارقىلىق يۇقۇملاندۇرىمىزمۇ؟

يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان مەسىلە ئەدەبىياتىمىزنىڭ بىرىنچى دەرىجىلىك مەسىلىسى-
ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھاياتىي قىممىتى ۋە سۈپەت قىممىتى مەسىلىسى ھېسابلىنىدۇ.

ئەدىبنىڭ خەلق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى مەسىلىسى ماھىيەتتە ئەدەبىياتنىڭ
رېئاللىق بىلەن بولغان ئېستېتىك مۇناسىۋىتى مەسىلىسى، بەدىئىي ئىجادىيەتتە ئوبراز
بىلەن تەپەككۇرنىڭ مۇناسىۋىتى مەسىلىسىدىن ئىبارەت. بۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئەدىبنىڭ ئىج-
تىمائىي مەسئۇلىيەتچانلىقى بىلەن بەدىئىي ئەسەرنىڭ خەلق ئىچىدىكى (ئىجتىمائىي) ئۈ-
نۈمدارلىقى مەسىلىسىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ ئەدەبىياتىمىز مۇھاكىمە قىلىشى لازىم بولغان
ئەڭ چوڭ رېئاللىق ئۈستىدىكى ئەڭ مۇھىم تەپەككۇر تېمىسى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

ئەدىب ئىجتىمائىي تۇرمۇشنىڭ تەشكىللىگۈچىسى ئەمەس. ئۇ خەلقنىڭ رېئال ھا-
ياتىدىكى تارىخىي، ئىجتىمائىي، ئەنئەنىۋى، مەنىۋى ۋە ئىقتىسادىي مەسىلىلەرنى بەدى-
ئىي ئوبراز ۋاستىسى بىلەن ھەل قىلىپ بېرەلمەيدۇ. ئۇنىڭ تەسۋىرىدىكى ئوبرازلاشتۇرۇل-
غان تۇرمۇش رېئال تۇرمۇشنىڭ نەق ئۆزى ئەمەس، ئۇ رېئاللىقتىكى ماددىي تۇرمۇشقا
رېئاللىقتىكى ماددىي تۇرمۇشنىڭ ئۆزىدەك تەسىر كۆرسىتىپ كېتەلمەيدۇ.

ئەدىب — ئىدېئولوگىيە خادىمى، ئىدېئولوگىيە سېپىدىكى ھائال بىناكار، ئاڭ،

پىكىر بىلەن پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان «ھەيكەلتىراش»، ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى. ئەدىبنىڭ ئۆز خەلقى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئومۇمەن ئەدەبىي ئىجادىيەت ئارقىلىق، خۇسۇسەن ئۆز خەلقىنىڭ مەنىۋى «ھەيكىلى»نى تاراشلاش بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ.

قەدىمكى گرېك پەيلاسوپى ئارستوتېل: «پوئېزىيە سەنئىتى نوقۇل بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئىزاھلايدىغان تارىخ ئىلمىگە قارىغاندا پەلسەپە پەنلىرىگە يېقىنراق تۇرىدۇ» دېگەنىدى. ئابدۇراخمان جامى ئۆز داستانلىرىنى يازغاندا تەپەككۇر قىممىتى ئۈستۈن بولمىغان ئاجايىپ-غارايىپ ھادىسىلەر ئۈستىدە ئارتۇقچە باش قاتۇرماسلىق يولىنى تۇتقانلىقىنى ئىزاھلاپ ئۆتكەن. كلاسسىك نېمىس پەلسەپىسىنىڭ ئاخىرقى ۋەكىلى فېيېرباخ: «پەيلاسوپ ئۈچۈن ئەڭ مۇھىم خىزمەت كىتاب يېزىش بولماستىن، بەلكى ئادەم يارىتىشتىن ئىبارەت» دەپ يازغان. ئىدىئولوگىيە — روھىيەت مەنىسىدىكى «ئادەم يارىتىش» ئەدىبنىڭ ئۆز ئەسىرىدە ئوبرازلاشتۇرۇلغان پېرسوناژلارنى يارىتىشى بولماستىن، بەلكى مۇنداق بەدىئىي ۋاسىتىلەر ئارقىلىق جانلىق ئىنساننى، ئېنىقراق ئېيتقاندا، ئۆز خەلقىنىڭ يېڭى بوغۇنلىرىنى يېتىشتۈرۈشنى نەزەردە تۇتىدۇ. ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرى ھېسابلانغان ئەدىب ئۈچۈن ئاساسىي ئاڭلىق پائالىيەت بىر ئەۋلاد كىشىلىرىنىڭ ئاڭ قۇرۇلمىسى چېرتيوژى بويىچە ئۇنىڭ پۈتكۈل پىكىر-ھېسسىياتلىرىنىڭ مەزمۇنلىرىنى شۇنداق خاراكتېر، خاھىش ۋە زەرەتلەر ئاساسىدا قايتا قۇرۇپ چىقىشتىن ئىبارەت. بۇ نۇقتىدىن، خۇددى فارابى تىلغا ئالغاندەك، ئەدىب پۈتۈن خەلق تەلىم-تەربىيە تورىدا مۇھىم ئورۇن تۇتىدۇ، ئۇ ئائىلە باشلىقىغا، ئوقۇتقۇچىغا، پەيلاسوپقا ۋە دۆلەت باشلىقىغا ئوخشاش شۇ خەلقنىڭ مەنىۋى سۈپەتلىرىنىڭ تەربىيىچىسى بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ. بىز ئۆز ۋەزىپىسىنى ياخشى ئادا قىلمىغان ئائىلە باشلىقى ھەم ئوقۇتقۇچىلارنى ئەيىبلىگەندەك، خەلقتىن ئايرىلغان مەدرىسىۋاز پەيلاسوپلار بىلەن ئۈنۈمسىز سىياسەتۋازلارنى ئەيىپلەيمىز. مىڭ قېتىم تاسقىسا نوقۇل سەنئەت، نوقۇل سۆز ئويۇنى ۋە نوقۇل ئۆزىنىڭ گاڭگىرىغان ھەم ئېچىرقىغان خۇسۇسىي ھېس-تۇيغۇلىرىدىن باشقا سالماق تۇتۇپ تۇرغان خەلق رېئاللىقى چىقمايدىغان شائىر ۋە يازغۇچىلارنى ئەيىبلەيمىز.

ئىنساننىڭ ئىجتىمائىيلىقىنىڭ پۈتۈن ماھىيەتلىك تەرەپلىرى ئىنسان روھىيىتىگە، ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ ئاڭ-پىكرىگە مەركەزلەشكەن. مۇشۇ مەنىدىن ئىنساننىڭ ئىجتىمائىي سۈپىتى، ئىنسان پائالىيىتىنىڭ ئاكتىۋال چۇلۇۋۇرى ئۇنىڭ ئاڭ تۈزۈلمىسىدىن ئىبارەت دېيىش مۇمكىن. ھازىرقى زامان مەدەنىيىتى ۋە ئىلغار ئاڭ قۇرۇلمىسىغا ئىگە بولغان مىليونلىغان يېڭى ئەۋلادلارنى يېتىشتۈرمەي تۇرۇپ، خەلقىمىزنى مۇنەۋۋەر ئەنئەنىلىك، سوتسىيالىستىك ھازىرقى زامان مىللىتى قىلىپ چىقىش مۇمكىن ئەمەس. بەدىئىي ئىجادىيەتكە خاس ئوبرازلىق تەپەككۇر پەقەت خەلق رېئاللىقىنى ئوبرازلاشتۇرۇپ ئەكس ئەتتۇرىدىغان تەپەككۇر، ئەدىبنىڭ خەلق رېئاللىقىغا بولغان مۇتەپەككۇرانە پىكىر-ھېسسىياتلىرىنى ئوبرازلاشتۇرۇپ ئىپادىلەيدىغان تەپەككۇر، ئەدىبنىڭ خەلققە قارىتا ئىنژېنېرلىق قىلىشىغا بەدىئىي ۋاستە بولىدىغان تەپەككۇر، خالاس.

ئەمەلىيەتتە مۇنداق ئۈچ خىل ئەدىب بولۇشى مۇمكىن: بىرىنچىسى، خەلق ئاممىسى ئارىسىدا ئاڭلىق ھالدا ئىجابىي جەھەتتىن ئاڭ قۇرۇلۇشى ئېلىپ بارىدىغان ئەدىبلەر. ئىككىنچىسى، ئاڭلىق ھالدا سەلبىي جەھەتتىن خەلق ئارىسىدا ئاڭ قۇرۇلۇشى ئېلىپ بارىدىغان ئەدىبلەر، ئۈچىنچى خىلى، ئۆزىنىڭ شائىر، يازغۇچى ئىكەنلىكىنى ئېنىق بىلسىمۇ، قانداق ئاڭ قۇرۇلۇشىغا خىزمەت قىلىۋاتقانلىقىنى بىلمەيدىغان، ئەدەبىيات — يېزىش دېمەك-

تۇر، ئەدەبىياتچىنىڭ ۋەزىپىسى يېزىش، كۆپ يېزىش، ياخشى يېزىشتىن ئىبارەت دەپلا بىلىدىغان ئەدىبلەر، ئەسەرلىرىنىڭ كۆپ، ئاز بولۇشىدىن قەتئىينەزەر يۇقىرىقى ئىككى خىل ئەدىب ئاڭلىق پائالىيەت ئېلىپ بارغۇچى ئەدىب، كېيىنكىسى بولسا، ئېلىشاڭغۇ ئەدىب ھېسابلىنىدۇ.
بىز بۇ ھەقتە ئېنىق قاراشقا ئىگە بولۇشىمىز، كىتابخانلارنىڭ ئاڭ قۇرۇلمىسى خاراكتېرى، ۋاستىلىرى توغرىلىق روشەن پەرق ئېتىش ئىقتىدارىنى تىكلىشىگە ياردەملىشىشىمىز، ئەدىبلىرىمىزنى توغرا مەيدان ۋە دۇنيا قاراشقا ئىگە بولۇپ، خەلقىمىزنىڭ ئىلغار، زامانىۋى، مەدەنىيەتلىك، سوتسىيالىستىك مىللەت بولۇپ چىقىش جەريانىنى ئىلگىرى سۈرۈشتە بىر نىيەتتە ئورتاق كۈرەش قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈشىمىز لازىم. بۇ، تارىخنىڭ يۈنىلىشىگە ئۇيغۇن نۇرانە تاللاش، ئەلۋەتتە. پەقەت خەلقىمىزنىڭ سوتسىيالىستىك ئويغىنىشىنى، سوتسىيالىستىك زامانىۋى ئاڭ قۇرۇلۇشىنى ئىلگىرى سۈرۈش يولىدا قولغا قەلەم ئالىدىكەنمىز خۇددى يولداش دېڭ شياۋپىڭ تۆتىنچى قېتىملىق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر قۇرۇلتىيىدا سۆزلىگەن تەبرىك سۆزىدە كۆرسەتكەندەك: «توغرا بولغان ئىجادىيەت ئىدىيىسى يېتەكچىلىكىدە، ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ تېما ۋە ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى كۆنساناپ رەڭگارەڭ قىلىپ، يېڭىلىق يارىتىشقا جۈرئەت قىلىش»نى ئەمەلگە ئاشۇرغىلى بولىدۇ.
ئوبراز ئارقىلىق خەلقنى تەپەككۇر قىلىشنىڭ سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ ئاچقۇچى ئەدىبنىڭ مەنىۋى كامالىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت.
ئەدىبنىڭ مەنىۋى كامالىتى ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ خەلققە، خەلق تۇرمۇشىدىكى رېئاللىققا، خەلقنىڭ تەقدىرى ۋە ئىستىقبالىغا بولغان كۆيۈنۈشى ۋەمەسئۇلىيەتچانلىقىنىڭ دەرىجىسى تەرىپىدىن بەلگىلىنىدۇ. ئەدىبنىڭ خەلق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى تۈپ ھالقا، ئەدىبنىڭ رېئاللىق بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى، ئەدىبنىڭ تارىخىي مۇقەررەرلىك بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ۋە ئەدىبنىڭ ئىجادىيەت ئەركىنلىكى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى مۇشۇ تۈپ مۇناسىۋەتنىڭ خاراكتېرى ۋە دەرىجىسى ئاساسىدا بىر تەرەپ قىلىنىغان بولىدۇ. شۇڭا بۇنى ئەدىبنىڭ ئىجتىمائىي (سىياسى) ئاڭ قۇرۇلمىسىغا ئالاقىدار تۈپ مەسىلە دېيىش مۇمكىن. بۇ جەھەتتە ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئەمەلىيىتى بىلەن ئاز - تولا ئالاقىسى بولغان ئۈچ مەسىلە ئۈستىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتۈش زۆرۈر.
بىرىنچى مەسىلە، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئۇيغۇر خەلقى — ئۇنىڭ دېھقانلىرى، ئىشچىلىرى، ھۈنەرۋەن، كاسىپلىرى، زىيالىيلىرى، جۈملىدىن ئۆسمۈرلىرى، ياشلىرى، ياشانغانلىرى، خوتۇن - قىزلىرى — تولىمۇ كونكرېت، تولىمۇ ئەمەلىي ۋە جانلىق ئىجتىمائىي رېئاللىق ۋە راۋاجلىنىۋاتقان تارىخىي رېئاللىقتىن ئىبارەت. بىز ئۇنىڭ مۇشۇ تارىخىي بوغۇندىكى مىليونلارنىڭ پەقەت ئاز بىر قىسمىنىلا كۆرەلەيمىز. ئۇنىڭ رېئاللىقى ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىدا، پىكىر - ھەرىكەتلىرىدە، ئارزۇ ۋە چۈشلىرىدە گەۋدىلەنگەن. بىز ئۇنى سۆيىمىز. ئەمما بۇنداق سۆيۈش ئۇنىڭ راۋاجلىنىشىغا مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان، زىيان - زەخمەت كەلتۈرمەيدىغان سۆيۈش بولۇشى لازىم. بىز ئۇنىڭ تەرەققىياتىغا مەسئۇل بولۇشىمىز؛ ئۇنى دۇنيا بىلەن، كەلگۈسى بىلەن زىچ قىلىپ قويماسلىقىمىز لازىم. شۇنداق بولغاندىلا، خەلقىمىزنى ئەقلىي بىلىش دەرىجىسىدە سۆيگەن، دۇنياۋى ھەم تارىخى تەپەككۇر پەللىسىدە سۆيگەن بولىمىز.
ئىككىنچى مەسىلە، رېئاللىقنىڭ ماھىيەتلىك تەرەپلىرىگە، ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن ئېيتقاندا، ئۇيغۇر خەلقىنىڭ بۈگۈنكى تۇرمۇش رېئاللىقىنىڭ ماھىيەتلىك تەرەپلىرىگە ئەستايىدىل چوڭقۇرلاپ كىرىشىمىز، بەدىئىي ئىجادىيەتتە ھەقىقىي رېئاللىق، ماھىيەت-

لىك رېئاللىق ۋە راۋاجلىنىۋاتقان رېئاللىقتىن چەتنىمەسلىكىمىز لازىم. كېيىنكى يىللاردا
ئېلىمىز ئەدەبىياتىدا يۈز بەرگەن سېيىرلىك جانبازلىق، ئالىپتە ئاجايىپ ـ غارايىپ تۈر ـ
مۇش پاراۋانلىقى، سەتەڭلەر چۆرىدەلگەن كەيپ ـ ساپا، نوقۇل ۋەقەلىك ئەدەبىياتى ياش ـ
ئۆسمۈرلىرىمىزنىڭ ئاڭ قۇرۇلمىسىنى خېلىلا نابۇت قىلدى.
روشەنكى، بىز ئېيتىۋاتقان رېئاللىق نوقۇللا رېئاللىقتىكى بەزى ۋەقەلەر بولماستىن،
بەلكى خەلق تۇرمۇشىنىڭ رېئاللىقى ـ ھەقىقىي، ماھىيەتلىك، راۋاجلىنىۋاتقان رېئاللىقتىن ئى ـ
بارەت. ساختا «رېئاللىق» بىلەن ھەقىقىي رېئاللىقنى، ماھىيەتسىز رېئاللىق بىلەن ماھى ـ
يەتلىك رېئاللىقنى پەرق ئېتىش بىلەن بىللە يوقىلىۋاتقان، ئىستىقبالسىز رېئاللىق بىلەن
ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان، ئىستىقبالغا ئىگە رېئاللىقنى پەرقلەندۈرۈشىمىز لازىم. گوركى چىن ـ
لىق ھەققىدە توختىلىپ ئۆتمۈشكە تەۋە بولغان «پەسكەش ۋە ناپاك چىنلىق» بىلەن بۇ
خىل چىنلىقنى بىتچىت قىلىش ئارقىلىق «تۇغۇلغان»، «ئۆسۈۋاتقان» يەنە بىر خىل
چىنلىقنى پەرقلەندۈرۈش لازىملىقىنى تەكىتلىگەنىدى. سوتسىيالىزم دەۋرى دەل مۇشۇنداق بىت ـ
چىت قىلىش ۋە تۇغۇلۇپ ـ ئۆسۈش خاراكتېرىدىكى نەرسىلەر، ھادىسىلەر، جەريانلار بىلەن تولغان.
ئۈچىنچى مەسىلە، ئەدىبنىڭ خەلققە بولغان مۇناسىۋىتىگە ئەدىبنىڭ خەلقنى ئۇبراز ـ
لىق تەپەككۇر قىلىشتىكى ئىجادىيەت ئەركىنلىكى مەسىلىسى تۇتاشقان بولىدۇ. بۇ مەسىلى ـ
نى بىر قىسىم ئەدىبلەر ئەدىبنىڭ خەلققە بولغان مۇناسىۋىتى مەسىلىسىدىن، باشقىچە ئېيت ـ
قاندا، بەدىئىي ئىجادىيەتتىكى مۇشۇ تۈپ مۇقەررەرلىك مەسىلىسىدىن ئايرىپ مۇھاكىمە قىلىدۇ.
ئومۇمەن ئالغاندا، ئەدىبنىڭ (ئوخشاشلا ھەرقانداق سۇبيېكتىپنىڭ) قانداق خاراك ـ
تېر ۋە سۈپەتتە بولۇشىغا قاراپ، ئۇنىڭ شۇنداق خاراكتېر ۋە سۈپەتتىكى ئەركىنلىك
قاراشلىرى ھەم تەشەببۇسلىرى بولىدۇ. ئەدىبنىڭ مۇنداق ئەركىنلىك قارىشى ۋە تەشەب ـ
بۇسلىرى خەلققە، خەلقنىڭ مەنپەئەتىگە ۋە كېلەچىكىگە نىسبەتەن ئىلگىرى سۈرگۈچى،
ئىجابىي خاراكتېر ۋە سۈپەتتە بولۇشىمۇ، ئەكسىچە بۇزغۇچى، سەلبىي خاراكتېر ۋە سۈ ـ
پەتتە بولۇشىمۇ تامامەن مۇمكىن. چۈنكى بەدىئىي ئىجادىيەتتىكى ئەركىنلىك مەسىلىسى
ماھىيەتتە خەلق روھىيىتى بىناكارلىقى، خەلقنىڭ ئاڭ قۇرۇلمىسى ئىنژېنېرلىقى مەسىلى ـ
سىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. تارىخىي تېمىدىكى ئەسەرلەرنى مىسالغا ئالساق، مۇنداق بە ـ
دىئىي ئەسەرلەردە ئىككى ھالقىلىق مەسىلە مۇشۇ ئىجادىيەت ئەركىنلىكىگە ئالاقىدار بو ـ
لۇپ، بىرىنچىسى، بەدىئىي ئەسەردىكى تارىخىي رېئاللىق ئارقىلىق تارىختىكى خەلق
رېئاللىقىنى قانداق قىلىپ تېخىمۇ تىپىك، تېخىمۇ ماھىيەتلىك، تېخىمۇ ئوبرازلىق ئىپا ـ
دىلەپ بېرىش مەسىلىسى، ئىككىنچىسى، ئۆتكەنكى تارىخنى ئۈزلۈكسىز ئىلگىرىلەۋاتقان
بۈگۈنكى خەلق (بولۇپمۇ ياشلار) بىلەن قانداق يۈز كۆرۈشتۈرۈش مەسىلىسى. بۇ يەردە
مۇقەررەرلىكمۇ، ئەركىنلىكمۇ، ئىجابىيلىقمۇ، سەلبىيلىكمۇ ئۆزىنى گەۋدىلەندۈرۈشى مۇمكىن.
مېنىڭچە، قۇياشقا ئارقىسىنى قىلىۋېلىشمۇ، قۇياش ئاستىدا مۈگدەپ يېتىشمۇ ياخشى ئەمەس.
ئەدىبنىڭ مەنىۋى كامالەت دەرىجىسى ئىككىنچىدىن، ئۇنىڭ يۇقىرى تەپەككۇر، بىلىم
ۋە مەدەنىيەت مەلىكىسىنى بويلاپ ئىلگىرىلەش يولىدا ئېرىشكەن ئەمەلىي نەتىجىسىگە باغ ـ
لىق. بەزى ئەدىبلەرنىڭ سەۋىيىسى ئېلان قىلغان ياكى يازغان بەدىئىي ئەسەرلىرىدە ئى ـ
پادىلەنگەن مەدەنىيەت سەۋىيىسىدىن ئۈستۈنرەك بولۇشى مۇمكىن، ئەمما كۆپ ئەسەر
ئېلان قىلغان ئەدىبمۇ مەدەنىيەت سۈپىتى جەھەتتە ئاساسەن ئۆز ئەسەرلىرىدە چەكلەنگەن
مەلىكە چەمبىرى (ئۇپۇقى) دائىرىسىنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتەلمەيدۇ. شۇنى روشەنلەش ـ
تۈرۈش زۆرۈركى، بىرىنچىدىن، ئىدېئولوگىيىلىك مۇھەندىس ھېسابلانغان ئەدىب مۇتەپەك ـ

كۆر ياكى مۇتەپەككۇرانە تەپەككۇر ئىگىسى بولۇشى لازىم. ئۇ بىرەر يېزا - قىشلاق، ھەتتا بېكىنمە ھالەتتە ئالەمدىن تولىمۇ چەتتە قالغان بىرەر كەپىدىكى ئىنسان تۇرمۇشى ھەققىدە يازغاندىمۇ، يەنىلا ئالەمشۇمۇل تەپەككۇر چىرىقى بىلەن ئۆز سېيۇژىتىنى يورۇتۇپ بېرىشى لازىم. ئىككىنچىدىن، تەپەككۇر، جەمئىيەت، تارىخ ۋە بىلىش ھەققىدىكى پەنلەرنىڭ چەكسىز كۆپ قاتلاملىق ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ ھەربىر قاتلىمى ئۆز ئالدىغا بىر يۇرۇش بىلىم سىستېمىسىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ،ئۇنىڭ ھەربىر قاتلىمى ئۆز ئالدىغا بىر يۇرۇش بىلىم سىستېمىسىغا ئىگە بولغانلىقى ئۈچۈن، كىشى ئۇڭايلا ھەممىنى بىلگەندەك قىياس قىلىپ قانائەتلىنىپ قالىدىغانلىقىنى، بۇ ھال ئۇنىڭ يۇقىرىراق قاتلامغا چىقىشىغا توسقۇنلۇق قىلىدىغانلىقىنى، داۋاملىق بىلىم چوتقىسىغا ئۆرلەش ئۈچۈن، مۇنداق ئېھزىتقۇ قىياسقا خاتىمە بېرىش لازىملىقىنى بىلىشى لازىم. ئۈچىنچىدىن، يۇقىرى تەپەككۇر، بىلىم ۋە مەدەنىيەت مەلىكىسىگە ئېرىشكەن ئەدىبلەرنىڭ نوقۇل ئىلھام، ئامەتكە قاراپ يۇقىرى سەۋىيىلىك ئۆلمەس ئەسەر يارىتىشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېنىق بىلىش لازىم. قازاندا نېمە بولسا چۆمۈچكە شۇ چىقىدۇ. ئەقىللىق ئەدىب ئۈچۈن مەسىلىنى ھەل قىلىدىغىنى مۇناسىۋەتلەر تورى بولماستىن، تەپەككۇر توقۇلمىسىدىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك.

ئەدىبنىڭ مەنىۋى كامالەت دەرىجىسى يېزىقچىلىق ماھارىتىنىڭ داۋاملىق تاۋلىنىپ بېرىشىغىمۇ باغلىق. بۇ يەردە ئىككى مەسىلە ئېتىبار بېرىشكە ئەرزىيدۇ. بىرى، ئۇسلۇب يارىتىش مەسىلىسى، يەنە بىرى، ھەربىر دەۋرنىڭ تېمىسىنى بايقاش مەسىلىسى.

شۇ نەرسە روشەنكى، يېزىقچىلىق ماھارىتىنىڭ تاۋلىنىشى ھەرگىزمۇ بىر خىل قېلىپقا چۈشۈۋېلىپ، ئۇنى بارغانسېرى قاتماللاشتۇرۇۋېتىش دېگەنلىك ئەمەس. سەنئەت تارىخى، تېگى تەكتىدىن ئېيتقاندا، ئوخشىمىغان دەۋر تېماتىكىسىنى، دەۋر روھىنى ئوخشىمىغان بەدىئىي ئۇسۇلدا ئىپادىلەپ، ئوخشىمىغان ئۇسلۇب يارىتىش تارىخىدىن ئىبارەت. سەنئەت تارىخى — ئۇسلۇب تارىخى، يېڭىچە ئۇسلۇبتا يېڭىچە رېئاللىق، يېڭىچە دەۋر ئېڭىنى ئوبرازلاشتۇرۇپ ئىپادىلەش تارىخى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

يېڭىچە رېئاللىق، يېڭىچە دەۋر ئېڭى يېڭىچە ئۇسلۇبنىڭ ئالدىنقى شەرتى، يېڭىچە ئۇسلۇب ئۇنىڭ بەدىئىي شەكىلدە ماددىلىشىشى بولىدۇ. يېڭىچە رېئاللىق، يېڭىچە دەۋر ئېڭى بەدىئىي ئىجادىيەتتە تېما تاللاش مەسىلىسىدە گەۋدىلىنىپ چىقىدۇ. يېڭى تېما يېڭىچە رېئاللىق بىلەن يېڭىچە دەۋر روھىنى ئىككى سېۋەتكە سېلىپ كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان ئادەمگە ئوخشايدۇ، ۋەھالەنكى بىز بېشىغا سۇلايمان قالپىقى كىيمىگەن ۋە ھەممە بىزگە ئۇچراپ تۇرىدىغان بۇ «ئادەم»نى پات - پات كۆرەلمەي قالىمىز.

يېقىندا بىر مۇنچە ھېكايە ۋە شېئىرلارنى ئوقۇپ چىقتىم. نۇرغۇنلىغان ياخشى ھېكايە، شېئىرلار مېنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى، لېكىن بەزى ھېكايىلار تۇرمۇشتىكى زېرىكىشلىك ئۇششاق - چۈششەك نەرسىلەرنى بىر قۇر چالا - پۇلا ئەسلىتىشتىن نېرىغا بارالمىغان، بەزى شېئىرلاردا ھەتتا تۇرمۇشتىكى ئۇششاق - چۈششەكلەرچىلىكمۇ تەم يوق. ئوقۇسىڭىز ياكى دىلىڭىز سۇ ئىچمەيدۇ، ياكى ھېسسىياتىڭىز قوزغالمايدۇ، ياكى كۆز ئالدىڭىزغا پۈتۈنرەك بىرەر كۆرۈنۈش كەلمەيدۇ. مەن شېئىرىيەت ھەۋەسكارلىرىنىڭ بىرى بولغانلىقىم ئۈچۈن، خىجىل بولدۇم. مەنمۇ شۇنداق شېئىر يازغان بولسام، يىغىپ كەلسە، نېمىنى يازغان بولىمەن؟ كۆز ئالدىمغا تۇغۇلمىغان توشقاننى ياسىمىغان ئوقيادا ئېتىپ، كولىنمىغان ئازگالغا دۈم چۈشۈرۈپتۇ دېگەندەك ھېكايىلار بىلەن تولغان «قىرىق يالغان»

چۆچىكى بىلەن شەيتانغا مىنىۋېلىپ نايىنىنى تەكرارلاپ، ئالمىلىقتىن ئالمۇتىغا بارغان ئالدار كوسىنىڭ قىياپىتى كەلدى، بەلكى بۇ شېئىرلاردىكى يوشۇرۇن، ئەمما گەۋدىلىك ئوبراز ئاشۇ ئالدار كوسا ئوبرازى بولسا كېرەك دەپ ئويلاپ قالدىم.

يېقىندا تېلېۋىزوردىن «مەرگەن» دېگەن قىسقا فىلىمنى كۆردۈم. فىلىمدا ئاتا-ئانىسى بىر-بىرى بىلەن توختىماي ئۇرۇش-جېدەل قىلغانلىقى، تەربىيىچى ئاچىلىرى ئويۇن-تاماشا بىلەن بولۇپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، باللار باغچىسىدىن بىزار بولۇپ كوچىغا چىقىپ كەتكەن بىر بالىنىڭ تۇرمۇشى تەسۋىرلەنگەن. بالا يامغۇر-يېشىنلىق كۈنلەردە كوچىدا ئىگە-چاقىسىز يۈرىدۇ. خەلقىمىزنىڭ تۇرمۇشىغا ئائىت كۆپلىگەن قىممەتلىك تېمىلارنى شۇ بالىغا ئوخشىتىشقا توغرا كەلسە، ئاپتور ۋە تەھرىرلىرىمىزنى شۇ بالىغا خەيرىخاھلىق قىلماي، ئۆز خۇي ۋە ھەۋىسى بىلەن بولۇپ كەتكەن ھېلىقى ئاتا-ئانا بىلەن ئاچىلارغا ئوخشىتىش مۇمكىن. شۇ سەۋەبلىك بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز تېما گادايلىقى، تېما ئەمالىقىدىن قۇتۇلۇپ كېتەلمىدى. بەزى ئەسەرلەرنىڭ تەسىرىدىن جىنايەت يولىغا ماڭغانلار توغرىلىق خېلى پاكىتلار باركى، بەزى ئەسەرلەرنىڭ تەسىرىدىن جىنايەت يولىدىن قايتقانلار توغرۇلۇق مىساللار يوق دېيەرلىك.

ئەدەبىياتىمىزنىڭ خېرىدارلىقى بىلەن مەنىۋى كامالىتىنى پاراللېل ياكى توغرا تاناسىپ ئورۇنغا قويغىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە. كىشىلىك رېئاللىقنىڭ بىر قىسمى، ئىنساندىكى پاك ۋە يۈكسەك ئاڭ-ھېسسىياتنىڭ بىر تۈرى بولغان مۇھەببەت ئورنىغا جىنسىي خاھىش دەسسىتىلىدىكەن، بۇنداق ئەسەرمۇ «خېرىدارلىق» بولۇشى مۇمكىن، ئەمما بىز مۇنداق «خېرىدارلىق» ئۈچۈن بىر ئەۋلاد ياش-ئۆسمۈرلىرىمىزنىڭ مەنىۋى قۇرۇلمىسىنى بۇلغاشتەك زور بەدەل بېرىشىمىز تەبىئى. يېقىندا قانداقتۇر بىر-ئىككى كۈن ئىچىدىلا «بەدىنى بىرقانچە خىل ئەرەنلىك ھارارىتىدىن بەھرىمەنبولىدىغان» ئىجابىي ئايال قەھرىمانلار توغرىسىدىكى ھېكايىلارنىۋەخاراكتېر سىزخاراكتېرگە ئىگەپېرسوناژلارنى يارىتىش مەدھىيىلەنگەن تەقرىزلەرنى كۆرۈپ قالدىم. دەرھەقىقەت ئادەم مۇرەككەپ، ئىقتىدارلىق ئىجتىمائىي ھايۋان، ئۇ خۇددى ماركس ئېيتقاندەك، ھايۋانات دۇنياسىدىكى بىرەر تۈرنىڭ ئەمەس، بەلكى ھەممە تۈرنىڭ ئىشىنى قىلالايدۇ، گۈزەللىك قانۇنىيىتى بويىچە ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنالايدۇ. ئادەم قولىدىن كەلمەيدىغان ياخشىلىق، يامانلىقمۇ يوق، ئەمما كونكرېت ئادەم، بولۇپمۇ بەدىئىي ئەسەردە ئىدېئولوگىيىلىك ئىنژېنېر تەرىپىدىن پۈتۈن ئاۋامغا ئاڭ قۇرۇلمىسىنىڭ جانلىق مودېلى قىلىنىۋاتقان پېرسوناژنىڭ كۆپ قىرلىق مۇھەببەت ۋە كۆپ قۇتۇپلۇق خاراكتېر ئىگىسى بولغىنى مۇۋاپىق بولمىسا كېرەك. ئۇ مۇئەييەن پاك مۇھەببەتتە تولۇق، ئەركىن، ئازادىلىك نەمۇنىلىرىنى كۆرسىتىشى مۇمكىن. ئۇ مۇئەييەن پېرسوناژ خاراكتېرى شەرتى ئاستىدا شۇ خاراكتېر تىپىغا ئويغۇن ئالدىنقى ئاڭ ۋە پوتېنسىئال ئالامەتلىرىنى ئىپادىلىشى مۇمكىن، ئەمما ئۇ مېندېلېيېۋنىڭ ئېلېمېنتلار جەدۋىلىدىكىدەك توقسان ئالتە خىل بولۇپ قالمىغىنى تۈزۈك. مەن يۇقىرىقىدەك «كۆپ ۋىتامىنلىق مۇھەببەت» بىلەن «خاراكتېرسىز خاراكتېر»نى ئويغۇر ئەدەبىياتىدا تېما گادايلىقىنى ھەل قىلىشنىڭ ياخشى چارىسى دەپ قارىمايمەن.

90-يىللار ئويغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن سۈپەت ۋە ئۇسلۇب گەۋدىلەندۈرۈلگەن گۈللىنىش يىللىرى بولۇپ قېلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇ رېھىم

تولستوي ۋە جۇڭگو

تولستوي ھايات ۋاقتىدا جۇڭگونىڭ ئۇزۇن يىللىق مەدەنىيىتى ۋە تارىخىغا، جۇڭگو خەلقىنىڭ تۇرمۇشى بىلەن تەقدىرىگە ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلگەن ۋە جۇڭگونىڭ قەدىمكى پەلسەپە ئىدىيىسىنى تەتقىق قىلغان. مەلۇماتلارغا قارىغاندا، ئۇ ئوقۇغان جۇڭگو توغرىسىدىكى كىتابلار 12 خىلدىن ئاشىدىكەن. ئۇ بىر مۇخبىرنىڭ دۇنيا بويىچە قايسى يازغۇچى ياكى مۇتەپەككۇرنىڭ سىزگە بولغان تەسىرى ئەڭ چوڭقۇر دېگەن سوئالىغا كۇڭزى بىلەن مېڭزىنىڭ تەسىرى ئەڭ چوڭقۇر، دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۇ ئۆزىنىڭ 1857- يىلى يازغان «روسا- يىن» ناملىق ھېكايىسىدە ئەنگلىيىلىكلەرنىڭ جۇڭگو خەلقىنى قىرغانلىقىنى ئەيىبلىگەن ۋە پاش قىلغان. 1900 - يىلى 7 - ئايدا ئۇ «ئۆلتۈرۈشكە بولمايدۇ» ناملىق مەشھۇر ماقالىسىنى يېزىپ، سەككىز دۆلەت بىرلەشمە ئارمىيىسىنىڭ جۇڭگوغا قارىتا يۈرگۈزگەن كۆيدۈرۈش، ئۆلتۈرۈش، بۇلاشتىن ئىبارەت قىلمىشلىرىغا قاتتىق نارازىلىق بىلدۈرگەن. شۇ يىلى 10 - ئايدا ئۇ يەنە «جۇڭگو خەلقىغە خەت» نى يېزىشقا باشلىغان. تولستوينىڭ كاتىپى ئاشۇ ئىشلارنى ئەسلەپ مۇنداق دەيدۇ: 1910 - يىلى 4 - ئايدا تولستوي جۇڭگودىكى بىر ئىلغار ياشلار تەشكىلاتى ئەۋەتكەن ئىنگلىزچە نەشر قىلغان كىتابىنى تاپشۇرۇۋالغان ۋە ئۇنى ئىنتايىن ئىخلاس بىلەن ئوقۇپ چىققان.

تولستوينىڭ ئەسەرلىرى خېلى بۇرۇندىلا جۇڭگو خەلقىغە تونۇلغان. 1907 - يىلى ئىلمىزدە چىقىدىغان گېزىت - ژۇرناللارغا ئۇنىڭ سۈرىتى بېسىلغان، ئۇنىڭ ئىلمىزگە ئەڭ بالدۇر تونۇشتۇرۇلغان كىتابى ــ «تورنىڭ دىنىي ھېكايىسى» ناملىق كىتابچە بولۇپ، 1907 - يىلى نەشر قىلىنغانىدى، 1913 - يىلى شاڭخەي جۇڭخۇا كىتاب ئىدارىسى تولستوينىڭ ماجۇنۇۋ تەرىپىدىن تەرجىمە قىلىنغان «تىرىلىش» ناملىق رومانىنى نەشر قىلدى، 1917 - يىلى چېن جيالىن بىلەن چېن دادېڭ بىرلىشىپ تەرجىمە قىلغان رومان ــ «ئاننا كارېنىنا» مۇ نەشر قىلىندى. يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن كېيىن، تولستوينىڭ 30 خىلدىن ئارتۇق ئەسىرى ئارقا - ئارقىدىن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

مەريەم قاسىم تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ھاياتنىڭ قەدىر - قىممىتى

ئېلىمىزنىڭ مەشھۇر يازغۇچىسى باجىن پۇتى جاراھەتلىنىپ دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغاندىمۇ يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشنى توختاتمىغان. ئۇ: «يازغۇچى ئۆز ئەسەرلىرى بىلەن بىللە ياشايدۇ، مەن قەلىمىمنى بىر مىنۇتمۇ توختىتىپ قويمايمەن، ئۇنىڭدا ئوت ئالدۇرۇپ، ئوتنى ئۆزۈمگە ياقىمەن، ئۆزۈم كۆلگە ئايلىنىپ كەتسەممۇ، سۆيگۈ - مۇھەببىتىم، ھېسسىياتىم ئىنسانلار ئارىسىدىن يوقىلىپ كەتمەيدۇ» دېگەن. ھازىر ئۇنىڭ چاچلىرى ئاقىرىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن قەلبىدە ياشلىق يالقۇنلىرى لاۋۇلداپ تۇرىدۇ. باجىننىڭ ھاياتنىڭ قەدىر قىممىتى توغرىسىدا ئېيتقان ئىنتايىن تەسىرلىك بىر جۈملە سۆزى بار: «ھاياتنىڭ قەدىر- قىممىتى ئېرىشىشتە، ئېلىشتا ئەمەس، بەلكى بەخش ئېتىشتە، تەقدىم قىلىشتا». ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرى گويا ئالتۇنغا ئوخشايدۇ. ئۇنى پېشقەدەم يازغۇچىنىڭ كىشىلىك تۇرمۇش قارىشىنىڭ قىممەتلىك جەۋھىرى دەپ ئېيتىشقا بولىدۇ، بۇ جەۋھەر كىشىنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ.

تولداش باجىننىڭ نام - شۆھرىتىمۇ، مەرتىۋىسىمۇ، بايلىقىمۇ يېتەرلىك، ئۇ پۇتۇنلەي بىكار يېتىپ كۈن ئۆتكۈزسىمۇ بولۇۋېرەتتى، ئەمما ئۇ ھېلىمۇ قەيسەرلىك بىلەن جاپاغا چىداپ ئىجاد قىلماقتا. ئۇ ئون يىللىق قالايمىقانچىلىقنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچراپ قايتىدىن ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىققاندىن كېيىن، يازىدىغان ۋە تەرجىمە قىلىدىغان سەككىز پارچە كىتابى بارلىقىنى ۋە بۇ ۋەزىپىنى جەزمەن تاماملايدىغانلىقىنى تولۇپ - تاشقان ئىشەنچ بىلەن جاكارلىغان. ئۇ ئېلىمىزنىڭ ئەدەبىيات سەھنىسىدىكى دۆلەتتىن مائاش ئالماي، ئۆزىنىڭ قەلەم ھەققى بىلەنلا تۇرمۇشنى قامدايدىغان ئىنتايىن ئاز ساندىكى يازغۇچىلارنىڭ بىرى. بىز ئۇنى ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكى ئەمگەك نەمۇنىچىسى دەپ ئاتاشقا تامامەن ھەقلىقمىز.

لى جىنىڭ خەلق قوشاقلىرىنى ئۆگىنىشى

لى جى ـــ زامانىمىزدىكى داڭلىق شائىر. ئۇ شىمالىي شەنشىدە 6 - 7 يىلدەك ياشىغان ۋە خىزمەت قىلغان، شىمالىي شەنشى تەرەپلەرگە كەڭ تارقالغان شىنتيەنيۇ شەكلىدىكى خەلق قوشاقلىرى ئۇنى ئۆزىگە قاتتىق جەلپ قىلىۋالغان. ئۇ بەزىدە ناخشا، قوشاق ئېيتقۇچىلارنىڭ ھەققىي ۋە تەبىئىي ئاۋازلىرىنى ھامماللارنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ يۈرۈپ يوشۇرۇنچە ئاڭلىسا، بەزى چاغلاردا يۇرتداشلىرىنىڭ دېرىزىلىرىنىڭ يېنىدا مۆكچىيىپ ئولتۇرۇپ ئاڭلىغان، بەزىدە بولسا ياپيېشىل دەرەخلەرنىڭ ئارىسىغا مۆكۈۋېلىپ، ياۋا كۆكتات يىغىۋاتقان يېزا ئاياللىرىنىڭ كۆڭۈل سادالىرىنى بېرىلىپ ئاڭلىغان ھەمدە بۇ ناخشىلارنى بىر - بىرلەپ خاتىرىلىۋالغان. لى جى ئۆزى توپلىغان ئۈچ مىڭ پارچىدىن ئارتۇق شىنتيەنيۇ ناخشىسى ئاساسىدا «ۋاڭ گۈي بىلەن لى شياڭشياڭ»، «گاۋياگىنىڭ تەرجىمھالى» قاتارلىق مۇنەۋۋەر ئەسەرلەرنى ياراتقان.

چىخوۋنىڭ تۇرمۇشقا چۆكۈشى

چىخوۋ دېھقانلار ئارىسىدا ياشايتتى، ئۇنىڭ قىلچىمۇ يازغۇچىلىق كىبىرى يوق ئىدى، ئۇ دېھقانلار بىلەن بىللە ئەمگەك قىلىشقا بەكمۇ خۇشتار ئىدى، ئۇ ھويلىسىغا ئۆزى جىرىم تىكىپ، ئۆي ھايۋانلىرىنى باقاتتى، ئۇ دوختۇر بولغاچقا، كېسەل كۆرسىتىدىغانلار ئۇنى تولا ئىزدەپ كېلەتتى، ئۇ جۇدۇن ـ چاپقۇنلارغا، يامغۇر ـ يېشىنغا پىسەنت قىلماستىن، يۇقىرالارنىڭ ئۆيلىرىگە بېرىپ كېسەل كۆرەتتى، ئۇ يەنە ئاممىۋى تەشكىلاتلارنىڭ يىغىنلىرىغىمۇ قاتنىشىپ، خەلققە پايدىلىق بولغان بىرمۇنچىلىغان پىكىر ـ تەكلىپلەرنى بەرگەن. بۇ پائالىيەتلەر چىخوۋنىڭ نۇرغۇن ۋاقتىنى ئالغان بولسىمۇ، ئەمما ئۇنى خەلق بىلەن يېقىنلاشتۇرۇپ، ئۇنىڭ ھېكايە ئىجادىيىتىنى پۈتمەس ـ تۈگىمەس مەنبەگە ئىگە قىلغانىدى.

جاڭ تيەنيى تۈزۈپ چىققان «يېزىقچىلىق ئەھدىنامىسى»

ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش مەزگىلىدە مەشھۇر يازغۇچى جاڭ تيەنيى يېزىقچىلىققا يېڭىدىن كىرىشكەنلەرگە ئاتاپ ئون ماددىلىق «يېزىقچىلىق ئەھدىنامىسى» تۈزۈپ بەرگەن. ئۇنىڭ مەزمۇنى مۇنداق ئىدى:

1. كۆپ ئوقۇش، كۆپ يېزىش، ھەر ھەپتىدە جەزمەن بىر ئەسەر يېزىپ چىقىش.

2. مۇزاكىرىلەرگە قاتنىشىپ، كۆپرەك پىكىر قاتناشتۇرۇش، تارتىنىپ ئولتۇرماسلىق، خاتا سۆزلەپ قويۇشتىن، باشقىلارنىڭ زاڭلىق قىلىشىدىن قورقماسلىق.

3. يېزىقچىلىققا بولغان ئىشەنچىسى ۋە جاسارىتىنى ئۈزلۈكسىز ئۆستۈرۈش، گۆدەكلىك قىلىپ قويۇشتىن قورقماسلىق، «تالانت»، «ئىلھام» دېگەنلەرگە خۇراپىيلارچە ئىشىنىپ كەتمەسلىك، «ئوڭايلىقچە سايرىماسلىق، سايرىغاندا ھەممەيلەننى ھاڭ ـ تاڭ قالدۇرۇش» كۆز قارىشىدا بولماسلىق.

4. كىشىلەر ماقالىسىنىڭ يېتەرسىزلىكلىرىنى تەنقىدلىگەندە قىزىرىپ خاپا بولۇپ كەتمەسلىك، كىشىلەر ماختىسا ئۇچۇپ ھاكاۋۇرلىشىپ كەتمەسلىك.

5. ئۆزى بىلمىگەن، تەتقىق قىلىپ باقمىغان نەرسىلەرنى يازماسلىق، باشقىلارنىڭ نەرسىلىرىنى كۆچۈرۈۋالماسلىق ۋە ئۇلارنى دورىماسلىق.

6. سەۋىرچان بولۇش، قايتا ـ قايتا ئۆزگەرتىشتىن ۋە قايتا يېزىشتىن ئېرىنمەسلىك.

7. ئەسەر يېزىشتا ئۆزىنى كۆرسىتىش كويىدا بولماسلىق، يازغانلىرىنى مەتبۇئاتتا يوللىيالماي قالسا، خاپا بولۇپ كەتمەسلىك، بوشىشىپمۇ كەتمەسلىك.

8. باشقىلارنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى كۆرگەندە ھەسەت قىلماسلىق، ئۇلاردىن كەمتەرلىك بىلەن ئۆگىنىش.

9. ئەۋەتكەن ئەسەرلىرى مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىنغانلىقىغا قاراپلا ئۆزىگە تەمەننا قويماسلىق.

10. ئەدەبىيات ساھەسىدىن باشقا ساھەلەرگە ئائىت بولغان كىتابلارنىمۇ ئوقۇپ قويۇش، كىتابنىڭ سىرتىدىكى جانلىق كىشىلەرنى ۋە ئۇلارنىڭ تۇرمۇشىنى كۆپرەك كۆزىتىپ بېرىش.

ئەسەرنى 14 قېتىم تۈزىتىش

ئەنگلىيە تەۋەلىكىدىكى جۇڭگولۇق ئايال يازغۇچى خەن سۇيىننىڭ مۇنداق بىر خىل يېزىقچىلىق ئادىتى بار ئىكەن: ئۇ ئەسەر يېزىلىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنى دەرھاللا ئېلان قىلىشقا ئالدىراپ كەتمەيدىكەن، ئۇنى بىر مەزگىل قويۇپ قويىدىكەن، ئاندىن يەنە بىر قۇر ئوقۇپ چىقىدىكەن، شۇنداق قىلىپ يۈرۈپ ئەسەردىكى تۈزىتىشكە تېگىشلىك بولغان بەزى جايلارنى ئاسانلا بايقىۋالىدىكەن. ئۇ ھەر قېتىم يازغان ئەسىرىنى نەشر قىلىنغانغا قەدەر ئۆزگەرتىدىكەن، ھەتتا بەزى ئەسەرلىرىنىڭ نەشر قىلىنىش ۋاقتىنىمۇ كېچىكتۈرۈپ قويىدىكەن. ئۇ ھەر كۈنى كەچكىچە ئىشلەيدىكەن، چۈشتىمۇ دەم ئالمايدىكەن، باغچىلارغا، كوچىلارغا چىقىپ ئىككى سائەتتەك ئايلىنىپ تاماشا قىلىپ كىرگەندىن كېيىن، يەنە ئىشقا كىرىشىپ كېتىدىكەن، شۇنداق قىلىپ بىر كۈندە 14 سائەت ئىشلەيدىكەن. ئۇ: «بىر ماقالىنى يېرىم سائەتتە قالماي يېزىپ چىققىلى بولىدۇ، ئەمما ئۇنى تۈزىتىپ چىقىشقا ئۈچ سائەت ۋاقىت كېتىدۇ» دېگەن. ئۇنىڭ «سەھەردىكى كەلكۈن» ناملىق كىتابىنىڭ 3 - تومى 14 قېتىم تۈزىتىلگەنىكەن.

ياسىن ھاۋازى تەييارلىغان

مەسئۇل مۇھەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

گلازىيا دېلېددا (ئىتالىيە)

ئەر ۋە ئايال

(ھېكايە)

خۇددى باشقا خەۋەرلەرگە ئوخشاشلا، بىر قېرى ئايال ئۆزىنىڭ ياش ئاشنىسىغا ئۇستەك بېرىپتۇ، دېگەن بۇ گەپنىڭمۇ قەيەردىن تارالغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى.

بىر كۆز ئاخشىمى ئاشۇ ئايال ئولتۇرۇشلۇق مەھەللىدىن سەككىز كىلومېتىر يىراقلىقتىكى سان مارىكا ئۆتىكىدە مۇشۇ گەپ ئۇستىدە غۇلغۇلا بولۇۋاتاتتى. يېقىن يەرلەردىن تارالغان خەۋەرلەر خۇددى كېپىلەردىكى ھەممە يەرگە دوقۇرۇپ يۈرگەن چاشقانلاردەك بۇ يەردىن كۆمۈر قاچىلانغان ياكى دەرەخ قوۋزاقلىرى بېسىلغان دېھقان هارۋىلىرى، ساياھەتچىلەرنىڭ ئاتلىرى، نامرات يولۇچىلار چۈشكەن مەيپىلەر بىلەن بىللە تەرەپ - تەرەپكە تارقاپ كېتەتتى.

ئۆتەك خوجايىنىنىڭ ئايىلى قاۋاقخانا ئاچقان بولۇپ، يولۇچىلار بۇ يەرگە چۈشۈپ ھاردۇق چىقىرىشاتتى، قارتا ئوينىشاتتى. دەل شۇ تاپنىڭ ئۆزىدە، قارتا ئويناۋاتقان ئىككى ئەركەك ئاشۇ ياش ئاشنىسىغا ئۇستەك بەرگەن قېرى ئايال ھەققىدە پاراڭ قىلىشىۋاتاتتى.

—پۇلى بولسا بەرمەيدىغان ئىش بولمايدۇ - دە، قەرزنى قايتۇرۇش ھەق ئىش. كىم بىلىدۇ، بەلكىم ئۇ ئايال خەير - سەدىقە بەرگەندۇ، — دېدى مارىكا يەڭگە (كىشىلەر ئۆتەك خوجايىنىنىڭ ئايىلىنى شۇنداق ئاتىشاتتى) سۆز قىستۇرۇپ، — ناۋادا مېنىڭمۇ پۇلۇم بولسا ياش يىگىتلەرگە بېرەتتىم. ھېچنەرسىگە قۇربى يەتمەيدىغان يارىماس، لەقۋا قېرىلارغۇ مەيلى، ئەمما ياشلارغا يار - يۆلەك بولۇش كېرەك - تە.

ئەركەكلەر كۈلۈشۈپ كەتتى، ئەمما قارتا ئويناشتىن توختاپ قالمىدى. مارىكا يەڭگە قىزىق گەپ قىلدى. ئۇ ئادەمگەرچىلىك دېگەننى، مەئىشەت يوللىرىنى بىلمەيدىغان، سېپى ئۆزىدىن ئەخمەق ئايال ئىدى. ئۇ بىر بۇلۇڭدا تامغا يۆلىنىپ تۇراتتى. ئۇچىسىدىكى كىيىملىرى شۇنچە مەينەت ۋە جۇلجۇل ئىدى.

— مارىكا يەڭگە، مەنمۇ ياش يىگىتقۇ، ئەمما سىز ياشىنىپ قالغانسىز. قېنى، ماڭا ئاتمىش سىكدۇ * بېرىڭ، مەن ئامېرىكا قىتئەسىگە بېرىپ تەلەي سىناپ باقاي،

* سىكدۇ - ئىتالىيە پۇل بىرلىكى، بىر سىكدۇ بەش ئىتالىيە لىراسىغا تەڭ.

قېنى، ئەكېلىڭ ئەمىسە!

بۇ گەپنى قىلغۇچىنىڭ ھەمراھى شىرە
ئاستىدىن ئۇنىڭ پۇتىغا تېپىپ قويدى.
ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ كۆردىكى، يىراق تام
تۈۋىگە سېلىنغان ئاق بورا ئۈستىدە كونا
كۆك شىم، گىرۋەكلىرى قالمىغان قالپاق
كىيگەن بىر يىگىت ياتاتتى. ئۇ ئۆتەڭ
خوجايىنىنىڭ ئوغلى كىسپارولودو ئىدى.

گەرچە ۋاقىت خېلى بالدۇر بولسى-
مۇ، ئەمما ئۆتەڭ خوجايىنى بىلەن ئۇنىڭ
ئوغلى بۇرۇنلا يېتىۋالغانىدى. كۈندۈزلىرى-
مۇ، ناۋادا دادىسى چاقىرىپلا قالمىسا ئۇ-
نىڭ ياتقىنى ياتقانىدى. بىراق ئۇ
چۈشىدىمۇ ھامان ھاقارەتلىنەتتى. شۇڭا
ئەڭ يىراقتىكى تۇغقانلىرىدىنمۇ پەخەس
بولۇپ يۈرەتتى.

قارت مەستانىلىرى قارتنى ئوينىماپ
بولۇپ پاراڭغا چۈشتى، ئەمما ئەمدى مارى-
كا يەڭگىگە چاقچاق قىلىشتىن ھەزەر ئەي-
لىدى. ماريكا يەڭگە ئۆگىدەپ قالغانىدى—
ھېلىقىلار قاۋاقخانىدىن چىقار چاغدىلا ئۇ
ئويغىنىپ، ئۇلاردىن پۇل تاپشۇرۇۋالدى-
دە، ئوچاق بېشىدىكى قازانچاققا سالدى.

ئۇنىڭ ئوغلىنىڭ قاپقارا، نۇرلۇق
كۆزلىرى قاراڭغۇ بۇلۇڭدا ئوت ئۇچقۇنى-
دەك پارىلدايتتى. ئۇ بېشىنى سەل كۆتۈ-
رۈپ قويۇپ يەنە يېتىۋالدى - دە، جۆيى-
لىۈشكە باشلىدى:

— تارقاش كېرەك، ۋاقىت يەتتى،
تارقاش كېرەك.

ماريكا يەڭگە ئۇياققا قايرىلىپ قاراپمۇ
قويمىدى. ئۇئوغلىنىڭ جۆيلۈشلىرىنى تولا
ئاڭلاپ كۆنۈپ - كەتكەنىدى. ئۇ ئىشكىنى
ياپمايلا ياندىكى كىچىككىنە ئۆيگە چىقتى-
دە، ئېرىنىڭ يېنىغا ياتتى. ئۇنىڭ ھېرىپ-
چارچاپ كەتكەن ئېرى ئاللىقاچانلا ئۇخلاپ
خورەكنى باشلىۋەتكەنىدى.

كىسپارو يەنە كۆزىنى ئاچتى، قولى
بىلەن مەيدىسىگە كىرىپ سىزدى. ئۆيدە
باشقا ئادەم يوق ئىدى. پەقەت ئوچاقتىن
چىقىۋاتقان، خۇددى قىپقىزىل گۈل بەرگى-
لىرىدەك كۆرۈنۈدىغان ئوت ئۇچقۇنلىرى
ئۆينى سەل يورۇتۇپ تۇراتتى. ئىشكىنىڭ
يوچۇقلىرىدىن كېچىنىڭ سالقىن ھاۋاسى،
ئېغىلنىڭ چېلە ھىدى ۋە يېڭى ئوت-
چۆپلەرنىڭ پۇراقلىرى كىرەتتى. ئۆكۈز-
لەرنىڭ ئوت - چۆپ چاينىشلىرى ۋە
يىراقتىكى سۇنىڭ شارقىرىشى ئاڭلىناتتى.

كىسپارو بايىقى قارت مەستانىلىرىنىڭ
ھەممە سۆزىنى خىرە - شىرە ئاڭلىدى.
شۇ تاپتا ئۇ ئېغىلدىكى ئۆكۈزلەر يېگەنلىرىنى
كۆشىگەندەك، شۇ گەپلەر ئۈستىدە ئىنچىكە
ئويلىنىۋاتاتتى. جىمجىت ۋە ئىللىق كۈز
كېچىسىدە، يىراقتىكى بۇلاق سۇلىرىنىڭ
شىلدىرلاشلىرى خۇددى ئەللەي ناخشىسى-
دەك ئاڭلىناتتى. بىر ياش قىمارۋازنىڭ
ناھايىتى پەس ئاۋازدا قىلغان جىددىي
سۆزلىرى ھېلىھەم ئۇنىڭ قۇلىقى تۈۋىدە
جاراڭلايتتى:

«سۇرگۈندىن كەلگەن يىگىت ماڭا
سۆزلەپ بەرگەن. ھېلىقى ئايال ئۆي سال-
غاندا بۇ يىگىت ئىشلىشىپ بەرگەنىكەن.
ئۆي شۇ ئايالغا قاپتۇ. ئۇ ھازىر باشقا
ئەرگە تېگىپتۇ. ئۇنىڭ تۇنجى ئېرى باي
ئىكەن، ئەمما ئۇ ئايال بىر ياش گاداي-
غا كۆيۈپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ئېرى خۇددى
ئەركەك ئىتتەك كۈنلەمچى، ئۆتۈپ كەتكەن
بېخىل ئىكەن. ئايالنى ئون ئىككى يىل-
غىچە تالا - تۈزگە چىقارمىغان، قورسىقىغا
تويغۇدەك ئاش - تاماقمۇ بەرمىگەنىكەن.

بۇ ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇ ئايال بىر
ياش گادايغا تېگىپتۇ. ئەمما بۇ چاغدا ئۇ-
زىنىڭ يېشىمۇ خېلى بىر يەرگە بېرىپ
قالغانىكەن، ئەمما چىرايىدىن ياشنىپ
قالغانلىقى ئانچە بىلىنىپ كەتمەيدىكەن.
شۇڭا ئۇ ئاشنا تاللاشقا كىرىشىپتۇ. بۇنى
بىلىپ قالغان ئېرى ئۇنى ئۇرغانىكەن، ئۇ
ئېرىنى ئۆيدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ. ئۆي-
دىن ھەيدەپ چىقىرىلغان ئەر ئۇنى ئۆل-
تۈرۈۋېتىمەن دەپ تەھدىت سالغانىكەن،
ئۇ ئايال ئۆز يۇرتىدىن ئايرىلىپ بىزنىڭ
يۇرتقا كۆچۈپ كەلدى. كېيىم-كېچەك، زىننەت
بۇيۇملىرى دۇكىنى ئاچتى ھەمدە يېڭىدىن
ئۆي سېلىشقا تۇتۇش قىلدى. ئۇ ھەر كۈ-
نى ئۆي سېلىۋاتقان جايغا بېرىپ ئىشچى-
لارنى كۆزدىن كۆچۈرەتتى. ئۇ تاش ۋە
تاشچىلارغا نەزەر سالاتتى ۋە تاشچىلارنىڭ
ياش يىگىتلەر ئىكەنلىكىنى زادىلا ئەستىن
چىقارمايتتى. ئۇنىڭغا ئۇلارنىڭ ئۆزىگە
نەزەر تاشلاشلىرى خۇددى ئورمانلىقتىكى
پىشىپ، ئۆزلۈكىدىن تۆۋىگە چۈشۈپ قالغان
ئالمىغا قارىغاندەك تۇيۇلاتتى... ئاڭلىشىمچە،
ئۇ مۇشۇ ئۆيىنىڭ ئاستىغا نۇرغۇن ئالتۇن
كۆمگەنىكەن. باشقىلارنىڭ ھەر نېمە دېيى-
شىدىن قەتئىينەزەر، ئۇ يېشى چوڭايغان-
سېرى ياش يىگىتلەرگە بەكرەك يېپىشىدى-
غان بولۇپ قالدى. ھازىر ئۇ يېڭى ئۆيدە
ئولتۇرىدۇ، ئۆيىنىڭ ئالتۇندەك شار نەقىشلەن-
گەن تۆمۈر رىشاتكىلىق بالكونى بار. دۇ-
كىنى مەيدانىنىڭ ئۇدۇلىدا، ھەممە ئىشكلەر-
گە پەردە تارتىلغان. خۇددى شەھەرلەردىكىگە
ئوخشاش، بىر پارچە كرېست شەكىللىك
تاختايغا ئۇنىڭ ئونوۋۇلىيا دېگەن ئىسمى
يېزىلغان.»

* *

كىسپارو دەرھال قەتئىي قارارغا كې-
لىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ چىراغنى ياقتى.
ئوچاق تۈۋىگە كېلىپ ھېلىقى قازانچاققا
قاراپ قويدى. ئاندىن سەل ئېگىلىپ تازا
زەن سېلىپ قارىدى. گويا قازانچاقتا ئاش،
تاماق باردەك پۇراپ باقتى. قازانچاقتىكى
داچەنلەر خۇددى ياغدا پىشۇرۇلغان دادۇر-
غا، بىرنەچچە دانە پارقىراپ تۇرغان كۈ-
مۈش لىرا بولسا سۇدا پىشۇرۇلغان دا-
دۇرغا ئوخشايتتى.

كىسپارو ئوچاق تۈۋىدە بىر پەس
تۇرۇپ، كۆزچىنىدە پۇلنى ساناندى. ئان-
دىن قازانچاقنى گويا تاماق پىشقان چاغدا
قازاننى ئوچاقتىن چۈشۈرگەندەكلا كۆتۈ-
رۈپ تالاغا— چىمەنلىككە ئېلىپ چىقتى-دە،
زوڭزىيىپ، بىر ياغلىقنى يېيىپ، پۇللار-
نى ياغلىققا تۆكتى. ئاندىن ياغلىقنىڭ تۆت
ئۇچىنى مەھكەم چىگىپ يولغا چىقتى.

پۇل چىگىلگەن ياغلىق گويا بىر پار-
چە خىشتەك ئېغىر ھەم قاتتىق ئىدى.
كىسپارو قاپقاراڭغۇ ئېتىزلىقنى كېسىپ ئۆ-
تۈپ، خىرە-شىرە يورۇپ تۇرغان چوڭ يول
بىلەن يۈرۈپ كەتتى. چوڭ ئېيىق يۇلتۇزلار
توپىدىكى زەررەك يۇلتۇزلار يىراقلاردا جى-
مىرلايتتى. كىسپارو پەسلەپ كېتىۋاتقان
بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭغا گويا يۇلتۇزلار پىل-
دىرلاپ تۇرغان ئاسماندا زەررەك چاقناپ
تۇرغان بىر كرېست جازىسى باردەك، ئۇنىڭ-
غا «ئونوۋۇلىيا» دەپ يېزىلغاندەك تۇيۇلاتتى.
كىسپاروغا يول بويى يىراقلاردىن سۇنىڭ
شارقىرىشى ۋە ئات تۇياقلىرىنىڭ ئاۋازى
ئاڭلىنىپ تۇردى. دىمىسقىغا يېشىل ئوت-
چۆپلەرنىڭ كېچىدىكى نەمخۇش ھىدى

ئۈزۈلۈپ تۇردى.

ئۇ ئويلايتتى: شۇ تاپتا سائەت بەلكىم سەككىز يېرىم بولدى. مۇشۇنداق سۈرئەتتە ماڭسام سائەت ئوندىن بۇرۇن كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىمەن. يېنىمدا كەم دېگەندىمۇ يىگىرمە سەككىز پۇل بار، ئۇدۇللا پىرىستانغا بارسام بولىدۇ. مەن يىراققىراق كېتىشىم كېرەك. كورسىپغا، بولمىسا ئافرىقا قىتئەسىگە بارساممۇ بولىدۇ. ئىشقىلىپ بۇ يەردە تۇرماسلىقىم كېرەك. مەن زادىلا ئۆتەك خوجايىنى بولمايمەن! كۈن بويى باشقىلار راھەتلىنىپرەك ماڭسۇن دەپ يولغا شېغىل يېيىپلا يۈرىدىغان ئىشنىمۇ قىلامدىغان؟! ئۇنداق قىلىدىغانغا مەن ئېشەك ياكى باشقا بىر نەرسىمىدىم؟ دادامنىڭ ئىشلىگۈسى بولسا ئۆزى ئىشلەۋەرسۇن، مەن ئىشلىمەيمەن! يىراققا كېتەلمەي قالسام، قايتىپ كېلىدىغان، پۇلنىمۇ مىدىرلاتماي قايتۇرۇپ كېلىدىغان ئىش. شۇنداق ئىكەن، ماڭاي!

ئالغا، كىسپارو! باتۇرلارچە ئالغا!

كىسپارو كېتمۇيتىپ، قورسىقىداچوت سوقۇپ كۆردى - دە، گۆلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتتى. گويا قولىدىكىسى بىر تال ئاپلىپىندەك، قولىدىكى پۇل چىگىلگەن ياغلىقنى ئۇ قولىدىن بۇ قولىغا ئالدى. ئۇ ئويلايتتى: ناۋادا كېتەلمەي قالسام، ئۈچ سائەتتىن كېيىن ھەممە پۇلنى — بىرتىيىنىمۇ ئۇيان-بۇيان قىلماي ئەسلىدىكى ئورنىغا ئاپىرىپ قويىمەن. كېتەلىسەم، يىراقلارغىلا كېتىمەن. كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىپ بېرىپلا ئانامغا خەت يېزىپ كەچۈرۈم سورايمەن ھەمدە قولۇمغا تۇنجى رەت كىرگەن پۇلنى ئانامغا ئەۋەتىمەن.

ئۆزىنىڭ تازا بىر يالقاۋلىقى، دادىسىنىڭ ئۆزىدىن ئۈمىد ئۈزگەنلىكى كىسپارونىڭ ئۆزىگە ئايان ئىدى. ئەمما ئۇ ھامان ئۆزىنىڭ يارامىلىق ئىكەنلىكىنى دادىسىغا بىر كۆرسىتىپ قويۇشنى ئويلايتتى. سەن بىر يالقاۋ ئىكەنسەن، باشقىچە ھايات يولى تېپىشىڭ كېرەك. قەيەردە مۇۋاپىق ئىش بولسا شۇ يەرگە بېرىش كېرەك.

ئالغا، كىسپارو! ئالغا!

كىسپارو ئۇيان - بۇيانغىمۇ قايرىلماي ئۇدۇل كېتىۋەردى، قايرىلىشىمۇ ئۇنىڭغا ھاجەتسىز ئىدى. ھەر بىر قەدەمنى باسقاندا ئۇ مەنزىلگە بىر قەدەم يېقىنلىشاتتى. بۇ خۇددى ھاياتلىقتا ھەر بىر قەدەمنى بېسىپ بولغاندا ماماتلىققا بىر قەدەم يېقىنلاشقاندەكلا ئىش ئىدى. ئۇ ئالغا ماڭغانسېرى قاراڭغۇلۇق ئاستا - ئاستا يوقاپ، ئالەم بارا - بارا يورۇپ، ھەممە نەرسە ئېنىق كۆرۈنۈۋاتقاندەك، ھەتتا ئۇنىڭ ئاخىرقى مەنزىلى بولغان تۆمۈر رىشاتكىلىق بالكونى بار ئۆيمۇ كۆرۈنۈۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

بىراق، ئۇ ھېلىقى ئايالنىڭ مەھەللىسىگە يېقىنلاشقانسېرى كۆڭلىدىكى گۇمانلارمۇ كۆپەيگىلى تۇردى. ھېلىقى ناتونۇش ئايالنىڭ سىياقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقتى: بەلكىم ناھايىتى سېمىزدۇر، ھەتتا گۆش توپىقىلا ئوخشىسا كېرەك. ئەمچەكلىرى قورسىقى ئۈستىدە ساڭگىلاپ تۇرىدىغاندۇ. كۆزلىرى قاپقارا، ئەمما ۋەھشىيانە پارقىرايدىغان بولسا كېرەك. دوردىيىپ چىققان كالپۇكلىرى ئۈستىدە قاپقارا بۇرۇتىمۇ باردۇر. قىسقىسى، ئۇ ناھايىتى باي موماي بولسا كېرەك. بۇنداق ئا-

ياللارنى ئۇ سېنتەبىردىكى ئىلىن بايرىمىدا① كۆپ كۆرگەنىدى. گەرچە قارىماققا ئويلىغىنىڭىزنىڭ تامامەن ئەكسىچە كۆرۈنسىمۇ، ئەمما بۇنداق ئاياللار كۆڭۈل ئېچىشقا قارشى تۇرمايدۇ. كىسپارو ئۇچۇن ھەممىسى بەرىبىر. تېخىمۇ ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئايالنىڭ بولۇش-بولماسلىقى ئۇنىڭ ئۇچۇن بەرىبىر. چۈنكى، سەللا كاللا ئىشلەتكەن ئادەم بىلىۋالالايدۇكى، ئۇنىڭ ئۇچۇن ھەرقانداق ئايال — چىرايلىق، سەت، قېرى ياكى ياش بولسۇن، ھەممىسى ئوخشاش.

ئۇ جىمجىت بىر مەھەللىگە كىرىپ كەلدى. ئەتراپ جىمجىت، پەقەت بىرلا ئىت قاۋاۋاتاتتى. بىر يەر ئاستى ئۆيىنىڭ دېرىزىسىدىن يورۇق چۈشۈپ تۇراتتى. ئۇ كېتىۋېتىپ دېرىزىدىن قاراپ كۆردىكى، ياغاچ كارىۋاتتا بىر كېسەل ئايال ياتاتتى، ئۇنىڭ يېنىدا بىر قىز بالا ئۇخلاۋاتاتتى.

كىسپارونىڭ خىيالى بىردىنلا ئۆزگىرىپ قالدى. ھەتتا ئۇ ئۆزىمۇ خىيالىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئۆزگەرگەنلىكىنى چۈشەنمەيتتى. ئۇ سەل قورۇنۇۋاتقاندەك، ئاشۇ يورۇق چۈشۈپ تۇرغان دېرىزىنى كۆرگەندىلا ھازىر كېچە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندەك بولدى.

ئۇنىڭ يولىنى بەزىدە دېرىزىدىن، بەزىدە قىنىياراق يېپىلىپ قالغان ئىشىكلەردىن چۈشكەن يورۇقلۇق يورۇتاتتى. بۇ يول مەيدانغا بېرىپ تاماملىناتتى. مەيداننىڭ ئۇدۇلىدا ئونوۋلىيانىڭ ئۆيى بار ئىدى. كىسپارو شۇ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كەلدى. ئۆينىڭ ئارقىسى ئۇزۇنغا سوزۇلغان دۆڭ-تۆپىلىك ئىدى. بۇ ئۆيگە تېخى زەررەك شارچىلاردىن قىلىنغان مېدالىئون ئېسىلغانىدى. مانا بۇ خۇددى تۇرمۇشنىڭ ئۆزىدەكلا سىرلىق، جىمغۇر، داۋراڭسىز ئۆي ئىدى.

كىسپارو خۇددى دەريادىكى قايىنامغا كىرىپ قالغاندەك بىئارام بولۇشقا باشلىدى. ئۇ جان تالىشىپ يۈرۈپ، مىڭ بىر مۇشەققەتتە ئورنىدىن تۇرۇشقا دولقۇن يەنە بىرلا ئۇرۇپ يىقىتىۋېتەتتى، ئۇنىڭ قورقۇنچلۇقتا جان-دانى چىقىپ كېتەتتى.

كىسپارو «ئونوۋلىيا» دېگەن ۋىۋىسكا ئېسىلغان ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى چەكتى. خەقلەر ئونىڭغا ئونوۋلىيا ئەپلىك بولۇشنى كۆزدە تۇتقاچقا خىزمەتچى ئىشلەتمەيدۇ، دېگەنىدى. شۇڭا ئۇ بالكوندا ئادەمنىڭ قارىسى كۆرۈنگەن ھامان، ئۇنى ئونوۋلىيانىڭ ئۆزى دەپ بىلدى-دە، ئۇ: «كىم؟ نېمە ئىشىڭىز بار؟» دەپ سورىشىغىلا:

— مېنىڭ ئىسمىم كىسپارو، سان ماركادىن كەلدىم. ئۆتەك خوجايىنىنىڭ ئوغلىمەن. ئىشىكنى ئېچىڭ. ئانام ئاغرىپ قالدى، ئۆپكە ياللۇغى بولۇپ قاپتۇ. قېلىنراق يوتقان لازىم ئىدى، — دېدى.

كىسپارو شۇنداق دەپ بولۇپلا، بۇ گەپلىرىم تولىمۇ بالىلارچە گەپ بولۇپ قالدىغۇ، دەپ ئويلىدى-دە، كۈلۈۋەتكىلى تاس قالدى. ئەمما بالكوندىكى ئايال يوقالدى. ئۆي ئىچىدىن قەدەم ئاۋازى ئاڭلاندى. كىسپارو دەرھال ئۆزىنى تۈزەشتۈردى.

«بەلكىم ئۇنىڭ يېنىدا باشقا ئادەم بولسا كېرەك، — دەپ ئويلىدى كىسپارو، —

① ئىلىن بايرىمى — ئەۋلىيا ئىلىيانىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى خاتىرىلەيدىغان بايرام، كۈلدۈرمامىلار پەيرى بايرىمى دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بولمىسا نېمىشقا مۇشۇ چاققىچە ئىشىكنى
ئاچمايدۇ؟ بەلكىم ئۇ ئىشىكنى ئاچسام سۇ-
يىقەستكە ئۇچرايمەن دەپ ئويلاۋاتقاندۇ
ياكى مېنى ئۆزىنى ئۆلتۈرگىلى، مال - مۈل-
كىنى بۇلىغىلى كەلگەن ئادەم چاغلاۋاتقاندۇ.
لېچىس دوختۇرنىڭ كېلىنىنى تۇنۇگۈن
كېچە خەق ئۆلتۈرۈۋەتتىغۇ.»

كىسپارونىڭ يۈرىكى يەنە سىيلىپ
كەتتى، كاللىسىغا غەيرىي - يامان خىيال
كېلىشى بىلەن پۈتۈن ۋۇجۇدى تەرگە چۆ-
مۈلدى. ئىشىك ئېچىلدى. ئىشىكتە ناھا-
يىتى لىۋەن ۋە چىرايلىق بىر ئايال تۇرات-
تى، ئۇنىڭ ئاپئاق يۈزى خۇددى بۈۋى
مەريەم ئانىنىڭ يۈزىدەك پارقىرايتتى.
قارا باش ياغلىق چىگكەن بولۇپ، سوزۇنچاق
كۆك كۆزلىرىدە چىراغ نۇرى جىلۋىلىنەت-
تى. كۆزنى يۇمۇپ - ئاچقۇچىلىك ئارىلىقتا
قورقۇنچ ۋە غەيرىي - يامان خىيال قاراڭ-
غۇلۇق بىلەن تەڭلا يوقالدى. كىسپارو
ئۆزىنىڭ ئادەممۇ ئۆلتۈرەلمەيدىغانلىقى،
بىرەر كىشىنىمۇ سېتىۋېتەلمەيدىغانلىقىنى چۈ-
شەندى.

كىسپارو ھەتتا سىز راستىنلا ئونىۋ-
لىيامۇ، دەپ سوراشقىمۇ جۈرئەت قىلالمىدى.
ئۇ پەقەت ئونىۋلىيا دەسسىگەن پولنىڭمۇ
خۇددى ئۇنىڭ يۈزىدەكلا پاكىزلىقىنى كۆر-
دى - دە، يولدا يۇققان چاڭ - توزانلار
ئۆيىنى پاسكىنا قىلمىسۇن، دەپ ئايىغىنى
سۈرتۈپ كەتتى.

دۇكاندار ئايال گەپ - سۆز قىلماي
ئۇنى باشلاپ ماڭدى. كارىدور دۇكاننىڭ
ئىشىكىگە بېرىپ تاقىلاتتى. ئىشىك تۈۋىگە
بارغاندا، دۇكاندار ئايال قولىدىكى چىراغ-
نى كىسپاروغا سۇندى ۋە:

— چىراغنى باشقا يەرگە قويسام،
بىرەر نەرسىگە ئوت تۇتىشىپ، ئوت ئاپەتتى
بولۇپ قالمىسۇن، سىز بىردەم تۇتۇپ تۇرۇڭ،
مەن يوتقاننى ھازىرلا ئېلىپ چىقىمەن، —
دېدى.

كىسپارو چىراغنى ئالدى. ئۇنىڭ
بىر قولىدا پۇل چىگىلگەن قول ياغلىق بار
ئىدى. ئوچۇق ئىشىكتىن كاناپىنىڭ ۋە ئا-
دەمنى قاقىلدۇرىدىغان سوپۇن ھىدى ئۇرۇل-
دى. كىسپارو دۇكاندار ئايالنىڭ ئەپچىل-
لىك بىلەن ئورۇندۇق ئۈستىگە چىققانلىقى،
مال جازىسىدىن بىر يوغان كۆك قەغەز بولاقنى
ئالغانلىقىغا قاراپ تۇردى. دۇكاندار ئايال
ئورۇندۇقتىن چۈشۈپ، قەغەز بولاقنى ئۇزۇن
بەندىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئاچتى، بولاقتىن
قىزىل يولى بار سېرىق يوتقان چىقتى.

— مۇشۇ يوتقان يارامدۇ؟ چىراغنى
پەلەمپەيگە قويۇپ بۇ ياققا كېلىڭ. ھاۋا
خېلىلا ئىسسىق تۇرسا، ئانىڭىز قانداقلارچە
سوغۇق تەگكۈزۈۋالغاندۇ؟

— ھەي، شامالداپ قالدىغۇ — تاڭ، —
ئۇ خۇددى راستلا شۇنداق ئىش بولغاندەك
جاۋاب بەردى ۋە يوتقاننى ئۇيان - بۇيان
قىلىپ قاراشتۇردى.

شۇ تاپتا ئۇ ئانىسىنىڭ راستلا كېسەل
ئىكەنلىكىگە، ئۇنى ئوبدان مۇھاپىزەت قى-
لىشنىڭ زۆرۈرلۈكىگە ئىشىنەتتى.

دۇكاندار ئايال مالنىڭ ئېسىللىقىنى
كۆرسەتمەكچى بولغاندەك، يوتقاننى يايدى
ۋە قانداق، رازىمۇسىز، دېگەندەك، كىسپا-
رونىڭ كۆزىگە تىكىلدى. بۇ ھال كىسپاروغا
گويا دۇكاندار ئايال ئۇنىڭ كۆزلىرىگە خۇ-
مالىق ناز بىلەن بېقىپ، ئۇنى ئۆزىگە تار-
تىۋاتقاندەك تۇيۇلدى.

— تۇتۇپ - سىلاپ كۆرۈڭ، ۋەزنىنى
دەڭسەپ كۆرۈڭ. بۇ ئالىي قوي يۇڭىدىن

قىلىنغان يوتقان. چىراغنى پەلەمپەيىنىڭ
تۆۋەيىنگىرەك قويۇڭ.

كىسپارو چىراغنى ئۈچ بالداق تۆ-
ۋەن قويدى ۋە يوتقاننى تۇتۇپ ـ سىلاپ،
دەگسەپ باقتى. ئاندىن گەپ ـ سۆز قىلماس-
تىن دۇكاندار ئايالنىڭ يوتقاننى قاتلىشى-
غا ياردەملەشتى.

ھەرىكىتى ئۇپىمۇئوخشاش بىر جۈپ
گەۋدىنىڭ غەلىتە كۆلەڭگىسى پول ئۈستى-
دە تەۋرىنەتتى.

ــ قانداق، يارامدۇ؟

ــيارايدۇ. قانچە پۇل؟

ــ يىگىرمە ئىككى لىرا. بوپتۇ، سودى-
مىز پىشتى، مەن ئىككى لىرانى قويۇۋى-
تەي. ئانىڭىزنى دوختۇرغا كۆرسەتتىڭلارمۇ؟
مانا، يوتقاننى ھازىرلا ئوراپ بېرەي.

ئاخىرقى بىر جۈملە بەلتاختىنىڭ ئۇ
تەرىپىدىن ئاڭلاندى. دۇكاندار ئايال بىر
تاختا كۆك قەغەزنى يېيىپ، يوتقاننى ئەپ-
چىللىك بىلەن ئوردى. كىسپارو قولىدىكى
پۇل چىگىلگەن ياغلىقنى چىڭ مۇجۇدى،
دەرھاللا بېشىغا قان چىقتى. ئۇ سەگەكلەش-
تى، ئۇنى غەزەپ ئۆز ئىلكىگە ئالدى. ئۇ مۇن-
داق كولدۇرلىتىشقا تاقەت قىلىپ تۇرالمايت-
تى! ئۇنىڭ قولىدىكى پۇلنى ئانىسى بىر
يارماق، بىر تىيىندىن يىغىپ توپلىغان،
ئۇنى مۇشۇنداق بىلەر ـ بىلمەيلا قولدىن
چىقىرىۋەتسە بولامدۇ؟

كىسپارو ئاچچىقى كېلىپ بوغۇلۇپ
كەتتى. ئۇ خەقنىڭ دامىغا چۈشكەنىدى.
بۇ ئايال قېرى ئەمەس، ياش ئىدى، ئۇ ئەر-
كەكلەرگە ئوستەك بەرگۈدەك ھالدا ئەمەس
ئىدى. ئەركەكلەرنىڭ ئۇنىڭغا پۇل تۆلەپ
كۆڭۈل ئاچىدىغانلىقى ئېنىق ئىدى. خەق-
لەر كىسپارونى ئالدىغان، ئونوۋلىيانىڭ نامى-

نى سېسىتماقچى بولۇشقان. كىسپارونىڭ ئو-
نوۋلىيانى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ئورالغان يوت-
قان بىلەن راسا ئۇرغىسى كەلدى. ئۇ دۇ-
كاننىڭ ئىشىكىدىن كىردى ۋە شۇ ئانلا
بىر يىگىتنى كۆردى. ئەلۋەتتە، ئۇ يىگىت
ئۇزۇن ئورۇندۇق بىلەن ئىشىكنىڭ ئارىلى-
قىدا ئۆرە تۇراتتى. كىسپارو خۇددى ئوغ-
رىدەك، غىپپىدىلا ئارقىغا ياندى. قورقۇش
غەزەپنى يەڭدى. دەرھال تىكۋېتىش زۆ-
رۈر ئىدى. پۇل دېگەن قولنىڭ كىرى، قور-
قۇشتىمۇ يامىنى نومۇس. ئونوۋلىيا يەنە
كىسپارونىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى، ئورالغان
يوتقاننى ئۇنىڭغا تەڭلىدى.

كىسپارو ئۆزىگە تەئەللۇق بولغان
نەرسىنى ئىمكانىنىڭ بارىچە ئۆزىگە قالدۇ-
رۇش كويىغا چۈشتى.

ــ بۇ يوتقان ئەڭ كۆپ بولغاندا
ئون ئىككى لىراغا يارايدۇ، ــ دېدى ئۇ ۋە
دەرھاللا پۇشايمان قىلىپ قوشۇپ قويدى، ــ
ياق، ئون لىراغا يارايدۇ.

ئونوۋلىيا ئۇنىڭغا ئاچچىقى بىلەن قارى-
دى، يۈزى شۇئان قىزىلىق تۈسىنى كۆر-
سەتتى.

ــ سىز سارالڭ ئەمەستۇرسىز، بالام!
مەن ئۆزۈممۇ بۇ يوتقاننى ئون ئىككى لى-
راغا ئالغان. مەن ئۇنى يەنە ئون ئىككى
لىراغا ساتسام بولارمۇ؟

كىسپارو ئۇنىڭغا تىكىلىپ قارىدى.
ئۇلارنى پەقەت ئاشۇ يوتقانلا ئايرىپ تۇرات-
تى. ئونوۋلىيا ھەقىقەتەن قىزىرىپ قالغانىدى.
كىسپارونىڭ كاللىسىغا بارلىق غەيرىي خىيال-
لار كەلدى، ئۇ ئونوۋلىيانىڭ كۆزلىرىگە كۆ-
لۈپ تۇرۇپ مىختەك قادالدى.

ــ ساتمىسىڭىز ئىختىيارىڭىز، ئاۋارە
قىلدىم، كەچۈرگەيسىز. بەك كەچ بولۇپ قال-

دى ... بىرىلەر ماڭا دېگەنىدى ... مەن ئاڭلىغانىدىم ...

ئۇ ئونوۋلىيانىڭ كۆزلىرىگە مىختەك قادىلىپ، ئىما - ئىشارە قىلدى. خىجىللىقمۇ، قورقۇنچمۇ يوقالدى. كىسپاروغا شۇ تاپتا ئەڭ زۆرۈرى ئۇنىڭ مەقسىتىنى ئونوۋلىيانىڭ چۈشىنىشى ئىدى.

ئونوۋلىيا ئۇنىڭ سۆزىنى چۈشەنمىدى، چۈشەنسىمۇ چۈشەنمىگەندەك بولىۋالدى. ئۇ پەقەت بىرلا ئىشنى — مالنى زىيىنىغا ساتماسلىقنى بىلەتتى. ئۇ سەل ئېگىلىپ، بېشىنى يانتۇراق قىلىپ، مەگزىنى يوتقانغا ياقتى - دە، ئويلىمىغاندا كىسپاروغا ناز بىلەن قارىدى.

— بوپتۇ، ئون ئالتە لىرا بېرىڭ، يەنە تۆت لىرادىن كېچەي.

— ياق، — دېدى كىسپارو ۋە ئارقىغا چېكىندى. ئونوۋلىيا بولسا قىستاپ كېلىپ يوتقاننى ئۇنىڭغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

— ئاللاسىزنى ئۆز پاناھىدا ساقلىغاي.

بوپتۇ، ئاغرىق ئانىمىزنىڭ يۈزىنى قىلاي، ئون ئىككى لىرا بېرىڭ.

كىسپارو تولۇۋەتكىلى تاس - تاماس قالدى. بىراق ئۇ بەك-لا قورقۇپ قالدى: ناۋادا ھېلىقى يىگىت ئاڭلاپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟ ئىشقىلىپ ئانامنىڭ پۇلى زايە كەتمىدى. قوي يۇڭىدا قىلىنغان يوتقانمۇ ئوبدان نەرسە - دە!

ئۇ پاكىز پول ئۈستىدە زوڭزىيىپ (خۇددى ئۆيدىن چىققان چېغىدا چىمەنلىكتە زوڭزايغاندەك) ئولتۇرۇپ، قول ياغلىقىنى يەشتى - دە، يارماقلارنى ساندى. پۇل توپتوغرا ئون ئىككى لىرا چىقتى. ئۇ يۈزىگىمۇ قارىماي پۇلنى ئونوۋلىياغا تەڭلىدى. ئونوۋلىيا يوتقاننى پول ئۈستىگە قويۇپ، پۇلنى ساناشقا باشلىدى. كىسپارو قولياغلىقنى قايتىدىن چىگدى.

(«نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن يازغۇچىلارنىڭ ھېكايىلىرىدىن تاللانما» ناملىق كىتابتىن ئېلىندى)

ماخمۇتجان ئىسلام تەرجىمىسى

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

يازغۇچىنى تونۇشتۇرۇش:

گلازىيا دېلېددا(1871 — 1936) ئىتالىيىلىك ئايال يازغۇچى. ئۇ ساندىن ئارىلىدا تۇغۇلغان بولۇپ، جاپاغا چىداپ ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ ئەدەبىي ئىجادىيەت يولىغا ماڭغان. تۇنجى ئەسىرى «پادىشاھنىڭ مۇھەببىتى» 1891 - يىلى ئېلان قىلىنغان. ئۇنىڭ «ساندىن ھەققىدە ھېكايە»، «ئېزىقتۇرۇش»، «ھاياتنىڭ چاقچىقى»، «چوڭ ئاتام»، «تېپىشماق تاپقۇچى بالا» ناملىق ھېكايە توپلاملىرى، «ئېلياس پولتورو»، «كۆيۈپ كۆلگە ئايلىنىش»، «شامالدا قالغان قومۇش»، «مارىئاننا شىلكا»، «ئانا»، «يېگانە ئادەمنىڭ سىرى» قاتارلىق پوۋېست، رومانلىرى بار.

ئۇ 1926 - يىلى «غايە قاناتلاندۇرغان ئەسەرلىرىدە دېڭىز ئارىلىدىكى ئانا يۇرتىنىڭ تۇرمۇشىنى جانلىق، روشەن، ئوبرازلىق تەسۋىرلىگەنلىكى ھەمدە ئادەتتىكى ئىنسانىيەت مەسىلىلىرىنى چوڭقۇر ۋە ھېسداشلىق پوزىتسىيىسىدە تۇرۇپ بىر تەرەپ قىلغانلىقى» ئۈچۈن نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن.

《塔 里 木》 文学月刊 （维吾尔文）

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各 地 邮 局 所

1990 ـ يىل 8 ـ سان (354 ـ سان) ، 40 ـ يىل نەشرى .
تۈزگۈچى « تارىم » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۈرۈمچى دېموكراتىيە يولى 32 ـ قورۇ ، تېلېفون نومۇرى : 78784 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى ، شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ . مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .

国内统一刊号：　CN 65－1010／I
本刊代号：58－66 定　价：1.40元
邮政编码：830002

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN 65 ـ 1010 / I
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى : 66 ـ 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 1.40 يۈەن .
پوچتا نومۇرى :